

જાણે

સંવાંક
૨૨૧-૨૨૨

દક્ષિણ ગ્રંથમાલા

સં ૧૯૮૫
ફાગણથી
ચૈત્ર

૧૯૩૦
વાર્ષિક રૂ. ૪) પાકાં પૂઠાં ૫) પો. ભા. રૂ.
તંત્રી ભિક્ષુ-અખંડાનંદ.

શ્રી સુબોધ રત્નાકર

સંખ્યા: ૭૭૨ ગ્રા.પાળ. આશ્રમ
ભાવનગર-કાઠિયાવાડ

પ્રસિદ્ધિસ્થાન-સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

અમદાવાદ
ભદ્રપાલે

કુટક રૂ. ૦.૦૦, સાદુ ૦.૦૦ પો. જુદું
અ. ૧ વધુ ૭ પાયાં છે.

સુંબઈ-૨
કાલ્યાણેવી

ગૂજરાત વિચાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કંપોઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૦૪૦ સર્ગિક

પુસ્તકનું નામ સુખોદ ૨૮૦૩૨

વિષય ૨ : ૩

‘વિવિધ ગ્રંથમાળા’ ગ્રંથાંક ૨૨૧-૨૨, વર્ષ ૧૯ મું-સં ૧૯૮૫

શ્રી સુબોધ રત્નાકર

લેખક:- ડૉક્ટર ગોપાળજી ઓધવજી
ભાવનગર-કાઠિયાવાડ

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી
સંપાદક અને પ્રકાશક: લિટુ-અખંડાનંદ
અમદાવાદ અને મુંબઈ-૨

આવૃત્તિ બીજી, પૃષ્ઠ ૨૭૬, પ્રત ૫૩૦૦, કુલ પ્રત ૭૩૦૦
મૂલ્ય ૧, સાડા પૂંડુ ૦૧૧૧ પો. જૂડું

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૯૦૪'૦

અમદાવાદ “ સસ્તુ સાહિત્ય મુદ્રણાલય ” માં
ચિત્ર-અખંડાનંદના પ્રબંધથી મુદ્રિત.

પ્રકાશકના બે બોલ

(પહેલી આવૃત્તિમાંના ‘બે બોલ’ના સારાંશ સાથે)

વ્યાવહારિક અથવા પારમાર્થિક ઉપદેશ જો વાર્તા કે દષ્ટાંત-માં મિશ્ર કરીને અપાય તો તેની અસર વધારે થઇ અધરે વિષય પણ સહેલો તથા રસિક બની રહે છે; તેથીજ કુશળ ઉપદેશકો વાર્તાઓ અને દષ્ટાંતોનો છુટથી ઉપયોગ કરે છે. પરંતુ એવા કુશળ અને બહુશ્રુત ઉપદેશકો ઓછા હોવાથી એવાં દષ્ટાંત વગેરે પુસ્તકાકારે નીકળે તે પણ ઉપયોગી લોકસેવા છે અને જે કોઈ જ્યારે પણ ઇચ્છે ત્યારે સહેલાઈથી તેનો લાભ લઇ શકે એ પણ સ્પષ્ટ છે.

આ પુસ્તકમાં સમાયલાં દષ્ટાંતો, પરોપકારગ્રેમી ઠક્કર ગોપાળ-જી ઓધવજીએ લખેલાં હોઇ તેની પહેલી આવૃત્તિ તેમણે સંવત ૧૯૬૭માં છપાવી હતી; કિંમત પણ તે સમયના ખર્ચ જોગી સાખી હતી અને મોટે ભાગે એ આવૃત્તિ આ સંસ્થાદ્વારા વેચાઈ હતી.

આ પુસ્તકનો “વિવિધ ગ્રંથમાળા” દ્વારા તેમજ છૂટક રીતે લોક-સમૂહને વિશેષ લાભ મળે, એવા હેતુથી લેખક બંધુ પાસે પરવા-નગી માગેલી, તે નિષ્કામભાવે આપવા બદલ તેમને ગ્રેમપૂર્વક ધન્યવાદ આપી ઐતત્સવ્ય

૧૯૮૬-કાર્તિક.

ભિક્ષુ-અખંડાનંદ

શુદ્ધિપત્ર

પૃષ્ઠ	પાંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૭	૨૮	સરખોજ છા.	સરખોજ છે.
૮	૮	જડે	જલે
૪૪	૪	સત્યનાશ	સત્યાનાશ
૫૩	૧૨	નોકરો	મળેલ
૯૯	૧૯	કરે;	ધારે;
૧૪૧	૮	પદ	કવિત
૧૪૫	૧૩	અભારી	આભારી
૧૪૯	૨૯	ભંગાવ્યું	ભંગાવ્યું
૧૬૩	૨૦	મુખક	મુષક

લેખકનાં આરંભવચન

(પહેલી આવૃત્તિમાંથી સારાંશ રૂપે)

મરના ભલા હ ઉસકા, જો છોતે હૈં અપને લિયે;
છોતે હૈં વો હી મહં જો હૈં મર ચૂકે ઇન્સાં કે લિયે.

ત્રીસ વર્ષ પહેલાંના હિંદુસ્થાન તરફ દ્રષ્ટિ કરીએ તો આપણને જણાશે કે તે વખતના યુવકોનું લક્ષ પશ્ચિમના વિદ્યા સંસ્કારે પશ્ચિમની દેશન તરફ ખેંચાયું હતું. આપણું બધું ખોટું અને પશ્ચિમનું બધું સાચું, એવી માન્યતા એ વખતે થઈ હતી. એ પવન વધારે ને વધારે જોરમાં ઘણા વખત સુધી વાયો હોત તો અત્યારે હિંદુસ્થાનની શી દશા થઈ હોત એ કહી શકાતું નથી; પણ સુભાગ્યે આખ આડી જે અંધારી હતી તે જરા ઉગી કરવામાં આવી, અને ખતાવવામાં આવ્યું કે તમે તમારું તો જરા તપાસો.

તે પછીથી આપણે કુલકર્ણની નિદ્રામાંથી કાંઈક જાગ્યા છીએ અને બુદ્ધિનો કાંઈક ઉપયોગ કરતાં શીખ્યા છીએ. આ વખતે આપણા પ્રાચીન ઋષિમુનિઓ વગેરે આવીને પોતાની અર્વાચીન પ્રજા તરફ નજર કરે તો તેઓને શું માલમ પડે? આપણે તેમનાજ સંતાનો છીએ કે નહિ તે વિષે પણ તેઓને કદાચ શંકા થાય અને આપણી આવી અધમ હાલત જોઈને તેઓની આંખમાંથી લોહીની ધારાઓ છૂટે. ક્યાં અસલના વિદ્વાન અને નિઃસ્વાર્થ પ્રાદ્ધણો અને ક્યાં હાલના અભણ અને લોભી ભિક્ષુકો ! ક્યાં પ્રજાનું પુત્રસમાન લાલન-પાલન કરનારા પ્રાચીન રાજમહારાજઓ અને ક્યાં પ્રજા તરફ બેદરકારી રાખનારા હાલના નામમાત્રના રાજાઓ ! ક્યાં તે વખતના સત્યવાદી પ્રમાણિક વૈશ્યો અને ક્યાં આ વખતના અસત્યવાદી અપ્રમાણિક વૈશ્યો ! ક્યાં તે વખતના સ્વધર્મપરાયણ શૂદ્રો અને ક્યાં આજના શૂદ્રો ! દેશને માટે દેહની પણ દરકાર ન કરવાવાળા પ્રતાપી પ્રતાપ જેવા દેશભક્તો ક્યાં અને હાલના સ્વદેશીને નામે દેશખંધુઓનાં ગળાં કાપવાવાળા ભારતના કુપાત્ર સંતાનો ક્યાં ! ક્યાં તે વખતના પારમાર્થિક ભક્તો અને ક્યાં આજના પ્રસાદીયા બગભક્તો ! ક્યાં તે વખતના કછોટાબંધ પ્રદ્ધચારી અને ક્યાં આજના નામમાત્રના ફારસિયા પ્રદ્ધચારી ! ક્યાં તે વખતના ઉદાર ગૃહસ્થાશ્રમી અને ક્યાં આજના એકલપેટા

ગૃહસ્થાશ્રમી ! પ્રભ ઉપર ઉપકાર કરવાવાળા તે સમયના વાનપ્રસ્થાશ્રમીઓ ક્યાં અને આ સમયના મોહ-મદમાં લચીપચી રહેલા ઉપાજ્ઞનાશ્રમીઓ ક્યાં ! લોકકલ્યાણને માટે પોતાના સુખનો ત્યાગ કરનારા તે વખતના સાધુસંન્યાસીઓ ક્યાં અને આજના માત્ર વેશધારી અને લોકોના ઉપર ભારરૂપ થનારા સાધુ સંન્યાસીઓ ક્યાં ! ક્યાં તે કાળના સ્વાર્પણ કરનારા શહેરીઓ અને ક્યાં આ કાળના માનપાનમાંજ સર્વસ્વ માનનારા શહેરીઓ ! ક્યાં તે વખતના કર્તવ્યનિષ્ઠ ગુરુઓ અને ક્યાં આજના ભાડુતી શિક્ષકો !

દેશના પુનઃ ઉદય માટે લોકો જૂદા જૂદા માર્ગો સૂચવે છે; પણ મારી મંદ મતિ અનુસાર સાચા સ્વધર્મ સિવાય આપણી ઉન્નતિ થવાની નથી. યતો ધર્મસ્તતો જયઃ અર્થાત્ જ્યાં ધર્મ છે ત્યાંજ જય છે; માટે જ્યાંસુધી આપણે આપણાં ઉછળતાં બાળકોના કુમળા મગજ ઉપર ધર્મનીતિની સજ્જડ છાપ નહિ પાડીએ અને સ્ત્રીપુરુષોના વર્તન ઉપર આપણાં શુદ્ધ આચરણદ્વારા અને સુબોધદાયક પુસ્તકો સસ્તામાં ફેલાવવા દ્વારા સાચા સ્વધર્મની છાપ નહિ પાડીએ ત્યાંસુધી દેશનો ઉદય થનારો થઈજ રહ્યો.

સુભાગ્યે આવો ઉદેશ પાર પાડવાને હાલ લોકો કંઈક જાગૃત થયા છે અને કેટલાકોએ ધર્મનીતિનું શિક્ષણ આપવાને જૂદાં જૂદાં પુસ્તકો બહાર પાડ્યાં છે; કેટલાકોએ શિક્ષણ આપવા શાળાઓ અને પાઠશાળાઓ કાઢી છે અને કેટલાકોએ ધર્મનીતિને લગતાં પુસ્તકો સસ્તાં ફેલાવવાનો પ્રયત્ન આદર્યો છે.

હવે આ પુસ્તકવિષે બે બોલ કહેવા જોઈએ. અખંડાનંદજીએ આ પુસ્તકનો પ્રથમ લખેલો થોડોક ભાગ જોયો અને તે તેમને પસંદ પડ્યો. પછી તેઓની સૂચનાથી તે પુસ્તક આગળ લખવાનું ચાલુ રાખી ઈશ્વરકૃપાથી બને તેટલી સસ્તી કિંમતે આ પુસ્તક વાંચકવર્ગની સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યું છે. આ મારે પહેલોજ પ્રયાસ છે તેથી અંદર ઘણા દોષો રહી ગયા હશે. તો વાંચકવર્ગ પ્રત્યે પ્રાર્થના છે કે હંસન્યાયે નીરક્ષીર જૂદાં પાડી, સાર સાર ગ્રહણ કરીને બાકીનો ભાગ પડતો મૂકશે.

ભાવનગર
૮સિંહ જયંતિ, વૈશાખ-૧૯૬૭ }

લખક

श्रीगीता-जयन्ती

गत पांच वर्षों से श्रीमद्भगवद्गीता-जयन्ती का उत्सव विन्न विन्न स्थानों में मनाया जाता है. यह एक ही शुभाकार्य है. गीता-जयन्ती उत्सव की प्रेरणा करनेवालों में मुख्य 'गीताधर्म-मंडल' पूना है. इस संस्था की ओर से गीता का बहुत प्रचार किया गया है. आनंद का विषय है कि देश में स्थान स्थान पर गीताजयन्ती उत्सव मनाये जाने लगे हैं. श्रियुक्त जे. एस. करंदीकर ने भी गवेषणा के बाद गीता-जयन्ती का दिन मार्गशीर्ष शुक्ल ११ स्थिर किया था और उसीके अनुसार जयन्ती मनायी जाती है. श्रियुक्त चिंतामणि विनायक वैद्य महोदय ने गीता-जयन्ती मार्गशीर्ष शुक्ल १३ माना है, सिद्ध हो दिन का मतभेद है. पर जय सारा देश मा० शु० ११ को मनाने लगा है तब उसमें परिवर्तन करने की भी कोई आवश्यकता नहीं है. ऐकादशी से त्रयोदशी तक मनाया जाय तो और भी अच्छी बात है. गीताजयन्ती में निम्नलिखित कार्य होने चाहिये:-

(१) गीता-ग्रंथ की पूजा. (२) गीता के वक्ता और रचयिता भगवान् श्रीकृष्ण और व्यासदेव की पूजा और श्रुतगान. (३) गीता का पारायण. (४) घर घर में गीतार्थ की अर्था. (५) गीता-तत्त्व के समझने और प्रचार करने के लिये स्थान स्थान में 'सत्संग' और व्याख्यान.

गत वर्ष जितने स्थानों में जयन्ती मनाये जाने के समाचार मिले थे उनमें से कुछ ये हैं:- अजय (कछ जगह), कलकत्ता, (कछ जगह), कानपुर, कराची, अहमदाबाद, पूना, लाहौर, अमृतसर, अजमेर, अजमेर, रांची, प्रयाग, हरिद्वार, लखनऊ, काशी, कन्नौज, पटियाला, होशियारपुर, जालियर, लंडारा, नागपुर, हैदराबाद (दक्षिण), औरंगाबाद, नासिक, शिमोगा, भेलगांव, भिर्गपुर, गोर-अपुर, अरुण, राजमहेंद्री, काशीन, सहर, अमरावती, मथुरा, वृंदावन, अरीसाल, यू३, लक्ष्मणगढ़, रतनगढ़, मोकामा, रसेलापुर, पटना, मद्रास, मंगलौर, हरिपुर, मैसूर, महेंद्रगढ़, नवलगढ़, रावल-पिंडी, उज्जैन, आग्रा, अंदोसी; गाणपुर, हनुमानगढ़, भीमपुर, भेलापुर, अजौदा, आमगांव, शिचौशी, नीमच, भीरज, गया, अकाला, सीतापुर, जलगांव, धुलिया, छलकरगुण, चिरवली (गोवा), यवतमाल, गोवर्द्धन, कल्याण, सांगली, सतारा, अथली, अडाली, करसाल, कापशी, पेड, केरगांव, कोल्हापुर, तासगांव, जेधपुर, जयपुर, छटावा, कोलेगल, कडी, सुरैना, दादर, यावल, पीपलनेर, हिंजलाज, औराड, सांगा, गुहागर, अधगांव, विलेपार्ले, जेधम, देवगांव, पेन, निजामपुर, पाली, शाहापुर, धारवाड, गोकाक, अंगलौर, काशीन, नगापट्टम्, कराड, कुरला, कपलेश्वर, सांभली, यांदर, हिंजोली, दाका, सराय आलम, रणतलवरगढ़, अछनेरा, मोशी, मेरठ, अहमदनगर, तरौहां (आंध्र), मुरार, मांदर, लक्ष्मीपुर, अस्ती, देवास, गया, संगमनेर, गीकानेर, भागलपुर, बिहार आदि आदि.

श्रीगीता-ज्ञानयज्ञ

ज्ञानयज्ञेन तेनाहमिष्टः स्यामिति मे मतिः । (गीता)

जगत में स्थायी सुख-शांति की स्थापना के लिये गीता ही एकमात्र ऐसा ग्रंथ है, जो सभ देशों की सभ जनतियों के लिये पथ-प्रदर्शक बन सकती है. ऐसा समन्वयपूर्ण सर्वसम्मत और सभ के द्वारा आदरप्राप्त ग्रंथ दूसरा और कुछ नहीं है. इस ग्रंथ के सम्ये ज्ञान से सभ लोग विशेष परिचित हों, इसके लिये जितने उपाय किये जायें, उतने थोड़े ही हैं. इसी उद्देश्य से आगामी कुल के अवसर पर अयागराज में श्रीगीताज्ञानयज्ञ का अनुष्ठान करने की योजना हुई है. यह यज्ञ पौष शुक्ल १३ सं० १९८६ (ता० १३ जनवरी १९३०) सोमवार मकर-संक्रांति से आरंभ हो कर माघ शुक्ल १५ (ता० १३ फरवरी १९३०) शुधवार तक होना निश्चित हुआ है. इस गीताज्ञानयज्ञसमिति के अध्यक्ष का पद पूज्यपाद महात्मना पं० महन-मोहन मालवीयजी ने स्वीकार किया है. इसमें निम्नलिखित कार्य होंगे.

(१) गीताएँ के पाठ—इसके लिये गीताप्रेमी सुयोग्य विद्वानों की नियुक्ति की जायगी.

(२) श्रीगीता-प्रवचन—इसके लिये भारत के विन्न विन्न प्रांतों से चुने हुये विशिष्ट महानुभावों को बुलाने का प्रयत्न हो रहा है. कम से कम अंस पर्याप्त विद्वानों का निमंत्रण देने की योजना हुई है. इन विद्वानों के द्वारा नियत समय पर विन्न विन्न गीता के भावों पर प्रवचन होंगे.

(३) श्रीगीतासंकीर्तन—रात के समय प्रतिदिन श्रीगीता-संकीर्तन का प्रयत्न किया जा रहा है. इसके लिये भास भास कीर्तनकारों को बुलाने की योजना की गयी है.

(४) श्रीगीतासंलग्न—गीतापर विन्न विन्न विषयों पर आये हुये लेखों में से चुने हुये लेख सुनाये जायेंगे और विद्वानों के व्याख्यान होंगे.

(५) श्रीगीताप्रदर्शनी—एक बृहत् 'श्रीमद्भगवद्गीता-प्रदर्शनी' होगी, जिसमें विन्न विन्न भाषाओं की मुद्रित और हस्त-लिखित गीता की प्रतियां, गीता संघंधी मुद्रित अमुद्रित निबंध, गीता संघंधी चित्र, गीतापर टीका या लेखादि लिखनेवालों के चित्र आदि अनेक दर्शनीय वस्तुएँ रहेंगी. इसके लिये विन्न विन्न भाषाओं की गीता संग्रह हो रही हैं. कल्याण के 'गीतांक' में पृष्ठ ४५५ से ५०० तक प्रकाशित सूचि के अनुसार संस्कृत, हिंदी, अंगला, गुजराती, भराही, इनाही, उडिया, तेलगु, तामिल, भारवाही, अंग्रेज तथा अन्य-विदेशी भाषाओं की गीता तो रहेंगी ही. उनके सिवा और भी गीतासंघंधी अनेक पुस्तकों का संग्रह किया जा रहा है.

धसके लिये गीताप्रेमी विद्वानों से सविनय प्रार्थना है कि वे गीता के बिना बिना विषयों पर अपने विद्वत्तापूर्ण लेखादि शीघ्र लेखने की कृपा करें.

धसके लिये सभी गीताप्रेमी महातुलावों से सादर निवेदन किया जाता है कि कृपया निम्नलिखित विषयों में से हमें लिख कर या पुस्तकें लेख कर हमारी सहायता करें जिससे गीता प्रदर्शनी सर्वांग सुंदर और सखल बनायी जा सके.*

१-श्रीमद्भगवद्गीतापर किसी भी भाषा में मुद्रित कोष्ठ भी लाप्य, टीका, टिप्पणी, व्याख्या, अनुवाद, पद्यानुवाद, लेख, व्याख्यान, समालोचना, निबंध और सार संग्रह आदि.

२-श्रीमद्भगवद्गीता या तत्संबंधी किसी भी भाषा में हस्त-लिखित, ताडपत्र या लेखपत्र पर लिखित, प्राचीन या अर्वाचीन प्रतियां, गीतासंबंधी चित्र, गीतापर लिखनेवाले देशी विदेशी सज्जनों के चित्र आदि.

३-श्रीमद्भगवद्गीता के अतिरिक्त अन्य-न्य गीतायें.

४-राज्य महाराज्य या पण्डित के जडे जडे पुस्तकालयों के अध्यक्ष, एक महीने तक प्रदर्शनी में रखने के लिये उपयुक्त गीता-संबंधी सामग्री लेखने की कृपा करें या उन शर्तों का लिखें जिन शर्तों पर वे लेख सकते हैं.

उपयुक्त सामग्रियों में जे जिहाड होगी उसे उचित मूल्य में खरीदने का भी प्रबंध किया जायगा. विक्रेताओं के शीघ्र पत्र-व्यवहार करना चाहिये.

पत्रव्यवहार का पता-मंत्री, प्रदर्शनी विभाग, गीताज्ञान यज्ञ पता-‘कल्याण’ कार्यालय-गोरखपुर यू. पी.

निवेदन

मेले में पधारनेवाले सभी गीताप्रेमी सज्जनों से प्रार्थना है कि वे धस गीता ज्ञान यज्ञ में पधार कर गीता प्रवचन श्रवण का लाभ उठावें और हमें अनुगृहित करें. धस महान् यज्ञ के लिये (१२०००) आरह हजार रुपये अर्थ का अनुमान किया गया है. जिसमें (५०००) पांच हजार रुपये तो प्राप्त हो गये हैं.

कोष्ठ सज्जन धस यज्ञ में कुछ सेवा करना चाहें तो वे आप्पा राधवदासजी, मंत्री, श्रीगीता-ज्ञान-यज्ञ समिति के नाम से ‘कल्याण’ कार्यालय, गोरखपुर के पते पर लेख सकते हैं.

* नोट—कल्याण के ‘गीतांक’ पृष्ठ ४५५ से ५०० में प्रकाशित गीता-सूचि में जे पुस्तकें आ सूची हैं, उन पुस्तकों के संबंध में सूचना लेखने का कष्ट न करें.

અનુક્રમણિકા

પૃષ્ઠ રત્ન

વિષય

- ૧ ૧-ઈશ્વર જે કરે છે તે સારાને માટે
- ૩ ૨-બીજી યીજ્ઞેની પેઠે મનને પણ સાફ ન રાખીએ તો તે પણ બગડી જાય. [કરી લેશે.
- ૪ ૩-જો આપણે પ્રભુના થઈએ તો તે આપણને પોતાનાજ
- ૬ ૪-આપણને કાંઈ માણસના રંગ, રૂપ કે દેખાવનું કામ નથી, પણ માત્ર આત્માનુંજ કામ છે.
- ૯ ૫-માયાથી ખત્યતા રહેવા વિષે
- ૧૧ ૬-કુંગળીની વાસમાં ઉછરેલાને ફૂલની વાસ ગમે નહિ, તેમ કુસંગમાં રહેલાને સત્સંગ ગમે નહિ.
- ૧૩ ૭-માણસો ઉપરીની કે વડીલની જેટલી બીક રાખીને કામ કરે છે, તેટલી જમડાની બીક રાખીને પ્રભુને ભજતા નથી.
- ૧૫ ૮-રેતીમાંથી તેલ નીકળે નહિ, તેમ આ અસાર સંસાર-માંથી સાર નીકળે નહિ.
- ૧૭ ૯-એક સાધુનું સાચું રાવું
- ૧૯ ૧૦-પુણ્યરસ ચૂસનારા ભ્રમરાઓ કાંઈ ગણગણાટ કરતા નથી; તેમ હરિરસ પીનારા ભક્તો કાંઈ વાદવિવાદ કરતા નથી.
- ૨૧ ૧૧-એકજ જગ્યાએ જવાના જૂદા જૂદા રસ્તાઓ છે; તેમ એકજ પ્રભુને પામવાના પણ જૂદા જૂદા પંથો છે.
- ૨૩ ૧૨-સાધારણ કામો વખતસર ન કરે તો મોટું નુકસાન થાય, ત્યારે જો પ્રભુને વખતસર ન ભજાય તો કેટલાગણું નુકસાન થાય ?
- ૨૫ ૧૩-ભગવાન ભજો; અભિમાન તજો.
- ૨૭ ૧૪-પ્રભુનું શરણ લેવાથી જન્મમરણનો ફેરો ટળી જાય છે.
- ૨૯ ૧૫-સંન્યાથી પાણી ઉપર ચઢાવી શકાય છે, તેમ મન પણ સત્સંગથી ડાંચે ચઢાવી શકાય છે.
- ૩૧ ૧૬-છટ્ટદેવની ભક્તિ ભલે દૃઢ રહો, પરંતુ બીજા દેવને પણ નમસ્કાર કરો.
- ૩૩ ૧૭-જાણતાં અજાણતાં, જાગતાં કે સૂતાં ગમે તે સ્થિતિમાં ઈશ્વરનું નામ લીધાથી લાભ છે.
- ૩૫ ૧૮-ઈશ્વર પાસે આપણાં પાપ કબૂલ કરીએ તો તે પણ આપણને માફજ કરશે.
- ૩૭ ૧૯-મૂળે ઈશ્વર એક છે; માત્ર જૂદાં જૂદાં સ્વરૂપને લીધે જૂદા જૂદા ધર્મવાળાઓ તેને નામ જૂદાં આપીને લડે છે.
- ૪૦ ૨૦-પ્રભુનામની મહત્તા
- ૪૨ ૨૧-ઈશ્વરનાં સાક્ષાત્ દર્શન

- ૪૫ ૨૨-જેવા પૈસા ખર્ચશો તેવી જગ્યા તમને મળશે.... ...
- ૪૭ ૨૩-આપણે ખીજી બધી તૈયારી અગાઉથી કરી રાખીએ છીએ, પણ મોતની તૈયારી અગાઉથી કરી રાખતા નથી.
- ૪૯ ૨૪-૬૬ શ્રદ્ધા
- ૫૨ ૨૫-નિમકહરામોનો નાશજ થાય છે.
- ૫૪ ૨૬-પ્રભુ ભૂખ્યા ઉઠાડે છે, પણ ભૂખ્યા સ્વાડતા નથી.
- ૫૭ ૨૭-મનુષ્યદેહરૂપી હીરો ફરી ફરીને હાથ નહિ આવે, માટે તેનો સદુપયોગ કરો.
- ૬૦ ૨૮-ખર જેમ ખાંડ ખાઈ શકે નહિ, તેમ સંસારમાં રચી પચી રહેનારાઓ હરિરસ પી શકે નહિ.
- ૬૨ ૨૯-જો ઘોડાઓ શેઠના કલ્યા પ્રમાણે ન ચાલે તેઓને ખાવાનું પણ ન મળે ને ઉલટા માર ખાય.
- ૬૫ ૩૦-શરતમાં જો પહેલો આવે તેને ધનામ મળે, તેમ પ્રભુ ભજવામાં જો પહેલો આવે તેને મોક્ષ મળે.
- ૬૭ ૩૧-બગભક્ત થવાથી તો ઉલટું બંને લોકનું બગડે છે.
- ૬૮ ૩૨-એ દિન બી જયગા
- ૭૦ ૩૩-પ્રભુને પ્રાપ્ત કરવા યત્ન કરવોજ જોઈએ.
- ૭૨ ૩૪-ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય ને કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય.
- ૭૩ ૩૫-મહાજન માખાપ છે, પણ મારી ખીલી નહિ ખસે.
- ૭૫ ૩૬-સત્સંગ કરો. [છે કે મોઢાં ?
- ૭૭ ૩૭-દુનિયામાં જનાવર વધારે છે કે માણસ ? પૂઠ વધારે
- ૭૯ ૩૮-જેવું વાવશો તેવું લણુશો.
- ૮૧ ૩૯-ભક્તોનો આનંદ ભક્તજ બાણે.
- ૮૩ ૪૦-ખરી ટેકથી જો ઈશ્વરને ભજ્જશો તો તો જરૂર ઉદ્ધાર થશેજ.
- ૮૫ ૪૧-અપકારને બદલે ઉપકાર કરવો એ મનુષ્યકર્તવ્ય છે અને એમાંજ પ્રભુ રાજ છે.
- ૮૯ ૪૨-જેવી મેં મારા રાજાની સેવા કરી તેવી જો પ્રભુની કરી હોત તો મારા આવા હાલ થાત નહિ
- ૯૧ ૪૩-બગલમાં ખેટા અને શહેરમાં ઢંઢેરા !
- ૯૩ ૪૪-ખીજી ધણી બાબતોમાં અગાઉથી નોટીસ મળે છે, તેમ કાળ માટે પણ અગાઉથીજ નોટીસ મળે છે.
- ૯૬ ૪૫-દુઃખ છે તે સુખને માટેજ.
- ૯૮ ૪૬-વ્યવહારનાં બધાં કામ કરવાને વખત મળે છે, પણ પ્રભુને ભજવા વખત મળતો નથી !
- ૧૦૦ ૪૭-જન્મ્યું તે જવાનું અને ખીલ્યું તે ખરવાનું.
- ૧૦૨ ૪૮-કેદીઓને કેદખાનામાંજ સુખ લાસે છે, તેમ સંસારીઓને સંસારમાંજ સુખ લાસે છે.
- ૧૦૪ ૪૯-રાજા મોટા કે રાજાઓનો રાજા ?

૫૪ રત્ન વિષય

- ૧૦૭ ૫૦-સત્સંગની ખુબી
- ૧૦૯ ૫૧-આ સંસાર મુસાફરખાનું હોવાથી આપણે હળીમળીને ચાલવું જોઈએ.
- ૧૧૧ ૫૨-માયાને વગગનારા ખૂટે છે અને માયાને તજનારાઓ તરે છે.
- ૧૧૪ ૫૩-પ્રભુ આપણી સેવા કેમ સ્વીકારતા નથી ?
- ૧૧૬ ૫૪-એક ઘડીના કુસંગનું પરિણામ !
- ૧૧૮ ૫૫-બધા નશા હાનિકર્તા છે, માત્ર હરિરસનો નશોજ લાલ-દાયક છે. [છુને મળે છે.
- ૧૨૧ ૫૬-જેવી આપણી દાન કરવાની રીત છે તેવુંજ ફળ આપ-
- ૧૨૩ ૫૭-ખરું સુખ શેમાં છે ?
- ૧૨૬ ૫૮-સુખે સાંભરે આરામ, દુઃખે સાંભરે રામ.
- ૧૨૯ ૫૯-બીજા બધા શત્રુઓ જીતવા કરતાં ક્રોધરૂપી શત્રુને જીતો.
- ૧૩૧ ૬૦-ઝાડની ડાળીઓને ફૂટતી અટકાવવા જેમ મીઠાના પડની જરૂર છે, તેમ મનોવૃત્તિઓને ફૂટતી અટકાવવા અભ્યાસ અને વૈરાગ્યની જરૂર છે.
- ૧૩૩ ૬૧-પ્રભુને લજતાં કોઈની લાજ ગઈ નથી તે જશે પણ નહિ !
- ૧૩૬ ૬૨-છોકરાના શ્રેયને માટે જેમ માખાપ તેને સજા કરે છે, તેમ આપણા શ્રેયમાટેજ પ્રભુ આપણને દુઃખ દે છે.
- ૧૩૮ ૬૩-જો થાય છે તે ફીકજ થાય છે.
- ૧૪૧ ૬૪-પ્રભુ પોતે શામાટે અવતાર લે છે ?
- ૧૪૬ ૬૫-ખાઈએ છીએ તે વાસી અને નહિ દહએ તો થાણું અપવાસી.
- ૧૪૯ ૬૬-ગુરુ ઉપરની શ્રદ્ધાનું ફળ બહુ મોટું છે.
- ૧૫૧ ૬૭-આપણે બધું તપાસી તપાસીને લઈએ ત્યારે પ્રભુ બધું તપાસ્યા વિના કેમ લે ?
- ૧૫૪ ૬૮-આપણે તો ધર, જર અને છોકરાઓના રખેવાળ છીએ, ખરા માલિક તો ઇશ્વરજ છે.
- ૧૫૫ ૬૯-ઇશ્વરની અકળ કળાને આપણે પામર જનો સમજી શકતાજ નથી. [દઢતાથી વળગી રહો.
- ૧૫૭ ૭૦-પ્રભુનાં દર્શન કરવાં હોય તો તેના અમુક સ્વરૂપને
- ૧૬૦ ૭૧-કહેણી અને રહેણી વચ્ચેનો ફેર
- ૧૬૨ ૭૨-ઘણાખરા લોકો બીજામાં દોષ કાઢવાનેજ મથે છે, ગુણ જેથી કાઢવાને કોઈ પ્રયત્ન પણ કરતું નથી.
- ૧૬૪ ૭૩-નીચ માણસોથી હમેશાં નીચ કામોજ થાય.
- ૧૬૬ ૭૪-મનુષ્યની સેવા બે ત્રણ મહિના કરી હોય તો તે પ્રસન્ન થાય છે, ત્યારે બે ત્રણ મહિના પ્રભુની સેવા કરી હોય તો તે કેમ પ્રસન્ન ન થાય ?
- ૧૬૯ ૭૫-બહારનાં ચિહ્ન તથા લૂગડાંઓ જૂદાં છતાં પણ જેમ એકજ રાજના નોકરો લાઇબંધી રાખે છે, તેમ જૂદાં

જૂદાં ચિહ્ન તથા નિયમ ધારણ કરનારા માણસોએ
પણ બાવુભાવ રાખવો જોઈએ.

- ૧૭૧ ૭૬-ઘણાકોને હરિરસમાં કેમ મજા નથી આવતી ?
૧૭૩ ૭૭-સારા માણસની સંગતથી થતો ફાયદો
૧૭૭ ૭૮-રાગને શરણે જવાથી માફી મળે છે ત્યારે પ્રભુને
શરણે જવાથી માફી કેમ નહિ મળે ?
૧૭૯ ૭૯-વડા થવું હોય તો વડાં થાઓ.
૧૮૧ ૮૦-ઉપરકી તો અચ્છી બની, લેકિન બીતરકી તો રામજી બને.
૧૮૩ ૮૧-સંસારની બાજી અંતે ખોટી છે, માટે તેમાં ન લોભાતાં
આપણે ઝટ ચેતવું જોઈએ.
૧૮૭ ૮૨-કહેવા કરતાં કરી બતાવવું એ સૌથી ઉત્તમ છે.
૧૮૯ ૮૩-ઘણા કાયર ભકતોના કરતાં એક શરવીર ભકત સારો
૧૯૨ ૮૪-પ્રભુનું શરણુ એજ ખરું શરણુ છે.
૧૯૬ ૮૫-જીવાનીથીજ પ્રભુને ભજવાની ટેવ પાડો, નહિ તો
પાછળથી પરતાવું પડશે.
૧૯૯ ૮૬-મરણની ખીક માથે રાખીને ચેતો.
૨૦૨ ૮૭-પાપથી બચવા વિષે
૨૦૫ ૮૮-ભક્તિથીજ ભગવાન રીઝે છે, માટે શ્રદ્ધાથી ભક્તિ કરો.
૨૦૮ ૮૯-માયાથી ચેતો
૨૧૧ ૯૦-વાચાળપણ કરતાં વર્તનની વિશેષ જરૂર છે.
૨૧૩ ૯૧-પ્રભુને શરણે જવાથી સર્વ પીડા ટળે છે.
૨૧૬ ૯૨-પ્રભુવિના અંતે કોઈ કામ આવે તેમ નથી.
૨૨૦ ૯૩-બીજાની ઓળખાણ કરતાં પ્રભુની ઓળખાણુ ઉત્તમ છે.
૨૨૭ ૯૪-ખાલી માળા ફેરવવાથી પ્રભુ મળતા નથી, પણ ભાવ-
પૂર્વક ભક્તિ કરવાથીજ મળે છે. [રહેવું જોઈએ.
૨૨૩ ૯૫-ખોટું અભિમાન મૂકીને આપણે તો પ્રભુને શરણેજ
૨૩૦ ૯૬-સદ્ગુરુને શરણે જવા વિષે
૨૩૩ ૯૭-દુઃખથી ન ડરતાં હિંમત રાખી કાર્ય કરવું, એ
સંજ્ઞાનનું કર્તવ્ય છે.
૨૩૬ ૯૮-હંસની પેઠે હમેશાં આપણે સારાનોજ સાર લેવો.
૨૩૯ ૯૯-ખરાં માતાપિતા તો પ્રભુ છે, માટે તેનોજ આશરો લ્યો.
૨૪૨ ૧૦૦-અંતે જગતની બાજી ખોટી છે, માટે પ્રભુને ભજી લ્યો.
૨૪૫ ૧૦૧-વિચારીને ચાલવા વિષે
૨૪૮ ૧૦૨-જીભને જીતી તેણે બધું જીત્યું.
૨૫૦ ૧૦૩-ભણેલા બૂલે નહિ, પણ બૂલે ત્યારે બીંત બૂલે.
૨૫૪ ૧૦૪-ભકતની ખરી છાપ મેળવો, ખાલી ઢોંગનું કામ નથી.
૨૫૭ ૧૦૫-ભગવાન ઉપર ભરોસો રાખવાથી આપણું શ્રેયજ થાય છે.

શ્રી સુબોધ રત્નાકર

॥ ॐ તત્સત્ પરમાત્મને નમઃ ॥

રત્ન ૧ હું-ઈશ્વર જે કરે છે તે સારાને માટે

ક પંડિત હતો તે બહુજ શાસ્ત્ર ભણેલો હતો. તે ખીજની શંકાઓનું નિવારણ કરતો હતો, તેમજ વાદવિવાદમાં જીતતો હતો; પણ પોતાની શંકાનું તે નિવારણ કરી શકતો ન હતો. તેના મનમાં એવી શંકા હતી કે, શાસ્ત્રમાં ઈશ્વરને ન્યાયી કહેલો છે, પણ દુનિયામાં સઘળે જોતાં તે ન્યાયી લાગતો નથી; કારણ કે દુનિયામાં ધર્મીને ઘેર ઘાડ આવે છે અને અધર્મી તાગડધિન્ના કરે છે; ભક્તજન પીડાય છે અને નાસ્તિકો મોજ ભોગવે છે; પુણ્યશાળીઓ દુઃખી થાય છે અને પાપીઓ સુખી થાય છે; પંડિતજને આ શંકા બહુ મુંઝવતી હતી. આખો દિવસ તે તેના ઉપરજ વિચાર કરતા હતા.

એક દિવસ પંડિતજ દરતા દરતા એક બગીચામાં જઈ ચઢ્યા, અને થાકી ગયેલા હોવાથી એક બાંકડા ઉપર બેઠા. બાંકડા ઉપર લીમડાની ટાઢી હવા આવતી હતી તથા શીતળ છાંયડો હતો, તેથી પંડિતજ જરા તેના ઉપર ઢળી પડ્યા. સૂતાં સૂતાં તેમને તે વિચાર આવ્યા કરતો હતો. વિચાર કરતાં કરતાં તેઓ એકદમ ઉભા થયા અને મન સાથે બોલવા લાગ્યા કે “શાસ્ત્રો, શ્રુતિઓ, મુનિઓ અને સર્વ પંડિતો કહે છે કે, ઈશ્વર ન્યાયી છે; તે જે

કરે છે તે યોગ્યજ કરે છે, અને તે જ કરે છે તે સારાને માટેજ. પણ જો તેમજ હોય તો આ બાગમાંજ જુઓ. આ લીમડાના મોટા ઝાડ ઉપર નાની નાની લીંબોળીઓ અને આ નાના ડાળાના વેલા ઉપર મોટાં મોટાં ડાળાં; આ બોરડીના મોટા ઝાડ ઉપર ઝીણુકાં ઝીણુકાં બોર અને મીઠાં લીંબુના ઝાડ ઉપર જબરાં જબરાં લીંબુ; અને વડના મોટા ઝાડ ઉપર નાના નાના ટેટા અને આ દુધીના વેલા ઉપર મોટાં મોટાં તુંબડાં. કહોજી, આ તે ઈશ્વરનો ન્યાય કે અન્યાય ? આમાં આપણે શી રીતે કહી શકીએ કે, ઈશ્વર જ કરે છે તે સારાને માટેજ ! મોટાં મોટાં ઝાડ ઉપર નાનાં નાનાં ફળ ! અને નાનાં નાનાં ઝાડ ઉપર મોટાં મોટાં ફળ ! એ કાંઈ ન્યાય ગણાય કે ? આમ કહીને પંડિતજી વળી પાછા બાંકડા ઉપર સૂતા, અને પવન ઠંડો હોવાથી નિદ્રાવશ થઈ ગયા. થોડી વાર થઈ એટલે પવનના ઝપાટાને લીધે ચાર છ લીંબોળીઓ પંડિતજીના ઉપર ટપોટપ ખરી પડી, એટલે પંડિતજી જાગી ઉઠ્યા. જરા વાર વિચાર કરીને તે એકદમ હસવા મંડી પડ્યા અને અતિશય આનંદમાં આવી ગયા. તેઓ એકદમ બોલી ઉઠ્યા કે “ પ્રભુ ! દયા કર, દયા કર. અહાહાહા ! અમે પામર પ્રાણીઓ તારી અકળ કળાને શી રીતે કળી શકીએ ? તારા અપાર મહિમાને શી રીતે જાણી શકીએ ! તારી અગાધ લીલાનો શી રીતે વિચાર કરી શકીએ ! પ્રભુ ! ધન્ય છે, ધન્ય છે ! ”

ભાઈઓ અને બહેનો ! પંડિતજી આમ એકદમ આનંદમાં કેમ આવી ગયા તેની તમને ખબર પડી ? જુઓ, પંડિતજીને એમ વિચાર આવ્યો કે, જો પ્રભુએ મોટાં ઝાડ ઉપર મોટાં ફળ ક્યાં હોત તો હું ક્યારનોએ મરી ગયો હોત, કારણ કે લીંબોળીઓને બદલે મારા ઉપર મોટાં ડાળાં પડ્યાં હોત તો હું રામશરણ થયો હોત. તેથી ઈશ્વર જ કરે છે તે સારાને માટેજ કરે છે એમ તેના મનમાં દૃઢ નિશ્ચય થઈ ગયો. માટે આ હરિજનો ! આ ભક્તજનો ! આપણે પણ મનમાં હમેશાં એજ વિચાર કરવો કે, ઈશ્વર જ કરે છે તે સારાનેજ માટે.

કુંડળિયા

આછી કરે જે રામજી કહે સત્ ગુરુ કહે સંત,
ભુંડી બને શો ભાગથી એસી ઉર ધારંત;
એસી ઉર ધારંત, તવે કુછ બીગડે નાહિ,
ઉન દાસનથી લાભ પ્રતિજ્ઞા રાખે સાંધ.
સેવકરામ મેં જ્યા કહું કહે ગયે સંત અનંત,
આછી કરે જે રામજી કહે સત્ ગુરુ કહે સંત.

રત્ન ૨ જી—બીજી ચીજોની પેઠે મનને પણ સાફ ન
રાખીએ તો તે પણ બગડી જાય.

આપણે ઘરમાં વાસીકું ન વાળીએ તો ઘર
ઉકરડા જેવું થઈ જાય. જે આપણે વાસણ
ન માંજીએ તો તે કટાઈ જાય. જે આપણે
ગોળા ન વિંછળીએ તો પાણી ગંધાઈ
ઉઠે; જે આપણે ચીમની, ફાનસ સાફ ન
રાખીએ તો તે ખરાબ થઈ જાય; જે આપણે

કોઠારના દાણા ફેરવતા ન રહીએ તો તે સડી જાય; જે
આપણે અથાણામાં હાથ ન ફેરવીએ તો તે ગંધાઈ ઉઠે; જે
આપણે દાંત તથા મોઢું સાફ ન રાખીએ તો મોં ખરાબ વાસ
મારે; જે આપણે શરીર સાફ ન રાખીએ તો ગુમડાં થાય; જે
આપણે માથું સાફ ન રાખીએ તો જૂ તથા ખોડો પડી જાય;
જે આપણે ઢાલીએ સાફ ન રાખીએ તો માંકડ પડી જાય; જે
આપણે ચોપડીએ સાફ ન રાખીએ તો ઉધઈ ખાઈ જાય; જે
આપણે ખાળ સાફ ન રાખીએ તો જીવડાં પડી જાય; જે આ-
પણે ઝાડનાં ફુંડાંએ સાફ ન રાખીએ તો ખાવાં ખાઝી જાય; જે
આપણે મરી મશાલો સાફ ન રાખીએ તો ધનેડા પડી જાય;
અને જે આપણે લૂગડાં સાફ ન રાખીએ તો જૂ પડી જાય.

ભાઈઓ અને બહેનો ! ઉપર લખેલી ચીજો તથા એવી
બીજી ઘણીએ ચીજો સાફ ન રાખવાથી બગડી જાય છે ખરી,

પણ તે સર્વ ચીજો તો પૈસા દેતાં આપણને નવી મળી શકે તેમ છે; પણ જો આપણું મન એક વાર બગડ્યું તો ગમે તેટલા પૈસા દેતાં પણ તે સાફ થઈ શકે તેમ નથી કે નવું પણ મળી શકે તેમ નથી. માટે આપણે હમેશાં આપણા મનને સત્સંગરૂપી જળથી સાફ કરવું જોઈએ. સત્સંગસિવાય બીજું એક સાધન નથી કે જ મનને નિર્મળ અને સાફ રાખી શકે. માટે ઓ હરિ-જનો અને ભક્તજનો ! હમેશાં સત્સંગ કરો, સત્સંગ કરો.

રત્ન ૩ જી—જો આપણે પ્રભુના થઈએ
તો તે આપણને પોતાનાજ કરી લેશે.

ક રાજ હતો. તે આસ્તિક હતો, તે સત્સંગ કરતો હતો અને સાધુસેવા કરવામાં આનંદ માનતો હતો. તે રાજના ગુરુ જ્યારે તેના ગામમાં આવતા, ત્યારે તે તેની પાસે જઈને દરરોજ કથા શ્રવણ કરતો. એક દિવસ કથા સાંભળીને મોટા મોટા ગૃહસ્થો અને અમલદારો ઉઠી નીકળ્યા, અને રાજ એકલોજ રહ્યો ત્યારે તેણે ગુરુને પૂછ્યું કે “મહારાજજી ! આપની પેઠે પ્રભુ અમને બધાને પોતાના કેમ નહિ કરી લેતો હોય ? અમે તે એનો એટલો બધો શું શું હો કર્યો છે કે હજી પણ અમને તે ટગાવ્યા કરે છે ?” મહારાજ કહ્યું “બચ્ચા ! કાલ સવારે તારે ત્યાં હું આવીશ ત્યારે વાત.”

બીજા દિવસે મહારાજ રાજને ત્યાં ગયા ત્યારે રાજએ તેને એક મોટા ભપકાદાર દિવાનખાનામાં બેસાડ્યા. પછી મહારાજજીએ કહ્યું કે “તારા ચારે છોકરાને અહીં બોલાવ, તેની સાથે જરા આનંદ કરીએ.” રાજએ હુકમ કર્યો કે તરતજ એક ખવાસ ચારે છોકરાઓને લઈને ત્યાં અદબથી આવ્યો. તે છોકરાઓની ઉંમર ૧, ૩, ૫ ને ૭ વર્ષની હતી. તેઓ પેલા ખવાસની સાથે બહુજ હળી ગયેલા હતા તેથી તેઓ તેની પાસેજ બેઠા હતા. પછી મહારાજ ખવાસને કહ્યું કે તું જરા બહાર જ, અમારે ખાનગી કામ છે. ખવાસ ઉભો

થયો કે ચારે છોકરાઓ રડવા લાગ્યા, ત્યારે મહારાજ ખવાસને કહ્યું કે તેને કપાટમાંથી રમકડાં આપ. પછી ખવાસે તે છોકરાઓને રમકડાં આપી ચાલવા માંડ્યું, એટલે મોટા ત્રણ છોકરાઓ તો રમતમાં જ ગુંથાઈ ગયા તેથી રડ્યા નહિ; પણ નાના છોકરાએ તો રમકડાંને જરા વાર જોઈને ફેંકી દીધાં અને રાડ પાડવા માંડી, એટલે પેલો ખવાસ તેની પાસે આવ્યો અને તેને બાથમાં ઘાલી બહાર લઈ ગયો. પછી બીજી આડી અવળી વાતો કરી મહારાજ રજ માગી, ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે “મહારાજ ! મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર હજી આપે મને આપ્યો નહિ, તો કૃપા કરીને ઉત્તર આપતા જાઓ.” મહારાજ કહ્યું કે “એટા ! હજી શું તને ઉત્તર જોઈએ છે ? હજી તું ન સમજ્યો ? જો, ત્યારે સાંભળ. પહેલાં તો તારા ચારે છોકરા ખવાસને વાસ્તે રડતા હતા, પણ જ્યારે તેમને રમકડાં આપ્યાં ત્યારે ત્રણ તો તેમાં જ ગુંથાઈ ગયા અને ચોથો તેમાં ન ગુંથાયો અને રડવા જ લાગ્યો તો ખવાસે તેને પોતાનો કરી લીધો. તેમજ આપણે બધા પ્રભુને પહેલાં યાદ કરીએ છીએ, પણ જ્યારે તે આપણને ધન, માલ, પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી, પરિવાર આદિ વૈભવો આપે છે ત્યારે આપણે એમાં જ ગુંથાઈ જઈએ છીએ, અને પછી પ્રભુને તદ્દન વિસરી જઈએ છીએ. માટે તે આપણને પોતાનાં શી રીતે કરી લે ? આપણે જો પ્રભુના થવું હોય તો પેલા નાના છોકરાની પેઠે વૈભવોની દરકાર ન રાખીને પ્રભુને પ્રેમથી સંભારવા જોઈએ, અને તેમ જો આપણે કરીશું તો તે આપણને પોતાના જ કરી લેશે.” માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ જો પ્રભુના થવું હોય તો પ્રેમથી તેને સંભારો, અને પ્રેમથી નિરંતર તેનું ભજન કરો.

૫૬

જો જન ઉદ્ધવ મોયે ન વિસરે, તોય ન બિસરું પાવ ધડી;
જનમ જનમકા કાદુ ફંદા, લે રાખું વૈકુંઠપુરી—જો જનન
મેરો જ્ઞાન, ધ્યાન, નિત્ય સમરણ, અષ્ટ સિદ્ધ નવ નીધ ભરી,
વે હમરે હમ ઉનકે ઉદ્ધવ, ભક્ત કાજ મેં દેહ ધરી—જો જનન
ભજતાં ભજું તજું નહિ કબહુ, એહી ટેક મેરે પરાપરી,

ભારતમેં ભમરીકા ઇંડાં, રાખ લિયા ગજ ઘંટ ધરી—જે જન૦
 દ્રોપદીકા ચીર દુઃશાસન હરીયો, ભક્ત જાણી વાકી સ્હાય કરી,
 વાંકો ચીર અનંત લખ વધીયો, કૌરવ લાજમેં ધૂડ પડી—જે જન૦
 રહું સમીપ સદા હરિજનકે, શુભ્ત હોતી સોઈ પ્રગટ કરી,
 કહેરવિદાસ અમે ડર કાહે, જીને સમર્યા નિજ નામ હરિ.—જે જન૦

રત્ન ૪ થું—આપણુને કાંઈ માણુસના રંગ, રૂપ કે દેખા-
 વનું કામ નથી, પણ માત્ર આત્માનું જ કામ છે.

ક ગામમાં એક પટેલ રહેતો હતો, તેને ઘેર
 ઘણાં ઢોર હતાં. તેણે તેઓને માટે એક ખાસ
 વંડો રાખ્યો હતો. તે પટેલને ધર્મ ઉપર
 પણ સારી આસ્થા હતી, તેથી સંતસાધુની
 સારી રીતે સેવા કરતો હતો. એક દિવસે
 તેના આજીર્ણીતા એક મસ્તરામ નામના સાધુ
 તેને ત્યાં ભિક્ષા લેવાને આવ્યા. પટેલે તેનો સારી રીતે આદર-
 સત્કાર કર્યો અને પછી જમવાને વાસ્તે બેસાડયા. જમાડતાં જ-
 માડતાં પટેલને સાંભળ્યું કે દૂધ વંડે રહી ગયું છે, માટે સ્વામીજી
 જમી રહે તે પહેલાં એકદમ આવી પહોંચે તો ઠીક. પટેલે પોતાના
 માણસ અમથાને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે, તું ઉતાવળો વંડે જ અને
 દૂધ લઈને દોડતો પાછો આવ. અમથો અકલનો આથમીર હતો,
 તેથી અર્ધે રસ્તેથી પાછો આવ્યો અને પટેલને પૂછ્યું કે “શેઠ ! દૂધ
 કયી ગાયનું લાવું ? ઘોળી, રાતી, કાળી કે ગોરીનું લાવું ?” શેઠે
 કહ્યું કે “જનું હોય તેનું લાવને ભાઈ ! દોડ, જરા ઉતાવળથી આવ-
 જ.” વળી થોડી વાર થઈ ત્યાં અમથાભાઈ પાછા આવ્યા અને
 બોલ્યા “શેઠ ! દૂધ પેલી લંગડી કે બાડી ગાયનું આવે તો કાંઈ
 હરકત તો નથી ને ? બોલજો, વળી પાછળથી તમે ઠપકા આપશો.”
 શેઠે કહ્યું “ભાઈ ! જનું હોય એનું લાવને, ખાલી માથાફાડ શું કામ
 કરાવે છે ? જો, આ મહારાજ જમી રહેવા આવ્યા છે. માટે
 વહેલો આવજો.” આ સાંભળી અમથાભાઈ દોડયા, પણ થોડી વાર

થઈ ત્યાં પાછાં તેનાં દર્શન થયાં. તેણે કહ્યું “શેઠ ! ધરડી ગાયનું દૂધ લાવું કે જીવાનનું લાવું ? તમને પૂછ્યા વિના લાવું તો વળી તમે મને ખીજશો; માટે બોલો. ” પછી પટેલે મહારાજ સામું જોઈને કહ્યું “મહારાજ ! જીઓ, આને હવે કેમ સમજાવવો; આવી ને આવી માથાફેડ દરેજ કરાવે છે.” મહારાજ કહ્યું “એને એમજ કહેાને કે, ગાયના રંગ, રૂપ કે તેના શરીરના દેખાવનું કામ નથી, મને તો દૂધ લાવી આપ.” મહારાજનું આ કહેવું સાંભળીને અમથો બોલ્યો:— “હું, જીઓ ! આ મહારાજ કેવી ચોખવટ કરી ! જીઓ, હવે દૂધ લાવ્યા વિના પાછો ફરું તો કહેજો.” એમ કહી તે એકદમ દોડ્યો અને દૂધ લઈ આવ્યો. પછી મહારાજ જ્યારે જમીને ઉડ્યા ત્યારે પાછળથી પટેલ તે અમથાને ગાળો દેવા લાગ્યા અને બે ચાર લાપટો તથા ઢીંકા પણ લગાવી દીધા. અમથો રાડેરાડ પાડવા મંડી પડ્યો. એટલે મહારાજ નીચે આવ્યા અને પટેલને ઠપકો આપી બોલ્યા કે “પટેલ ! એને મારો મા. તમારામાં, મારામાં અને એનામાં એકજ ઈશ્વર છે. તમે સત્સંગી થઈને ઈશ્વરને મારશો કે પૂજશો ?” પટેલે કહ્યું કે “મહારાજ ! આ અમથો વળી કે દિનો ઈશ્વર થઈ ગયો ? હજી આપ ઈશ્વર ગણાવ, પણ આ કે દિનો ઈશ્વર થયો ?” મહારાજ કહ્યું કે, પટેલ ! આપણે માણસનાં રંગ, રૂપ કે તેના શરીરના ખીજ ગુણ તરફ જોવાનું નથી, પણ તેમાં રહેલા ઈશ્વર તરફ જોવાનું છે. જમ આપણે ગાયના રંગ, રૂપ કે શરીરના ગુણ સામું નથી જોતા પણ દૂધ સામું જોઈએ છીએ, તેમ માણસમાં રહેલા ઈશ્વર તરફ જોવું જોઈએ. શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે:—

વિદ્યાવિનયસંપન્ને બ્રાહ્મણે ગવિ હસ્તિનિ ।

શુનિ ચૈવ શ્વપાકે ચ પંડિતાઃ સમદર્શિનઃ ॥

ચાંડાળને, કુતરાને અને વિદ્વાનને સમદષ્ટિથી જીઓ, કારણ કે બધામાં ઈશ્વર સરખોજ છે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ તે મહારાજની શિખામણ પ્રમાણે સર્વને સમાન ગણવાં જોઈએ. ચામડી કાળી હોય કે ઘોળી હોય, શરીરમાં ખોડ-

ખાંપણ હોય કે ન હોય, તે ખૂબસુરત હોય કે બદસુરત હોય, જીવાન હોય કે ધરદુઃ હોય, તેની તરફ આપણે નજર રાખવાની નથી. આપણે તો તેમાં વિરાજતા ઈશ્વર તરફ જોવાનું છે અને સર્વની સાથે ભ્રાતૃભાવ રાખવાનો છે. કહ્યું છે કે:—

સાખી

તનકર મનકર બચનકર દેત ન કાહુ દુઃખ,
તુલસી પાતક યું જડે, દેખત ઉનકે મુખ.
સાધુ સોઢ જનિયે, દુઃખે દુખાવે નાંય,
કળ કૂલ તોડે નહિ, રહે બગીચા માંય.

વળી ગીતામાં પણ કહ્યું છે કે:—

सर्वभूतस्यमात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि ।

ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्वत्र समदर्शनः ॥

ભાવાર્થ:—એવો યોગયુક્ત અને સર્વમાં સમદષ્ટિવાળો યોગી સર્વ પ્રાણીપદાર્થમાં પોતાના આત્માને અને પોતાના આત્મામાં સર્વ પ્રાણીપદાર્થને રહેલાં જુએ છે.

यो मां पश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि पश्यति ।

तस्याहं न प्रणश्यामि स च मे न प्रणश्यति ॥

ભાવાર્થ:—જે પુરુષ મને સર્વ સ્થળે રહેલો જુએ છે અને સર્વને મારામાં રહેલા જુએ છે, તેનાથી હું દૂર નથી અને તે મારાથી દૂર નથી.

सर्वभूतस्थितं यो मां भजत्येकत्वमास्थितः ।

सर्वथा वर्तमानोऽपि स योगी मयि वर्तते ॥

ભાવાર્થ:—જે મનુષ્ય એકતાનો આશ્રય કરીને સર્વ પ્રાણીઓમાં રહેલા એવા મનેજ ભજે છે, તે યોગી ગમે તે પ્રકારે જીવન ગાળતો હોય તોપણ તે મારામાંજ રહે છે.

રત્ન ૫ મું-માયાથી બચતા રહેવા વિષે

ક કરોળિયો હતો, તે બહુ લુચ્ચો હતો; અને બીજાંઓને કેમ ફસાવવાં, તે બહુ સારી રીતે જાણતો હતો. એક વખતે તે એક માખીની પાસે ગયો અને તેને કહ્યું કે ‘માખી બહેન ! તમને આવા દરમાં કેમ ઠીક પડે છે ? અહીં તમને શું સુખ મળતું હશે ? આમાં તમને શો આનંદ આવતો હશે ? આમાં તમને કેમ ગોઠતું હશે ? આવામાં તમને શી મજા આવતી હશે ? જરા મારે ત્યાં તો પધારો. મારા ઘરનો ભપકો તો જુઓ, તેની કારીગરી તો જુઓ, તેની સુધડતા જુઓ અને તેની સફાઈ જુઓ. ત્યાં આપણે જરા આનંદ કરીશું, લહેર કરીશું અને ચમન ચમન ઉડાવીશું. ભાઈને ત્યાં આવવામાં બહેનને કાંઈ બાધ હોય કે ?’ માખીએ કહ્યું કે ‘ભાઈ ! મને તો સર્વ આમાંજ છે. આનંદ કહો, સુખ કહો, મજા કહો કે લહેર કહો, શાંતિ કહો કે ચમન ચમન કહો, તે સર્વ આમાંજ છે. મારા બાપદાદાઓ પણ એમજ કહેતા હતા કે દરમાંજ સર્વ છે; માટે ભાઈ ! હું તમારે ત્યાં નહિ આવી શકું, મને માફ કરો.’ કરોળિયાએ કહ્યું કે ‘બહેન ! તમે તો બહુ ભોળાં લાગો છો હો ! આપણા બાપદાદાઓને અક્કલજ ક્યાં હતી ? એ તો “સાઠી બુદ્ધિ નાઠી” તેમજ હતું. એ તો ઘરની ધુંસો હતી. કોઈ દિવસ બહાર ભટક્યા હોય ત્યારે ખબર પડે ને ! હું તમને તમારા ભલાને માટે કહું છું; માટે મારી સાથે તમે ચાલો અને મારું ઘર જુઓ. બહારથી જો તમને ગમે તો અંદર આવજો, નહિ તો પાછાં ચાલ્યાં આવજો. પછી કાંઈ છે ?’

કરોળિયાની આ વાત માખીને ગમી એટલે તે તેની સાથે જવાને તૈયાર થઈ અને બન્ને ત્યાંથી નીકળી કરોળિયાને ઘેર આવ્યાં. કરોળિયાએ બહારથી પોતાનું ઘર બતાવ્યું તે માખીને પસંદ પડ્યું; એટલે તેણે તેને અંદર આવવાની વિનંતિ કરી. માખી જવી અંદર ગઈ કે તેના પગ સપડાઈ ગયા અને કરોળિયો એકદમ પોતાની બળ બહાર કાઢી તેની ફરતા ફેરા દેવા લાગ્યો.

માખી બિચારી મુંઝાવા લાગી અને રાડે રાડ પાડી કહેવા લાગી કે 'હે ભાઈ! મને આમ ફસાવવી હતીને ? હા, આમાં ખરેખર મારોજ વાંક છે; કારણ કે મારા બાપદાદાઓની શિખામણુ ન માની ને હાથે કરીનેજ હું આમાં ફસાઈ.' કશેળિયો તો એકદમ પોતાનું કામ કરવા મંડી પડ્યો અને તે બિચારીને મારી નાખી.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ પેલી માખીની પેઠે હાથમાં દીવો લઈને ફવામાં પડીએ છીએ. માખી જમ કશેળિયાની જાળમાં બહારના ઠાઠમાઠથી સપડાઈ ગઈ, તેમ આપણે પણ માયાના કેવળ બાલ્ય ઠાઠથીજ ફસાઈએ છીએ; માટે હજી વખત છે ત્યાં ચેતો, અને છતી આંખે જાળતામાં ન પડાય તેમ કરો.

પદ-દેખા નહિ કહ્યું સાર જગતમે—એ રાગ.

નહિ અહીં મહીમાં સાર સમજ મન (ર)

ટેક.

ચેતી જન સંચરજે અહીં છે મોહપાશનો માર,

મોહ પાશનો માર સમજ મન, નહિ અહીં મહીમાં સાર—ચેતીં

ઘેંદ્ર તણું ઘેંદ્રાસન મળિયું તોય ન તૃપ્તિ લગાર,

વિષના ઘટના મુખપર અમૃત, એવો આ સંસાર;

એવો આ સંસાર સમજ મન, નહિ અહીં મહીમાં સાર—ચેતીં

વિષય નરકનું દ્વાર જાણી જન, ન જજે વારંવાર;

જૂઠી બાજી જગત તણી છે, અંતે થશે ખુવાર;

અંતે થશે ખુવાર સમજ મન, નહિ અહીં મહીમાં સાર—ચેતીં

ભૂમાં મોહરૂપી ફસવાનાં દ્વારો દીસે હજાર,

તેમાંથી જન જ ઉગરિયા, તરીયા તે ભવપાર;

તરિયા તે ભવપાર સમજ મન, નહિ અહીં મહીમાં સાર—ચેતીં

અસ્થિ લોહી ને માંસ તણું ધર શરીરરૂપી છે ચાર,

તેમાં લુપ્થ થનારા જન તે, હારી ગયા સંસાર;

હારી ગયા સંસાર સમજ મન, નહિ અહીં મહીમાં સાર—ચેતીં

ભવસાગર તરવાને ભાઈઓ, ભગવાન ભજન નિરધાર,

ભાવ ધરી આ નાવ ગ્રહો સૌ, ઉતરશે સુખકાર;

ઉતરશે સુખકાર સમજ મન, નહિ અહીં મહીમાં સાર—ચેતીં

રત્ન ૬ કું—ડુંગળીની વાસમાં ઉછરેલાને ફૂલની વાસ ગમે નહિ, તેમ કુસંગમાં રહેલાને સત્સંગ ગમે નહિ.

ક વાણિયો હતો. તે નાના ગામડામાં વેપાર કરીને પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન કરતો હતો. તેના બાપનો ધંધો ડુંગળી વેચવાનો હતો અને તે પોતે પણ તેજ વેપાર કરતો હતો. જમ જમ તે તે ધંધામાં ક્ષવતો ગયો, તેમ તેમ તેણે એક બે ખેતર લીધાં અને તેમાં ડુંગળી વવરાવવા લાગ્યો, એટલે સવારથી તે રાતસુધી તે ડુંગળીમાં રહેતો. ઘરમાં પણ ડુંગળી, હુકાને પણ ડુંગળી અને ખેતરમાં જાય ત્યાં પણ ડુંગળી. એટલે હુકામાં તે ડુંગળીમયજ હતો. તે પોતાના છોકરાને પણ તે ધંધામાં સાથે રાખતો હતો. તેના ગામમાં જટલી ડુંગળી વેચાય તેટલી વેચતો અને બાકીની મોટા શહેરમાં અઠવાડિયે પખવાડિયે જઈને પોતે તથા પોતાનો છોકરો જઈને વેચી આવતા.

એક દિવસ બળદના એકામાં બન્ને જણા ડુંગળીના કાથળા ભરી વેચવા માટે પાસેના મોટા શહેરમાં ગયા અને ત્યાં વેચીને પાછા સાંજના પોતાને ગામ પાછા ફરતા હતા. થોડે દૂર ગયા એટલે વાઢળાં ચઢી આવ્યાં, અંધારું ધોર થઈ ગયું અને વરસાદ એકાએક તૂટી પડ્યો. આગળ નદી હતી અને વરસાદ કાંઈ થોડા વખતમાં રહે તેમ નહોતું, તેથી પાસેની એક ફૂલવાડી કે જ્યાં તેનો ઝાળખીતો માળી રહેતો હતો ત્યાં તેઓ ગયા. માળીએ તેઓનો સત્કાર કર્યો અને તે રાત ત્યાં આગળ રહેવાને તેમને આગ્રહ કર્યો. વાણિયાને તો ભાવતું હતું ને વૈદે કહ્યું તેમ થયું; તેથી ત્યાંજ ક્ષણ ખાઈને સૂઈ રહેવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો. માળીનું ઝુંપડું નાનું હતું. તેમાં માત્ર બેજ ઝોરડી હતી. એકમાં દાણાદુણી તથા ફૂલના ઢગલા રહેતા અને બીજી નાની ઝોરડીમાં રાંધવાનો ચૂલો રહેતો હતો. ચૂલાવાળી ઝોરડીમાં

તે તથા તેનાં છૈયાં છોકરાં સૂતાં અને બીજી ચારડી તેણે વાણિયાને તથા તેના છોકરાને આપી. વાણિયો અને તેનો છોકરો ઉંઘવાને ઘણું મથ્યા, પણ કેમે ઉંઘ આવે નહિ. છોકરાએ કહ્યું ‘બાપા ! આ દુર્ગંધ શાની છે? મને તો આ ગંધને લીધે ઉંઘ આવતી નથી.’ વાણિયાએ કહ્યું ! ‘ભાઈ તારું કહેવું ખરું છે, મને પણ ખરાબ વાસ આવે છે, એટલે ઉંઘ આવતી નથી. તું જરા બહાર જઈને આપણા દુર્ગંધીના ખાલી કાથળા લઈ આવ; હું તને એવી યુક્તિ બતાવું કે તરત ઉંઘ આવી જાય.’ છોકરો કાથળા લઈ આવ્યો ત્યારે વાણિયાએ કહ્યું કે ‘આ કાથળો નાક આગળ રાખીને સૂઈ જ અને પછી જો કે ઉંઘ કેમ નથી આવતી ?’ બન્ને જણાએ નાક આગળ કાથળા લીધા એટલે દુર્ગંધીની વાસ આવી તેથી બન્ને જણા નિરાંતે ઘોરવા લાગ્યા.

ભાઈઓ અને બહેનો ! જમ વાણિયાને અને તેના છોકરાને સુગંધીદાર પુખ્તો ખરાબ લાગવા માંડ્યા અને તેમાંથી દુર્ગંધ આવવા લાગી અને દુર્ગંધી સુગંધી થઈ પડી, તેવીજ રીતે આપણને સત્સંગ ખરાબ લાગે છે અને દુસંગમાં આનંદ તથા મઝા પડે છે; પણ અતિ દુસંગ તે દુસંગજ છે અને તેનાં ફળ ખરાબ છે. માટે બચપણથીજ આપણાં છોકરાંઓને સત્સંગમાં મોકલવાં અને સમજ્યા ત્યારથી આપણે પોને પણ સત્સંગમાં જવું. વળી—

સત્સંગ અમુલ્ય હીર તજ, શઠ કાચ કથીરસેં પ્રીત કરે;
હરનામ અમીરસ ઘોર દીયો, બીખયા રસ ઝેરછી ધુંટ ભરે.
અપને પતકો પત છોડ દિયો, પરહી પતસે વ્યભિચાર કરે;
જસવંત કહે ફીટ હે ઉતસે, ખર પીઠ ચઢે ગજસે ઉતરે.

ભજન

સતસંગ તરવાનો નાવ છે, નાવ છે નાવ છે નાવ છે;
અતિ દુઃખ દુસ્તર ભવજળથી, કાંઠેમેજ શ્રીયનો જમાવ છે,
કર્ણધાર સદ્ગુરુજી બેઠા છે, જને પાર ઉતારવાનો રૂડો કામ છે,
એવો અવસર ફરી હાથ ન આવે, જન્મ ધર્યાનો દાવ છે.
લખચોરાશીમેં ફરી ફરી આવ્યો, કાંઠે ન ખૂડે રૂડો દાવ છે.

ચુક્યા તો ફરી જશો તણાતા, આ તો નીર જલાવ લાવ છે.
માતાપિતા સુત કુટુંબ કબીલો, એ સબ બૂડવાનો ઠામ છે.
ગુરુ વિશ્વનાથ ચરણ જ ટોસા, જેને જ્ઞાન નગારાનો ધાવ છે.

રત્ન ૭ મું—માણસો ઉપરીની કે વડીલની જેટલી
બીક રાખીને કામ કરે છે તેટલી જમડાની
બીક રાખીને પ્રભુને લજતા નથી.

કરને બીક લાગે છે કે, જે હું શેઠનું કામ
નહિ કરું તો મને શેઠ કાઢી મૂકશે; તેથી
તેનેનું કામ ખરાખર કરે છે. શેઠને વળી
અમલદારની બીક કે જે અમલદારની
હાજરીમાં નહિ જઈએ તો કાંઈ દિવસ
હેરાન થઈશું; અમલદારને વળી તેના ઉપરી
અમલદારની બીક કે જે તેની પાસે આંટો નહિ જવાય તો તે
નારાજ થશે; તે ઉપરી અમલદારને વળી દિવાનની બીક છે કે
કદાચ બક્ષા થઈને નોકરીથી બાદ કરી નાખશે; દિવાનને વળી
રાજાની ગુલામગીરી કરવાની, કારણ કે નહિ તો તેને પણ ઘેર
બેસવાનો વખત આવે; રાજાને વળી પોલિટિકલ અમલદારની
બીક કે જરા આડા તેડા ચાલ્યા તો રાજ્યજશે. પોલિટિકલ અમલ-
દારને વળી ગવર્નરની બીક કે જે ગવર્નરનો હુકમ નહિ માની-
એ તો પાણીચું મળશે; ગવર્નરને વળી ગવર્નર જનરલની બીક
કે કાંઈ તેની આજ્ઞા પ્રમાણે જ નહિ થાય તો તે ગુસ્સે થશે અને
પાછો આવો રાજવૈભવ ક્યાંથી મળશે? ગવર્નર જનરલને વળી વિ-
લાયતમાં રહેતા તેના ઉપરીની બીક; તેના ઉપરીને વળી રાજાની
બીક; રાજાને વળી રૈયતની બીક કે કદાચ બધા ભેગા થઈને રાજપાટ
ઉપરથી ઉઠાડી મૂકે; અને રૈયતને પાછી રાજાની બીક કે કદાચ
કર વધુ નાખીને તેને હેરાન કરે.

* ઉંડુ ઉંડુ

આવી રીતે એક એકની બીક રાખીને સૌ કોઈ કામ કર્યે જાય છે. વળી જે ઘરમાં જેઈએ તો ત્યાં પણ તેમજ છે. વહુ સાસુની બીક રાખી કામ કરે, ધણી ધણિયાણીની બીક રાખી કામ કરે, દીકરો બાપની બીક રાખીને કામ કરે. ઘરમાં પણ આમ સર્વની બીક રાખીને કામ કરે છે; પણ કોઈ જમડાની બીક રાખીને પ્રભુને સંભારવાનું કામ કરતું નથી, એ કેટલું બધું અકસોસ કરવા જવું છે ! સંસારમાં બીજની બીક રાખીને કામ ન કરીએ તો કદાચ ઉપરીનો ઠપકો આવશે અને બહુ થશે તો નોકરી જશે; પણજે પ્રભુને સંભારવાનું કામ નહિ કરીએ તો નરકની ખાણોમાં જવું પડશે અને ચારાશી લાખ યોનિઓમાં ભટકવું પડશે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! પ્રભુને સંભારવાનું કામ પહેલું કરો અને બીજઓનું કામ પછી કરો.

પ :

જે ત્રિચારીને જીવ હૃદમાં, મરવું એ તો સહી.	(ટેક)
મેડી મંદિર ને માળીઆં તારાં, પટયાં રહેશે અહીં;	
પ્રભુને અર્થે પૈસો ન વાવર્યો, ઠાઠડી ઠાલી ગઈ.	જે૦
કંચન જેવી કાયા તારી, અડવા દેતા નહિ;	
ઘર છોડી શમશાને આલ્યા, ગોંદરે રાખું થઈ.	જે૦
માતપિતા તારાં બેન બનેવી ને, ઘરની નારી રહી;	
છાકરાં તારાં અળગાં રહેશે, એકલો જાને વહી.	જે૦
હરિ ભજે તમે હક હાલો, એમ વેદમાં વાણી કહી;	
હીરજી કહે જણે હરિ ભજ્યા, તેની જગતમાં જશું રહી.	જે૦

રત્ન ૮ મું—રેતીમાંથી તેલ નીકળે નહિ, તેમ આ
અસાર સંસારમાંથી સાર નીકળે નહિ.

ક જીવાન રાજા હતો. તે ઉછાંછળો, અવિચારી, ઉદ્ધત અને જાફી હતો. ખાવું પીવું અને મોજમજ કરવી એમાં જીંદગીનું સાર્યક છે એમ તે સમજતો હતો. પ્રજાનું શું થાય છે તેની તેને દરકાર નહોતી; તે તો પોતાના સુખમાંજ મરત હતો. તેને એવો શોખ લાગેલો હતો કે રાજ્યમાં કાંઈ ને કાંઈ એવું નવું બનાવવું કે જે જોઈને આખી દુનિયા છક થઈ જાય. એક વાર તેને એવો વિચાર આવ્યો કે, આકાશમાં પુષ્પો ઉગાડવાં. તેણે તે વાસ્તે ઘણી યુક્તિઓ કરી, પણ તે પાર ક્યાંથી પડે ? બીજી વાર તેણે એવો વિચાર કર્યો કે, મોતીના દાણા ખેતરમાં વાવીને જાજરીની પેઠે મોતી પકવવાં; પણ તે શી રીતે બને ? ત્રીજી વાર વળી તેને એવો વિચાર આવ્યો કે, માણેક વાવીએ તો તેને આંખાના ઝાડની પેઠે માણેકો થાય, પણ એ અસંભવિત વાત શી રીતે થઈ શકે ? એવી રીતે તે હવાઈ કિલ્લાની વાતો કરતો હતો. તે રાજાને વળી એક વાર એવું સૂઝ્યું કે, નદીની રેતી પીલાવી તેમાંથી તેલ કઢાવવું. તેને એમ લાગ્યું કે, ઉપલી બધી વાતો બહુ અઘરી હતી, પણ આ તો બહુ સહેલી છે અને વળી ખર્ચ પણ ઓછો છે. એવા વિચારથી તેણે આળીસ પચાસ મોટી ઘાણીઓ કરાવી અને રેતીના ઢગલાઓ ત્યાં કરાવ્યા. તેના હાથ દિવાનને આ વાતની ખબર પડી, એટલે બીજા અમલદારોને લઈને તે રાજા પાસે ગયો, અને સર્વ જણાએ કહ્યું કે, મહારાજ ! હવે ઘણું થયું. આવા ઘણા અખતરા કરીને પ્રજાના પૈસા વાપર્યા છે. આપને હવે અમારે શું કહેવું ? રાજાજી ! જે રેતીમાંથી તેલ નીકળતું હોત તો બીજા દેશના રાજાઓ મોટાં મોટાં રેતીનાં રણો શું કામ ન વાપરત ? અને તેમાંથી તેલ કેમ ન કઢાવત ? રેતીમાંથી તે વળી તેલ નીકળતું હશે ? રાજાએ કહ્યું કે, તમે કાંઈ સમજો

નહિ. જ રાજ્યો થઇ ગયા તેઓ જરા ઓછી અક્કલવાળા હતા, નહિ તો આવો ખજાનો એમ ને એમ રહેવા દે ? તમેજ વિચાર કરોને કે, આ રેતીમાંથી કેવું સરસ નિર્મળ પાણી નીકળે છે ! રેતીના વીરડા ઓઢો ત્યાં પણ પાણી નીકળે છે ત્યારે જો તેને પીલાવી હોય તો કેવું સરસ તેલ નીકળવું જોઈએ ? તમને કાઢને ખબર નથી. બસ જાવ, તમારે મને કાંઈ કહેવું નહિ.

પછી રાજ્યો પાસે રહીને રેતી પીલાવવા માંડી, પણ તેલ નીકળે ક્યાંથી ? જ વાત અસંભવિત હોય તે સંભવિત શી રીતે થઈ શકે ? જથી ઘણી મહેનત કરી કરીને તે થાક્યો ત્યારે રહ્યો.

ભાઈઓ અને બહેનો ! હવે કહો કે તે રાજ કેટલો બધો અક્કલ-વિનાનો હોવો જોઈએ ? અને તેનામાં કેટલી મૂર્ખાઈ હોવી જોઈએ ? સર્વ કોઈ કહેશે કે હા, ખરેખર તે મૂર્ખજ હોવો જોઈએ; પણ ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ કાંઈ તેમાંથી જઈએ તેમ નથી. કારણ કે ઋષિમુનિઓ, સંતસાધુઓ તથા જ્ઞાની પુરુષો કહે છે કે ‘આ સંસાર અસાર છે, બધું માયારૂપ છે, ચાર દિવસનું ચાંદરાયું છે, પતંગિયાના રંગ જેવું છે, ક્ષણિક છે, ક્ષણભંગુર છે; છતાં પણ તેમાંજ આપણે રચ્યા પચ્યા રહીએ છીએ. રાજ્ય મહેનત કરી તોપણ જમ રેતીમાંથી તેલ નીકળ્યું નહિ, તેમ મોટા મોટાઓ આ અસાર સંસારમાંથી સાર કાઢવાને મહેનત કરી; પણ તેમાંથી સાર નીકળ્યો નહિ. માટે આ હરિજનો ! આ ભક્તજનો ! આ સંસારમાં સાર નથી; સાર તો કેવળ હરિનામમાંજ છે, સાર તો સત્સંગ-માંજ છે, સાર તો પ્રભુભજનમાંજ છે; માટે તે સાર લ્યો, તે સાર લ્યો.

(ઈસ તન ધનકી કોન બગઈ—એ રાગ.)

આ અસાર સંસાર વિચારી, મેલ મમત્વ ભજી લે મોરારી. આં ‘હું’ કોણ ? ‘તું’ કોણ ? પિતાજી ? ક્યાંથી આંવ્યો ? કહે કોણ માજી ? આં ધામ ધરા ધન ને સુત દારા, ચાકર ઠાકર છે કોણ તારાં ? આં મેલી જવું શું ? અહીં શું લાવ્યો ? કોણે બધો ઠાઠ માઠ મચાવ્યો ? આં મૃગજલરૂપ જગત બલ નિરખી, હરણુસમાન નહોડ તું હરખી. આં કેશવ સાર સમજ સુખ થાવા, જન્મમરણુ ભય શોક શમાવા. આં

રત્ન ૯ મું—એક સાધુનું સાચું રોણ

મદાસ કરીને એક સાધુ હતો. તે સત્સંગી હતો, સાત્ત્વિક તથા શાસ્ત્રસંપન્ન પણ હતો. તે એક વખત તીર્થયાત્રા કરવાને નીકળ્યો. તીર્થ કરતાં કરતાં તે કાશીમાં આવી ચઢ્યો.

ત્યાં આગળ એક દિવસે ગંગાના પવિત્ર જળમાં નાહીને તે વિશ્વનાથના મંદિરે ગયો, અને ત્યાં આગળ મહાદેવને જળ ચઢાવ્યું તથા પૂજા કરી. વળી ગામમાં બીજા મંદિરે પણ તેણે દર્શન કર્યાં. પછી તે પોતાને ઉતારે જતો હતો, ત્યાં રસ્તામાં એક ઘરની આશરીમાં પાંચ છ બાઇઓ ધંટી માંડીને ઘડું દળતી હતી. રામદાસ બિચારો ત્યાં આગળ થોડી વાર ઉભો રહ્યો અને પેલી બાઇઓ જ કરતી હતી તે જોઈ રહ્યો. તેઓ એક હાથે ઘડું લઈને ધંટીમાં નાખતી હતી તથા બીજા હાથે ધંટી ફેરવતી હતી. ધંટીમાં ઘડું પડ્યા કે થોડી વારે ખીસાઈને લોટ નીચે પડતો હતો. આ જોઈને રામદાસ રોવા લાગ્યો. ઘરનો ધણી ત્યાં આવ્યો અને સાધુને પૂછવા લાગ્યો કે, આપ કેમ રોવો છો ? શું તમને ભૂખ લાગી છે, તરસ લાગી છે કે શું થયું છે ? તમને પેટમાં દુઃખે છે, કે તમારું માથું દુઃખે છે, કે બીજું કંઈ તમને દરદ થાય છે ? ઘરના ધણીએ આમ પૂછ્યું ત્યારે રામદાસે કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ; પણ જસ નાનું છોકરું રૂપે તેમ તેણે પોક મૂકીને રોવાજ માંડ્યું. થોડી વારમાં તો ત્યાં લોકોનું ટોળું ભેગું થઈ ગયું. ધણીએ તે સાધુને રોવાનું કારણ પૂછ્યું, પણ જવાબ નહિ આપતાં તે રોવાજ લાગતો. બહુ બહુ પૂછ્યું ત્યારે માત્ર ધંટી સામું તે આંગળી બતાવતો, પણ તેના રોવાનું કારણ કોઈ સમજી શક્યા નહિ. બધા લોકો તેને છાનો રાખવાની માથાફટ કરતા હતા એટલામાં ત્યાંથી કબીરદાસ નીકળ્યા. તેમણે ત્યાં જઈને પૂછ્યું કે ‘આ શી ગડબડ છે?’ ત્યારે લોકોએ તેમને સર્વ વાત કહી દેખાડી. પછી તેઓ સાધુ પાસે ગયા અને પૂછ્યું ‘સંતજી ! કેમ રોવો છો ?’ ત્યારે રામદાસે ધંટી સામે આંગળી

ચીંધી. પછી કબીરદાસે પેલા ધરના ધણીને પૂછ્યું કે ‘મહારાજ ! આઠવા સારે તમે ક્યાં હતા ? તે કેમ રેવે છે તેની તમને ખબર છે ?’ તેણે કહ્યું કે ‘મહારાજ ! હું તો ઉપર હતો, મને કાંઈ ખબર નથી; પણ આ દળવાવાળીઓ કહે છે કે અમે દળતાં હતાં ત્યાં આ સાધુ એકદમ ઉભા રહ્યા. થોડી વાર ઘંટી સામું જોઈ રહ્યા અને પછી રડવા લાગ્યા. કબીરદાસે કહ્યું કે, ઠીક. હવે તું દળવા-વાળીને દળવાનો હુકમ કર; હું આ સાધુને લઈને ત્યાં આવું છું. પછી ઘઉં ઘંટીમાં દળાતા હતા ત્યાં આગળ સાધુને કબીરદાસ લઈ ગયા, અને તેને કાંઈક આંગળીથી બતાવ્યું એટલે તે એકદમ રોતા બંધ થયા અને ફૂદકા મારીને હસવા લાગ્યા, અને ‘જયરામ, જયરામ’ બોલવા લાગ્યા. આથી લોકો આશ્ચર્ય પામ્યા કે ઘડીકમાં આ શું ? પછી તેઓએ કબીરદાસને વિનવિ કરી કે આનો ખુલાસો કરો. ત્યારે કબીરદાસે કહ્યું કે, ‘ઘંટી ચાલતી જોઈને અને તેમાં ઘઉંનો લોટ થતો જોઈને સાધુને એમ લાગ્યું કે, આપણે પણ કાળરૂપી ઘંટીમાં દળાઈ જવાના છીએ, તેથી તે રોવા લાગ્યા; પણ મેં તેમને બતાવ્યું કે જ ઘઉં ખીલડાને વળગી રહે છે તેનો લોટ નથી થઈ જતો તેથી તે હસ્યા. તે એટલા માટે હસ્યા કે જમ ખીલડાને આશરે રહેલા ઘઉંનો લોટ નથી થતો, તેમ જગ્યા પ્રભુને આશરે રહેલા છે તેઓને કાળનો ભય નથી રહેતો અને તેથીજ તે રામનો જય બોલવા મંડી પડ્યા.’

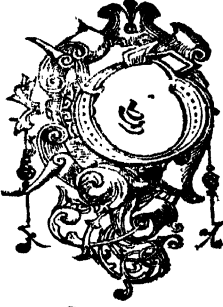
ભાઈઓ અને બહેનો ! આ ઉપરથી આપણે શીખવાનું એ છે કે, જે કાળના મુખમાંથી બચવું હોય તો આપણે પણ પ્રભુને શરણે જવું જોઈએ, પ્રભુને શરણે જવું જોઈએ.

૫૬

જગતરૂપ મોટી ઘંટીમાં, જાંટીરૂપ સર્વે છેએ;
તે ઘંટીમાં નહિ દળાવા, પ્રભુ—ખીલનો આશ્રય લેયે. (ટેક)
પ્રભુ ખીલનો આશ્રય પરહરીએ તો ખીસાઈએ બે પડમાં;
ચોરાશી માંહે દુઃખે રઝળીને, તુજ આતમને તું નડ માં. જ૦
કામ ક્રોધ મદ મોહ લોભ અરિ, મિત્ર થઈ ખેચે પડમાં;
તેથી ચેતી ખટઅરિ પરહરીને, પડી રહેજે પ્રભુ ખીલથડમાં. જ૦

રાખો દષ્ટિ ઉંચે ઈશ પર, આસપાસ નહિ નજર કરો;
દુશ્મન દશે દિશાએ ઉભા, બાજુ બુઝ્યો તો તર્ત મરો. જ૦
ધંદીવેગમાં રાગ માયાના, બહુ બહુ સૌને લલચાવે;
તજ ભગવાનરૂપી ખીલ જ જન, તેહ ચોરાશીમાં જાવે. જ૦

રત્ન ૧૦ મું—પુષ્પરસ ચૂસનારા ભમરાઓ કાંઈ
ગણુગણાટ કરતા નથી; તેમ હરિરસ પીનારા
ભક્તો કાંઈ વાદવિવાદ કરતા નથી.

એક વખત ભાષણ સાંભળવા જતો હતો ત્યારે
રસ્તામાં મારો એક મિત્ર કે જે પરમ ભક્ત અને
જ્ઞાની હતો, તે મને મળ્યો. મેં તેને કહ્યું કે ‘મિત્ર!
આલો, આજ ભાષણ થાય છે ત્યાં આપણે જઈએ.
તેણે કહ્યું ભાઈ! હાલમાં ઘણે ભાગે ભાષણ
માં કાંઈ ઉપદેશ અપાતો નથી, પણ માત્ર
વાદવિવાદ જેવું જ કરે છે. કાં તો અંડનમંડન ચલાવે છે,
કાં તો એકબીજા એકબીજાની વિરુદ્ધ બોલે છે, કાં તો એક
સમાજવાળાઓ બીજા સમાજની ખોદણી કરે છે; માટે ત્યાં
જવામાં કાંઈ સાર નથી. આમ છતાં પણ મેં તેને આગ્રહ કરીને લીધો
અને અમે સભામંડપમાં ગયા. થોડી વાર થઈ એટલે ભાષણ-
કર્તાએ પોતાનું ભાષણ ચલાવ્યું, અને ખરેખર મારા મિત્રે જમ
કહ્યું હતું તેમ મૂર્તિપૂજનનું અંડનજ કરવા તે મંડી પડ્યો.
તે વિદ્વાન હતો, બોલવામાં ચતુર હતો તથા તેની વાણી મધુર
તથા અસર કરે તેવી હતી; પણ તે પોતાની બુદ્ધિ અવળે રસ્તે
વાપરતો હતો. ભાષણ પૂરું થઈ રહ્યા પછી અમે પાસેના એક
બગીચામાં જઈને વાતો કરતા હતા. મેં મારા મિત્રને કહ્યું ‘ભાઈ!
આવા વિદ્વાનો આવા ખોટા વાદવિવાદમાં કેમ ઉતરતા હશે?
મને કાંઈ સમજતું નથી.’ હું આમ પૂછું છું એટલામાં તો ત્યાં
એક ભમરો ગણુગણુ કરતો ચારેકાર ધૂમના લાગ્યો અને વધારેને
વધારે ગણુગણાટ કરવા લાગ્યો. એક ફૂલ ઉપરથી બીજા ફૂલે

જય અને બીજીથી ત્રીજા. એમ કરતાં કરતાં છેવટે તે એકજ ફૂલ ઉપર બેસી ગયો અને તદ્દન શાંત થઈ ગયો. આ જોઈને મારો મિત્ર બોલી ઉઠ્યો કે ‘ભાઈ! બેયું’, આ રમત જોવા જવી છે; કેમકે તેમાંથી તારા પ્રશ્નનો ઉત્તર પણ મળી જાય છે.’ મેં કહ્યું કે ‘વળી એવું શું છે?’ ‘ત્યારે તેણે કહ્યું કે,’ આ ભમરો જ્યાંસુધી પુષ્પરસ ચૂસતો નહોતો ત્યાંસુધી તે આમતેમ ભટકતો હતો અને ગણગણાટ કરી મૂકતો હતો. તેવીજ રીતે માણસો જ્યાંસુધી હરિરસ પીતા નથી ત્યાંસુધી એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ ભટક્યા કરે છે અને ફેાકટના વાદવિવાદ કર્યા કરે છે. એક વખત રસ ચૂસ્યા પછી ભમરો ત્યાંથી ખસેજ નહિ, તેમ એક વખત હરિરસ પીધા પછી ભક્તજનો તેનાથી દૂર જાયજ નહિ.’ માટે આ ભાઈઓ અને બહેનો! ફેાકટના વાદવિવાદમાં ન ઉતરતાં કેવળ હરિરસજ પીવાને મથો. એક વાર તે પીધા પછી તમને બીજું ગમશેજ નહિ; માટે હરિરસ પીઓ, હરિરસ પીઓ.

ભજન.

રામરસ પ્યાલા હે ભરપૂર, પીઓને ઘટક ઘટક ઘટક;
લાગી ગુરુવચનસે ચાટ, કળે જ ખટક ખટક ખટક—રામ૦ ૧
સાહેબ તુજમેં તું સાહેબમેં, જમ બીજમેં ખટક;*
ઉલટા સુલટી સાન ગુરુશ્રી, મીટ જય મનશ્રી ભટક—રામ૦ ૨
આપ ખોજે અરુ દિલમેં દેખો, ચઢી રામરસ ચટક;
ત્યાં તન સંગ ચાર પહિયાનો, મારો વાકુ પટક—રામ૦ ૩
અનુભવ ઉગ્યા સૂરજ ઘટમેં, હુવા ઉજલા ફટક;
xનુરત ÷ સુરતશ્રી દોર ગગનમેં, ચઢ જવ સટક સટક—રા૦ ૪
સાધન સાધે જોગ અબ્યાસે, એહી માયાશ્રી લટક;
તીર્થ વ્રત ઠગાઈ માંહી, મર ગયે ભટક ભટક—રામ૦ ૫
અગમ પંથકા ખેલ અટપટા, જણે કોઈ જોગી ચટક;
જ્ઞાનગોદડી ગુલાબપુરીશ્રી, બીછા લો ઝટક ઝટક—રામ૦ ૬

* વડ. x દેખવું ÷ સુરતા લગાવીને

રત્ન ૧૧ મું—એકજ જગ્યાએ જવાના જૂદા જૂદા
રસ્તાઓ છે; તેમ એકજ પ્રભુને પામવાના
પણ જૂદા જૂદા પંથો છે.

ક વખત હરિદાસ કરીને એક સંત પુરુષ અમારા ગા-
મમાં આવી ચઢ્યા હતા. તે બહુ વિદ્વાન અને વિવેકી
હતા. તે ગામબહાર ધર્મશાળામાં ઉતર્યા હતા અને ઘણા
લોકો તેમનો સમાગમ કરવા તથા શંકાઓ પૂછવા તેમ-
ની પાસે જતા હતા. એક દિવસ પાંચ છ જુવાનીઓ
ત્યાં આવી ચઢ્યા. તેઓએ હરિદાસને પૂછ્યું કે ‘મહારાજ !
કેટલાક કહે છે કે, રામને ભજો; કેટલાક કહે છે કે, કૃષ્ણને-
જ ભજો; તો વળી કેટલાક કહે છે કે, શિવને ભજો. મુસલમાન
લોક કહે છે કે, અલ્લાની બંદગી કરો; તો વળી અંગ્રેજો કહે છે કે,
ગોડની પ્રાર્થના કરો; તો આમાં સાચું કોનું માનવું ? એકનું
સાચું માનીએ તો બીજા બધા ખોટા ઠરે છે. માટે અમે તો એમ
ધારીએ છીએ કે બધા એકમત થાય ત્યાંસુધી કોઈને વળગવું
નહિ.’ મહારાજ કહ્યું ‘ભાઈઓ ! તમારી શંકા ઠીક છે. હું કાલે
ગામમાં રામજી મંદિરમાં જવાનો છું; તમે બધા જો ત્યાં આવો તો
ઠીક પડે. તમારો ખુલાસો ત્યાં હું જરૂર આપીશ.’

બીજા દિવસે પેલા જુવાનીઓમાંથી ચાર જણા આવ્યા હતા,
પણ પાંચમો આવ્યો નહોતો તેથી તેની વાટ જોઈ; પણ તે આવ્યો
નહિ ત્યારે મહારાજ એક એક જણને પૂછ્યું કે, ભાઈ ! તમે કયે
રસ્તેથી આવ્યા ? ત્યારે એકે કહ્યું કે, મહારાજ ! હું તો ઉત્તર તર-
ફથી આવ્યો; બીજાએ કહ્યું કે હું દક્ષિણ તરફથી આવ્યો; ત્રીજાએ
કહ્યું કે હું તો પૂર્વ તરફથી આવ્યો; અને ચોથાએ કહ્યું, કે હું તો પશ્ચિમ
તરફથી આવ્યો; ત્યારે મહારાજ કહ્યું ‘તમે બધા કાલે એકજ રસ્તે-
થી આવજો અને આપણામાં અમાલાઈને પણ એજ રસ્તેથી
લેતા આવજો, એટલે પછી ખુલાસો કરી દેશું.’

બીજા દિવસે મહારાજ ઘણી વાટ જોઈ ત્યારે તેઓ બધા આ-

વ્યા. પછી મહારાજ પૂછ્યું 'ભાઈ ! કેમ મોડા આવ્યા ?' ત્યારે તેઓએ કહ્યું 'મહારાજ ! અમારો તો ઠડ નીકળી ગયો, કાંઈ બધા-યને ઉત્તર તરફથી આવવું સહેલું પડે ? એ તો જ તે તરફ રહેતો હોય તેને સહેલું પડે.' પછી મહારાજ પેલા પાંચમાને પૂછ્યું કે 'ભાઈ ! કાલે કેમ નહોતા આવ્યા ?' ત્યારે તેણે કહ્યું 'મહારાજ ! હું તો ચાર પાંચ દિવસથીજ આ ગામમાં આવેલો છું' એટલે પૂછતો પૂછતો આવતો હતો. તો કોઈએ કહ્યું કે ઉત્તર તરફથી જવ, કોઈ-એ કહ્યું કે દક્ષિણથી ઠીક પડશે, વળી ત્રીજાએ કહ્યું કે પૂર્વ તરફથી જવ, ત્યારે ચોથાએ કહ્યું કે, પશ્ચિમ તરફથી જવ. આથી મારે કોનું માનવું ? હું તો વિચારમાં પડ્યો અને ઘેર જઈને પાછો બેઠો.' મહારાજ કહ્યું 'ભાઈ ! જુઓ, કાલે તમે ચારે જણા તમને ઠીક પડે તે રસ્તેથી આવ્યા તો તમે અહીંયાં વહેલા પહોંચ્યા અને આ ભાઈએ કાલે એકે માર્ગ ન લીધા તો ઘેર બેસી રહ્યા. વળી આજ તમે બધાએ એકજ માર્ગેથી આવવાનો યત્ન કર્યો તો એકને ઠીક પડ્યું અને બીજાને અધરું પડ્યું, ત્રીજાને એથી મુશ્કેલ પડ્યું અને ચોથાને એથી વિશેષ ખમવું પડ્યું અને પાંચમા-ને સૌ કરતાં વિશેષ. માટે ભાઈઓ ! અહીં આવવાના ધણા રસ્તાઓ છે, પણ તેમાંથી તમને ગમે તે માર્ગે દઢતાપૂર્વક ચાલવાથી અહીંયાં વહેલું પહોંચાયું. તેમ ઈશ્વરને પામવાના ધણા પંથો તથા ધર્મો છે, પણ તેમાંથી તમને જ ગમે તે પંથ કે ધર્મ દઢતાથી ગ્રહણ કરવાથી જરૂર તમે ઈશ્વરને પામવાના.'*

માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! ઈશ્વરે આપણને જ સરલ પંથ અને ધર્મ આપેલો છે, તેનેજ દઢતાથી વળગીને ચાલો, તેનેજ દઢતાથી વળગીને ચાલો.

સાખી

સાહેબકે દરબારકે રજબ રાહ અનેક,
ભાવે જવો *ચહું દિશા, આગે આખર એક.
સમજ્યાને શેરી ધણી, અણસમજ્યાકા ઘોખા;x
રામ રહીમ દો એક હે, કહો ચાવલ કે ચોખા.

મક્કા માંહી દ્વારિકા, મક્કા દ્વારિકા માંહી.
રામ ખુદા કે બીચમેં મેરે દુલદા* નાહિ
હિંદુશી હદ છોડકે, તજી તુર્કશી રાહ;
સુંદર સેજ ચીનીયાx ઝાહી રામ અલ્લાહ.

રત્ન ૧૨ મું—સાધારણ કામો વખતસર ન કરે તો મોટું
નુકસાન થાય, ત્યારે જે પ્રભુને વખતસર ન ભજય
તો કેટલાગણું નુકસાન થાય ?

મનુર વખતસર મનુરી કરવા ન જાય તો તેનો
અર્ધો દિવસ કપાઈ જાય; જે નોકર વખતસર
નોકરીએ ન જાય તો તેનો પગાર કપાય અને
શેઠ ઇપેઠા આપે તે જૂદો. જે નિશાણિયો નિ-
શાણે મોટો જાય તો તેનો નંબર છેલ્લો આવે;
જે મારતર મોટો જાય તો તેનો પગાર કપાય;
જે ખેડુત વખતસર વાવે નહિ તો પોક મૂકે; જે વરસાદ વખતસર
ન વરસે તો દુકાળ પડે; ઋતુ વખત પ્રમાણે ન વર્તે તો દુનિયામાં
રોગ ફેલાય; જે ધોખી વખતસર લૂગડાં ન આપે તો ફરી વાર તેને
કોઈ ધોવા આપે નહિ. એવીજ રીતે દરજી, સુતાર, વાળંદ, લુહાર
તથા બીજા કારીગરોનું સમજવું. જે આપણે વખતસર ટપાલમાં
કાગળ ન નાખીએ તો તે ધારેલે દિવસે પહોંચે નહિ. એવી રીતે
કોઈ વેપારી પોતાના કામનો કાગળ કે હુંડીપત્રી વખતસર ન
મોકલે તો દેવાળું કુંકે. જે વખતસર આપણે ન જમીએ તો માથું
દુઃખવા આવે, રોગ થયો હોય અને જે વખતસર આપતા ઉપાય
ન લીધા હોય તો તે રોગ વધી જાય. કદાચ તેમાંથી મરણ પણ
થાય. જે વખતસર ભાષણ સાંભળવા ન જઈએ તો બેસવાને સારી
જગ્યા મળે નહિ અને બરાબર સંભળાય પણ નહિ; જે વખતસર
હવેલીમાં દર્શન કરવા ન જઈએ તો આપણને દર્શન થાય નહિ
અને ખાલી આંટો થાય; જે આપણે વખતસર સ્ટેશન કે બંદર

* દોચીત x પીછાન્યા.

ઉપર ન જઈએ તો આગગાડી અને આગબોટ ઉપડી જાય અને આપણને અથડાવું પડે.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આવી રીતે જો આપણે દરેક કાર્ય વખતસર ન કરીએ તો આપણને જરૂર મોટું નુકસાન થવાનું; પણ એ નુકસાન કાંઈ ભવોભવ માટેનું થતું નથી, પણ જો આપણે વખતસર પ્રભુને નહિ ભજીએ તો ભવોભવનું જ નુકસાન થવાનું; અને આપણે ચોરાશી લક્ષ યોનિમાં ભટક્યા કરવાનાજ. આગસા યુગોમાં તો માણસોનું આયુષ્ય લાંબુ હતું, એટલે તેઓ વૃદ્ધ થતાં ત્યારે પ્રભુને ભજતાં. વળી તે વખતમાં બાપ બેઠાં દીકરો મરી જતો નહિ, વળી સ્ત્રીને વિધવાપણું આવતું નહિ; એટલે તે વખતમાં પ્રભુને ભજવાનો વખત વૃદ્ધાવસ્થા હતી, પણ હાલમાં કાળ બદલાઈ ગયો છે, મનુષ્યોનું આયુષ્ય ટુંકું થઈ ગયું છે, રોગો વધી ગયા છે, જ્યોત્ષ્ણ આ કાળમાં તો પ્રભુને ભજવાનો વખત જુવાનીજ છે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! જગ્યા ત્યાંથી સવાર એમ ધારીને દરેક જણે આજથીજ પ્રભુને ભજવા જોઈએ અને પોતાનાં બાળકોને પણ પ્રભુ ભજતાં શીખવવું જોઈએ, જ્યોત્ષ્ણ કરીને તેઓ પ્રભુના ઉચ્ચ પદને પામે.

કચીત

એક શ્વાસ ખાલી નહિ જોઈએ ખલક બીચ,
ક્રીચડ, કલંક અંક ધોઈ લે તું ધોઈ લે.
ઉર અધિયાર પાપ પૂરણસુ ભરી દેહ,
જ્ઞાનસેં અસંગ સત્ય જોઈ લે તું જોઈ લે.
મનુષ્ય જનમ વાર વાર ન મીલેગો મૂઢ,
પરમ પ્રભુસુ પ્યારે હોઈ લે તું હોઈ લે.
ક્ષણભંગુર દેહ તાસેં જનમ સુધારવો હે,
બીજકે ઝખુકે મોતી પ્રોઈ લે તું પ્રોઈ લે.

ભજન.

પલ પલ રામ રામ ભજ લે, રામ રામ ભજ લે. પલ
ધડી પલકમેં અલપ આયુષ હે, મનઝી કલપનાં તજ લે. પલ
ભજન નિરંતર હરિનામકા, મહામંત્ર તું સજ લે. પલ

વેદ વિચારે તું મત હારે, મૂર્ખ સમજ લે સમજ લે. પલઠ
રામદાસના સ્વામીને લજતાં, લોકલાજ તું તજ લે. પલઠ

એક દિન મિટ્ટી મેં મીલ જાના—એ રાગ.

શ્વાસનો નવ કરશે વિશ્વાસ, સુજનને કડં ભલામણ ખાસ—ટેક.
શ્વાસ પેટમાં જાય ને આવે, તે બહાર કદી રહી જાય,
શ્વાસ બહાર જો રહી જાય તો, સગા કરે હાય હાય. શ્વાસઠ
શ્વાસ ચાલે ત્યાં સુધીમાં શ્રીપતિ, ભજી દ્યો સરવે લોક;
પ્રભુ તજી જગ ઝાળે ભરાઈ, કરો ન જીવતર ફેક. શ્વાસઠ
શ્વાસ ચાલે ત્યાં સુકૃત ભાતું, કરી દ્યો સરવે ભાઈ;
શ્વાસ હોય ત્યાં પ્રભુ પરહરશે, તો સુખ નહિ મળે ક્યાંઈ. શ્વાસઠ
શ્વાસ હોય તો પાસ સૌ આવે, નહિ તો જાએ નાસી;
શ્વાસ સાથ છે સગપણ સૌને, માટે ભજો અવિનાશી. શ્વાસઠ

રત્ન ૧૩ મું—ભગવાન ભજો; અભિમાન તજો.

જીવન શ્રીકૃષ્ણના પરમ ભક્ત હતા; પણ એક
વખત તેમને એવું અભિમાન થયું કે, મારા
જેવો પરમ ભક્ત કોઈ નથી; અને હું જેવી
રીતે પાઠપૂજા કરું છું તેવી રીતે કોઈ
કરતું નથી. શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા કે જે સર્વ-

વ્યાપક છે તેમણે અર્જુનના હૃદયની વાત જાણી લીધી, અને
તેનામાં જે દુર્ગુણ પેસી ગયો હતો તેને દૂર કરવાને એક
યુક્તિ શોધી કાઢી. એક વખત તેમણે અર્જુનને બોલાવીને
કહ્યું કે, મારે તારું એક કામ પડ્યું છે, તું તે કરીશ ? ત્યારે
અર્જુને કહ્યું કે 'આપ જે કામ કહો તે કરવાને હું તૈયાર છું.'
પછી શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું કે 'તું અમુક સ્થળે જ. ત્યાં આગળ
એક ખેડુત મારો પરમ ભક્ત છે; તે મને વધારે પ્રિય છે; તેની
પાસે જ અને તેની સાથે ઝાળખાણ કરી પાછો આવ.' અર્જુન
પૂછતા પૂછતા તે સ્થળે ગયા અને એ ખેડુતને શોધી કાઢ્યો.

એ ખેડુત સવારમાં વહેલો ઉઠતો અને હરિનું નામ એકજ વાર લેતો. પછી આખો દિવસ ખેતરેજ પડ્યો રહેતો અને ત્યાં જ કામકાજ હોય તે કર્યા કરતો. પછી રાત્રે ઘેર આવીને જમતો અને સૂવા જતાં પહેલાં વળી એક વાર હરિનું નામ લેતો. આ જોઈને અર્જુન વિસ્મય પામ્યા, અને વિચાર કરવા લાગ્યા કે હું તો એમ ધારતો હતો કે પ્રભુનો પરમ ભક્ત આખો દિવસ 'હરિ, હરિ'જ કરતો હશે અને રાત્રિએ પણ તેના નામનોજ જપ કરતો હશે; તેને બદલે આ શું ? દિવસમાં માત્ર બેજ વાર 'હરિ હરિ' કરનાર આ ગામડીઓ ઈશ્વરનો પરમ ભક્ત કેમ કહેવાય ? મને લાગે છે કે પ્રભુ આમાં ઠગાયા છે, આણે પ્રભુને છેતર્યા હોય એમ લાગે છે. કારણ કે તે આખો દિવસ સંસારના કામમાંજ ગુંથાયલો રહે છે; વળી એનામાં ભક્તનાં કાંઈ પણ ચિહ્ન ક્યાં દેખાય છે ? આમ વિચાર કરીને તે ત્યાંથી નીકળી શ્રીકૃષ્ણ પાસે ગયા અને ત્યાંની બધી વાત તેમને નિવેદન કરી. શ્રીકૃષ્ણે તેને એક પાણીના પ્યાલો ભરીને આપ્યો, અને કહ્યું કે આજ આ પ્યાલો લઈને ગોકુળની પ્રદક્ષિણા કરી આવ; પણ સંભાળજ કે, તેમાંથી એક પણ ટીપું જમીનપર પડે નહિ. તે જળ મહાપવિત્ર છે, માટે બરાબર ધ્યાન આપજ. અર્જુને શ્રીકૃષ્ણની આજ્ઞા પ્રમાણે કર્યું અને પછી પાછા આવીને તે પ્યાલો તેમને સોંપ્યો. પછી શ્રીકૃષ્ણે પૂછ્યું કે 'અર્જુન ! રસ્તામાં જતાં તે કેટલી વાર માઈ સ્મરણ કર્યું હતું ?' અર્જુને કહ્યું 'મહારાજ ! હું તે તમાઈ સ્મરણ કરું કે આ જળનું ધ્યાન ધરું ? તમે પણ ઠીક છો પ્રભુ ! હું તે કેવી રીતે તમાઈ સ્મરણ કરી શકું ?' શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું 'ભાઈ ! તાઈ કહેવું સાચું છે. આ પાણીના એકજ પ્યાલાએ તાઈ ધ્યાન એટલું બધું રાટ્ટી દીધું કે તું મને તદ્દન ભૂલીજ ગયો. ત્યારે જો, પેલો ખેડુત કેવો સારો કે કુટુંબનો ભાર વહન કરે છે તોપણ બે વાર તો માઈ નિત્ય સ્મરણ કરે છે.' આ સાંભળીને અર્જુન શરમાઈ ગયા અને પ્રભુના ચરણમાં ઢળી પડ્યા. પછી તે બોલ્યા કે 'પ્રભુ ! દયા કરો, દયા કરો ! ધન્ય છે તમારી કૃપાને, ધન્ય છે તમારા અનુગ્રહને, નાથ ! બસ,

આવીજ રીતે દાસ ઉપર દયા કરતા રહેજે, અને દાસમાં રહેલા દુર્યુષ્ણનો નાશ કરજે.’

ભજન

લક્ષ્મિ મરણવાકો કામ, દુઝ્યા દૂર તજે અભિમાન. લક્ષ્મિ
કનક કામિની કઠણ જીતવાં, આપ નીલાવો શ્યામ. લક્ષ્મિ
શૂરા હોય સો સનમુખ ઝૂઝે, નહિ કાયરકો કામ. લક્ષ્મિ
પાંચુ જોદ્ધામાં અતિ પરબળ, પટક પછાડો ઠામ. લક્ષ્મિ
કહત કખીરા સુનો લાઈ સાધુ, અગમ ધરે વિશ્રામ. લક્ષ્મિ
અભિમાન ત્યજવા વિષે

અભિમાન ધરે શામાટે, આઠ્યા સહુ એકજ વાટે. અભિમાનઠેક
ખર ખોટી મોટાઈ કરે તે, થાપ કરે છે તોટે*;
ખોટો ખેલ ખેલ મેલી દે, આખર એમ ન ખાટે. રે અભિમાન
આડધડે ધાયો શું અંધા, ધનયૌવનને કાંટે;
અંતે સહુની એક દશા છે, દાહ કરે કે દાટે. રે અભિમાન
સુત દારા ગારામાં ખુત્યો, ગોથાં ખાય ગપાટે;
ધામધરાદિક વૈભવમાંથી, ઝડપે કાળ ઝપાટે. રે અભિમાન
નીતિ ન્યાય પુણ્યમાં પ્રીતિ, શમ દમ કર શિરસાટે;
ધર અંતરમાં કેશવ હરિને, જન્મમરણ ખત ફાટે. રે અભિમાન

રત્ન ૧૪ મું—પ્રભુનું શરણ લેવાથી જન્મ-
મરણનો ફેરો ટળી જાય છે.

નપણથીજ મને સ્વામી—સંન્યાસીઓનો સંગ
ગમતો હતો, એટલે હું ધર્મશાળામાં તથા મંદિરો-
માં વારંવાર તેવાઓની તપાસે જતો હતો. એક
વખત એક મદ્રાસી સ્વામી મારા ગામમાં આવી
ચઢ્યા હતા તેમની પાસે હું ગયો. તેમની
વાતચીત ઉપરથી મને લાગ્યું કે તેમનો સંગ કરવા જવો છે, તેથી
હું દરરોજ તેમની સાથે બહાર ફરવા જતો. અમે સાથે ફરવા

* ખપાટીઓની ભીંત.

જતા ત્યાં પણ મને તે ઘણાં દૃષ્ટાંતો આપતા, જ્યથી હું બહુજ ખુશી થતો. એક વખત ફરતાં ફરતાં અમે નિશાળ તરફથી નીકળ્યા. ત્યાં આગળ છોકરાઓ ‘ડાહીના ઘોડા’ની રમત રમતા હતા. મહારાજ મને પૂછ્યું કે ‘આપણે આ જોવા ઉભારહીશું?’ મેં કહ્યું ‘ભલે, જવી ઈચ્છા.’ પછી અમે એક ઝોટલે બેઠા. છોકરાઓ નીચે પ્રમાણે રમવા મંડ્યા:—એક જણ ‘ડાહી’ થઈને બેઠો અને તેણે એક બીજા છોકરાની આંખો દાબી અને બીજા રમનારા છોકરાઓને ભાગી જવાનું કહ્યું. જ્યારે સર્વ સંતોષ ગયા ત્યારે ડાહીએ તે દાવ આપનારા છોકરાને છોડી દીધો. તે બધા વાંસે દોડવા લાગ્યા અને બધા તેનાથી ભાગવા મંડ્યા. પછી જ છોકરો દોડતો આવીને ‘ડાહી’ને અડી બચ તે નચિંત થઈને ફર્યા કરતો. આ રમત જોઈને સ્વામી બહુજ હસ્યા. મેં પૂછ્યું કે ‘આપને આ રમત પસંદ પડી?’ તેમણે કહ્યું ‘રમત તો ઠીક, પણ તેનો સાર બહુ સરસ છે. મેં કહ્યું ‘ત્યારે કૃપા કરીને જણાવો.’ તેમણે કહ્યું ‘જે, આ ‘ડાહી’ છે તે ઈશ્વર છે; અને જે દાવ દેવાવાળો છોકરો છે તે ‘કાળ’ છે. સર્વ છોકરા દાવવાળાથી ભાગે છે તેમ આપણે સર્વ કાળથી બહીને ભાગી જવા પ્રયત્ન કરીએ છીએ. પણ જમ રમનારાઓ ‘ડાહી’ને અડે તોજ નચિંત રહી શકે, તેમ આપણે પ્રભુને શરણે જઈએ તોજ આપણો જન્મમરણનો ફેરો ટળે અને આપણાથી નચિંતાઈથી ફરાય.”

ભાઈઓ અને બહેનો ! માટે જે આપણે જન્મમરણનો ફેરો ટાળવો હોય તો પ્રભુને શરણે જવું જોઈએ અને તેનોજ આશરો લેવો જોઈએ.

અમરકૃણ આબુ આ—એ રાગ

ભરોંસો હે ભાઈઓ ભગવાન પર રાખો રે,
 વિણ વિશ્વાસે જીંદગી ના ખોધ નાખો રે. ભરોંસો
 ભરોંસો અનિત્ય મનુષ્યોનો સહું લાવે રે,
 અવિનાશીને ભરોંસે રહેતાં મોત આવે રે. ભરોંસો
 ભરોંસે રહ્યા જે ભક્તો તેને તારી લીધા રે,
 ભરોંસો તજનારાએ પસ્તાવા કીધા રે. ભરોંસો

છેહ કોઈ ભક્તને પ્રભુએ નથી આપ્યો રે,
ભરૈંસાવાળાને પોતા સમ કરી થાપ્યો રે. ભરૈંસો
અહીંના જનોથી ઈશ મહા છે સમર્થ રે,
ધરી દ્યો ભરૈંસો તેનો નહિ જાય વ્યર્થ રે. ભરૈંસો

રત્ન ૧૫ મું—સંચાથી પાણી ઉપર ચઢાવી શકાય છે,
તેમ મન પણ સત્સંગથી ઉંચે ચઢાવી શકાય છે.

રકારના રાજ્યમાં આપણને ઘણી જાતની નવી નવી
શોધો જોવાનું બની આવ્યું છે. આપણા ખ્યાલમાં
પણ ન આવે એવી સરસ શોધો તેણે કરી છે.
પહેલવહેલી જ્યારે આગગાડીની શોધ થઈ ત્યારે
લોકો એમજ માનતા કે, સરકાર ભૂતપ્રેતને વશ
કરીને ગાડીઓ ચલાવે છે; પણ જમ જમ તેનો
વધારે ઉપયોગ થતો ગયો અને આપણને તેના વિષેની સમજણ
પાડવામાં આવતી ગઈ, તેમ તેમ આપણે તે વિષે બરાબર સમ-
જવા લાગ્યા. ત્યારપછી તારની, ટેલિફોનની, ફોનોગ્રાફની, ઘોડા-
વિનાની ગાડીઓની, બલૂનની અને એવી ઘણી શોધો થઈ, જે
જોઈને લોકો છક થઈ ગયા. વળી સરકારના રાજ્યમાં પાણીની
પણ વધારે સગવડ થઈ પડી; કારણકે મુંબઈ, કલકત્તા, બનારસ
વગેરે મોટાં શહેરોમાં સાત સાત માળસુધી પણ ઉંચે પાણીના
નળ આપ્યા. કુદરતી રીતે પાણીનું વલણ હમેશાં નીચે જવા-
નું જ હોય છે. આપણે વિચાર કરીએ તો વરસાદ આકાશમાંથી
નીચે છાપરાપર પડે છે, છાપરાપરથી નીચે અગાશીમાં, અગાશી-
માંથી નીચે ચોકમાં, ચોકમાંથી નીચે શેરીમાં, શેરીમાંથી નીચે ગટ-
રમાં અને ગટરમાંથી નીચે છેવટે સમુદ્રમાં. આ ઉપરથી જણાશે કે,
પાણીનું વલણ હમેશાં નીચે જવા તરફ જ હોય છે; તે છતાં પણ
યંત્રોની શોધ કરીને સાત માળસુધી તેને નળ વાટે ઉંચે ચઢાવે છે,
અને આગ લાગી હોય ત્યારે પણ બંબાવાટે ઘર ઉપર છાંટવા

માટે ઉંચે ચઢાવે છે. ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણું મન પાણીના જવું છે; એટલે કે મનની વૃત્તિ હમેશાં નીચજ હોય છે. કાં તો તે રૂપરંગ તરફ દોડે છે, કાં તો બીજાઓના ધન ઉપર પડે છે, કાં તો બીજાઓની નિંદા અને કુથલી તરફ દોડે છે, કાં તો બીજાનું જડ-મૂળથી ઉખેડી નાખવાને મથે છે અને બીજાઓને ફસાવવા માટે હજારો નીચ યુક્તિઓ કરે છે. અંગ્રેજ બચ્ચાઓ જમ નવી નવી યુક્તિઓ કરવામાં શૂરવીર છે, તેમ આપણા ઋષિમુનિઓ પણ કાંઈ કાચા નહોતા. તેઓ પણ તારના દોરડાવિના દૂરથી વાતચીત કરતા હતા, કાંઈ પણ સાધનવિના એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ જઈ શકતા હતા અને તેમણે બૂદ્ધી બૂદ્ધી જતોનાં વિમાનો પણ કર્યાં હતાં. આવી સરસ મહાન શોધો જમણે કરી છે તેઓએ શું મનને ઉંચે ચઢાવવાની યુક્તિ નહિ શોધી હોય ? તેઓએ શોધીજ છે, અને શાસ્ત્રોમાં પણ સમજાવી છે. તે યુક્તિ એ છે કે, 'જે મનને ઉંચે માર્ગે ચઢાવવું હોય તો તો હમેશાં સત્સંગમાં જવું જોઈએ; કારણ કે સત્સંગના યંત્રવિના બીજું એવું એક યંત્ર નથી કે જે મનને દેઠ સ્વર્ગના દરવાજા સુધી ઉંચે ચઢાવી શકે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! હમેશાં સત્સંગ કરો, સત્સંગ કરો.

:

૫૬

ના ક્રીનો તેં હરિકા સમરણ, સખ દિન વૃથા ગયો રે. (૨)
કરસેં દાન પુણ્ય નવ ક્રીનો, તીરથ પગ ન ધર્યો રે;
કામ ક્રોધ મદ લોભ મોહ વશ, છલ શીખત નયો નયો રે. સખ૦
ભવસાગરકી ઘેરી^૧ નદીયાં, સખ જુગ જાત બહો રે;
પડ્યા પછી જીવ નિંકસત નાંહિ, કોટિ ઉપાય કર્યો રે. સખ૦
મુંડ મુંડાઈ જટા બઢાઈ, જોગીરાજ ભયો રે,
પરમારથકી રાહ^૨ ન જાની, અધવચ લટક રહ્યો રે. સખ૦
ભવસાગરકી ઉલટી નદીયાં, સખ જુગ જાત બહો રે;
તુલસીદાસ ભગવંત ભજન બિન, કોઈ ન પાર ગયો રે. સખ૦

રત્ન ૧૬ મું—છષ્ટદેવની ભક્તિ ભલે દૃઢ રહે,
પરંતુ બીજા દેવને પણ નમસ્કાર કરો.

હિત ભવાનીશંકર એક મહાન વક્તા હતા અને પોતાની બોલવાની છટાથી લોકોને દિગ્ગજ કરી મૂકતા. તેઓ જ્યારે ત્યારે વૈષ્ણવી સંપ્રદાયી મહારાજશ્રી ગોકુલાનંદજીની સાથે ફરતા હતા. તેઓને એક વખત મહારાજે હુકમ કર્યો કે તમારે મુંબઈમાં જઈને ભાષણો આપવાં; મારે હમણાં વનયાત્રામાં જવાનું છે એટલે હું તમારી સાથે નહિ આવી શકું. આવી રીતે મહારાજની આજ્ઞા થઈ તેથી મુંબઈમાં એક ભાટીયા ગૃહસ્થ ઉપરનો ભલામણપત્ર લઈને પંડિતજી મુંબઈમાં આવ્યા. જો ગૃહસ્થને ત્યાં પંડિતજીનો ઉતારો હતો તે મરજદી હતો એટલે પંડિતજીને અડચણ આવતી, પણ તેઓ તે ચલાવી લેતા હતા. પંડિતજીના ભાષણનું સ્થાન ઉદ્ધવેશ્વર મહાદેવના વિશાળ ચોકમાં રાખવામાં આવ્યું હતું, અને ભાષણનો વિષય “ દેવોની એકતા ” હતો. ભાષણમાં પંડિતજીએ બહુજ છટાથી સમજાવ્યું કે, દેવો બધા એકજ છે, માત્ર નામ જૂદાં જૂદાં છે અને જૂદાં જૂદાં કાર્યો કરવાને પ્રભુએ જૂદા જૂદા દેવનાં સ્વરૂપ લીધાં છે. શ્રીકૃષ્ણે પણ ગીતામાં કહ્યું છે કે, ગમે તે દેવને ભજો તો તે મનેજ ભજ્યા બરાબર છે. ભાષણ પૂરું થતાં લોકોએ તેમને તાળીઓથી વધાવી લીધા. પછી પંડિતજી પોતાને ઉતારે ગયા અને શેઠને પૂછ્યું કે ‘શેઠજી ! કેમ, આજનું ભાષણ કેવું લાગ્યું ? કાંઈ ખામી હોય તો કહેજો.’ શેઠે કહ્યું ‘મહારાજ ! હું નહોતો આવ્યો; જરા કામ હતું એટલે ન આવ્યું.’ એમ કહીને શેઠ જમવાની તૈયારી કરવા ગયા. પછી શેઠનો છોકરો ત્યાં આવ્યો તેને મહારાજ પૂછ્યું કે ‘તમે પણ શેઠની સાથે કામમાં હતા કે ભાષણમાં આવ્યા હતા ?’ તેણે કહ્યું ‘ના ના, હું તે કાંઈ આવ્યા વિના રહું ? પંડિતજી ! તમારું ભાષણ બહુજ સારું હતું. આજે શેઠ આવ્યા હોત તો તેમના કાન ઉધડત. પંડિતજી !

શેઠને કાંઈ કામ નહોતું, પણ તેઓને શિવના મંદિરનો બાધ હતો; તેઓ ‘શિવ’ એવું નામ પણ ન લે, આપને વધારે શું કહું ! આપ કાંઈ તેને સમજાવો તો કૃપા.’ પંડિતજીએ આશ્ચર્યથી પૂછ્યું ‘શું શિવનું નામ પણ નહિ ? અરે અરે ! આ શો ગજબ ! શિવે બિચારે શું દોષ કર્યો છે ? ઠીક છે, હું કાંઈ યુક્તિ કરીને તેમને જરૂર સમજાવીશ.’ પછી પંડિતજીએ શેઠના ઘરની રીતભાતથી સંપૂર્ણ રીતે વાકેફ થઈને શેઠના છેકરાની વહુને બોલાવીને આજ્ઞા કરી કે “બહેન ! કાલથી તમારે તમારી સાસુને કે સસરાને નહાવાનું પાણી કાઢી ન આપવું, કે તેમને પૂજાની સામગ્રી પણ તૈયાર કરી ન આપવી, કે જમ્યા પછી પાનસોપારી પણ તૈયાર ન કરી આપવાં, અને રાત્રે તેમના પગ પણ ન દાબવા; જો તમને પૂછે તો કહેજો કે પંડિતજીએ મને તેમ કરવાને શિખામણ આપી છે.”

બીજા દિવસથી તે વહુએ પંડિતજીના કહેવા પ્રમાણે કરવા માંડ્યું, ત્યારે શેઠને અને શેઠાણીને લાગ્યું કે વહુમાં આટલો બધો ફેરફાર એકદમ ક્યાંથી ? પછી વહુને પૂછ્યું ત્યારે ખબર પડી કે પંડિતજીએ આમ શીખવ્યું છે; તેથી શેઠ પંડિતજી પાસે ગયા અને બોલ્યા કે ‘પંડિતજી ! આપ ડાહ્યા છો, વિદ્વાન છો; છતાં વહુને આવી શિખામણ અપાય ?’ પંડિતજીએ કહ્યું કે ‘શેઠ ! પત્નીને પતિ એજ ઈશ્વર છે માટે તેણે પતિનીજ પૂજા કરવી જોઈએ અને તેનીજ આજ્ઞા ઉઠાવવી જોઈએ !’ શેઠે કહ્યું ‘ત્યારે શું શાસ્ત્રમાં એમ લખ્યું છે કે, વહુએ પતિનીજ સેવા કરવી અને સાસુ સસરાની ન કરવી ? શું જઠ જઠાણી કે નણંદ કે સગાંઓની પણ સેવા ન કરવી ?’ પંડિતજીએ કહ્યું ‘ત્યારે શેઠજી ! શાસ્ત્રમાં શું એમજ કહ્યું છે કે વિષ્ણુની એકલાનીજ સેવા કરવી અને શિવની કે બ્રહ્માની કે રામની કે બુદ્ધની સેવા ન કરવી ? શેઠજી ! પત્નીનો ધર્મ શું છે તે સાંભળો : તેણે પતિની સેવા એકનિષ્ઠાથી કરવી અને સાસુસસરા, જઠ જઠાણી, નણંદ તથા બીજાં સગાંઓની સેવા બને તેટલી કરવી. કાંઈ એમ નહિ કે પતિનેજ પરમેશ્વર ગણી તેનીજ સેવા કરવી અને બીજાંઓને ગાળો ભાંડવી. જુઓ, તમારીજ સેવા ન કરી તો તમને

કેટલું બધું લાગી આવ્યું ? તેમજ શેઠજી ! તમારે પણ તમારા ઇષ્ટદેવની ભક્તિ દૃઢતાથી કરવી, પણ બીજા દેવોને નમસ્કાર પણ ન કરવા કે તેનું નામ પણ ન લેવું એ શું વાજબી ગણાય કે ?' શેઠજી શરમાઈ ગયા અને પંડિતજી પાસે માફી માગી કહ્યું કે 'પંડિતજી ! મારી ભૂલ થઈ, આપે કૃપા કરીને આજ મારી આંખ ઉઘાડી છે, હવેથી હું આપની આજ્ઞા પ્રમાણેજ કરીશ.' ભાઈઓ અને બહેનો ! પત્ની જમ પતિની સેવા એકનિષ્ઠાથી કરે છે અને સાથે સાથે સાસુ સસરાની અને બીજાં સગાંઓની પણ સેવા કરે છે તેમ આપણે પણ આપણા ઇષ્ટદેવની ભક્તિ દૃઢતાથી કરવી, અને સાથે સાથે સૌ દેવોને પણ નમસ્કાર કરવા.

લાવણી

એ છે નિરાકાર સાકાર એનો કોઈ નથી પામ્યા પાર. (ટેક)
ઋષિઓ હાર્યા મુનિઓ હાર્યા, હાર્યા સંત મહંત;
વેદ પુરાણો પાર ન પામ્યા, એવો ઈશ અનંત. એ
સહસ્ર અઠ્યાસી સિદ્ધ ચારાશી, સનકાદિક શુકદેવ;
ભાવ ધરીને ભજન કર્યાની, સૌને જાદી ટેવ. એ
રામ કહે, કોઈ કૃષ્ણ કહે, કોઈ દેવી કહે કોઈ શિવ;
જેવું જેના ગુરુએ ગાયું, તે માને તે જીવ. એ
મંત્ર તમારા ગુરુ તમારા, શાસ્ત્ર અને વળી સેવ;
જ્યાં કાંવે ત્યાં પાપ તજીને, ભજજો જગનો દેવ. એ

રત્ન ૧૭ મું-જાણતાં અજાણતાં, જાગતાં કે સૂતાં ગમે તે સ્થિતિમાં ઈશ્વરનું નામ લીધાથી લાભ છે.

ટલાક લોકો એમજ ધારે છે કે નાહ્યા પછીજ પ્રભુ-નું નામ લેવાય, નાહ્યા પહેલાં નામ લઈએ તો પાપ થાય. વળી કેટલાક એમ ધારે છે કે, તે લૂગડાં પણ ધોયેલાં જોઈએ. વળી કેટલાક એમ ધારે છે કે કાઈ બીજી જાતનો માણસ હોય ત્યારે આપણાથી તો

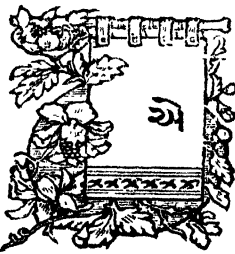
બોલાયજ નહિ. વળી કેટલાક એમ માને છે કે, પ્રભુનું નામ તો મનમાંજ બોલાય, તાણીને ન બોલાય. ભાઈઓ અને બહેનો ! લોકો ગમે તેમ ધારતા હોય, પણ જે માણસો જરા વિચાર કરીને જોશે અને આપણા થઈ ગયેલા ભક્તોનાં ચરિત્રો જોશે તો તો તરતજ જણાઈ આવશે કે, ગમે તે સ્થિતિમાં પ્રભુનું નામ લીધું હોય તો તે લાભદાયક છે. વાદમીકિ જવા રામને બદલે ‘મરા, મરા’ કહીને પણ તરી ગયા છે; ત્યારે જ્યો શુદ્ધ અંતઃકરણથી રામનામ લેશે તેઓ કેમ તરી ન જાય ? અમૃતરસ છે તે કોઈ માણસ જાણીને પીએ કે અજાણતાં પીએ તો તેને ક્યાંદો કર્યા વિના રહેશેજ નહિ; તેમ જો પ્રભુના નામરૂપી અમૃત જ જાણતાં કે અજાણતાં લેશે તો તે તેને લાભઆપ્યા વિના કેમ રહેશે ! ધારે કે એક માણસ ગંદાં લૂગડાં પહેરીને ગંગાજીમાં નહાય તો શું ગંગાજી તેને પવિત્ર નહિ કરે ? તેણે ગંદાં લૂગડાં પહેર્યાં તેથી ગંગાજી શું પોતાની પવિત્ર કરવાની શક્તિ છાડી દેશે ? તેવીજ રીતે જો કોઈ માણસ ગંદાં લૂગડાંથી પ્રભુને ભજે તો શું પ્રભુ તેને પોતાનો નહિ ગણે ? જટલા બધા ભક્તો થઈ ગયા છે તે બધા ઘરમાં કે શેરીમાં જાહેર રસ્તામાં કે દેવળો-માં જ્યાં જાય ત્યાં પ્રભુના નામની ધૂન મચાવતા હતા અને તેઓને પ્રભુએ ઉદ્ધારી લીધા છે; અને હવે શું પ્રભુનો કાયદો ફરી ગયો છે કે જ્યો ગમે ત્યાં પ્રભુના નામની ધૂન કરે તેઓનો ઉદ્ધાર ન કરવો ? પ્રભુને ત્યાં તો કાયદાઓ કર્યા નથી, પણ કેટલાક મગજના ખરસી ગયેલા લોકોએ પોતાના ખિસ્સાના કાયદાઓ કાઢવા માંડ્યા છે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! બીજાઓના કહેવા ઉપર ધ્યાન ન આપતાં આપણા શાસ્ત્રમાં જે કહેલું છે તે ઉપર ધ્યાન આપો અને જાણતાં કે અજાણતાં, ગમે તે ઠેકાણે ગમે ત્યારે પ્રભુના નામની ધૂન લગાવો, પ્રભુના નામની ધૂન લગાવો.

૫૬

જ્યાં લગી આત્મા અંગમાં છે, ત્યાં લગી હરિ હરિ તું કહે. (૨૬)
હાલતાં હરિ ને ચાલતાં હરિ, ને બેસતાં હરિ તું કહે;
સૂતાં પહેલાં જ સ્મરણ કરે ભાઈ, તેની બોલો જય.   જ્યાં

દીધા સરીપુ' નામ હરિનું, લઈ શકે તો લે;
દીધા સરીપુ' દાન છે અન્નનું, દઈ શકે તો દે. જ્યાં
આ રે સંસારિયો સરવે જૂઠો, ને સાચી વસ્તુ બે;
એક તો પુણ્ય બીજું હરિભજન ભાઈ, જીવડા સમજ લે. જ્યાં
દુષ્ટ પદારથ સરવે ખોટા, ને આત્મા અખંડ છે;
ક્રીડી થકી તે કુંજર લગણુ ભાઈ, કાળચક્રનો ભે. જ્યાં
એક દિન આંગણે દીવા ત્રિવાહ, ને વળી ઢોલ સરણાઈ વાગે;
કહે જીવણ એવો એક દિન આવશે, શમશાનો ધગશે. જ્યાં

રત્ન ૧૮ મું—ધર્મ પાસે આપણાં પાપ કબૂલ કરીએ
તો તે પણ આપણને માફજ કરશે.

ક રાજ હતો તે બહુજ દયાળુ અને ન્યાયી
હતો અને પોતાના રાજકાજમાં બહુજ પ્ર-
વીણ હતો. પોતાની રૂયતનું લજું કરવાને તે
હમેશાં તત્પર રહેતો અને તન, મન અને
ધનનો પણ ભોગ આપીને પ્રજાઉપયોગી
કામો કરતો હતો. દરેક ખાતાંઓ તે બતેજ
તપાસતો અને રાત્રે પણ પોતાની પ્રજાની તપાસ કરવા નીક-
ળતો. એક દિવસ ફરતાં ફરતાં તે કેદખાનામાં જઈ ચઢ્યો. ત્યાં
આગળ એક પછી એક કેદીને બોલાવીને તે પૂછવા મંડ્યો કે,
તમને અહીં કેદખાનામાં શું કામ કેદ કરવામાં આવ્યા છે? તમે
એવો શો ગુન્હો કર્યો હતો કે તમને અહીં આં મોકલવામાં આવ્યા?
પહેલાં જવાબ આપ્યો કે, સાહેબ! ન્યાયાધીશને મારી ઉપર
દ્વેષ હતો એટલે મને અહીં મોકલ્યો છે. બીજાએ કહ્યું કે,
પોલીસના ઉપરીને મારી સાથે બનતું નથી એટલે મને કોર્ટમાં
ધસડીને ફેંકટનો હેરાન કર્યો. ત્રીજાએ કહ્યું કે, મારા વેરીએ
દિવાનને લાંચ આપીને મને ખોટો કેદખાનામાં સપડાવ્યો છે.
ચોથાએ કહ્યું કે, મારી સામે ફરિયાદ કરનાર ઘણીએ મારા વકીલને

પૈસા આપીને મને ફસાવી માર્યો. પાંચમાએ કહ્યું કે, મને તો દરબારના લાયાતે એક તો માર માર્યો અને દરબારની લાગવગ પહેાંચડાવી કેદખાનામાં નંખાવ્યો. છઠ્ઠાએ કહ્યું કે, મેં ગુન્હો નહોતો કર્યો, છતાં પોલીસે મને ખૂબ મારીને ડાટમાં કપૂલ કરાવ્યું કે ગુન્હો કર્યો છે, અને નિરપરાધી છું છતાં પણ અહીંયાં સડવું પડે છે. એવી રીતે બધા કેદીઓ બીજાઓને માથે દોષ દેવા લાગ્યા. પછી એક કેદી કે જને જનમટીપ મળી હતી તે આવ્યો. તેને પણ રાજાએ તેવી રીતે પૂછ્યું, સારે તેણે જવાબ આપ્યો કે, મારા જવો ગુન્હો કોઈએ નહિ કર્યો હોય. મેં જ અપરાધ કર્યો છે તેના પ્રમાણમાં આ શિક્ષા બહુ આછી થઈ છે. ન્યાયાધીશે મારી ઉપર દયા કરી, નહિ તો મને તો ફાંસીનીજ શિક્ષા થવી જોઈએ; કારણ કે માફ પાપ ખરેખર બહુ મોટું છે. આ સાંભળીને રાજાએ તે ચારને કહ્યું કે, તું બહુ લુચ્ચો છે, માટે આ બધા પ્રમાણિક માણસોની સાથે રહેવાને લાયક નથી; તેથી આજથી તું છૂટો છે, તું ગમે તે ઠેકાણે ચાલ્યો જ. પછી કેદખાનામાંથી તેને મુક્ત કરીને રાજાએ કહ્યું કે, ભાઈ ! તેં તારા પાપની કબૂલાત કરી અને ન્યાયાધીશનો ન્યાય વ્યાજબી ગણ્યો તેથી હું તને માફી આપું છું; કારણ કે તું તારા દોષ કોઈને માથે આઢાડતો નથી.

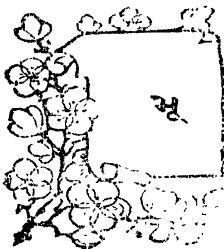
ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે સૌ માણસો કાંઈ ને કાંઈ કરેલાં પાપકર્મને લીધે આ સંસારરૂપી કેદખાનામાં પડ્યાં છીએ અને આપણને દુઃખ આવે કે આપત્તિ આવે તો તેનો દોષ બીજાને માથે નાખીએ છીએ; અને ધર્મરાજાનો, બીજા દેવોનો અને ઈશ્વરનો વાંક કાઢીએ છીએ. આમ આપણે કરીએ છીએ એટલેજ પેલા ચારોની માફક કેદખાનામાં આપણે સળડ્યા કરીએ છીએ, પણ પેલા જનમટીપ પામેલા ચારની માફક આપણે આપણાં પાપ કબૂલ કરીએ, અને ઈશ્વર ને ધર્મરાજા આપણા ઉપર દયા રાખીને વર્તે છે તે જાણીએ, તો તો જનમટીપમાંથી અને કેદખાનામાંથી છૂટીએ એટલે કે જન્મમરણનો ફેરો ટળી જાય અને સંસારમાં ફરીને ન આવવું પડે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો !

આપણા કર્મ પ્રમાણે આપણને જ સુખદુઃખ આવી પડે તે શાંતિ-થી ભોગવી લેવાં જોઈએ અને કરેલાં પાપની પ્રભુ પાસે માફી માગવી. તે દીનદયાળુ આપણને જરૂર માફી આપશે.

૫૬

અપરંપાર પ્રભુ અવગુણ મોરા, માફ કરોને મુરારી રે. (ટક)
દયા ધરમની વાત ન જાણું, અધરમનો અધિકાર રે;
પાપી પૂરો જ્ઞાપ્યોલો, બહુ નિરખું પરનારી રે. અં
સાધુ દૂબ્યા બ્રાહ્મણ દૂબ્યા, ભક્ત દૂબ્યા બહુ ભારી રે;
માત પિતા બન્નેને દૂબ્યા, ગરીબનકું દીયા ગારી રે. અં
ભજન થાય ત્યાં નિદ્રા આવે, પરનિંદા લાગે પ્યારી રે;
મિથ્યાસુખમાં આનંદ વરતું, બહુ રાખું હુંશિયારી રે. અં
સંસારસાગરમાં જળ ભરીયો, સઘળે ભરીયો ભારી રે;
તુલસીદાસ ગરીબનકી વિનતિ, અળતો લિયોને ઉગારી રે. અં

રત્ન ૧૯ મું-મૂળે ઈશ્વર એક છે; માત્ર જૂદાં
જૂદાં સ્વરૂપને લીધે જૂદા જૂદા ધર્મવાળાઓ
તેને નામ જૂદાં આપીને લડે છે.

જો ઈશ્વર તો એકજ છે, પણ જ્યારે જ્યારે
મુશ્વરને અવતાર લેવાની જરૂર પડે છે ત્યારે
ત્યારે તે તે સમયને અનુસરીને પોતે પોતાના
ભક્તોએ ચિંતવેલાં સ્વરૂપો ધારણ કરે છે;
પણ આપણે હજી અજ્ઞાની હોવાથી તેની
અકળ કળાને સમજતા નથી અને માત્ર બહારનાં સ્વરૂપ
જૂદાં હોવાથી લડી મરીએ છીએ. એક પંથવાળા કહે છે કે,
અમારો પંથ સાચો અને અમે જ દેવને માનીએ છીએ તેજ પ્રભુ
છે, બીજા નહિ. બીજા પંથવાળા પોતાના પંથને શ્રેષ્ઠ માને છે
અને બીજા બધાને ઉતરતા ગણે છે. વળી ત્રીજા પંથવાળા પોતા-
ના પંથને ઉત્તમ માનીને બીજા બધાને હલકા ગણે છે. એવી

રીતે અનેક પંથવાળા અને અનેક ધર્મવાળાઓ પોતાનો જ કક્કો સાચો માને છે અને બીજાનો ખોટો જ ગણે છે; પણ જ્યો સમજી છે, જ્યો જ્ઞાની છે, જ્યો ઉપર પ્રભુની પૂર્ણ દયા છે, જ્યો સત્સંગીઓ છે અને જ્યોને સાચા ગુરુ મળ્યા છે તેઓ તો એમ જ માને છે કે, મૂળે ઈશ્વર એક જ છે. આપણે અહીંના જ દાખલાઓ લ્યોને. મૂળે ખાંડ એક છે, પણ તેમાંથી જૂદી જૂદી જાતનાં રમકડાંઓ બની શકે છે. ખાંડમાંથી હાથી, ઘોડા, પાલખી, દેવ, માણસ, મુસલમાન, અંગ્રેજ, પારસી, હિંદુ વગેરેનાં પણ રમકડાં બની શકે છે. દેખાવમાં તે જૂદાં જૂદાં લાગે છે; પણ અંતે તો તે ખાંડ છે. વળી મૂળે સુવર્ણ તો એક છે; પણ તેમાંથી કડાં, કદ્દીઓ, કાંટા, માળા, વિંટી, કંદેરા વગેરે ઘણી જાતના ઘાટ બનાવી શકાય છે; તો તે બધાં સુવર્ણનાં જૂદાં જૂદાં સ્વરૂપો છે. તેમ જ વળી મૂળે માટી તો એક છે, પણ તેમાંથી ગોળા, ગોળીઓ, લોટકાં, કોડીઓ, કોડિયાં, હાંટલાં વગેરે અનેક વાસણો બનાવી શકાય છે, પણ મૂળે જો જોઈએ તો તે બધા માટીના જૂદા જૂદા ઘાટ છે. ભાઈઓ અને બહેનો ! આવી જ રીતે મૂળે ઈશ્વર તો એક જ છે, પણ તેમને યોગ્ય લાગે એવાં રૂપો તે ધારણ કરી શકે છે, તો આપણે શામાટે તેના એક રૂપને પૂજવું અને બીજા રૂપની સામું પણ ન જોવું ? શામાટે એક રૂપની સ્તુતિ કરવી અને બીજા રૂપની નિંદા કરવી ? અને શામાટે એક રૂપ ઉપર પુષ્પ ચઢાવવાં અને બીજા ઉપર ઘૂળ ઉડાડવી ? આ કાંઈ ભક્તોનાં કે હરિજનોનાં લક્ષણ હોય નહિ. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! જો પ્રભુના પદને પામવું હોય, પ્રભુના નિમકહલાલ થવું હોય અને મોક્ષધામમાં જવું હોય તો રૂપની તકરાર ન કરતાં બધા દેવને નમો, બધા દેવને સરખા ગણી નમસ્કાર કરો.

મનહર છંદ

અંગરેજો કહે ઈસુ ખ્રીસ્ત ખરો તારનાર,
પ્રભુનો છે પુત્ર અમે ભાવે તેને ભજિયે;
આર્ય જનો કહે ખરા ઈશ્વરી અંશાવતાર,

રામ કૃષ્ણાદિક અમે તેને કેમ તજિયે;
 મહમદીયન કહે મહમદ એજ ખરે,
 પારસીઆ કહે અમે પાવકને પૂજિયે;
 શી રીતે મમત તજી સર્વ એકમત થાય,
 સૌને સાચા કહ્યા વિના સંપ કેમ સજિયે. ૧
 કોઈ કહે મહમદ સાથે ખુદા બોલતો ને,
 કોઈ કહે જરથોસ્ત સાથે કરતો વાત;
 કોઈ કહે ઈશુ સાથે કરતો અનેક વાતો,
 કોઈ કહે રામકૃષ્ણ રૂપે તે વિચરતો;
 કોઈ કહે આરબી લિપિમાં લખતો તેલેખ,
 કોઈ કહે એ તો વાણી વેદની વાપરતો;
 કોઈને ન જાણ કહું કહે દલપતરામ,
 દિલ કોઈનું દુઃખાવવાથી રહું હું ડરતો. ૨
 બૌદ્ધમતવાળાઓને કહીએ જો બુદ્ધિહીણ,
 તેનીસ કરોડ ચીના શું પશુ પ્રમાણ છે;
 મુસલમાની ઈરાની આરબો માને છે મત,
 યૂરોપ આખો તે ખ્રિસ્તી ધરમની ખાણ છે;
 હિંદુ હજારો લોક, જરથોસ્તી જન ઘણા,
 કેને કેને કહીએ કે એ બધા અજાણ છે;
 કહે દલપતરામ જાદાં જાદાં પડયાં નામ,
 સર્વનો પ્રભુ છે એક ખાલી ખેંચતાણ છે. ૩

રત્ન ૨૦ મું-પ્રભુનામની મહત્તા

ક રાજ હતો. તે રજેગુણી અને ક્રોધી હતો. એક વખત તેના દરબારમાં એક પરદેશી બ્રાહ્મણ આવી ચઢ્યો. તેણે રાજને વિનંતિ કરી કે, મારે કન્યાદાન દેવું છે તો આપ મને કાંઈક મદદ કરો. રાજ એ વખતે જરા ક્રોધમાં હતો, એટલે કહ્યું કે “મહારાજ ! તમારા જેવા ઘણા જોગટા આવે છે;છે તો અલમસ્ત જેવા ! કહો તો કાંઈ ઉઘમે વળગાડું; આમ માગી માગીને જ દેશનું સસાનાશ વાળી નાખ્યું.” આ સાંભળીને મહારાજ પણ તપી ગયા અને બોલ્યા કે “જુઓ તો દેશનાં દુર્ભાગ્ય કે આવા રજેગુણી અને ક્રોધી રાજ થયા છે ! પ્રજાની સંભાળનું તો નામ જ નહિ, ખસ આખો દિવસ નાયકાના નાયરંગમાં અને નાના નાના ગરીબ નિરપરાધી સસલા જેવાના શિકાર કરવામાં જ મસ્ત રહે છે. રાજ્યના કામકાજમાં તો પૂતળા જેવા જ છે.” બ્રાહ્મણનાં આ વચન સાંભળીને રાજ એકદમ ઉભો થયો અને તરવાર કાઢી બ્રાહ્મણને ત્યાં ને ત્યાં મારી નાખ્યો. સભામાં હાહાકાર થઈ રહ્યો. સૌ એકબીજાની સામું જ જોઈ રહ્યા. રાજ ત્યાંથી એકદમ પોતાના ઝોરડામાં જતો રહ્યો અને બીજા અમલદારોએ તે બ્રાહ્મણની લાશ ઠેકાણે પડાવી અને તેના કુટુંબના નિર્વાહ માટે બંદોષસ્ત કર્યો તથા તેની કન્યાને પરણાવી દીધી.

હવે આ બાબતુ રાજને બહુજ પસ્તાવો થયો કે, મેં બહુ ભુંડું કર્યું. ગરીબ બ્રાહ્મણને મારી નાખ્યો એ તો બહુજ વિપરીત થયું. હવે શું કરવું ? પછી રાજએ બ્રાહ્મણને તથા રાજ્યના અમલદારોને બોલાવીને કહ્યું કે, આ રાજ્યનું હવે મારે કામ નથી, હું હવે વનમાં જઈને મારા પાપને વાસ્તે પ્રભુની પાસે માફી માગતો ફરીશ, અને ભજનજ કરીશ. પછી તેણે બ્રાહ્મણને કહ્યું કે, મહારાજ ! આ મારા પ્રાયશ્ચિત્ત વાસ્તે કાંઈ ઉપાય હોય તો કહો. ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે, તમે રામદાસ બાવાના આશ્રમે જાઓ, તે

અહીંથી વીસ ગાઉ દૂર આવેલા રામેશ્વરના મંદિર પાસે રહે છે. તે આપને પ્રાયશ્ચિત્તનો ઉપાય જરૂર બતાવશે. પછી રાજકુંવરને તથા દિવાનને રાજ્યકારભાર સોંપીને તે ત્યાંથી નીકળી ગયો. પૂછતાં પૂછતાં તે ત્યાં ગયો, પણ ત્યાં આગળ રામદાસ નહોતા પણ તેમનો શિષ્ય હતો. રાજાએ તે શિષ્યને પોતાની હઠીકત કહી દેખાડી છે, સારે તેણે કહ્યુંકે, રાજાજી ! તે પ્રાયશ્ચિત્તનો ઉપાય બહુ સહેલો કારણ કે તમને તેનો પસ્તાવો પૂરેપૂરો થયો છે. માટે તમને પ્રભુના જે નામ ઉપર પ્રીતિ હોય, તમને જે નામ સહેલું લાગતું હોય, તે નામ માત્ર ત્રણ વાર લેશો એટલે તમારું પાપ ધોવાઈ જશે. આમ વાતચીત ચાલે છે એટલામાં રામદાસ આવી પહોંચ્યા. તેમણે બધી હઠીકત સાંભળીને પોતાના શિષ્યને ઠપકો આપી કહ્યું કે, તેં બહુજ ભુંડું કયું, પ્રભુના નામને તેં વગોવ્યું; કારણ કે પ્રભુના નામમાં એવું બળ છે, તેમાં એવી શક્તિ છે કે તે એક વાર પણ જો પ્રેમથી લીધું હોય તો કોટી પાપોને બાળી નાખે છે. તેં આ રાજાને એમ કહ્યુંકે, પ્રભુનું નામ ત્રણ વાર લેવું જોઈએ; માટે તું ગુહક નામનો બીજ થઈશ અને તને ત્યાં ખાત્રી થશે કે, પ્રભુના નામમાં કેટલી મહત્તા છે. પછી રાજાએ પ્રેમથી એક વાર પ્રભુનું નામ લીધું કે તેને સાક્ષાત્ પ્રભુનાં દર્શન થયાં અને તે પાપથી મુક્ત થયો.

પદ

ગજરાજ કહા ધર્મ નેમ ઝીયો, કહા વેદ પુરાણ પઠી ગુણકા;
અજમેલ કહા આચાર કિયો, ^૧ નિશવાસર પાન સુરાપનકા.
એક વ્યાધ કહા જગ^૨જાપ કિયો, જહુનો બહુ જીવનકો હનકા;
અથ મેરુ સમાન જલે તુલસી, હરિનામ હુતાશન કો કણકા.
સખ પાપ પુરાણ^૩કો પુજ ભયો, હરિનામ હુતાશન કો કણકા;
પલમેં પુર જરૂર^૪ પાર કરે, નહિ નેકવ^૫ શેરવ^૬ રહે તનકા.
હરિનામ સદા પરતાપ ઈસો, ભજ પુજ મનોરથ લે મનકા.
રાધોદાસ પુરાતન શાખ સુનો, અજમેલ દેખો પુનવા ગણિકા.
હજ એક અજમેલ ચેત સમે, જમકે જમદૂત ન આગ ગહો^૭;

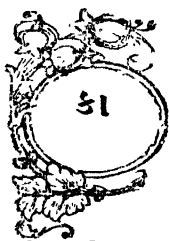
૧ રાત્રિદિવસ. ૨ જગત. ૩ પરાણ. ૪ ગામ વાળીને. ૫ જરા.

૬ પાપ. ૭ પકડ્યો.

લયલીત મહા અતિ આતુર હોઈ, સુત હેત નારાયણ નામ લિયો.
જખસે તન આપ સહાય કરી, ગભીરે સો દૂત ન દેહ દ્યોર;
માધોદાસ કહે પ્રભુ પૂરણ હે, હરિ કે સમરે અથ નાહી રહ્યો.

ભાઈઓ અને બહેનો! પ્રભુના નામની મહત્તા તો જુઓ! પ્રભુના મંગળમય નામે ઘણાઓનો ઉદ્ધાર કર્યો છે, પ્રભુના નામે ઘણાને તાર્યા છે, પ્રભુના નામથી ઘણાએ સ્વર્ગનાં સુખડાં ભોગવ્યાં છે, પ્રભુનું નામ એ સ્વર્ગની કુંચી છે, પ્રભુનું નામ સ્વર્ગનું વિમાન છે અને પ્રભુનું નામ એ સ્વર્ગની સીડી છે; માટે પ્રભુનું નામ પ્રેમથી લ્યો, પ્રભુનું નામ પ્રેમથી લ્યો.

રત્ન ૨૧ મું-ઈશ્વરનાં સાક્ષાત્ દર્શન

શીમાં એક પ્રેમદાસ કરીને વાણિયો હતો. તેનામાં નામ પ્રમાણે જ ગુણ હતા એટલે કે તેનામાં પ્રેમ ઘણો હતો. તે સવારમાં સ્નાનપૂજા કરી મંદિરે જતો તથા કથાવાર્તા સાંભળતો અને પછી દુકાને જઈને પોતાનો વેંચા કરતો. વળી સાંજ પડે કે પાછો દેવદર્શને જાય અને રાત્રે પણ ભગવદ્ વાર્તા થતી હોય ત્યાં જાય. તે સાધુસંતની પણ સેવા બહુ કરતો. એક દિવસ તેના એક મિત્રે તેને ખબર આપી કે, ગંગાના રામઘાટ ઉપર એક સાધુ આવીને કાલના ઉતર્યા છે. મૂર્તિ દર્શન કરવા જવી છે; માટે તમે ત્યાં જાઓ. પ્રેમદાસને તો લાવતું હતું ને વેંદે કહ્યું તેમ થયું. એટલે થોડાં દિનકૂલ લઈને ત્યાં ગયો અને મહારાજને ધરીને ત્યાં બેઠો. થોડી વાતચીત કરીને ત્યાંથી રજા લીધી. પછી તે દરરોજ તે સાધુ પાસે જાય અને તેને જ જોઈએ તે તે લાવી આપતો. પછી જ્યારે તે સાધુને ત્યાંથી બીજા ગામ જવાને થોડા દિવસ હતા ત્યારે તેણે પ્રેમદાસને કહ્યું કે, ભાઈ! તેં મારી બહુ સેવા કરી છે, હું તારી ઉપર પ્રસન્ન થયો છું. માટે એક વરદાન માગી લે. પ્રેમદાસે કહ્યું કે મહારાજ! મને કંઈ ગામ ગરાસ જોઈતાં નથી, કે નથી પુત્રપરિવાર જોઈતા કે નથી ધનમાલ

જેઘતા. મને ઘણા દિવસથી એમ છે કે જે મને ઈશ્વરનાં સાક્ષાત્ દર્શન થાય તો ખસ. માટે મહારાજ ! મારા ઉપર દયા કરીને મને ઈશ્વરનાં દર્શન કરાવો. મહારાજ કહ્યું કે, ઠીક ત્યારે સાંભળ. તને ઈશ્વરનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન હું પરમ દિવસે ખાર વાગે કરાવીશ. તારે ત્યાં તું પરમ દિવસે બ્રાહ્મણો જમાડવાનો છે તે દિવસેજ ત્યાં ખાર વાગે આવશે.

આ સાંભળીને પ્રેમદાસ તો ગાંડા જ્યો થઈ ગયો અને મહારાજના પગમાં આઘોટવા મંડી પડ્યો. પછી તે ઘેર ગયો અને બ્રાહ્મણોને જમાડવાની તૈયારી મોટી ધામધૂમથી કરવા મંડી પડ્યો. સાક્ષાત્ ઈશ્વર પધારવાના હતા તેથી તે બહુજ શોભા કરવા મંડી પડ્યો. નીમેલે દિવસે ભોજનની બધી તૈયારી દશ વાગ્યામાં તે થઈ ચૂકી અને અગિયાર વાગે નોતરેલા બ્રાહ્મણો પીતાંબર પહેરીને તથા ટીલાં ટપકાં કરીને આવી પહોંચ્યા. બ્રાહ્મણોની પંગત બેસાડી દીધી અને પતરાળીઓ પણ હારબંધ પડી ગઈ. પછી જૂદી જૂદી જાતનાં શાક, રાયતાં તથા અથાણાં પીરસી દીધાં. પછી લાડુ પણ આવવા માંડ્યા ને અર્ધો પંગતમાં પીરસાઈ રહ્યું ત્યાં બરાબર ખારના ટકોરા થયા; અને બીજી અર્ધો પંગતમાં પીરસાય છે ત્યાં એક વૃદ્ધ માણસ આવ્યો. તેના નાકમાંથી લીંટ ચાલ્યું જતું હતું, આંખમાં ચીપડા ભર્યા હતા, ડોકમાં જડા દોરડા જેવી મેલી જનોઈ હતી, ડોકમાં માળાનું તો નામજ નહિ, તેમ કપાળમાં ભસ્મ કે ટીલું પણ નહોતું અને અબાટિયાને બદલે જડું પાણકાઈ પહેર્યું હતું. તેના પગ થરથર ધ્રૂજતા હતા, લાકડીના ટકાએ કરીને તે થથુંબતો થથુંબતો પંગતમાં આગળ ચાલી આવ્યો, એટલે બ્રાહ્મણો ઉભા થઈ ગયા અને રાડે રાડ પાડી તેને મારવા માંડ્યા અને ગાળો લાંડવા લાગ્યા કે, અમારું બધું ભોજન અપવિત્ર કરી નાખ્યું. તે વૃદ્ધે કહ્યું કે, ભાઈઓ ! હું બ્રાહ્મણ છું, આપ મારાથી શી રીતે અભડાઓ ? ત્યારે તેઓ તેને વધારે મારવા લાગ્યા. કોઈએ પાટલા ઉપાડ્યા, તો કોઈએ ઢીંચણિયાં ઉપાડ્યાં, તો કોઈએ ઘીટાનાં લાકડાં ઉપાડ્યાં, તો કોઈએ પગ-

માંનાં પાવલાં કાઢ્યાં અને ક્રોધએ તો કળશિયા ઉપાડ્યા અને રાડે રાડ પાડી બોલવા લાગ્યા કે, એ હરામખોરને પૂરેજ કરી નાખો. એણે આપણું સત્યનાશ કાઢી નાખ્યું. વળી લુચ્ચો કહે છે કે હું બ્રાહ્મણ છું; પણ બ્રાહ્મણનાં લક્ષણ તો જુઓ ! આ ગરબડ ચાલતી હતી એટલે પ્રેમદાસ દોડી આવ્યો અને પેલા વૃદ્ધને ઠપકો આપીને કાઢી મૂક્યો. તે બિચારો લોહીલુહાણ થઇ ગયો હતો અને પૂરું ચાલી પણ નહોતો શકતો, તોપણ તેઓએ તેને ત્યાંથી હાંકીજ કાઢ્યો. પછી બ્રાહ્મણો મોઢા આગળની ચાર પાંચ પાતળો નખાવી દઇને ભોજન લેવા બેસી ગયા.

જમણવાર ઉકલ્યા પછી પ્રેમદાસ પેલા સાધુ પાસે ગયો તો ત્યાં આગળ તે સાધુની ઝૂંપડી બહારથી બંધ હતી અને અંદર નીચે પ્રમાણે વાતચીત ચાલતી હતી; તે વાતચીત સાંભળવાને પ્રેમદાસ બહાર ઉભો રહ્યો અને એમાંથી એકનો સાદ તો તે સાધુનો હતો અને બીજો પેલા લોહીલુહાણ થયેલા વૃદ્ધનો હોય એમ લાગ્યું.

સાધુ બોલ્યો:—પ્રભુ ! આપને મેં ત્યાં મોકલ્યા અને ત્યાં તમારા આવા હાલ થયા ! હાય હાય ! મહારાજ, મેં આપનો મોટો અપરાધ કર્યો છે તે क्षમા કરજો.

વૃદ્ધ બોલ્યો:—નહિ નહિ, સંતજી ! હું તો ભક્તોનો સદા દાસ છું. એમાં કાંઈ તમારો દોષ નથી. એ તો આજના જમાનાનીજ ખુબી છે. વળી મને કાંઈ ઝાઝું વાગ્યું પણ નથી. કારણ રાવણની સામે મેં લડાઈ કરી હતી અને તેમાં જ ધા વાગ્યા હતા તેના પ્રમાણમાં આ શું છે ? માટે તમે દિલગીર ન થાઓ. દયો, હવે તમે બેસો અને વળી કાંઈ કાર્ય હોય તો બોલાવજો.

વાતચીત એકદમ બંધ પડી ગઈ અને મહારાજ બારણું ઉઘાડ્યું પ્રેમદાસ અંદર ગયો અને જુએ તો ત્યાં કાંઈ નહિ. પછી તેણે કહ્યું કે, મહારાજ ! આજ કાંઈ ઈશ્વર તો આવ્યા નહિ, હું તો વાટ જોઈ જોઈને થાકી ગયો. સાધુએ કહ્યું:—ભાઈ ! તું હજી યોગ્ય નથી થયો. ઈશ્વર તો તારે ત્યાં આવ્યા હતા અને હમણાં મારી પાસે આવીને પાછા પધારી ગયા છે. તે જ વૃદ્ધને હડધૂત કરીને કાઢી

મૂક્યા તેજ ઈશ્વર. ભાઈ ! ચાર હાથ અને શંખ, ચક્ર ને ગદા ધારણ કરે તોજ ઈશ્વર ગણાય ? ઈશ્વર તો ગમે તે રૂપમાં દર્શન દે છે. ગમે તો દ્રાણી થાય, ગમે તો દુકાળિયા થાય, ગમે તો ડોશી થાય અને ગમે તો રોગી પણ થાય. માટે ભાઈ ! દરેકમાં ઈશ્વર છે અને દરેક ઈશ્વરનું રૂપજ છે, એમ જાણીને તેની સાથે ન વર્તીએ તો પછી શંખચક્રવાળા ઈશ્વરનાં દર્શન ક્યાંથી થાય ? શ્રીકૃષ્ણે પણ કહ્યું છે કે, સમાનવૃત્તિ રાખો. ચાંડાળમાં પણ હું છું, રાજામાં પણ હું છું, દત્તરામાં પણ હું છું અને પંડિતમાં પણ હું છું. માટે દરેકને નમતાં શીખો, દરેકને ભાઈની પેઠે ગણતાં શીખો.

પદ

તુલસી યા જગ આયકે, સખસે મીલયે ધાય;
કયા જનું કયા વેશમેં, નારાયણ મીલ જાય.

રત્ન રર મું—જેવા પૈસા ખર્ચશો તેવી જગ્યા તમને મળશે.

પણે નાટક જેવા કે સરકસ જેવા જવું હોય ત્યારે, પહેલાં તો તેની જાહેરખબર વાંચીએ છીએ. તેમાં લખેલું હોય કે સરસ ગાદી જડેલી અને પછવાડે ઓઠીગણવાળી ખુરશીનો ભાવ દોઢ રૂપિયો, નેતરવાળી ખુરશીનો એક રૂપિયો, પાટીઆવાળી ખુરશીના બાર આના, બાંકડાના આઠ આના અને ભોંય ઉપર બેસવાના ચાર આના. વળી તેમાં લખ્યા પ્રમાણે મોટા દરવાજામાં પેસતાં ટિકિટ બતાવવી પડે અને અંદર પણ માણસ ટિકિટ બેઠીને તમે પૈસા ખર્ચ્યા હોય તે પ્રમાણે જગ્યા આપે. વળી તેવીજ રીતે રેલ્વેમાં પણ છે. જે સારી પહેલા વર્ગની ગાડી કે જમાં સરસ કમાનવાળી ગાદી હોય, જમાં ઉપર અલરાધયો હોય, પાયખાનાની સગવડ હોય, બહાર ગેલેરીમાં પણ ખુરશી હોય, ટટ્ટી પણ નાખી દીધેલી હોય, તેવામાં જે બેસવું હોય તો એક માઇલે બાર પાઈ ખર્ચવી પડે. તેથી ઉતરતા વર્ગની ગાડી એટલે કે બીજા વર્ગની ગાડી કે જમાં સાદી ગાદી હોય, અને પાયખાનાની સગવડ

હોય એવામાં જે બેસવું હોય તો એક માઈલે છ પાઈ ખર્ચવી પડે. વળી એથી ઉતરતી ગાડી એટલે કે વચલા વર્ગની ગાડી કે જ્યાં માત્ર પાટિયાંજ જડેલાં હોય અને પાયખાનાની સગવડ હોય, એવામાં જે બેસવું હોય તો એક માઈલે ત્રણ પાઈ ખર્ચવી પડે. વળી એથી ઉતરતા વર્ગમાં એટલે કે ત્રીજે ક્લાસ કે જ્યાં સૌને બોક્કડાની પેઢે પૂરવામાં આવે છે અને જ્યાં પાયખાનાની બિલકુલ સગવડ નહિ તેમાં જે બેસવું હોય તો એક માઈલે પોણાત્રણ પાઈ ખર્ચવી પડે. એ તો જવા પૈસા ખર્ચ્યાં તેવી જગ્યા મળે. હોટેલોમાં પણ જવા પૈસા ખર્ચ્યાં એ તેવો માલ મળે. એક પૈસાવાળો કપ માગે તો એક પૈસાવાળો અને બેવાળો માગે તો જરા વધારે દૂધવાળો અને ચારવાળો માગે તો જરા વધારે ટેસ્ટદાર ચ્હાનો કપ મળે. મિઠાઈવાળા પાસે જાવ કે ફૂલવાળા માળી પાસે જાવ, શાકભાજીટમાં જાવ કે કાપડભાજીટમાં જાવ: રેલ્વેમાં, નાટકશાળામાં કે જ્યાં જાવ ત્યાં જવા પૈસા ખર્ચ્યાં તેવો માલ મળશે. અથવા બીજે ક્યાંય પણ જ્યાં અધિર નથી, ત્યાં કોઈની લાગવગ ચાલતી નથી. ત્યારે ભાઈઓ અને બહેનો ! પ્રભુના રાજ્યમાં શી રીતે અધિર હોઈ શકે ! પ્રભુનું રાજ્ય તે કાંઈ આપણે ત્યાં કેટલાક રાજાઓનાં રાજ્ય છે એવું પોપાબાઈનું રાજ્ય નથી, કે પોણું નથી કે કોઈ પોણું દેખીને પેસી જાય; તેમ ત્યાં કોઈની લાગવગ ચાલે તેમ નથી કે ત્યાં કોઈની લલામણની ચિઠ્ઠી ચાલે તેમ નથી. ત્યાં પણ જવા પૈસા ખર્ચ્યાં હશે તેવી જગ્યા મળશે; એટલે કે જ્યાં પુણ્ય કર્યાં હશે, ધર્મદાન કર્યાં હશે, તેવું સુખ સ્વર્ગમાં મળશે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! સ્વર્ગમાં સુખડાં ભોગવવાં હોય, સ્વર્ગનો આનંદ પામવો હોય, સ્વર્ગમાં સારી જગ્યા મેળવવી હોય, તો ગરીબોને દાન આપો, અનાથોનું રક્ષણ કરો, લૂલાં પાંગળાંઓ વાસ્તે આશ્રમો બાંધો અને ગમે તે પ્રકારે સર્વનું કલ્યાણ થાય તેમ કરો.

કાનડો

જીવ અંતકાળનું ભાતું, શું સાથે લીધું તાતું. જીવ
ગામગમતર બે દિનરહેવા, ભાતું સુંદર થાતું;

અંતકાળ ગામતરે ભાતું, જે લીધું તે ગાતું. ૭૧૦
 મરણ મહા ગામતરે જાણી, ઝાઝું ભાતું રહા તું;
 તે ભાતું ત્યાં કામ આવશે, તે વિણ મળશે લાતું. ૭૧૦
 અંતકાળ ભાતું રહા તું તો, હરિચરણમાં ધાતું;
 કહે ભગવાન હરિરસ પીને, જગત સુખ કર જાતું. ૭૧૦

રત્ન ૨૩ મું—આપણે બીજી બધી તૈયારી અગાઉથી
 કરી રાખીએ છીએ, પણ મોતની તૈયારી
 અગાઉથી કરી રાખતા નથી.

પણે જ્યારે નાતવરામાં જન્મવા જવું હોય ત્યારે
 બેચાર કલાક અગાઉથીજ નાહવા ધોવા મંડી
 પડીએ છીએ, અને સારાં સારાં લૂગડાં પહેર-
 વાની તૈયારી કરી મૂકીએ છીએ. ગાર્ડનપાર્ટી
 કે વરઘોડામાં જવું હોય તો ત્યાં પણ જવાને
 એક કલાક અગાઉથી બધી તૈયારી થાય છે.

આપણે ત્યાં લગ્નપ્રસંગ હોય ત્યારે તો પંદર દિવસ અગાઉથી
 વડી, પાપડ, ખેરો તથા સેવની તૈયારીઓ થાય છે; અને ઘરને
 ઘોળાવવાની, રંગલગાડવાની, હાંડીઓ—ઝુમ્મર સાફ કરાવવાની
 પણ તૈયારીઓ થઈ જાય છે. તેવીજ રીતે ઘાઈ માણસ મરવાની
 આજીપર હોય ત્યારે તે મર્યા અગાઉથીજ માણસો ગણતરી કરે
 છે કે, આની આટલી નાત થશે અને ફક્તાણી ફક્તાણી ચીજો થશે.
 વળી તેને બાળી આવ્યા હોય ત્યાંથીજ દહાડાની તૈયારીઓ ચાલુ
 કરવામાં આવે છે. તેવીજ રીતે ગ્રહણ આવવાને હજી થોડા દિવસ-
 ની વાર હોય ત્યાં તો ઘરમાંથી જે અલબાય એવું હોય તે તરત
 ખાવા મંડી પડે છે અને જે વખતે ગ્રહણ થવાનું હોય ત્યારે મેલાં
 લૂગડાં પહેરવાની તૈયારીઓ થાય છે. કાઠને બહારગામ જવું
 હોય તો આઠદશ દહાડા અગાઉથી મુહૂર્ત જોવાપે છે અને નીક-
 ળવા અગાઉ બે ચાર દિવસથી તો બધી તૈયારીઓ કરી મૂકે છે.

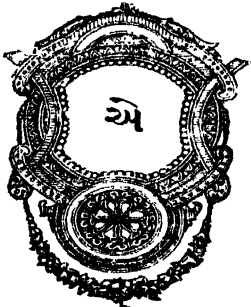
કોઈ મહેર માનને આપણે ત્યાં જમવાનું કહ્યું હોય તો વહેલા ઉઠીને અગાઉથી તડામાર તૈયારી કરવા મંડી પડીએ છીએ; કોઈનું કાટ-લું કઢાવવું હોય તો પણ પહેલેથીજ બધી વેતરણ કરી મૂકવામાં આવેછે; કોઈ ગવર્નર સાહેબ પધારવાના હોય તો રાજાઓ એક મહિના અગાઉથી ગામમાં ધનપતાકા ચોઢાવી દે છે અને રસ્તાઓ તથા બંગલાઓ પણ સાફસુફ કરાવી રાખે છે. આવી રીતે આપણે નજીવી ચીજો માટે અગાઉથી તૈયારી કરી મૂકીએ છીએ, પણ કાળને વાસ્તે પહેલેથી તૈયારી કરી નથી રાખતા. કદાચ કોઈ એમ કહેશે કે, ઉપર કહેલી બધી ચીજોની આપણને પહેલેથી ખબર હોય છે, પણ કાંઈ કાળની ખબર હોતી નથી; પરંતુ ભાઈઓ અને બહેનો ! ઉપર ગણાવેલ બધી ચીજોની ખબર તો આપણને બહુ બહુ તો એ મહિના અગાઉ મળે છે; પણ કાળની ખબર તો આપણે જન્મ્યા ત્યારથીજ મળે છે. શાસ્ત્રો અને ઋષિમુનિઓ પોકારી પોકારીને કહે છે કે, જન્મ્યા તે તો જરૂર મરવાનાજ. કાળ કોઈને મૂકતો નથી, પણ આપણે તેની દરકારજ ક્યાં કરીએ છીએ ? જો દરકાર કરતા હોઈએ તો તો સમજ્યા ત્યારથી સવાર ગણીને કાંઈ દાનધર્મ કરવું જોઈએ, પરમાર્થ કરવા જોઈએ અને પ્રભુને સમરવા જોઈએ. ઉપર કહેલી બધી તૈયારીઓ અગાઉથી નહિ કરીએ તો કાંઈ નુકસાન ખરાવું પડે તેમ નથી; પણ જો કાળને માટે અગાઉથી તૈયારી નહિ કરી રાખીએ તો નરકમાંજ ગમડવું પડશે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે જન્મ બધી તૈયારીના અગાઉથી કરી રાખીએ છીએ, તેમ કાળની પણ તૈયારી અગાઉથીજ કરી રાખવી જોઈએ; કારણ કાળ ક્યારે આવશે તેની ખબર નથી. માટે દર પળે અને દર થડીએ પુણ્યદાન કરો અને હરિને સમરો.

૫૬

તારા મનમાં જાણે છે ચરવું નથી રે, એવો નિશ્ચય કયો નિરધાર, તેમાં ભૂલી ગયો ભગવાનનેરે. ટેકો ધન દોલત નારી ને ઘણા દીકરા રે (૨) ખેતીવાડી ગાડી ને દરબાર; મેડી મંદિર ઝડપા ને માળિયાં રે (૨) સુખદાયક સુંદર સેજ. તેમાં

ગાદી તકિયા ને ગાલમશુરિયા રે(ર)અતિ આડ કરે છે એજ. તેમાં
નીચી ખાંધ કરીને નમતો નથીરે(ર) એવું સાધુ સંગાથે અભિમાન;
વનમાળી મોહનજીની મૂર્તિ રે(ર)તેની સાથે ન લાગેલ તાન.તેમાં
પાપ અનેક જન્મનાં આવી મળ્યાંરે(ર)તારી મતિ મલિન થઈ મંદ;
દેવાનંદના વહાલાને વિસરી ગયોરે(ર)તારે પડ્યો ગળે જમ કંદ.તેમાં.

રત્ન ૨૪ મું-૬૯ શ્રદ્ધા

ક રાજ એક વખત ઘોડા ઉપર બેસીને ફરવા
નીકળેલો. ફરતાં ફરતાં જંગલમાં ભૂલો પડી
ગયો. રસ્તો કેમે કરી જડે નહિ અને ભૂખ
પણ બહુજ લાગેલી. પછી ભટકતાં ભટકતાં એક
મોટા છાયડાવાળા ઝાડ પાસે આવ્યાં ચઢ્યો,
અને ત્યાંથી તે ઝાડ પાસે એક તળાવડી હતી,
તેથી ત્યાં આગળ પોતાના ઘોડા ઉપરથી

ઉતર્યો. ઘોડાને ચરવા છૂટો મૂકી દીધો અને પોતે આસપાસ
પડેલાં ફળ વીણવા મંડ્યો. થોડાં ફળ ખાધાં તે તેને અમૃત સરખાં
લાગ્યાં. પછી તરસ લાગી તે છીપાવવાને પોતાના ઘોડા સાથે
તલાવડી પર ગયો. પછી પોતે પાણી પીધું અને ઘોડાને પાણી પાઈ
જરા ધમારીને પાછો તે વૃક્ષ નીચે આવીને થોડી વાર આરામ
લીધો. બાદ તે ઘોડા ઉપર બેસીને રસ્તાની શોધમાં ફરે છે,
એટલામાં તો તેણે છેટેથી ધૂમાડાના ગોટા જોયા; તેથી તેને
આશ્ચર્ય લાગ્યું કે, આવા જંગલમાં આ ધૂમાડાના ગોટા ક્યાંથી ?
એમ વિચાર કરીને તે તે તરફ ચાલ્યો અને જ્યારે તે ધૂમાડાની
પાસે આવી પહોંચ્યો ત્યારે તેને જણાયું કે કોઈ એક તપસ્વી કાંઈ
હોમ કરતા હોય તેમ લાગે છે. તે ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરી પડ્યો
અને મહારાજને નમસ્કાર કર્યા. તે મહારાજ થોડી વાર સુધી તો
મૌનજ રહ્યા, પણ જ્યારે મંત્ર પૂરો થયો ત્યારે તે રાજાને પૂછ્યું કે
'તું કોણ છે અને અહીં આં ક્યાંથી ?' પછી રાજાએ તેને પોતાની
હકીકત કહી દેખાડી અને મહારાજને પૂછ્યું કે 'આપ કોણ છો ?
આ હોમ શેનો કરો છો ? અને સામાટે કરો છો ?' મહારાજે કહ્યું

“ભાઈ ! હું અહીં આં એક વરસથી અમુક મંત્ર લાણીને યજ્ઞમાં જૂદાં જૂદાં ફળનો હોમ કરું છું. તે મંત્ર આપણા શાસ્ત્રમાં લખેલો છે અને તેની વિધિ પણ બધી લખેલી છે. તેમાં લખેલું છે કે, જે કોઈ માણસ તે મંત્ર અને વિધિ પ્રમાણે હોમ કરશે તો એક જ દિવસમાં તેનાં હોમેલાં બધાં ફળો સુવર્ણનાં થઈને નીકળશે અને અગ્નિદેવ પ્રકટ થઈને તેને એક વરદાન આપશે. પણ ભાઈ ! આજ એક વરસ થયાં હું તે કરું છું પણ કંઈ પત્તો લાગતો નથી.” ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે “મહારાજ ! શાસ્ત્રમાં લખ્યા પ્રમાણે કેમ ન થાય ? શું કંઈ આપણાં શાસ્ત્રો ખોટાં છે ? વિધિ કરનારમાં જ કંઈ દોષ હોવો જોઈએ, નહિ તો આમ થાય નહિ ! આપ કૃપા કરીને તે મંત્ર મને આપો અને વિધિ પણ બતાવો, એટલે હું કરી જોઉં. જોઈએ તો ખરા કે, શાસ્ત્રમાં લખ્યા પ્રમાણે કેમ નથી થતું !” પછી તે મહારાજ તેને એક કાગળ આપ્યો, જેમાં તે મંત્ર અને વિધિ બતાવી હતી. તે કાગળમાં લખ્યું હતું કે, જે કોઈ દૈવ શ્રદ્ધાથી આ પ્રમાણે કરશે તો પહેલે જ દિવસે તેને તેમાં લખ્યા પ્રમાણે જરૂર ફળ મળશે. પછી રાજાએ મનમાં દૈવ સંકલ્પ કર્યો કે, હે દેવ ! આપના કહ્યા પ્રમાણે આપને સંતુષ્ટ કરવાને હું આ મંત્ર લાણું છું અને વિધિ પ્રમાણે ફળ હોમું છું તો તેનું ફળ પણ મને લખ્યા પ્રમાણે આપજે; નહિ તો આ માફ માથું હોમીને તમને અર્પી દઈશ. આ પ્રમાણે દૈવ શ્રદ્ધાથી તે મંત્ર લાણુવા લાગ્યો; અને ફળ હોમવા લાગ્યો. બરાબર ચાર કલાક થયા કે તેમાં બધાં ફળ સુવર્ણનાં થઈ ગયાં અને અગ્નિદેવે પ્રકટ થઈને કહ્યું કે ‘માગ, માગ !’ રાજાએ કહ્યું કે ‘મહારાજ ! મને તો કંઈ જોઈતું નથી, પણ મારી વતી આ બિચારા બ્રાહ્મણને એક વરદાન આપો.’ પછી અગ્નિદેવે તે બ્રાહ્મણને કહ્યું કે તારે જ માગવું હોય તે માગ ! ત્યારે તેણે કહ્યું કે મહારાજ ! મને કંઈ ધનમાલ જોઈતાં નથી, પણ મને તો આ રાજાના જેવી દૈવ શ્રદ્ધા આપો એટલે બસ.’ અગ્નિદેવ ‘તથાસ્તુ’ કહીને ચાલતા થયા. રાજાએ તે સુવર્ણનાં ફળ બ્રાહ્મણને આપ્યાં અને બન્ને જણા ત્યાંથી પોતાને મુકામે ગયા.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આ વાત ઉપરથી આપણે જોવાનું છે

કે, આપણાં શાસ્ત્રો કાંઈ ખોટાં નથી; તેમ ઋષિમુનિઓ કહી ગયા છે તે પણ કાંઈ ખોટું નથી; પણ આપણામાં દઢ શ્રદ્ધાજ નથી. આપણે એક કાર્ય થોડી વાર શ્રદ્ધાવિના કરીને થાકી જઈએ છીએ અને પછી કહીએ છીએ કે એનું ફળ અમને કાંઈ ન મળ્યું; પણ જો શ્રદ્ધાથી કરવામાં આવે તો ફળ મળ્યા વિના રહેજ નહિ, માટે દરેક કાર્ય દઢ શ્રદ્ધાથી કરો, દઢ શ્રદ્ધાથી કરો.

અશ્રદ્ધયા હૃતં દત્તં તપસ્ત્વત્ કૃતં ચ યત્ ।

અસદિત્યુચ્યતે પાર્થ ન ચ તત્પ્રેત્ય નો હૃહ ॥

(અં ૧૭-શ્લોક ૨૮)

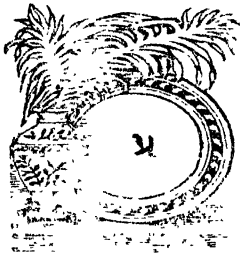
અર્થ—શ્રદ્ધાવિના કે વિશ્વાસ વિના જ કાંઈ હોમેલું હોય, દાન કરેલું હોય, તપ કરેલું હોય કે બીજું કાંઈ પણ કામ કરેલું હોય તે સર્વ વ્યર્થ છે; માટે હે અર્જુન ! જ કરે તે પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીને કર.

૫૬

ભજનકો પરિમાન, એસો હરિભજન કો પરિમાન;
નીચ પાવે જાંચ પદવી, જલ તરે પાષાણુ. એસો
અધમ ભીલડી અજાત ગુનકા, ચઢી જાત વિમાન;
નામ લધ વૈકુંઠ પામી, બાજતે નિશાન. એસો
ચલત તારા ને ચલત મંડળ, ચલત શશી આર ભાન;
દાસ ધ્રુવકું અવિચલ પદવી, રામકે દિવાન. એસો
રાવણકે દશ શિશ છેદે, કર ગ્રહે સારંગપાણુ;
વિભીષણકું લંકા દીની, ભક્ત આપનો જાન. એસો
નિગમ જાકી સાખ પૂરે, સુનો સંત સુજાન;
દાસ તુલસી શરણુ આયો, રાખીયે ભગવાન. એસો

રત્ન રપ મું-નિમકહરામોનો નાશજ થાય છે.

ભુદાસ કરીને એક મોટા શેઠ હતા; તે બહુજ દયાળુ હતા. તેમને વહાણનો વેપાર હતો તેથી એક એક નોકરને એક એક વહાણ સોંપી દેતા અને તેની નીચે થોડાં થોડાં માણસો પણ સોંપતા હતા. તેના એક નોકરનું નામ જીવરાજશા હતું. તેને જ્યારે શેઠે વહાણ સોંપ્યું ત્યારે ખાસ ભલામણ કરી હતી કે, તમને પેટપૂરતો ખગાર મળશે અને જે વહાણ પાછું સાચવીને લાવશો તો તમને મોટી પદવી મળશે. તમારી નીચે જ માણસો સોંપ્યાં છે તેની ઉપર કાળુ રાખજો અને તેઓ તમને ન કસાવે તેની દરકાર રાખજો. બહુજ સાવચેત થઈને સમુદ્રમાં વહાણ હાંકજો; કારણ કે ત્યાં ખરાબા ઘણા છે. બીજાં જ્યાં જ્યાં ખરાબા છે ત્યાં ત્યાં તમારે વાસ્તે કાંઈ કાંઈ નિશાનીઓ પણ રાખેલી છે. માટે જરાખર સાવચેતીથી કામ લેજો. જીવરાજશાએ કહ્યું કે “શેઠ ! આપનો ઉપકાર હું નહિ ભૂલું, મને કોઈ વહાણ આપતું નહોતું, પણ આપે કૃપા કરીને તે આપ્યું છે તો હું જરૂર આપના કહેવા પ્રમાણેજ ચાલીશ, આપને દરરોજ સંભારીશ અને આપનો ઉપકાર નહિ ભૂલું.” શેઠે કહ્યું “ભાઈ ! સમુદ્રમાં ગયા પછી બધું યાદ રાખજો; કારણ કે ઘણા જાણુઓ ‘શેઠની શિખામણ ગ્રાંપા સુધી’ એમ કરે છે.” પછી શેઠ પાસેથી રજા લઈને જીવરાજશાએ વહાણ ચલાવવા માંડ્યું અને શેઠના ગામથી જરા દૂર ગયા અને સમુદ્રનો પવન લાગ્યો કે તરતજ મોજ-મઝામાં પડી ગયા અને નોકરોને બધું કામ સોંપીને આખો દિવસ લહેરજ કર્યા કરે. નોકરો ઉપર કાળુ રહ્યો નહિ એટલે તેઓ પણ ધીમે ધીમે પોતાનું કામ ભૂલી ગયા અને આખો દિવસ મઝા કરવા લાગ્યા. પછી ધીરે ધીરે નોકરોએ જીવરાજશાને અફીણ, ભાંગ, ગાંજો અને દારૂના કેદમાં ચઢાવી દીધો. એક વખત બધા દારૂ ચઢાવીને વહાણમાં બેઠા છે અને વહાણને છૂટું મૂકી દીધું. સામે એક નિશાનીવાળો ખરાબો છે, છતાં કેદમાં અંધ થયેલા

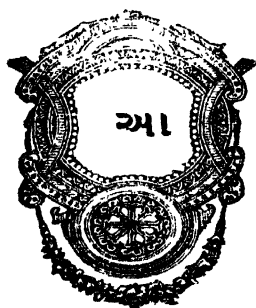
તેઓએ તે તરફ જોયું નહિ. એટલે તે વહાણ ખરાબા સાથે અથ-
 ડાઈ પડ્યું અને તેના ભાંગીને ભૂકા થઈ ગયા. બધા નોકરો તો
 તરીને બચી ગયા, પણ જીવરાજશાને તો તરતાં આવડે નહિ
 એટલે ડૂબવા લાગ્યા; એટલામાં તો માછલાંઓ તથા મગરમચ્છો
 તેને પકડી લઈ ગયા અને ઠોલી ઠોલીને ખાવા લાગ્યા. આ
 વખતે તેને તેના શેઠની ભલામણ યાદ આવી; પણ અંતસમે
 તે શું કામની ? ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણા પણ એના જવા-
 જ હાલ થવાના. કારણ કે પ્રભુદાસ શેઠ એટલે જગતના નાથ
 પ્રભુએ જીવરાજશા એટલે આપણે જે જીવો છીએ તેની ઉપર
 કૃપા કરીને વહાણ એટલે કે આ શરીર આપેલું છે; અને તેની
 સાથે નોકરો એટલે કે મન, ઇન્દ્રિયો આદિ નોકરો છે. શેઠે જમ
 જીવરાજશાને ભલામણ કરી હતી તેમ આપણને પણ ભલામણ
 કરેલી છે કે, જે સંસારરૂપી સમુદ્રમાં બરાબર ચાલશે અને મન-
 ઇન્દ્રિયોને વશ થશે નહિ, તો જ્યારે પાછા આવશે ત્યારે સ્વર્ગમાં
 હંચ પદ મળશે. આપણે પણ તે જીવરાજશાની પેઠે જન્મની વ-
 ખતે પ્રભુને વચન આપ્યું હતું કે, હું તમારો ઉપકાર નહિ ભૂલું
 અને તમનેજ યાદ કરીશ. પણ માતાના ગર્ભમાંથી નીકળ્યા પછી
 અને સંસારનો પવન લાગ્યા પછી બધું ભૂલી ગયા; અને મનને
 વશ થઈ ગયા તથા કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ અને મદ્દરૂપી કેદમાં
 ચઢી ગયા. ઋષિમુનિઓએ કહ્યું છતાં સ્ત્રી, પુત્ર, કુટુંબકબીલા,
 અને ધનમાલરૂપી માયાના ખરાબા સાથે અથડાઈ પડ્યા એટલે
 આ શરીર નિરૂપયોગી થઈ પડ્યું. મન, ઇન્દ્રિય તો ભાગી ગયાં
 અને પોતાને નરકમાં સબડવું પડ્યું. માટે ભાઈઓ અને બહેનો !
 પ્રભુએ આપણને જે શરીર આપેલું છે તેથી બીજાઓનું ભલું
 કરવું, પરમાર્થ કરવો અને ઈશ્વરના બીજા નિયમો પ્રમાણે ચાલવું.
 આમ કરીશું તોજ આપણે બચીશું; નહિ તો આપણે ઈશ્વરના
 નિમકહરામ થઈશું અને નિમકહરામનો તો નાશ થવાનોજ. માટે
 નિમકહરામ ન થતાં નિમકહલાલ થાઓ.

કુંડળિયા

બંદા બાજુ જૂઠું છે, મત સાચી કર માન;

કહાં બિરબલ ગંગ હે, કહાં અકબર ખાન,
 કહાં અકબર ખાન, ભલે કે ભલી ભલાઈ;
 કહાં સિકંદર ભયે, જુનાઝી ખબર નવાઈ,
 કહે દીન દરવેશ, ચેહ નર ગાફલ ગંદા;
 મત સાચી કર માન, જૂઠ હે બાજી બંદા.
 બંદો જાણે મેં કહું, કરનહાર કીરતાર;
 તેરા કર્યા સો નહિ હુવે, હુવે સો હોવનહાર.
 હુવે સો હોવનહાર, બાર નર હું હી લેવે,
 અપજશ કરે અખૂજ, નાવ નારાયણ ખેલે;
 કહે દીન દરવેશ, હુકમસેં પવન હલાંદા,
 કરનહાર કીરતાર, કહાં તું કર હે બંદા.

રત્ન રદ મું—પ્રભુ ભૂખ્યા ઉઠાડે છે. પ્રભુ
 ભૂખ્યા સૂવાડતા નથી.

જે કેટલાએ યુગો આદ્યા ગયા અને કેટલાએ
 પશુ, પક્ષીઓ, માણસો થઈ ગયા; પણ
 પ્રભુની દયાથી શ્રીદીને કણ અને હાથીને મણ
 મળ્યેજ નય છે. પ્રભુના દરબારમાં હજી
 સુધી ખોટ આવી નથી; તોપણ આપણે
 એટલા બધા અણુચિદ્વાર્સી થઈ ગયા છીએ
 કે હાય, હાય! કાલે અમારું શું થશે? અમારાં
 છોકરાંનું શું થશે? બાયડીનું શું થશે? એમ ચિંતા કર્યાજ કરીએ
 છીએ. પણ આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે, આપણને જાણે
 બનાવ્યા છે તેને આપણી જટલી ફિકર છે તેટલી બીજ કોઈને નથી.

એક વખત રાત્રે કૈલાસમાં શિવ અને પાર્વતીજી બેઠાં હતાં
 અને વાર્તાવિનોદ ચાલતો હતો; એટલામાં શિવજીને કાંઈ યાદ આવ્યું
 હોય તેમ એકદમ ઉભા થઈને બહાર ચાલ્યા અને પાર્વતીજીને
 કહેતા ગયા કે, હું દરરોજના નિયમ પ્રમાણે પાછો આવીશ.

થોડી વાર થઈ એટલે શિવજી પાછા પધાર્યા ત્યારે પાર્વતીજીએ

પૂછ્યું કે સ્વામીનાથ ! આપને હું કાંઈ પૂછવા માણું છું; જે આજ્ઞા હોય તો પૂછું. શિવે કહ્યું કે, ભલે જે પૂછવું હોય તે ખુશીથી પૂછો. પાર્વતીજીએ કહ્યું કે, હે પ્રભુ ! આપ દરરોજ રાત્રે મોડે ક્યાં પધારો છો ? કૃપા કરીને જે તે જણાવશો તો મને બહુ આનંદ થશે. શિવે કહ્યું ‘દેવિ ! હું અહીંઆંથી થોડે દૂર એક ટેકરી ઉપર જઈ છું અને ત્યાં વિષ્ણુ અને બ્રહ્મા પણ પધારે છે. અમે ત્રણે જણ ભેળા થઈને જેઈએ છીએ કે અમારું બનાવેલું કાઈ પણ પ્રાણી પોષણવિના તો નથી રહ્યું ને ? એવી રીતે તપાસ કરીને તથા ન મળ્યું હોય તેને માટે યોગ્ય બંદોબસ્ત કરીને સૌ સૌને સ્થાનકે જઈએ છીએ. પાર્વતીજીએ આશ્ચર્ય પામીને પૂછ્યું કે ‘દરેક દિવસે દરેક જણનું પોષણ થયાજ કરે છે ? કાંઈ પણ બાકી નથી રહેતું ?’ શિવે કહ્યું કે ‘હે દેવિ ! અમે જ્યોત્સ્ના બનાવ્યા તેઓની ક્ષિપ્ત અમારેજ હોવી જોઈએને ?’ આ વાતચીત પછી પાર્વતીજીએ નિશ્ચય કર્યો કે ‘કાલેજ એ ત્રણે જણની પરીક્ષા કરું અને જેઈ કે તેઓ દરેક પ્રાણીને શી રીતે ખાવાનું પૂરું પાડે છે ? તે જેઈ ત્યારેજ ખરી. આવો નિશ્ચય કરી દેવી સૂઈ ગયાં.

બીજા દિવસે વહેણાં ઉઠીને પોતાનું નિલકર્મ પરવાર્યા પછી એક દાબડી લીધી અને વાંદાં વળીને એક ચાલતી ટ્રીડીને તેમાં પૂરી દીધી અને તે દાબડી એક ડાબલામાં મૂકી. તે ડાબલા એક નાના હડકામાં મૂક્યો, હડકો એક કબાટમાં મૂક્યો અને કબાટને જખડું તાળું વાસી દીધું. પછી નિલના નિયમ પ્રમાણે જ્યારે રાત્રે શિવજી બહારથી પધાર્યા ત્યારે પાર્વતીજીએ તેમને પૂછ્યું કે ‘મહારાજ ! કેમ, આજ બધાંનું પોષણ કરી આવ્યા ? કાંઈ બાકી તો નથી રહ્યું ?’ ત્યારે શિવજીએ કહ્યું ‘ના, ના; આજ દિવસ સુધી તો કાંઈ બાકી રહ્યું નથી તો આજ ક્યાંથી રહે ?’ પાર્વતીજીએ કહ્યું કે ‘મહારાજ ! તમારી પોલ બણી લીધી ! કાંઈ બાકી નથી રહ્યું ?’ જુઓ, હું હમણાંજ તમને બતાવી આપું. આજ સવારે મેં એક કીડીને દાબડીમાં પૂરી છે તેને શું મળ્યું છે ? તે મને બતાવો તો ખરા.’ એમ કહીને પેલી દાબડી કાઢી અને ઉઘાડીને શિવજીને બતાવવા બય છે ત્યાં તો તેમાં એક

ચોખ્ખાનો દાણો પડેલા છે અને કીડી તેને આનંદથી ચૂસે છે. આ જોઈને પાર્વતીજી શરમાઈ ગયાં અને શિવજીને કહ્યું ‘મહારાજ ! મેં આપની પરીક્ષા કરી તે મોટી ભૂલ થઈ છે; આપ કૃપાળુ છો તો મારી ભૂલ માફ કરો, અને મારા ઉપર સ્નેહને લીધે મને દયા કરીને જણાવો કે, મેં એને એટલા બધા બ્રહ્મામાં રાખી, છતાં તે ચોખ્ખો ત્યાં ક્યાંથી આવ્યો ?’

શિવજીએ કહ્યું ‘દેવિ ! સાંભળો. જ્યારે તમે વાંકાં વળીને કીડીને પકડવા ગયાં કે તરત તમારા કપાળના ચાંદલા ઉપર જે ચોખ્ખા ચોદ્યા હતા તેમાંથી એક તેમાં સરી પડ્યો. તેનું તમને ઉતાવળમાં ને ઉતાવળમાં ભાન ન રહ્યું. દેવિ ! અમે સૌને ભૂખ્યા ઉઠાડીને પણ ભૂખ્યા સૂવાડતા નથી.’

ભાઈઓ અને બહેનો ! આ વચન પ્રભુનાં છે અને શાસ્ત્રો પણ તેની શાખ પૂરે છે; માટે હમેશાં પ્રભુ ઉપર નિશ્વાસ લાવીને આખો દિવસ પોષણને અર્થ ન ગાળતાં થોડો ઘણો વખત પણ પ્રભુને ભજવામાં ગાળવો જોઈએ.

જણે આપ્યો જન્મ તે, કદી ન આપે દુઃખ;

દાંત દીધા તે ચાવણું, દઈને ભાંગે ભૂખ.

૫૬—એક લાખ મણુ પય પીએ, પક્ષી મેઘ મહાર;

વાહીકું હરિ પૂરવે, તુલસી રાખ કરાર.

મજન—ભરોસો રાખ રામજીનો ભાઈ,

જે તું રાખે રામ ભરોસો કમયન રાખે ન કાંઈ.

કીડીકું કણુ રામ પૂરવે હસ્તી મણુલર ખાઈ,

અનડ પક્ષ આકાશ ઉડત હે વાકું યુગન યુગાઈ;

અજગર હોય ધરણુ પર હોટે ચાંચ ન મોડે કાંઈ,

વાકું ભરણુ કરત રામચૌ પલક નહીં ખિસરાઈ.

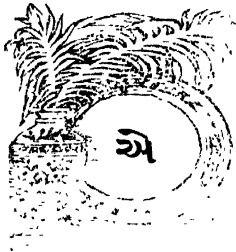
નરક દ્વાર કળુ નહીં જાયું ચેહ મેરે બણુચાઈ,

હરિજન હોય જગતકું યાચે લાજત ત્રિભુવનરાઈ;

રામ જનાકું રામ પૂરવે એસી પ્રભુટી બડાઈ,

કહેત કબીર સુનો ભાઈ સાધુ રામ નામ લેહલાઈ.

રત્ન ૨૭ મું—મનુષ્યદેહરૂપી હીરો ફરી ફરીને હાથ નહિ આવે, માટે તેનો સદુપયોગ કરો.

ક વખત એક રાજા પોતાના રસાલા સહિત શિકારે નીકળ્યો હતો. તેઓ જંગલના મધ્યમાં આવી પહોંચ્યા ત્યારે હરણિયાઓ, સસલાંઓ, નેશિયાળિયાંઓ તેમની નજરે પડ્યાં. પછી તેઓ સૌ સૌને ઠીક પડે તેમ એક એક પશુની પાછળ પડ્યા. રાજા એક હરણની પાછળ દોડ્યો, પણ હરણ જબરો હોવાથી તેને બહુજ દૂર લઇ ગયો; તેથી તે તેના માણસોથી છૂટો પડી ગયો અને રસ્તાની પણ ખબર રહી નહિ. છેવટે ત્રણ ચાર કલાકે મુશ્કેલીથી રસ્તો જડ્યો, પણ તેનાં માણસો હતાં નહિ અને તેને ભૂખ બહુ લાગી હતી. પછી થોડે દૂર જતાં એક ભરવાડ ગાયો ચારતો હતો તેની પાસે ગયો અને કાંઈક ખાવાનું હોય તો આપવા કહ્યું. ભરવાડને લૂગડાં તથા દમામ ઉપરથી લાચું કે, તે મોટો રાજા હશે; તેથી તેણે પોતાના ખાવાના રોટલા આપ્યા તથા રાજાના મોંમાં ગાયના દૂધની શેડ આપી. આથી રાજા બહુ પ્રસન્ન થયો અને પોતાના મુઠ્ઠામાં જે અમૂલ્ય હીરો હતો તે કાઢીને તે ભરવાડને આપ્યો અને પોતે ત્યાંથી ચાલતો થયો. રાજા ગયો એટલે ભરવાડ તે હીરો જોઈને નિરાશ થયો અને બોલ્યો ‘અરેરે, હું તો જાણતો હતો કે આ રાજા મને બે વીહુ ત્રણ વીહુ રૂપિયા આપશે અને કાં તો કાંઈ દરદાગીનો આપશે; પણ તેને બદલે આ કાચની કટકી આપી ગયો. એને કાંઈ ખબર છે કે, એવા પાંચી-કા તો હું મારા ઢોરને બાંધું છું. ઢોરને રાજામાં તે વળી અકલ હોય કે! ઇ તો રાજા, રાજાને વાંદરાં બધાં હરખાં.’ આમ કહીને તેણે તે હીરો ઉન સાથે બાંધ્યો અને પોતાની ડોકમાં નાખ્યો. આ પછી ઘણા દિવસે એક વખત એક ઝવેરીને સામટું દૂધ લેવું હશે તેથી પેલા ભરવાડની પાસે આવ્યો; અને તેની સાથે વાતચીત કરતાં પેલો હીરો જોયો. આથી અજાણ્ય થઈને

તે ઝવેરીએ ભરવાડને પૂછ્યું કે ‘એલા, આ તારી ડોકમાં ક્યાંથી ?’
 ત્યારે ભરવાડે કહ્યું ‘ભાઈ ! એ પાંચીકો તો મને ડોક રાજાએ
 દીધેલો. રાજા જખરો હો ! મારા બે રોટલા ખાઈ ગયો અને દૂધ
 પી ગયો તેને બદલે આ એક ગોળ પાંચીકો દઈ ગયો છે. મેં
 જાણ્યું કે, મને બે ચાર વીહુ રૂપિયા દેશે અને પછી આપણે
 ખૂબ મઝા કરશું; પણ આ તો ઉલટો ખાઈ ગયો. એ રાજા તો મને
 અક્કલવગરનો લાગ્યો.’ ઝવેરીએ કહ્યું ‘ભાઈ ! રાજા કંઈ અક્કલ
 વગરનો લાગતો નથી, અક્કલ વગરનો તો તું લાગે છે.’ ભરવાડે
 કહ્યું ‘કેમ ભાઈ ! તમે પણ રાજાની ભેર તાણો છોને ?’ ઝવે-
 રીએ કહ્યું ‘એલા હાજી ! તારી ડોકમાં છે તે કંઈ પાંચીકો
 નથી, પણ સાચો હીરો છે અને જો તું પાનાચંદ ઝવેરીની દુકાને
 જઈશ અને તે વેચીશ તો તને ઘેર બેઠાં દશ વીહુ રૂપિયા મહીને
 આપશે અને પછી બેઠાં બેઠાં મઝાજ કર્યા કર.’ ભરવાડે કહ્યું ‘શેઠ !
 જો એમ હોય તો તો રાજા બહુજ ભલો અને બહુજ દયાળુ.
 શેઠ ! તમે તો મારા ઠાકર હો, નહિ તો આવો રસ્તો કોણ બતાવે ?’
 એમ કહીને તે ભરવાડ બજારમાં ગયો અને પેલા ઝવેરીના
 કહ્યા પ્રમાણે ક્યું તેથી આનંદમાં અને મઝામાં રહેવા લાગ્યો.

ભાઈઓ અને બહેનો ! જોયો પેલો ભરવાડ ! આપણે
 કહીશું કે, તે તો સાવ મૂર્ખો અને અક્કલવગરનો હોવો જોઈએ;
 અને આપણે જમ કહીએ છીએ કે ‘ભૂત ન દેખા હોય તો
 દેખો ભરવાડ’ એટલે પેલો ભરવાડ પણ ભૂતથી ક્યાં ઉતરે
 એવો હતો ! પણ ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ તેથી ક્યાં
 ઉતરીએ તેવા છીએ ? આપણે તો તેના કરતાં એક વેંત ચઢીએ
 એવા છીએ. કારણ કે રાજાએ જમ પેલા ભરવાડને હીરો
 આપ્યો પણ તેની કિંમત તે નહોતો સમજતો તેમ ઈશ્વરે આપણી
 ઉપર અત્યંત દયા કરીને આ મનુષ્યદેહરૂપી હીરો આપેલો
 છે, પણ તેની કિંમત સમજતા નથી અને એળે ગુમાવી નાખી-
 એ છીએ. પછી પેલા ભરવાડને જમ ઝવેરી મળ્યો અને
 હીરાની કિંમત સમજાવી, તેમ આપણને સદ્ગુરુઓ તથા શાસ્ત્રો

પુકારી પુકારીને સમજાવે છે કે, આ દેહ છે તે હીરો છે અને તેમાંથીજ ઈશ્વર મળી શકે તેમ છે. દેવતાને પણ મનુષ્યદેહ દુર્લભ છે તો આવા દેહને આપણે શામાટે ફેાકટની કુથલી અને નિંદામાં કાઢવો જોઈએ ? છેવટે ઝવેરીના કહેવા પ્રમાણે જો પેલો ભરવાડ ચાલ્યો તો આનંદમાં અને મઝામાં રહેવા લાગ્યો, તેમજ જો આપણે પણ ગુરુઓ અને શાસ્ત્રના કહેવા પ્રમાણે ચાલીશું એટલે દાનધર્મ કરીશું, પરમાર્થનો પંથ લઈશું, તેના નામની ધૂન મચાવીશું, આપણા લાઘ્યોને મદદ કરીશું તો સ્વર્ગમાં મઝા કરીશું. માટે હે હરિજનો ! આ પ્રેમીજનો ! આ મનુષ્યદેહરૂપી હીરો ફરી ફરીને નહિ આવે, માટે તેનો સદુપયોગ કરજો, તેનો સદુપયોગ કરજો.

ભજન

‘હરિ નહિ ગાયો, જનમારો ગુમાયો;
જનમારો ગુમાયો, જનમારો ગુમાયો. હરિં
હરિજનકો સનમાન ન કિનો (૨)
અપનો કુટુંબ જુમાયો—ન ગાયો. હરિં
પરસ્ત્રી વિષયા કે કારન (૨)
લખ રે ચોરાશી ભટકાયો—ન ગાયો. હરિં
કહે જાદવ હરિ ભજ્યો નહિ તું (૨)
હીરો હાથસે ગુમાયો—ન ગાયો. હરિં

રત્ન રટ મું—ખર જેમ ખાંડ ખાઇ શકે નહિ, તેમ સંસાર-
માં રચી પચી રહેનારાઓ હરિરસ પી શકે નહિ.

ર બિચારે આખો દિવસ ખડજ ખાધા કરે
અને સવારથી સાંજ સુધી વૈતરૂંજ કર્યા કરે.
તેને જે આપણે ખાંડ આપીએ તો તરતજ
તેનું મરણ થાય; કારણ કે ખાંડ તો ખાઇ શકતા
હોય તેજ ખાઈ શકે.

વળી જે ગરીબ ખેડુત ઝુંપડામાંજ
રહેતો હોય અને ટાઢ તડકા ખમતો હોય
તેને મહેલની મઝાની શું ખબર પડે? અને કદાચ તેને
મહેલમાં રાખીએ ત્યાં તેને મઝા પડેજ નહિ. તેને તો ઝુંપડી-
માંજ મઝા પડે. વળી દરરોજ જે માણસ કુશકા ખાતો હોય
કે બહુ બહુ તો રાખ પીતો હોય તેને જે લાપસી ખવરાવી
હોય તો તે તેની કિંમત બાણી શકશેજ નહિ. વળી કોઈ ગાંડો
માણસ હોય તેને જે હીરો આપ્યો હોય તો તે સુંઘશે અને પછી
આખરે અને કાંઈક ગાંધ કે સ્વાદ નહિ આવે એટલે અને કાચના
કટકા જેવો ગણીને ફેંકી દેશે. જે માણસ હમેશાં છાશ પીતો હોય
અને છાશમાંજ આનંદ લેતો હોય તેને કેરીના રસમાં સ્વાદ નહિ
લાગે. કેરીનો રસ જે સમજતા હોય તેજ બાણે. બીજાઓ શું બાણે?
તેવી રીતે ભાઈઓ અને બહેનો! જોએને સંસારના રસમાંજ મઝા
પડે છે અને સંસારનું વૈતરૂં કરવું ગમે છે તેને હરિરસમાં શું
મઝા પડે? તેને તેમાં શું આનંદ આવે? જે હરિરસ મીરાંબાઈએ,
નરસિંહ મહેતાએ, પ્રહ્લાદે, ધ્રુવે, નારદે અને બીજાઓએ પીધો
છે તે હરિરસ આપણા જેવા પામરો શી રીતે પી શકે? એ તો
જનાં પુણ્ય હોય, જનો ભાગ્યોદય થયો હોય, પૂર્વે કાંઈ સારાં કામ
કર્યાં હોય અને પૂર્વમાં પ્રભુની અને તેના ભક્તોની કોઈ પણ
બતની સેવા કરી હોય તેવાઓ તે રસ લઈ શકે. એ રસ કાંઈ રેઢો
પડ્યો નથી કે બબરમાં વેચાતો નથી કે પૈસા આપીને આપણે
વેચાતો લઈએ અને આપણી મરજી પ્રમાણે પી લઈએ. એ રસ તો

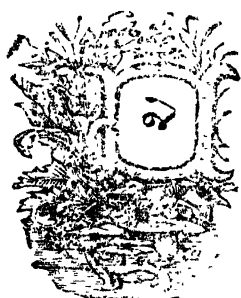
માથા સાટે છે, એ રસ તો અમૂલ્ય છે અને એ રસ કાંઈ ગાંધીને હાટે કે બજારમાં વેચાતો મળતો નથી કે આણ્યો આણ્યો નથી; એ તો ઈશ્વરની સેવાનું ફળ છે, સત્સંગનું ફળ છે અને મહાત્માઓની કૃપાનું ફળ છે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! જો એ રસ પીવો હોય, એની મઝા લેવી હોય, એનો આનંદ ભોગવવો હોય અને એની શાન્તિ જોવી હોય તો ઈશ્વરની ભક્તિ કરો, સત્સંગ કરો અને મહાત્માઓની સેવા કરો.

પદ-રાગ ઘોળ

હરિગુણ ગાવામાં હું સીલા, જગમાં હરિના રે જન;
ખર શું ખાઈ જાણું ખીરને, મલકે ઉકરડે મન.
પામર પ્રભુરસ તે શું પીએ, પામર હરિરસ તે શું પીએ. પામર ૧
કાગ મોતીને શું કરે, મોતી ભરખે મરાળ;
પાન ખીડાં શાં પાડાને, પાટો શોધે પરાળ. પામર ૨
અંધા આગળ શી આરસી, સમજે છાણુ સમાન;
બહેરા આગળ શું બોલવું, કેમ કરી ઉઘડશે કાન. પામર ૩
ભમરે ગંગાને ભોળવી, બધો દેખાડયો બાગ;
જેતાં વાડીનાં આડુવાં, ભાજ્યો વિષ્ણુનો ભાગ. પામર ૪
શ્વાન ન સમજે રે સંપમાં, અગણિત દેતાં ઉપદેશ;
નજરે નાતીલા ન્યાળીને, દિલમાં દાખવશે દ્વેશ. પામર ૫
અન્નનાં ભોજન શાં જાંટને, રીઝે અંખરને જોઈ;
ઈતડિ વળગી અંડાણુમાં, પીશે પય છાંડી લોઈ. પામર ૬
પુરુષાતન ઇચ્છે પાવૈયો, એકે ન મળે ઈલાજ;
કાળી કાંબેલ ને કર્મજનો, રંગ ન લાગે ઋષિરાજ. પામર ૭

રત્ન રત્નમું-જે ઘોડાઓ શેઠના કહ્યા પ્રમાણે ન ચાલે
તેઓને ખાવાનું પણ ન મળે ને ઉલટા માર ખાય.

માણસો ઈશ્વરના કહ્યા પ્રમાણે ન ચાલે,
તેઓને દુઃખ લોગવવું પડે છે ને ઉલટા નરક-
માં જવું પડે છે.

મુંબઈમાં વિકલદાસ કરીને એક શેઠ હતા.
તે મીલના માલેક હતા અને બીજી મીલોમાં
પણ કામકાજ કરતા હતા. તેઓ બહુ ભલા,
માયાળુ તથા સત્સંગી હતા. એક વખત

તેના એક મિત્રનો કાગળ હતો કે, ભાવનગરમાં મારી પાસે એક
બ્રહ્માનંદ કરીને સ્વામી આવ્યા હતા તે બહુજ વિદ્વાન અને ભક્ત
હતા તેઓ હાલમાં તમારી તરફ આવ્યા છે અને ધ્યાન કરીને
વાલકેશ્વરમાં રામદાસ શેઠની ધર્મશાળામાં ઉતરશે તો તમે ત્યાં
જાઓ. તમને તમારે બંગલે લાવીને સેવા કરાવે, તેથી તમને
પણ સત્સંગનો લાભ મળશે. કાગળ વાંચીને શેઠ તરતજ વાલ-
કેશ્વર ગયા અને બ્રહ્માનંદને પોતાને બંગલે લઈ આવ્યા. થોડા
દિવસ પોતાને ઘેર રાખીને તેમની સાથે ગીતા વાંચી અને
તેનો અર્થ બહુજ સારી રીતે સમજાવ્યા. પછી શેઠે બ્રહ્માનંદને
એક વખત પૂછ્યું કે 'મહારાજ! પ્રભુને જ્યારે કોઈ વહાલું કે દવલું
નથી ત્યારે મારા જેવા ઘોડાગાડીઓમાં મોજ કરે છે અને બીજા
ગરીબ માણસો ભૂખે સખડે અને તેને સૂવાનાં પણ ઠેકાણાં મળતાં
નથી. આનું શું કારણ હશે?' મહારાજે કહ્યું 'શેઠ! તમારી શંકા
વાજબી છે, હું તમને તેનો ઉત્તર બે ચાર દિવસમાં આપીશ.'

પછી રવિવારને દિવસે શેઠને કામકાજ ન હોવાથી બ્રહ્મા-
નંદને સાથે લઈને સવારમાં પોતાની ગાડીમાં મહાલક્ષ્મીનાં દર્શન
ગયા અને ત્યાંથી ઘેર પાછા આવ્યા. સાંજ પડી એટલે ફરીથી
એક બીજો ઘોડો જોડાવીને ગાડી મંગાવી અને દરિયે જવાને
નીકળ્યા. સવારે જ રાતો ઘોડો આવ્યો હતો તેવોજ ઉંચો અને

તેવોજ જાડો જોધને મહારાજ પૂછ્યું 'શેઠ ! ઘોડો બિચારો સવા-
રનો થાકી ગયો હશે, માટે આજ ન જઇએ તો કેમ ? શેઠે કહ્યું 'મહા-
રાજ ! આ કાંઈ સવારવાળો ઘોડો નથી, આ તથા સવારવાળો
ઘોડો ખંને એકજ માના છે તેથી સરખા લાગે છે; પણ સવાર-
વાળા ઘોડાને તો તમેલેજ ખાંધ્યો છે, આ તો બીજો છે. પછી બ્રહ્મા-
નંદે કહ્યું કે ત્યારે ચાલો, હવે કાંઈ હરકત નહિ; પણ તેઓ જરાક
ચાલ્યા કે ઘોડાએ અડવા માંડ્યું અને પાછળ પાછળજ હડવા
માંડ્યું. શેઠે તેને ખૂબ લગાવ્યો, પણ જરીએ આગળ ચાલે ત્યારેને ?
પછી કાચમેન ઉતર્યો અને તેને દોરવા લાગ્યો; એટલે જરા ચાલ્યો,
પણ અમારે જવું હતું ઉત્તરમાં ને તે ચાલ્યો દક્ષિણમાં. ધણી ધણી
મહેનત કરી, પણ તે દક્ષિણમાંજ ચાલ્યો. પછી જ્યારે એક મોટું
મેદાન આવ્યું. ત્યારે હું અને શેઠ ઉતરી ગયા અને શેઠે કાચમેનને
હુકમ કર્યો કે, આને આજ આ મેદાનમાં ખૂબ રગડ, એટલે
કાચમેને તેને ખૂબ રગડ્યો. પછી જ્યારે ખૂબ હાંફી ગયો એટલે
અમે ગાડીમાં બેઠા અને ઘેર પાછા આવ્યા. ઉતરતી વખતે શેઠે
કાચમેનને કહ્યું કે 'આજ આને બાજરો આપશો મા અને ખડ
પણ થોડું દેજો.' પછી બીજા દિવસે સવારે શેઠે બ્રહ્માનંદને કહ્યું કે
'મહારાજ ! મારી શંકાનો ખુલાસો કૃપા કરીને હવે કરશો ?' મહા-
રાજ કહ્યું 'શેઠ ! શું હજી ખુલાસો નથી થયો ? તમે કાલે પેલા સાંજ-
વાળા બિચારા ઘોડાને શું કામ માર્યો અને ખાવા શું કામ ન આપ્યું ?
સવારવાળાને માર્યો નહિ અને ખાવાનું પણ આપ્યું ક્યું નહિ,
તેનું શું કારણ ?' શેઠે કહ્યું 'મહારાજ ! મારે કાંઈ સવારવાળા ઉપર
વહાલ નથી કે સાંજવાળા ઉપર દાવ નથી; પણ સવારવાળો
ઘોડો મારા કહ્યા પ્રમાણે ચાલ્યો અને સાંજવાળો મારા કહ્યાથી
ઉલટો ચાલ્યો એટલે એને સુધારવા મેં તેમ ક્યું છે.'

બ્રહ્માનંદે કહ્યું 'શેઠ ! જમ તમને એક ઘોડા ઉપર વહાલ નથી
કે બીજા ઉપર દાવ નથી, તેમ પ્રભુને કોઈ માણસ ઉપર વહાલ
નથી કે કોઈ ઉપર દાવ નથી; તેને તો બધાં સરખાં છે, પણ જમ
જ ઘોડો તમારા કહ્યામાં ન ચાલ્યો તેને સુધારવા તમે શિક્ષા કરી,

તેમ પ્રભુ માણસને સુધારવાજ દુઃખ આપે છે અને નરક પણ તે હેતુથીજ આપે છે. જ માણસ ઈશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલે એટલે દાનપુણ્ય કરે, પરમાર્થ કરે, સત્સંગ કરે, હરિનું સ્મરણ કરે, તેને અહીંયાં તેમજ ત્યાં પણ સુખ મળે છે અને જ તેની આજ્ઞા પ્રમાણે નથી ચાલતો તેને આ લોકમાંતેમજ પરલોકમાં દુઃખ મળે છે.’

ભાઈઓ અને બહેનો ! માટે આપણે જો સુખ મેળવવું હોય, સ્વર્ગનો આનંદ ચાખવો હોય તો ઈશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે આપણે ચાલવું જોઈએ અને જો દુઃખ ભોગવવું હોય, નરકની પીડા સહન કરવી હોય તો તેની આજ્ઞાની વિરુદ્ધ ચાલવું. સ્વર્ગ લેવું કે નરક લેવું તે આપણા હાથમાંજ છે. માટે આપણે જ મેળવવું હોય તે પ્રમાણે ચાલવું.

૫૬

કાયા છે ત્યાં સુધી કર સમરણ કીરતારનું રે (ટંક)
જતન કર્યું જઠરામાં જણે, તારો દેહ રચ્યો છે તેણે;
તેણે કામ કર્યું છે અતિ ઉપકારનું રે. કાયા૦
પ્રસવ થયા પહેલું પય કીધું, માતાના સ્તનમાં રચી દીધું;
તેણે કારજ સીધું તારા આહારનું રે. કાયા૦
કાન નેત્ર કીધાં છે કેવાં, સર્વે અંગ અમુલ્ય અવાં;
અંતઃકરણ કીધા છે વિવિધ વિચારનાં રે. કાયા૦
દાંત દીધા તુંને ચાવાણું ચાવવા, અન્ન સરણ્યું ઉદર ભરવા;
કર દીધા કારજ કરવા વહેવારનાં રે. કાયા૦
સુરદુર્લભ મનુષ્યાદેહ પામી, લંપટ ન થવું લૂણહરામી;
છોટમ શરણ ગ્રહી લે સરજનહારનું રે. કાયા૦

રત્ન ૩૦ મું—શરતમાં જે પહેલો આવે તેને ઇનામ મળે,
તેમ પ્રભુ લજવામાં જે પહેલો આવે તેને મોક્ષ મળે.

કરાઓને જ્યારે નિશાળમાં ઇનામો આપવાનાં હોય છે ત્યારે દોડવાની, લાંબા ફૂદવાની, ઉંચા ફૂદવાની, લાંબે દડો ફેંકવાની, દોરડાં ખેંચવાની અને એવી બીજી ઘણી શરતો રમાડે છે અને પછી તેમાં જે પહેલો આવે તેને ઇનામ મળે છે. જ્યારે દોડવાની શરત હોય ત્યારે ઘણા છોકરાઓને એક હારમાં ઉભા રાખે છે અને પછી

બધા એકસાથે દોડે છે અને એમાં દોડીને પહેલો આવે તે ઇનામ લઈ જાય છે. તેવી રીતે પ્રભુનાં નામ લેવામાં જે આગળ દોડી જાય છે, જે દિવસ અને રાત તેજ કામ કર્યું જાય છે તે મોક્ષ મેળવે છે. દડો ફેંકવામાં જે બહુ દૂર દડો ફેંકે છે તેને ઇનામ મળે છે. તેવી રીતે જે સંસારની મોહ, માયા અને કામક્રોધાદિકને દૂર ફેંકી દે છે તે મોક્ષ મેળવે છે. ઉંચે ફૂદવામાં જે છોકરો સૌથી વધારે ઉંચે ફૂટી શકે તેને ઇનામ મળે છે, તેમ પ્રભુનાં નામ સાંભળીને, હરિનાં કીર્તન સાંભળીને જનાં રામે રામ ઉભાં થાય છે અને જે નાચવા ને ફૂદવા મંડી પડે છે તેને મોક્ષ મળે છે. લાંબા ફૂદવામાં જે બહુજ લાંબુ ફૂદે છે તેને ઇનામ મળે છે. તેમજ જે પ્રભુની મૂર્તિની પાસે વધારે લાંબા થઈને નમસ્કાર કરે છે, પ્રભુની છબી જોઈને તેની પાસે દંડવત્ પડી તેના ચરણમાં લાંબા થઈને લોટે છે તેને મોક્ષ મળે છે. દોરડાની રમતમાં જે દોરડાને વધુ ખેંચી જાય તેને ઇનામ મળે છે; તેવી રીતે જગ્યા માળાડ્ડી દોરડાને વધુ ખેંચે છે, જેને આખો દિવસ અને રાત માળાનુંજ રટણ છે તેને મોક્ષ મળે છે. રમતમાં ઉતરનાર છોકરાંઓ બધી જાતનાં હોય છે અને ઇનામ મેળવનાર પણ બધી જાતના હોય છે. ઇનામ કાંઈ બ્રાહ્મણના છોકરાને મળે છે ને લુહાણાને નહિ, કે ક્ષત્રિયના છોકરાને મળે ને વાણીયાને નહિ, કે દક્ષિણીને મળે ને કોળીના છોકરાને નહિ એમ નથી. તેમ છોકરો ગરીબ હોય કે

પૈસાદાર હોય તે પણ જોવાતું નથી. રમતમાં કંઈ નાત, જાત, રંગ, રૂપ કે પૈસા જોવાતા નથી. ત્યાં તો જ પહેલો આવે તેને ઈનામ મળે. તેમજ પ્રભુના દરબારમાં પણ નાતજાત કે રંગરૂપ કે પૈસા જોવાતાં નથી; ત્યાં તો જ પ્રભુને વધારે લજ્જે તેને મોક્ષ મળે છે. આપણા શાસ્ત્રમાં પણ એવા ઘણા દાખલાઓ છે. જવા કે રંકા ને વંકા જાતના કુંભાર હતા, કબીરદાસ જાતના મુસલમાન હતા, વાલ્મીકિ જાતના ભીલ હતા. એવા બીજા ઘણા દાખલાઓ છે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! જે શરતમાં પહેલા આવવું હોય એટલે કે સ્વર્ગના ને મોક્ષના ધામમાં જવું હોય તો પ્રભુને લજ્જે, હરિને લજ્જે.

૫૬

હરિભજન થકી, છોટા હોય તે સૌથી મોટા થાય;

તન તાપ ટળે, જન્મ મરણનાં સંકટ સર્વે જાય. (ટક.)

જુઓ એકલશૃંગી હરણીના, એવા વ્યાસમુનિ વણ પરણીના;
કહો સુતપુરાણી કુણ પરણીના, હરિભજન થકીં ૧
જુઓ શુકલ કેદં મૂળ શોધી, જાતે પક્ષી સુરીઓ લોધી;
થયા આપે ઈશ્વર અક્રોધી, હરિભજન થકીં ૨
જુઓ માંડવની મેકકી માતા, એવા વસિષ્ઠ વિશ્વે વિખ્યાતા;
એવા ચતુરાનન પંકજ જાતા, હરિભજન થકીં ૩
જુઓ વાલ્મિકીની વાત ખરી, જણે દર્ભશાળમાં દેહ ધરી;
જણે સો કાટિ રામાયણ કરી, હરિભજન થકીં ૪
જુઓ દાસીસુત શું હીણપણું, એનું પુણ્ય પવિત્ર ચરિત્ર ઘણું;
થયા નારદ મન ગોવિંદ તણું, હરિભજન થકીં ૫
જમ મધ્યમ જળ ગંગામાં ભળે, તે તો ગંગા સરણું થઈને ફળે;
જમ પારસ પરસે લોહ ટળે, હરિભજન થકીં ૬
જાત ભાત તો નવ જાણી, હરિ ભજ એ હરિસરખો પ્રાણી;
કહે પ્રીતમ ઝાળખો એધાણી, હરિભજન થકીં ૭

રત્ન ૩૧ મું—બગલકત થવાથી તો ઉલટું બન્ને લોકનું બગડે છે.

ક ગામડામાં ઘણા મોર હતા. તેઓ સાંતા ગામડીઆ-
આની સાથે એટલા બધા હળી ગયા હતા કે તે બધા
સવારમાં ગામને પાદરે આવીને કળા કરતા અને પછી
લોકો સાં તેને પુષ્કળ દાણા ખાવાને નાખતા. તેઓ સાં
નિરાંતે ખાતા અને પછી પાછા ઝાડીમાં ચાલ્યા જતા.
આ જોઈને એક કાગડાને વિચાર આવ્યો કે હું પણ જો મોરનાં
પીંછાં ધાલીને તેમની ભેળો ભળી જઈ તો નિરાંતે દાણા ખવાય
અને મહેનત કરવી ન પડે. પણ તેને એક મુશ્કેલી હતી તે એ
કે, તેનો રંગ કળો હતો અને મોરનો ભૂરો હતો; પણ થોડી વાર
વિચાર કરીને તે ખુશી થયો હોય એમ લાગ્યું. તે પોતાને માળે-
થી એકદમ ઉડ્યો અને જ્યાં ખત્રી લોકોના રંગના રંગેડા પડ્યા
હતા ત્યાં ગયો અને તેમાંથી ભૂરા રંગના રંગેડામાં તરવા લાગ્યો.
પછી જ્યારે રંગ કાંઈક ભૂરો થયો, ત્યારે બહાર આવ્યો અને
મોરનાં પડી ગયેલાં પીંછાં પોતાની પાંખમાં ખોસવા લાગ્યો. છેવટે
મોરના જવો વેશ કાઢીને બીજા દિવસે સવારે મોરની સાથે સાથે
આવ્યો. મોર પોતાના નિયમ પ્રમાણે કળા કરવા લાગ્યા; પણ
ખિચારા કાગડાને આવડે નહિ, તેથી કળાનો ખોટો ડોળ કરવા
લાગ્યો; પણ લોકોએ તથા મોરોએ તેને તરત ઝાળખી કાઢ્યો.
મોરો તો કાંઈ બોલ્યા નહિ, પણ લોકો તેને પથરા મારવા લાગ્યા;
તેથી તે ત્યાંથી માર ખાઈને ભાગી ગયો. પછી પોતાના નવા વેશે
તે પોતાના ભાઈબંધ કાગડાના ટોળામાં ગયો, પણ તેનો વિચિત્ર
વેશ જોઈને ત્યાંથી પણ તેને કાઢી મૂક્યો. તેથી તે ખિચારો હેરાન
હેરાન થઈ ગયો અને પોતાના કરેલા કૃત્ય માટે પસ્તાવા લાગ્યો.

ભાઈઓ અને બહેનો ! પેલા કાગડાની પેઠે ઘણા માણસો
લક્ત થવા માગે છે; કારણકે તેઓ જીએ છે કે, ખરા લક્તો હમેશાં
લોકોમાં પૂજાય છે અને માન પામે છે. આથી તેઓ પણ માન મેળ-
વવા ડોકમાં કંઠીના ઝૂડા પહેરે છે અને તિલકા કરે છે તથા બીજા

પણ ઢોંગ કરે છે. અંતે તેઓના ઢોંગ જણાઈ આવે છે અને લોકોમાં તેની હાંસી થાય છે. ભક્ત કાંઈ બનાતું નથી કે પરાણે થવાતું નથી અથવા એકબીજાની દેખાદેખીએ થવાતું નથી. એ તો જ્યારે ઈશ્વરની પૂર્ણ કૃપા હોય, તેની દયા હોય ત્યારેજ થવાય છે. ભક્ત પરાણે બનવાથી એટલે કે બગલા ભક્ત થવાથી તો ઉલટી હાનિ થાય છે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! બગલા ભક્ત થાવ નહિ, બગલા ભક્ત થાવ નહિ.

જેસી નીત હરામમેં, ઐસી હરિમેં હોય;
ચલા જય વૈકુંઠમેં, પલા ન પકડે કોય.

રત્ન ૩૨ મું—એ દિન ભી જાયગા.

નિયામાં કોઈની એક સ્થિતિ રહેતી નથી. ઘડીકમાં ચઢતી તો ઘડીકમાં પડતી. બીજનું ઝાડ થાય છે, ઝાડને પાન આવે છે, પછી તેને ફૂલ થાય છે, ફળ થાય છે અને પાછું તે નાશ પામે છે. તેમ માણસ પણ જન્મે છે, મોટો થાય છે, તેને છોકરાંઓ થાય છે, પછી તે વૃદ્ધ થાય છે અને અંતે મરણ પામે છે. સૂર્યની પણ ચઢતી પડતી થાય છે, સમુદ્રમાં પણ ભરતીઓટ થયા કરે છે. ટુંકામાં દરેક વસ્તુની ચઢતી પડતી થયા કરે છે, પણ તે ચઢતી પડતીમાં જ માણસ સમતા રાખી શકે છે, ધીરજ ધરી શકે છે, તેજ માણસના નામને યોગ્ય છે. શાસ્ત્ર સાંભળવાનું અને સત્સંગ કરવાનું ફળ તે વખતેજ કામ આવે છે. ચઢતીમાં ફૂલાઈ ન જવું અને પડતીમાં નિરાશ ન થવું એજ સાર્થકતા છે. પાંડવોના મોટા ભાઈ ધર્મરાજએ સુખમાં તથા દુઃખમાં કેવી ધીરજ રાખી હતી તે વાત ખાસ જાણવા જવી છે. જ્યારે એક વખત ધર્મરાજએ મોટો યજ્ઞ કર્યો ત્યારે દેશદેશના રાજાઓ તેને ભેટ ધરવાને વાસ્તે આવેલા હતા. તે વખતે રાજાઓની એટલી બધી ભીડ હતી અને ભેટ આપવાની રકમો પણ એટલી બધી મોટી હતી કે ધર્મરાજને

એવો ઠરાવ કરવો પડ્યો હતો કે જે રાજને સવાલાખ રૂપિયા કરતાં વધારે ભેટ આપવી હોય તેજ રાજને હાથોહાથ આપી શકશે. બાકી બીજાઓએ પોતાની ભેટ મોટા અમલદારોને આપવી. સભામાં જૂદી જૂદી જાતની અને એક એક કરતાં ચઢે એવી ભેટો આવવા માંડી. છેવટે જ્યારે બધાની ભેટો આવી રહી ત્યારે શ્રીકૃષ્ણે ઉભા થઈને એક નાની વિંટી ધર્મરાજને ભેટ આપી. આ જોઈને સર્વ રાજાઓ દંગ થઈ ગયા કે આવા નાના નાના રાજાઓએ મોટી મોટી ભેટ આપી અને શ્રીકૃષ્ણે એક નાની વિંટીજ આપી ! ધર્મરાજ તે વિંટી જોઈને અને પછી રાજ્યાસન ઉપરથી ઉભા થઈને બોલ્યા કે ‘હે રાજાઓ ! તમે બધા અજાણ થયા છો અને તમારા મનમાં એવો વિચાર આવ્યો હોય એમ મને લાગે છે કે, શ્રીકૃષ્ણે આટલી નાનીજ વિંટી કેમ આપી ? પણ હે રાજાઓ ! તમે બધાએ જે ભેટો મને આપી છે તેના કરતાં આની કિંમત કરોડોગણી છે અને ખરું કહું તો તેની કિંમત અમૂલ્યજ છે; કારણ કે તે વિંટી નાની છે, પણ તે વિંટી ઉપરના જે અક્ષરો છે તે ઘણા કિંમતી છે અને એક એક અક્ષરની કિંમત કરોડો રૂપિયા છે. જુઓ, તે વિંટી ઉપર લખેલું છે કે “એ દિન ભી જાયગા” ! અહા ! જુઓ, તે વાક્યમાં કેવો સરસ બોધ છે, કેવી સરસ સોનેરી શિખામણ છે. આવો સરસ દિવસ છે, ખુશાલીનો દિવસ છે તે પણ ચાલ્યો જશે. તો તે માટે પણ શા વારસે માન કરવું જોઈએ ? તેમજ આથી ઉલટો દિવસ આવે એટલે કે પડતીનો દિવસ આવે તો તે માટે શું કામ શોક કરવો જોઈએ ?

ભાઈઓ અને બહેનો ! ધર્મરાજ ખરેખર તે વિંટીની શિખામણથી બહુજ ધીરજ રાખી શક્યા હતા. તેમને વનવાસ મળ્યો, તેમના કાકાના દીકરાઓએ તેમને પજવ્યા; ત્યારે તેમણે પોતાની ધીરજ ખોધ નહોતી. માટે આપણે પણ ‘એ દિન ભી જાયગા’ એ વાક્ય યાદ રાખીને હમેશાં ચઢતી અને પડતીમાં તેમજ સુખમાં કે દુઃખમાં ધીરજ રાખતાં રીખવું જોઈએ.

૫૬

સખ દિન હોત ન એક સમાન,

પ્રકટત હે પૂરવણી કરણી, તજ મન શોચ અજ્ઞાન. સખ૦
 એક દિન રાજ હરિશ્ચંદ્ર કે, ધર સંપત મેરુ સમાન;
 એક દિન દાસજ લયો સુપચ ધર, અંબર હરત મસાન. સખ૦
 એક દિન રામ જનકી લક્ષ્મણ, વિહરત પુષ્પવિમાન;
 એક દિન પંચવટીમેં અકેલે, રુદન કરત ઉદિયાન. સખ૦
 એક દિન રાજસિંહાસન યુધિષ્ઠિર, અનુચર શ્રીભગવાન;
 એક દિન રાજસભામેં દ્રૌપદીકે કેશ દુઃશાસન તાણ. સખ૦
 એક દિન લયો બરાતમેં દુલહો, યો દિશ મંગળ ગાન;
 એક દિન લયો કાળવશ મસ્તક, કર લંબે પગ તાન. સખ૦
 એક દિન માતૃ ઉદરમેં આયો, લીખે લાલ ચરુ હાણ;
 સૂર કહે સખ ભાવિ કે વશમેં, બિધિ કે અંક પ્રમાણ. સખ૦

રત્ન ૩૩ મું—પ્રભુને પ્રાપ્ત કરવા યત્ન કરવોજ જોઈએ.

પણે કહીએ છીએ કે ‘મનુષ્યયત્ન અને ઈશ્વર-
 કૃપા.’ પણ તે પ્રમાણે આચરણ કરતા નથી.
 આપણને તો જે મહેનતવિના કાંઈ પણ ચીજ
 મળતી હોય તો આપણે સૂઈ રહીએ તેવા છીએ અને સૂતા સૂતા
 મળતું હોય તો પછી બાકીજ શું રહે ? પણ મહેનત વિના એકેય
 ચીજ મળતીજ નથી. દુનિયાની નજીવી વસ્તુનાં દર્શન પણ
 મહેનતવિના થતાં નથી, ત્યારે પ્રભુનાં દર્શન મહેનત વિના શી
 રીતે થઈ શકે ? આપણે ખાવાના દાણા જોઈએ છે, તે મેળવવાને
 પણ ખેતરમાં ખેડતું જોઈએ; દાણા વાવવા જોઈએ; બીજો કચરો
 કાઢવો જોઈએ; પાણી પાતું જોઈએ; અને રાતદિવસ તેની રખેવાળી
 કરવી જોઈએ. જ્યારે દાણા વાસ્તે આટલી બધી મહેનત કરવી
 પડે છે ત્યારે દાણાને બતાવનાર પ્રભુને મેળવવાને કેટલી બધી
 મહેનત કરવી જોઈએ ? એ તો જરા વિચારો. મોતી મેળવવાં હોય તો
 ખાસ દરિયામાં ડૂબકી મારનારા માણસો જોઈએ, તે બધાને એક
 બોટમાં બેસાડીને લઈ જવા જોઈએ, પછી તેમને ટોપલામાં

બેસાડીને નીચે દરિયામાં ઉતારવા જોઈએ, ત્યાં તેઓના ભાગ્યમાં હોય તો છીપો લઈને ઉપર આવે અને નસીબ હોય તો મોતી નીકળે; નહિ તો મરી જાય તો થઈ રહ્યું. મોતી મેળવવાને પણ આટલી બધી મહેનત કરવી પડે છે, ત્યારે મોતીને બનાવનાર ઈશ્વરને મેળવવાને કેટલી બધી મહેનત કરવી જોઈએ ? કાંઈ એક સારા માણસને મળવું હોય તો પણ કેટલો બધો યત્ન કરવો જોઈએ, કેટલી બધી મહેનત કરવી જોઈએ, કેટલાની ખુશામત કરવી જોઈએ અને કેટલાનાં મોઢાં બોલાવવાં જોઈએ ? એક સારા માણસને મળવાને આટલી બધી મહેનત કરવી પડે છે, ત્યારે માણસને બનાવનાર પ્રભુને મેળવવાને કેટલી બધી મહેનત કરવી જોઈએ ?

ભાઈઓ અને બહેનો ! નજીવી ચીજ મેળવવાને આપણે ઘણી મહેનત લઈએ છીએ; જ નીજે નાશવંત છે, કાણુભંચુર છે તે મેળવવાને રાંત અને દિવસ મહેનત લઈએ છીએ; પણ પ્રભુ કે જ દયાના ભંડાર છે, કૃપાના સાગર છે અને જણે આપણી ઉપર અનંત ઉપકારો કર્યા છે, તેને મેળવવાને જરા જેટલી મહેનત કરતા નથી એ કેટલી બધી અક્ષોસની વાત છે; માટે હવેથી પ્રભુને પ્રાપ્ત કરવા મહેનત કરો, મહેનત કરો.

ભજન—લેહ લગાડી રામને જપો જવું છે મરી;

જવું છે મરી રે, કાયા જશે પડી લેહ૦

ઘણું કષ્ટે પિંડ બંધાણો, ગર્ભમાં ધરી (૨)

માંડ કરીને મનખો પામ્યો, ચોરાશી ફરી લેહ૦

ઉંચાં મંદિર માળિયાં તારાં, રહેશે રે પડી (૨)

એવી રૂઢી મનખાદેહ તારી, ધૂળમાં ઢળી લેહ૦

તેડાં આંબ્યાં શ્રીરામનાં જવું કષ્ટની ધડી (૨)

જમ આંબ્યે તારૂં જોર નહિ ચાલે, બાંધશે જડી લેહ૦

સગા સર્વે વિંટાઈ બેઠા, મરણની ધડી (૨)

કાઢો કાઢો સૌ કહે, એને રોકો માં ધડી. લેહ૦

સંતની સેવા હરિની ભક્તિ, વાત છે ખરી (૨)

શ્રીહરિ કહે રઘુવર સમરો, જશે તરી લેહ૦

રત્ન ૩૪ મું—દીપે દીપે સરોવર ભરાય ને કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય.

સ્વમાં લખેલું છે કે દાન કરો, અને ઋષિમુનિ-
ઓ કહે છે કે પરમાર્થ કરો; પણ કેટલાએક
એમ કહે છે કે, અમારે તે પૈસા ક્યાંથી લાવવા ?
શું પરમાર્થ કરવા વાસ્તે પૈસા મેળવવાને અમે
ચોરી કરવા જઈએ કે ખાતર પાડવા જઈએ ?
સાધુઓને તો કહેતાં આવડે છે, પણ કહેવું
સહેલું છે અને કરવું બહુ મુશ્કેલ છે. ભાઈઓ અને બહેનો !
કહેવું અને કરવું એ બેમાં ઘણો ફેર છે. પરમાર્થ કે દાન કાંઈ
ધનથીજ થતાં નથી. મનથી અને તનથી પણ પરમાર્થ થઈ શકે
છે અને થોડું પણ જો ધન હોય અને તેનો બરાબર ઉપયોગ
કરીએ તો તેથી બહુજ કામ થાય છે. જુઓ, આપણે એક દાખલો
લઈએ. એક શેરીમાં પચીસ ઘર હોય અને એક એક ઘરમાં છ છ
માણસ હોય. હવે એક એક ઘરનું એક એક માણસ બગ્ગે ડાળીઓ
ઓછા જમે તો તેઓ કાંઈ ભૂખે મરશે નહિ કે મરી જશે નહિ.
હવે જો એ પ્રમાણે હિસાબ ગણીએ તો એક દિવસમાં એ શેરીમાં-
થી ત્રણસો ડાળિયા બચે અને તે ત્રણસો ડાળિયામાંથી હૂલા,
લંગડા તથા આંધળા મળી દસ માણસ નભે. તેવીજ રીતે જ્યાં
ભણેલા હોય તેઓ પોતાની શેરીના છોકરાને ભણાવે તો કેટલો
બધો ફાયદો થાય ! વળી જો એક એક માણસ દીઠ મહિને બગ્ગેજ
પૈસા કાઢવામાં આવે તો મહિને ૩૦૦ પૈસા થાય અને તેમાંથી
પહેલા મહિનામાં ગરીબ માણસોને લૂગડાં અપાવી શકાય, બીજા
મહિને ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને ફી તથા ચોપડીઓ અપાવી શકાય,
ત્રીજા મહિને બધા શેરીના માણસોને કામ આવે એવી દવાનો
સંગ્રહ થાય અને એવી રીતે બીજાઓનું લલું થઈ શકે અને
પોતાનું તથા પોતાના પાડોશીઓનું પણ સાફ થઈ શકે. વળી
તે બધા શેરીવાળા જો રાત્રે રાત્રે ભેળા થાય અને હરિનું કીર્તન
કરે તથા પ્રભુની માળા ફેરવવા બેસે તો કેટલાઓનું કલ્યાણ થાય ?

આવી રીતે જો એકજ શેરીવાળા કરે તો તેનું જોઈને બધા કરે અને પછી ધીરે ધીરે આખું ગામ પણ તેમજ કરે. આથી દાઢને ઝાઝો ભાર પણ ન પડે અને સૌનું ભલું થાય. જ શેરીમાં વધારે ગરીબ માણસ હોય તે શેરીના પૈસાદાર માણસોએ વધારે પૈસા આપવા અથવા બીજા પૈસાદાર પાસેથી લઈને તે કુંડ ચલાવવું. આવી રીતે ટીપે ટીપે કરતાં મોટું સરોવર થઈ શકે અને કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાઈ જાય; માટે દરેકે પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તન, મન અને ધનથી પરમાર્થ કરવા યત્ન કરવો જોઈએ.

છાંચો

અતિશય બની ઉદાર, કરો પ્રીતે પરમારથ,
વ્યર્થ બીજે વ્યવહાર, એજ સાચો છે સ્વારથ;
રીઝે જગતનો રાય, થાય નાણું જો થોડે,
નહિ રહે કશું ન્યૂન, પુણ્ય ક્ષણે પરલોકે.
ટપકે ટપકે સરોવર ભરે, પાળ કાંકરે કાંકરે;
હિંમત ધરી હાથોહાથથી, નાખો કણુ નવટાંકરે.

રત્ન ૩૫ મું—મહાજન માખાપ છે, પણ
મારી ખીલી નહિ ખસે.

ક વાણીયો હતો, તે ઘર ચણાવતો હતો. ઘર ચણાવતાં ચણાવતાં જગ્યાના સંબંધમાં તેના પડોશીની સાથે તકરાર થઈ. પાડોશી બિ-ચારો બહુજ ભલો હતો, તેણે તેને સમજાવ્યો કે ભાઈ! તારી ખીલી તું મારી જગ્યામાં નાખે છે તેથી મારી જગ્યા દબાય છે, માટે તારી ખીલી સાંચી ખસેડીને તારી જગ્યામાં નાખ. વાણિયાને ઘણુંએ સમજાવ્યો, પણ તે સમજ્યો નહિ. છેવટે પાડોશીએ મહાજન પાસે જઈને કહ્યું કે, અમારે કોર્ટમાં જવું ન પડે અને એકબીજાને ખર્ચમાં ઉતરવું ન પડે માટે આપ ત્યાં આવો અને વાણિયાને સમજાવો.

પછી મહાજનના માણસો વાણિયાની પાસે ગયા અને ત્યાં આગળ બરાબર તપાસ કરીને વાણિયાને કહ્યું કે, તારે તારી ખીલી ત્યાંથી ખસેડવી પડશે. વાણિયાએ કહ્યું કે, આ મારો પાટોશી લુચ્ચો છે અને આપને ખોટું ખોટું ભરમાવ્યું છે; તેથી આપ આમ કહો છો. આપ જમ કહો તેમ કરવાને હું તૈયાર છું; પણ જરા ન્યાયની રીતે તો થવું જોઈએને ? મહાજને કહ્યું કે, આ ન્યાયની રીતેજ થાય છે, માટે અમે કહીએ તેમ કર; નહિ તો મફતનો દરબારમાં ઘસડાઈશ અને ઢંડાઈશ. વાણિયાએ કહ્યું ‘મહાજન તો માળાપ છે, પણ મારી ખીલી અહીંથી નહિ ખસે.’ મહાજને કહ્યું કે ‘વાણિયા ! પછીથી પસ્તાવું પડશે, માટે અમારું કહેવું માનીશ તો ઠીક.’ વાણિયાએ કહ્યું કે, ‘તમે કહો છો તે બધું સાચું, તમે તો અમારાં માળાપ છે; પણ આ ખીલી ખસેડવાનું કહો છો તે ઠીક નહિ. મહાજન તો માળાપ છે, પણ મારી ખીલી ખસશે નહિ.’

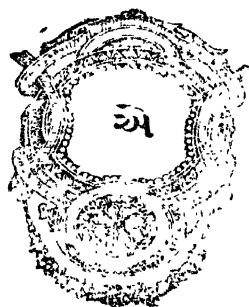
વાણિયાના આવા વચનથી નારાજ થઈને મહાજન આદ્યું ગયું અને તેના પાટોશીને કહ્યું કે તું તારે હવે ડાટમાં જ અને એને પાંસરો દોર કરી મૂક. પછી તેના પાટોશીએ ડાટમાં ફરિયાદ કરી અને તેના ઉપર વારંટ કઢાવી પોલીસ પાસે પકડાવ્યો. ડાટમાં કેસ ચાલ્યો અને અંતે વાણિયાને કદખાનામાં જઈ પડ્યું ત્યારે તે ઘણો પસ્તાવો કરવા લાગ્યો; પણ તે શું ડામતું ? લાઈચો અને બહેનો ! આપણને પણ તે વાણિયાની પેઠે પસ્તાવું ન પડે માટે અત્યારથીજ ચેતવું જોઈએ. આપણે પણ તે વાણિયાની પેઠે આ સંસારનાં ધન, દોલત ને માયા કે જે આપણાં નથીજ, તેમાં આસક્ત થઈ ગયા છીએ અને મહાજનરૂપી મહાપુરુષો અને સંતા વારંવાર શાસ્ત્રદ્વારા કહે છે કે ‘સંસારમાં આસક્તિ ન રાખો, સંસારમાં રચી પચી ન રહો’ તે છતાં આપણે પેલા વાણિયાની પેઠે તેમનું કહેવું નથી માનતા અને સંસારમાંજ લગ્ન રહીએ છીએ; તેથી છેવટે પેલા વાણિયા ઉપર જેમ વારંટ આવ્યું અને સિપાઈઓ પકડી ગયા, તેમ કાળરૂપી વારંટ આવશે અને જમણા આપણને પકડી જશે અને નરકરૂપી કદખાનામાં સળડવું પડશે.

માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! અત્યારથીજ મહાત્મા અને સંત પુરુષોના કહેવા પ્રમાણે વર્તવાને ચત્ન કરો, તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે અનુસરવાને પ્રયત્ન કરો.

૫૬

તારા મનમાં જાણે કે મરવું નથી જો,	
જમ પીંપળાના પાનને ખરવું નથીજો.	તારા મનમાંં
જ હેકાણે ઝાઢાડી મંગળ ઘાટડી જો,	
તે હેકાણે બંધાશે તારી ઠાઠડી જો.	તારા મનમાંં
જ હેકાણે વાજીંતર તારા વાગીઆં જો,	
તે હેકાણે લેવાશે તારાં છાજીઆં જો.	તારા મનમાંં
તારે પ્યારી વિના કંમ ચાલશે જો,	
ચૂડો ભાગીને ખૂણે અને ઘાલશે જો.	તારા મનમાંં
જ હેકાણે લખીંતી કંકોતરી જો,	
તે હેકાણે લખાશે કાળોતરી જો.	તારા મનમાંં

રત્ન ૩૬મું—સત્સંગ કરો.

ક સાધુ હતો, તે લોકોને એજ ઉપદેશ દેતો કે સત્સંગ કરો, સત્સંગ કરો, સત્સંગ કરો. જો તેને કંઈ મળવા જાય કે તેને કંઈ પૂછવા જાય કે જમવાનું કહેવા જાય, તે બધાને તે કહેતો કે સત્સંગ કરો, સત્સંગ કરો. તે કહેતો કે વેદનો સાર, પુરાણનો સાર, ગીતાનો સાર, ઉપનિષદોનો સાર, સ્મૃતિઓનો સાર અને બધાં શાસ્ત્રોનો સાર એજ છે કે સત્સંગ કરો, સત્સંગ કરો ને સત્સંગ કરો. એક વખત તેની પાસે એક મુમુક્ષુ આવ્યો. તેણે તે સાધુને પૂછ્યું કે ‘મહારાજ ! શું સત્સંગનો એટલો બધો મહિમા છે કે તમે જને અને તેને અને જ્યારે અને ત્યારે એમજ કહો છો કે સત્સંગ કરો, સત્સંગ કરો.’ સાધુએ કહ્યું ‘ભાઈ ! કાલે તું અહીં આવે ત્યારે થોડીક ડુંગળી લેતો આવજ અને સાથે થોડુંક

ધી લેતો આવજ.' પછી બીજ દિવસે તે ડુંગળી અને ધી લઈને આવ્યો. ત્યારે મહારાજ તેને એક છરી આપીને કહ્યું કે આને કાપ. તે ડુંગળી કાપતો હતો તેવામાં કાપતાં કાપતાં તેની આંખ-માંથી દડદડ આંસુ નીકળવા લાગ્યાં, નાકમાંથી પાણી નીકળ્યાં અને માંડ માંડ તે કાપી રહ્યો. પછી સાધુએ કહ્યું 'ભાઈ! હવે તું તેને ખાઈ જા!' તેણે કહ્યું 'ના, ના. મહારાજ! તેને જોતાં જ હજી આટલું થયું તો જો તેને મારા પેટમાં નાખું એટલે કે જો હું તેનો સંગ કરું તો પછી બાકીજ શું રહે?' આટલું કહેતાં કહેતાં તેણે તે છરી અને ડુંગળી ફેંકી દીધાં. પછી મહારાજ કહ્યું 'ભાઈ! તને ગરમી બહુજ થઈ ગઈ છે. માટે આ ધી તરફ જો.' તેણે ધી તરફ થોડી વાર જોયું, ત્યારે ગરમી મટી અને ઠંડક થઈ. પછી સાધુએ કહ્યું 'તે ખાઈ જા.' ત્યારે તેણે કહ્યું 'મહારાજ! તેને જોવાથીજ મને ઠંડક થઈ ગઈ છે, ત્યારે જો હું તે ખાઈ જાઉં તો અતિશે ઠંડક થાય; માટે લાવો, હું તે ખાઈ જાઉં.' એમ કહીને તે ધી ખાઈ ગયો. પછી તે સાધુએ કહ્યું "ભાઈ! હવે તો પ્રત્યક્ષ પારખું થયું ને? ડુંગળીને તો હજી તું કાપીને જોતો હતો, ત્યાં આટલું બધું થયું, ત્યારે જો તેનો સંગ કર્યો હોત તો કાણુ જાણે શું થયું હોત! ધીને જોતાં જ તને ઠંડક થઈ અને તેનો સંગ કર્યો ત્યારે તો ઘણીજ ઠંડક થઈ. તેવીજ રીતે કુસંગીઆને જોવાથીજ આપણા મનમાં ખરાબ નિયારો આવે છે, ત્યારે જો તેઓનો સંગ કર્યો હોય તો કાણુ જાણે આપણા કેવા હાલ થઈ જાય? એથી ઉલટું સત્સંગીઆને જોવાથી આપણા મનમાં સદ્વિચારોજ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે જો તેઓનો સંગ કર્યો હોય તો તો આપણું ભાગ્યજ ફરી જાયને. ભાઈ! આથીજ હું સૌને કહું છું કે, સત્સંગ કરો, સત્સંગ કરો." ભાઈઆ અને બહેનો! આપણે પણ તે સાધુનાં વચન યાદ રાખવાં અને હમેશાં સત્સંગ કરવાને ચૂકવું નહિ જોઈએ.

કાલિંગડો

સત્સંગની સમાન રે, નથી આનંદનું કોઈ સ્થાન રે.

પુણ્ય પૂરવનાં પ્રકટે ત્યારે, સૂઝે છે સત્સંગ પાન રે. સત્ ૦
મળે છે સહજ શ્રમે સત્સંગથી, અમૃત અહ્લુત જ્ઞાન રે. સત્ ૦

બાળ અને અજ્ઞાની જનોને, સત્સંગ કરે છે મહાન રે. સત્૦
વેદ પુરોણો વાંચ્યા શીખ્યા વીણ, સત્સંગે ટળે અજ્ઞાન રે. સત્૦
સતસંગ પાનથી લક્ષિત સૂઝેને, લાગે છે પ્રભુપદે તાન રે. સત્૦
તજી ભગવાન સુસંગે રહ્યા વીણ, જન્મ્યો ન જન્મ્યો સમાન રે. સત્૦

રત્ન ૩૭ મું—દુનિયામાં જનાવર વધારે છે કે માણસ ?
પૂઠ વધારે છે કે મોઢાં ?

ક સ્વામીએ એક રાજને ખૂબ ભણાવ્યો ગણાવ્યો અને શાસ્ત્રથી સારી રીતે વાંકું કર્યો તથા ગુરુમંત્ર પણ આપ્યો. ત્યારે તે રાજએ તે સ્વામીને કહ્યું કે ‘મહારાજ ! આપે મારા ઉપર બહુજ અનુગ્રહ કર્યો છે. માટે મારી પાસેથી કાંઈક માગી લ્યો.’ તે સ્વામીએ કહ્યું કે ‘બેટા ! મારે કોઈ બાબતની તૃષ્ણા નથી, પણ જ્યારે તું કહે છે ત્યારે હું તારી પાસે માગી લઉં છું કે, મારા નીચેના પ્રશ્નનો ઉત્તર તું મને ગમે ત્યાંથી મેળવી દે. બેટા ! દુનિયામાં જનાવર વધારે છે કે માણસ, પૂઠ વધારે છે કે મોઢાં ?’ રાજએ કહ્યું “પ્રભુ ! આમાં તે આપે શું માગ્યું ? આ તો હું આપને ગણત્રી કઢાવીને તરતજ જવાબ આપીશ. બે ચાર ગામના માણસની ગણત્રી કઢાવીશ અને તમામ જનાવર ગણાવીશ. વળી આપના બીજા પ્રશ્નનો ઉત્તર તો બહુ સહેલો છે; કારણકે દરેક માણસને અને જનાવરને એક એક પૂઠ હોય અને એક એક મોઢું હોય. માટે દુનિયામાં પૂઠ તથા મોઢાં સરખાં છે.” સ્વામીએ કહ્યું “ભાઈ ! ઉતાવળો ન થા, તું વિચાર કરજે અને તારા તાબાના તથા તારા લાગતાવળગતા દરેકને તે પૂછીને નક્કી કરજે. હું એક વરસ પછી આવીશ અને તારો જવાબ લઈશ.” રાજએ આ પ્રશ્ન ગામોગામ પૂછાવ્યો અને પોતે પણ જનાવરની તથા માણસની ગણત્રી કરવા લાગ્યો. બધાએ તપાસ કરી તો જણાયું કે જટલા જનાવર તેટલાજ માણસ અને જટલી પૂઠ તેટલાંજ મોઢાં. છેવટે વરસ પછી સ્વા-

મીજી પાછા પધાર્યા અને મોટી સલા ભરીને પોતાનો પ્રશ્ન પૂછ્યો. બધાએ જવાબ આપ્યો કે, મહારાજ ! દુનિયામાં જટલા જનાવર તેટલાજ માણસ છે અને જટલી પૂંઠ તેટલાંજ મોઢાં છે. મહારાજ કહ્યું તમે બધા ભૂલો છો. મારી ગણતરી પ્રમાણે દુનિયામાં જનાવર વધારે છે અને માણસ થોડાં છે, પૂંઠ વધારે છે અને મોઢાં થોડાં છે. બધાએ કહ્યું ‘મહારાજ ! એમ કેમ બને ? આપ કૃપા કરીને અમને સમજાવો તો ઠીક.’ સ્વામીજીએ કહ્યું “જુઓ આહાર, નિદ્રા, ભય અને સૈથુન જનાવરને છે તેમજ માણસને છે. માટે જો માણસ-માત્ર જનાવરની પેઢેજ કાળ નિર્ગમન કરે અને ઈશ્વરને ન ભજે, હરિનું સ્મરણ ન કરે, દાનપુણ્ય ન કરે તો તે માણસજ શેનો ? તે તો જનાવરજ છે. માટે હું કહું છું કે, દુનિયામાં માણસો થોડાં છે અને જનાવરો ઘણાં છે. વળી મોઢું આપ્યું છે તે કાંઈ કેવળ ખાવાને વાસ્તેજ નહિ, પણ પ્રભુનું સ્મરણ કરવાને આપ્યું છે; માટે જ મોઢાથી હરિનું સ્મરણ થઈ વળી તે કાંઈ મોઢાં નથી, પણ પૂંઠજ છે. માટે હું કહું છું કે, દુનિયામાં પૂંઠ વધારે છે અને મોઢાં તો થોડાંજ છે.” આ સાંભળીને સૌ મહારાજનાં વખાણ કરવા લાગ્યા અને હરિનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા; તથા દાનપુણ્ય કરવા લાગ્યા. ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ જો આપણાં મોઢાંને પૂંઠ બનાવવી ન હોય અને જનાવરમાં ખપવું ન હોય, તો હરિને ભજવા અને યથાશક્તિ દાનપુણ્ય કરવા મંડી જવું જોઈએ.

ભજન

કાઠ્યાં અતિ કડવાં કલેજાં, કાપનારા કેણને;
 ન કહ્યાં કદી સદ્બોધકારક, વિનયવાળાં વેણને.
 નહિ નામ લીધું રામનું, જીહ્વા જડી તો શું થયું ?
 જાણ્યા ન જો જગદીશ તો, માનવ થયા પણ શું થયું ?

ઢોઢો—ઢોર ઘડતાં મનુષ્ય ઘડ્યો, ભૂલ્યો શિંગ ને પૂછ;
 તુલસી હરિકે ભજન વિણ, ધિક્ દાઢી ધિક્ મૂછ.

રત્ન ૩૮ મું—જેવું વાવશે તેવું લણશે.

આપણે ઘઉં મેળવવા હોય તો ખેતરમાં ઘઉં વાવવા જોઈએ, અને જે બાજરો મેળવવો હોય તો બાજરો વાવવો જોઈએ. પથરા વાવવાથી કે રેતી વાવવાથી કાંઈ ઘઉં કે બાજરો મળે નહિ. તેવી રીતે જે આપણે સ્વર્ગનાં સુખ મેળવવાં હોય કે મોક્ષધામ પ્રાપ્ત કરવું હોય તો તેને માટે યોગ્ય કર્મ કરવાં જોઈએ; પણ હાલમાં આપણે તેમ કરતા નથી, હાલમાં તો માત્ર બહારનોજ આડંબર છે. પણ આપણે ખાત્રી રાખવી કે, બહારના આડંબરથી પ્રભુ રાજી થશે નહિ. આપણે ખીજને કહીએ કે, આજ તો મેં અગિયારશ કરી છે અને તે દિવસે ખાસ મઝાનાં મિષ્ટાન્ન ઉડાવીએ તથા બટાટા—સુરણનો પણ તાડ દઈએ ! આ શું અગિયારશ કહેવાય કે ? આમ કરવાથી શું પ્રભુ રીઝી જશે ? પ્રભુ શું કાંઈ જાણતાજ નથી કે ? વળી આપણે ધીનો અખંડ દીવો બાળવો હોય તો ખાસું મઝાનું ખોરામાં ખોડું ધી ગોતી લાવીને બાળીશું અને લાડુ કરવા હશે તો ચોખ્ખામાં ચોખ્ખું લાવીશું. ભાઈઓ અને બહેનો ! અહા ! પ્રભુને અર્થે ખોડું ધી અને આપણે અર્થે ચોખ્ખું ધી ! કહો, પ્રભુ તે આપણાપર શી રીતે પ્રસન્ન થાય ? વળી દેવદર્શને જઈએ ત્યારે ત્યાં સડેલા દાણા કે જરા મોળા પડી ગયા હોય તેવા લઈ જવાય; પણ જ્યારે ખાવા હોય ત્યારે ઉંચામાં ઉંચા. વળી દેવદર્શને જતાં પાછાં કે પૈસો મૂકવો હોય તો ઘાસલ ચાલે અને શાકપાંદડું મૂકવું હોય તો સડેલું ચાલે. કહો, આવી રીતે કરવાથી આપણો ઉદ્ધાર શી રીતે થઈ શકે ? વળી પરવણીને દિવસે દાન કરવું હોય તો આળખીતા બ્રાહ્મણને, વૈદ્યને, કંપાઉન્ડરને કે ઢેડને પણ સાડું અપાય; પણ ગિયારા અનાથને, લૂલા—લંગડા અને આંધળાને ધક્કા મળે. કહો ભાઈઓ અને બહેનો ! આવી રીતે વર્તવાથી—આવી રીતનો જીલમ કરવાથી પ્રભુ શી રીતે રાજી થાય ? એ તો જેવું વાવવું તેવું લણવું. આપણે

આવી રીતે વર્તવા લાગ્યા એટલે દુકાળ અને મરણી જેવા રોગ ફેલાવા લાગ્યા. હજી પણ જે આપણે સમજીને સુધરીએ અને સાત્ત્વિક દાન કરવા લાગીએ અને આપણે જ ચીજો ખાઈએ તેના કરતાં હજાર દરજ્જે ઉત્તમ ચીજ પ્રભુને અર્પે આપીએ તોજ પ્રભુ રાજી રહેશે, તોજ તે પ્રસન્ન થશે અને આપણુ સર્વનો ઉદ્ધાર થશે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! હમેશાં સાઈં વાવવાનો યત્ન કરો, કારણ કે સાઈં વાવવાથીજ સાઈં લાણીશે.

કુમરી

સ્વારથિયાં જન સર્વ થઈ ગયાં, પરમારથિયું કોઈ નથી;
બિનસ્વારથ પરમારથવાળો, ન મળે જન મહી જેથે મથી. ટેક
સ્વારથ માટે કાળી રાતે, કાળા રૂપ મહીં પડશે;
પણુ પરમારથ કામે જતાં, દશ મૂરત દિવસ ખડશે—સ્વારથીં
ભવાઈ નાટક ને એઠકમાં, નાણાં દેતાં નહિ ડરશે;
પણુ દમડી રાતી દર્શનમાં, દેવ પાસ ધરતો મરશે—સ્વારથીં
જીગાર સોરઠી ને સદામાં, નાણાં દેવાં નવ ખટકે;
પરમારથમાં પાઈ દેતાં, જમ હાથે આવી અટકે—સ્વારથીં
સ્વારથમાં સિદ્ધિ નહિ મળશે, પરમારથમાં પુણ્ય થશે;
કહે ભગવાન કરો પરમારથ, કુળ એકોતર ઉદ્ધરશે—સ્વારથીં

રત્ન ૩૯ મું—ભક્તોનો આનંદ ભક્તજ બાણે.

ક ગામમાં એક વૈરાગી રહેતો હતો, તે બીજા વૈરાગીની પેઢે કાંઈ નામનોજ વૈરાગી નહોતો; પણ ખરેખરે વૈરાગી હતો. તે એક ઠેકાણે બેસીને આખો દિવસ પ્રભુનું સ્મરણ કર્યો કરતો હતો. જો લોકો તેને ત્યાં આવીને ખાવાનું આપી બચ તો ઠીક, નહિ તો તે દિવસ તે

ઉપવાસ કરી લેતો. આવી રીતે જ્યારે તેણે ખરે વૈરાગ્ય બતાવવા માંડ્યો ત્યારે તો પછી ધીમે ધીમે લોકો તેને ખૂબ ખાવાનું આપે, જમવાને નોતરાં ઉપર નોતરાં આપે, ઝોઢવાને જૂદી જૂદી બતનાં કપડાં આપે; પણ તે માત્ર ખાવા જટલુંજ રાખીને બીજું આપી દેતો અને લૂગડાં તો બધાંય આપીજ દેતો. આખો દિવસ તે તો ભજનમાંજ મસ્ત રહેતો અને તેમાંજ રચી પચી રહેતો. વળી જ આવે તેને એમજ કહેતો કે, ભજન કરો, ભજન કરો. તે તે સિવાય બીજી કાંઈ વાતચીત કરતો નહિ, માત્ર ભજનજ કરતો. પછી એક દિવસ એક માણસે આવીને કહ્યું કે ‘મહારાજ ! તમને આવું સાડું સાડું ખાવાનું મળે છે તોય તમે કાંઈ ખાતા કેમ નથી ? આવાં સારાં કપડાં મળે છે, તો તંમાંથી તમે કેમ લેતા નથી ? મોટા મોટા અમલદારે તમારી સાથે વાતો કરવા આવે છે, તોય તેની સાથે કેમ વાતો કરતા નથી ? તમે તો આખો દિવસ મૂઢની પેઢે બેસીજ રહો છો તેનું કારણ શું ? તમે તો બધાને કહો છો કે ભજન કરો, ભજન કરો, ભજન કરો; પણ મહારાજ ! ભજનમાં તે મગ્રા પડે ? ખરી મગ્રા તો ખાવાપીવામાં અને આનંદ ઉડાવવામાં છે.’ મહારાજ કહ્યું ‘બચ્ચા ! હું તને એક વાત કહું તે સાંભળ.’

એક મૂંગો હતો તે ગામ બહાર રખડતો હશે. રખડતાં રખડતાં એક સાકરનો કોથળો પોઠિયા ઉપરથી નદી પાસે પડી રહેલો તે તેણે જોયો. ત્યાં જઈને તેનાથી જટલી સાકર ખવાય તેટલી ખાધી અને પછી ગામમાં આવ્યો. ગામમાં આવીને બધાને સાનમાં

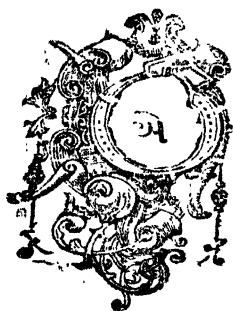
ધણુએ સમજવે કે, નદી પાસે સાકર પડી છે, માટે જને લૂંટવી હોય તે લૂંટો; પણ તેની સાનમાં કોઈ પણ સમજ્યું નહિ. તેની સાન ઉપરથી લોકોએ એમ માન્યું કે તે ભૂખ્યોતરસ્યો હશે, તેથી તેને ખાવાનું અને પાણી પણ આપવા મંડયા; પણ સાકરના આનંદ આગળ તેને તે તુચ્છ લાગ્યું તેથી તેણે તે લીધું નહિ. પણ ત્યાંથી કાયર થઈને ચાલવા માંડ્યું. તે જરા આગળ ગયો ત્યાં તેને એક બીજો મૂંગો મળ્યો. તેણે તેને સાન કરી કે તરતજ તે સમજી ગયો અને તેની સાથે ગયો અને ખૂબ સાકર ખાઈને આનંદ કર્યો. ભાઈ ! જમ મૂંગાની 'ફારસી' મૂંગોજ બાણે, તેમ ભક્તનો આનંદ ભક્તજ બાણે; અને સાકરની મીઠાશ આખનારા મૂંગાને બધા ધણું ખાવાનું આપવા લાગ્યા પણ તે તેને તુચ્છ લાગ્યું. તે પ્રમાણે જ્યો હરિસ પીનારા છે, જ્યોએ હરિસનો આનંદ ચાખ્યો છે તેને બીજાં બધાં સુખો અને આનંદ તુચ્છ લાગે છે. માટેજ ભાઈ ! હું તે આનંદમાંજ મસ્ત રહું છું અને તેથીજ તમને બધાને પેલા મૂંગાની પેઠે સાનમાં સમજવું છું કે ભજન કરો, ભજન કરો; પણ પેલા બધા લોકોની પેઠે કોઈ સાનમાં સમજવું નથી અને હરિસનો આનંદ ચાખવું નથી. એ આનંદ તો જેના ભાગ્યમાં હશે તેજ ચાખશે. આ સાંભળીને પેલા માણસ એકદમ મહારાજના પગમાં પડ્યો અને તેના શિષ્યતરીકે ત્યાંજ રહીને તે પણ તેની પેઠે ભજન કરવા મંડી પડ્યો અને તેના જેવોજ આનંદ ભોગવવા લાગ્યો. ભાઈજા અને બહેનો ! ભક્તજનો આપણને ગાંડા લાગે, ઘેલા લાગે; પણ ભક્તના આનંદને તો ભક્ત હોય તેજ બાણે.

૫૬

જ કોઈ પ્રેમી અંશ અવતરે, પ્રેમરસ તેના ઉરમાં ઠરે.
 સિંહણુ ઢેરું દૂધ હોય તે, સિંહણુસુતને ઝરે;
 કનક પાત્ર પાખે સહુ ધાતુ, ફેાડીને નીસરે. પ્રેમરસ૦
 સકરખોરનું સાકર જીવન, ખરના પ્રાણજ હરે;
 ફારસિંધુનું માછલડું જમ, મીઠા જળમાં મરે. પ્રેમરસ૦
 સોમવદ્ધી રસપાન શુદ્ધ જે, બ્રાહ્મણ હોય તે કરે;

વગળ વશીને વમન કરાવે, વેદ વાણી ઉચ્ચરે. પ્રેમરસ
ઉત્તમ વસ્તુ અધિકાર વિના મળે તદપિ અર્થ ના સરે;
મત્સ્યભોગી બગલો મુકતાફળ દેખી અંચુ ના ભરે. પ્રેમરસ
એમ કોટી સાધુને પ્રેમ વિના પુરુષોત્તમ પૂઠન કરે;
દયા પ્રીતમ શ્રી ગોવરધનધર, પ્રેમભક્તિએ વરે. પ્રેમરસ

રત્ન ૪૦ મું—ખરી ટેકથી જોઈશ્વરને ભજશે તો
તો જરૂર ઉદ્ધાર થશેજ.

ક શિયાળ હતો તે દરરોજ સાંજ પડે ને શેરડી-
ના વાઢમાં જઈને શેરડી ખાઈ આવે. એમ કરતાં
કરતાં એક દિવસ તેને વિચાર થયો કે શેરડી તો
હું દરરોજ ખાઉં છું, પણ આ પડખે ગલકું છે
તે આજ હું ખાઈ જોઉં. એમ કરીને તે ગલકું
ખાવા ગયો કે તેના વેલામાં ભરાઈ ગયો અને

ત્યાંથી છૂટવાને મહેનત કરવા માંડી; એટલે ખડખડ સાંભળીને
ખેડુત એકદમ કોદાળી લઈને આવ્યો અને શિયાળને જોઈ તેણે
વિચાર કર્યો કે, આજ શિયાળ જરાબર લાગમાં આવ્યો છે, દરરોજ
મારી શેરડીનો ઘણુ વાળે છે તો આજ હુંજ તેનો ઘણુ કાઢી
નાખું. એમ ધારીને તેણે તે કોદાળી ઉંચી કરી. શિયાળે તેને જોઈને
ધારું કે આજ તો આપણું જાતી બન્યું. આજ તો આપણે મ-
રીજ જવાના; પણ તેમ છતાં તેણે મનમાં ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરી
કે, હે પ્રભુ! જો તું મને આમાંથી બચાવે તો કાલ સાંજ સુધી હું
તાજું ભજન કરીશ. હવે પેલા ખેડુને કોદાળીનો દા કર્યો કે તે શિ-
યાળને ન વાગતાં વેલાને વાળ્યો તેથી તે વેલો કપાઈ ગયો અને
શિયાળ ભાગી ગયો. ત્યાંથી ભાગીને તે એક ગુફામાં જઈને બેઠો
અને પ્રભુનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. સવાર પડી એટલે ત્યાંથી જતાં
લોકોએ તેને જોયો. કેટલાક કહે કે તે શિયાળ નહિ હોય; કારણ કે
જો શિયાળ હોય તો તરત ભાગી જાય; પણ આ કોઈ બીજું પ્રાણી

હશે. એમ કહી તેઓ તેની પાસે ગયા અને જોયું તો શિયાળજ હતું. તે બે પગ ઉપર ઉભું હતું અને આંખો વિંચીને ધ્યાનમાં મસ્ત હતું. કેટલાકે કહ્યું કે, આ શિયાળ તો ભગત થયું હોય એમ લાગે છે, ત્યારે બીજાએ કહ્યું કે લાવો એના કાન કાપીએ. જો તે ભગત હશે તો કાપવા દેશે, નહિ તો ભાગી જશે. એમ કહીને તેના કાન કાપ્યા તોય તે બોલ્યું નહિ અને પોતાના ભજનમાં મસ્ત રહ્યું. પછી લોકો ગયા ત્યારે ત્યાં ત્રિમાન આવ્યું અને તે શિયાળને સ્વર્ગમાં લઈ ગયું. ભાઈઓ અને બહેનો ! ખરા ટેકનું કૃણ તો જુઓ ! પેલો શિયાળ જમવેલામાં સપડાયો તેમ આપણે પણ આપણા માતાના ઉદરમાં સપડાયા હતા અને શિયાળે જમ પ્રાર્થના કરી હતી તેમ આપણે પણ પ્રભુને નિનતિ કરી હતી કે, હે પ્રભુ ! જો આ નરકમાંથી અમને ઉગારો, જો આ દાવાનળમાંથી અમારો ઉદ્ધાર કરો તો અમે તમને ભજીશું. પ્રભુએ તે શિયાળને જમ ઉગાર્યો તેમ આપણને પણ ઉગાર્યા; પણ આપણે તે શિયાળની માફક ભજન ન કરતાં તરતજ ઉંવા ઉંવા કરવા લાગ્યા, એટલે કહેવા લાગ્યા કે તું ત્યાં અને હું છાં. ભાઈઓ અને બહેનો ! આવી રીતે ઉપકારને બદલે અપકાર કરવાથીજ આપણને દુઃખો ખમવાં પડે છે, એને લીધેજ અનેક કષ્ટો સહન કરવાં પડે છે. જો હજી પણ સમજીને શિયાળની માફક ટેકથી ભજીએ, એક ધ્યાનથી પ્રભુનું ભજન કરીએ તો તોજર આપણો ઉદ્ધાર થવાનોજ. માટે હમેશાં ટેકથી પ્રભુને ભજો, પ્રભુને ભજો.

૫૬

હરિ ભજવાનું ચોધડિયું રે, ફરી ફરી ક્યાં મળશે રે.
ચોંપ કરીને ચેતી લેજો, ભવનાં તારણ તરશે રે. હરિં ૧
મનુષ્યદેહ મટી જશે ને, પશુ પંખી અવતરશે રે;
વરણાગીમાં વાટ ઉઠશે, કેઈ ખાણે રહવડશે રે. હરિં ૨
દુઃખ લાગે તો વહેલું લાગો, ઉંધે ઉંધું ચાલ્યું રે;
માને ઉદર શું બોલ્યો તો, શું બોલ્યો શું પાળ્યું રે. હરિં ૩
જેખન જશે ને જરા આવશે, નેન નાસિકા ગળશે રે;
સગાં સ્નેહી સુખનાં બેલી, અંતે અળગાં રહેશે રે. હરિં ૪

હરિનામ તો હારી બેઠો, વિખીયામાં વિંટાયો રે;
ધોળે દહાડે ધન અંધારી, ચૌટામાં લૂંટાયો રે. હરિં ૫
આ અવસર તો રૂંડો કહાવે, પાપ ન કરશે પ્રાણી રે;
કલ્યાણ કહે તે કહ્યું ન માને, પથરા ઉપર પાણી રે. હરિં ૬

રત્ન ૪૧ મું—અપકારને બદલે ઉપકાર કરવો એ
મનુષ્યકર્તવ્ય છે અને એમાંજ પ્રભુ રાજ છે.

ક રજપૂત હતો તે જોકે હતો ઉંચ કુળનો પણ તેની
સ્થિતિ બહુજ સાધારણ હતી. એક વખત તે રજપૂત
પોતાની બહેનનું ઘરેણું લઇને તેને આપવા જતો હતો.
રસ્તામાં તેને એક બીજા માણસનો સંગાથ થયો અને પૂછ-
પરછ કરતાં જણાયું કે તે પણ તેની બહેનના સાસરાને ગામેજ
જવાનો છે. રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં તે માણસે પૂછ્યું કે તમે
તમારી બહેનને સાસરે કેમ જાઓ છો? તમારું નામ શું? તમે કેવા
છો? પેલા રજપૂતે કહ્યું કે ભાઈ! મને સૌ ‘લલોભાઈ, લલોભાઈ’
કહે છે. હું રજપૂત છું અને મારી બહેનને તેનું ઘરેણું આપવા
જઈ છું. ઠીક થયું કે તમારો સંગાથ થયો. હવે તમે તમારું
નામ મને કહોશો? પેલા માણસે કહ્યું કે ભાઈ! જમ તમને સૌ
‘લલાભાઈ, લલાભાઈ’ કહે છે તેમ મને સૌ ‘લુંડાભાઈ, લુંડાભાઈ’
કહે છે; પણ ભાઈ! મારા નામથી તો તમે બીતા નથી ને? લલા-
ભાઈએ કહ્યું ‘નારે ના. એમ તે હોય! વળી નામ પ્રમાણે જો
ગુણ હોય તો તો શું જોઈએ? નામ ઘણું ધનપાળ હોય પણ
ભીખ માગતો હોય, નામ ઘણું જોગીદાસ હોય પણ બાયડી તો
ચાર રાખી હોય; માટે તમારા નામથી હું કંઈ બીતો નથી.’ પછી
ચાલતાં ચાલતાં રાત પડવા આવી ત્યારે બંને જણા એક ઝાડવા
પાસે બેઠા અને ડુંગા કરીને સૂતા. મધ્યરાત્રિ થઈ એટલે પેલા લુંડા-
ભાઈ ઉઠ્યા અને પેલા લલાની છાતી ઉપર ચઢીને તેને ગળામાં
ભોંકવાને તે લલાનીજ કટારી કાઢી. લલો જાગી ઉઠ્યો અને ઘણી
વિનંતિ કરી કે મને મારીશ મા; તારે બધું ઘરેણું જોઈએ તો લઈ

જા, પણ મને જીવતો મૂક. પેલા ભુંડાએ કહ્યું કે જો તને જીવતો મૂકું તો પછી મારા બારજ વાગે ને? માટે તને જીવતો તો મૂકાયજ નહિ; એમ કહીને દૂરથી કટારી ઉગામી ત્યારે વળી ભલાએ કહ્યું કે 'ભાઈ! જો હું તને પકડાવું એમજ બીક હોય તો મારી આંખ ફેાડી નાખ, પણ મને જીવતો તો છોડ.' પેલા ભુંડાને આ વાત ગમી એટલે તેણે બન્ને આંખો ફેાડી ઘરેણું લીધું અને તેનો હાથ પકડીને ઘોરી રસ્તાથી ઘણે દૂર ધાડા જંગલમાં મૂકી આવ્યો. ભલાની આંખો ફૂટેલી તેથી બિચારાને કાળી બળતરા ચાલી; પણ કાંઈ ઉપાય નહોતો તેથી હરિનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. હવે સવાર થયું એટલે તે જંગલમાં રહેનાર એક સાધુને કાને હરિસ્મરણના શબ્દો પડ્યા કે તે તરતજ ત્યાં આવ્યા અને તેની હકીકત સાંભળીને તેમને બહુ દયા આવી. પછી તે જંગલમાંથી થોડી જડી-બુટ્ટી ઘસીને લઈ આવ્યા અને તેને આપીને કહ્યું કે બચ્યા! લે, આ આંખે ચોપડ. તેણે જીવી દવા ચોપડી કે તરતજ તે દેખતો થયો અને પ્રભુનો તથા તે સાધુનો ઉપકાર માન્યો. પછી તે સાધુએ તેને થોડી જડીબુટ્ટી સાથે આપીને કહ્યું કે લે, આ તારી સાથે રાખ. આને થોડા દિવસ સુધી પાણીમાં ઘસીને ચોપડજ અને વધે તો તારી પાસે રાખજ. તે દવા બહુજ અમૂલ્ય છે અને આંખ ઉપર તથા કોઠ ઉપર તે રાખ્યાણ છે. પછી તે સાધુની રજ લઇને ગયો અને ચાલતાં ચાલતાં એક મોટા અજાણ્યા શહેરમાં આવી ચઢ્યો. હવે તે ગામનો રાજા કોટથી બહુજ પીડાતો હતો, તેથી છ મહિનાથી તેના ગામમાં તે ઢોલ પીટાવતો હતો કે જો મારો કોટ મટાડે તેને અર્ધું રાજ્ય આપું. ઘણા ઘણા વૈદ્યોએ, ડાક્ટરોએ અને હકીમોએ દવા કરી, પણ કોઈની કારી ફાવે નહિ. દરરોજ નિયમ પ્રમાણે ઢોલ પીટાતું હતું તે પેલા ભલાના સાંભળવામાં આવ્યું, ત્યારે તેને વિચાર થયો કે લાવને, પેલી જડીબુટ્ટી લઇને રાજા પાસે જઈ. આમ વિચારીને રાજા પાસે ગયો અને તેની દવાથી રાજાને આરામ થયો; એટલે તેને અર્ધું રાજ્ય આપ્યું. તે ઉપરાંત તેની જાત રજપૂતની નીકળી ત્યારે પોતાની દીકરી પણ પરણાવી અને પોતાને બદલે ન્યાય કરવાનું કામ પણ તેને સોંપ્યું.

અને પોતે ઈશ્વરભજન કરવા લાગ્યો.

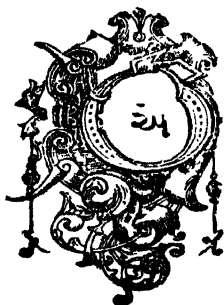
હવે પેલો ભુંડો પણ દેવયોગે તેજ શહેરમાં જઈ ચઢ્યો અને ઘરેણાં વેચતાં પકડાયો. તેનું કામ તે રાજની કોર્ટમાં ચાલવાનું હતું, તેથી તેને કોર્ટમાં લાવ્યા. ત્યાં આવીને ભુંડો જુએ છે તો તે લલાને જોઈનેજ સ્તબ્ધ બની ગયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે, હાય હાય ! હવે આપણું આવી બન્યું. કેસ ચાલતાં લલાએ તેને છોડી મૂક્યો અને ખાનગીમાં બોલાવીને પોતાને મહેલે આવવાને કહ્યું. ભુંડાએ પોતાને જીવતો મૂઝી દીધો અને માર્યો નહિ તેના ઉપકારના બદલામાં તે લલાએ તેની સ્ત્રીને તથા બધા માણસોને હુકમ કર્યો કે આ માણસને મારા જટલુંજ માન આપવું અને તેને જરા પણ આહું આવવા ન દેવું. એક દિવસ પેલા ભુંડાને વિચાર આવ્યો કે આટલો બધો ચઢ્યો છે, પણ લાગ આવે તો એનું કાટલું કઢાવવા ચૂકીશ નહિ.

લાઈઓ અને બહેનો ! લલાની લલાઈ તો જુઓ અને ભુંડાની ભુંડાઈ પણ જુઓ. ભુંડો હમેશાં પોતાની ભુંડાઈ છોડતો નથી અને લલો હમેશાં પોતાની લલાઈ છોડતો નથી, તેનો આ આગ્રેહુબ દાખલો છે. પછી પેલો ભુંડો દરરોજ લલાની સાથે કચેરીમાં આવે—જય અને રાજની સાથે પણ બેઠક રાખે. રાજ પણ તેને ખૂબ માન આપે. પછી એક દિવસે રાજએ એકાંતમાં પેલા ભુંડાને કહ્યું કે ‘ભાઈ ! તમને આ લલાજી આટલું બધું માન આપે છે તેનું કારણ શું ? બરાબર લાગ જોઈને ભુંડાએ કહ્યું કે રાજજી ! ઈ કહેવામાં કાંઈ માલ નથી. આવી રીતે મોણ ધાલતા જોઈને રાજએ કહ્યું કે મારા સોગન છે, સાચું બોલો. ભુંડાએ કહ્યું કે જુઓ, સાચી વાત એ છે કે ઈ તો અમારા ગામનો ડોળી છે અને લાકડાં કાપવા જય એટલે મૂળિયું ખૂળિયું જડયું હશે તેથી તમને સારું થયું, પણ તમે તેને તમારી દીકરી આપી તે ભુંડું કર્યું. હું તેની વાત ઉઘાડી ન પાડું એટલે આવી રીતે મારી ખબર રાખે છે. આમ કહીને ભુંડો ચાલતો થયો. તેના ગયા પછી રાજએ મનમાં દઢ સંકલ્પ કર્યો કે, તેને બસ મરાવીજ નાખું, મારા કુળની લાજ લેનારના હાલ તેવાજ થવા

જોઈએ. આવી રીતે વિચાર કરીને તેણે એક બે અતલગના સિપાઈને હુકમ કર્યો કે આજ રાત્રે ભલાજી ઉમરામાં પેસવા બંધ કે તેનું ઘડ ઉડાવી દેજો. હવે આ તરફ સાંજ ભલાજી પોતાની સ્ત્રી સાથે શેતરંજ રમે છે અને પાસે ભુંડાજી પણ બેઠા છે. એવામાં રાત્રનું તેડું આવ્યું. રમત બરાબર રસમાં આવેલી છે, તેથી તેની સ્ત્રીએ કહ્યું કે હમણાં રમત પૂરી થાય એટલે જાજો. ભલાજીએ કહ્યું કે ઠીક. વાર થવાથી બીજું તેડું આવ્યું. આ વખતે ભલાજી જવા તૈયાર થયા કે તેની સ્ત્રીને છીંક થઈ એટલે જવાની ના પાડી. વળી ત્રીજું તેડું આવ્યું એટલે વળી તે તૈયાર થઈ ચાલ્યો, પણ જતાં જતાં તેની પાઘડી બારસાખ સાથે અથડાઈને પડી ગઈ. આથી તેની સ્ત્રીએ સોગન દીધા કે આજ તમે જવ તો તમને મારા સમ છે. આવી રીતે વાર થઈ એટલે ચોથું તેડું આવ્યું ત્યારે ભુંડાએ કહ્યું કે, ભલા ભાઈ ! લાવો તમારાં લૂગડાં મને આપો. હું તે પહેરીને જઈશ એટલે તમારા જોગ લાગીશ અને કામ ફતેહ કરીને પાછો આવીશ. ભલાએ પોતાનાં લૂગડાં આપ્યાં, તે પહેરીને તે જોગ દરબારના ઉમરામાં પગ મૂકવા બંધ છે કે તેનું માથું ઉડાવી દીધું અને લાશને ઠેકાણે પાડી. સિપાઈઓએ જઈ રાત્રને કહ્યું કે આપના હુકમ પ્રમાણે બધું કર્યું છે. બીજા દિવસે સવારે રાત્ર કચેરી ભરીને બેઠો. ત્યાં ભલાજી આવ્યા એટલે રાત્રએ બહુ યુ કે આ કોઈ દેવતાઈ પુરુષ છે. પછી એને એકાંતે બોલાવીને બધી વાત કરી દેખાડી એટલે ભુંડાજીનો પાપનો ઘડો બધો ફૂટી ગયો. ભાઈએ અને બહેનો ! આવી રીતે ભલાં માણસો હમેશાં અપકારને બદલે ઉપકાર કરે છે અને ભુંડા હોય છે તે ઉપકારને બદલે અપકાર કરે છે. “ અંતે ધર્મનો જય અને પાપનો ક્ષય. ” માટે હમેશાં બીજાઓનું કલ્યાણ થાય તેવાં કાર્યો કરો.

અવગુણ ઉપર ગુણ કરે, એ સન્નજન અભ્યાસ;
જો સુખડ સળગાવીએ, આપે સરસ સુવાસ.
બાળક ખેંચે વાળ પણ, કદી ચઢે નહિ કાળ;
આળ કરે અજ્ઞાની જન, દિલમાં થવું દયાળ.

રત્ન ૪૨ મું—જેવી મેં મારા રાજની સેવા કરી તેવી
જે પ્રભુની કરી હોત તો મારા આવા હાલ થાત નહિ.

ક ખવાસ હતો તે એક રાજની પાસે ખાસદાર-
નું કામ કરતો હતો. તે પોતાની નોકરી બહુજ
સારી રીતે બજાવતો હતો, એટલે રાજ તેના
ઉપર રાજ થયો અને તેને ખાસદારમાંથી
બદલીને પોતાના તીજેરી ખાતામાં રાખ્યો.
ત્યાં પણ તેણે તન, મન અને નિમકહલાલી-
થી પોતાની નોકરી બજાવવા માંડી; એટલે વળી રાજ તેના
ઉપર અત્યંત રાજ થયો અને તેને પોતાનો ખાસ હજુરી બનાવ્યો.
જમ જમ રાજ તેની નોકરીની કદર કરતો ગયો, તેમ તેમ તે
પણ વધારે દિલ દધને કામ કરવા લાગ્યો. પછી છેવટે રાજએ તેને
પોતાનો ખાનગી કારભારી બનાવ્યો. હવે તે ખવાસ દિવસ ને
રાત ત્યાંજ રહેતો અને સવાર ને સાંજ રાજનુંજ કામ દિલ દધને
કરતો. પેલા ખવાસનો માનમરતબો વધ્યો તથા રાજનો માનીતો
થઈ પડ્યો, એટલે કેટલાક અદેખાઓને તે ગમ્યું નહિ; તેથી તે-
ઓએ રાજના કાન ભંભેરવા માંડ્યા અને ધીરે ધીરે એવી યુક્તિ-
ઓ કરવા માંડી કે રાજ ખવાસ ઉપર નારાજ થાય. છેવટે તે
અદેખાઓએ પ્રપંચ કરીને તે ખવાસને ફસાવ્યો અને તે રાજના
મનમાં એવું સજ્જડ ઠસાવ્યું કે તે દગાખોર અને લુચ્ચો છે.
રાજએ તરતજ સિપાઇઓને હુકમ કર્યો કે તેનાં ધરખાર લૂંટી દે
અને તેને એક અંધારી કોટડીમાં પૂરી ખૂબ ફટકા લગાવો. તે
ખવાસે ઘણી આજીજ કરી, ઘણું કહ્યું; પણ તેનું સાંભળે ત્યારેને?
તરતજ સિપાઇઓએ તેને કોટડીમાં પૂરી દીધી અને તેનાં ધરખાર
લૂંટી લીધાં. તે ખવાસને પૂરું ખાવાનુંએ ન મળે અને ઉલટો
માર મળવા લાગ્યો, એટલે દરરોજ સૂકાતો ગયો અને છેવટે
મરણપથારીએ પડ્યો. મરતાં મરતાં તે બોલ્યો કે, હે પ્રભુ! હું
કેવો મૂર્ખ કે મેં તને આટલો વખત ન સંભાર્યો! હે દીનાનાથ!

મેં મારા ધણીની સેવાચાકરી જવા તનમનથી કરી એવી જો તારી કરી હોત તો મારા આવા હાલ થાત નહિ. મારો ધણી તો કામ કરાવીને રોટલો આપતો હતો તેના બદલામાં હું મારો દેહ આપતો હતો; પણ હે દયાસાગર ! તેં તો કામ કરાવ્યા વિના અમને માતાના પેટમાં દૂધ દીધું હતું અને તે દુઃખમાંથી બચાવીને આવું રૂડું શરીર આપ્યું. તોપણ અમે કૃતગ્રી તને ભૂલી ગયા. હે પ્રભુ ! છેવટે મારી એટલીજ પ્રાર્થના છે કે હવે મને જ્યાં જન્મ મળે અને જો યોનિમાં જન્મ મળે ત્યાં હું તારીજ સેવા કરું અને તારાજ ગુણ ગાઉં એ હું માગું છું. ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ તેના વચનથી ધણું શીખવાનું છે, આપણે આપણા શેઠ આને ધણીને માટે ધણું કરીએ છીએ; પણ શેઠના પણ શેઠ અને ધણીના પણ ધણી એવા જ તિલોકના નાથ એવા પ્રભુને ભૂલી જઈએ છીએ તે કેટલું બધું ખોટું ! માટે હવેથી પ્રભુનો ઉપકાર યાદ કરીને તેને દરરોજ ભજવાને નિશ્ચય કરવો જોઈએ, તેનું સ્મરણ કરવાને દરરોજ થોડો વખત તો જરૂર બેસવું જોઈએ.

૫૬

કંઈક કરમનો કરનારો તે, શરણ તમારે આવ્યો રે;
મહાબળમાં બાંધી નાખ્યો, હવે હરિ છોડાવો રે. કંઈક ૦ ૧
પાપ કરતાં પાછું નવ જોયું, હરિનું નામ હું ભૂલ્યો રે;
દુર્જનની સંગત મેં ક્રીધી, દેવાળામાં હૂલ્યો રે. કંઈક ૦ ૨
અનાથ જંતુ રાંક બાપડા, તેમાં મેં ક્રીધી વાસા રે;
લખચોરાશી ફેરા ફરતાં, કરી મુક્તિની આશા રે. કંઈક ૦ ૩
સોનું રૂપું જંતર મંતર, તંતર મારે તું છું રે;
આ દુનિયામાં નથીજ ગમતું, મળવા આતુર હું છું રે. કંઈક ૦ ૪
નામ તણા મહિમા મોટો છે, કંઈક પાપી નર તાર્યો રે;
એવું બણીને દાસ કલ્યાણે, પ્રભુ પ્રેમે પોકાર્યા રે. કંઈક ૦ ૫

રત્ન ૪૩ મું—બગલમાં બેટા અને શહેરમાં ઢંઢેરા !

બઈમાં જ્યારે હુન્નરઉદ્યોગનું મોટું પ્રદર્શન ભરવામાં આવ્યું ત્યારે જૂદા જૂદા ગામોથી લોકો તે જોવાને આવતા હતા અને જોઈને બહુ પ્રસન્ન થતા હતા. તે પ્રદર્શનમાં ખેતીવાડીનો ખાસ જોવા લાયક નોખોજ લાગ હતો અને તે જોવાને ખેડુતો પણ ગયા હતા. અંકલેશ્વરથી પાંચ ગાઉ ઉપર એક ગામડું છે ત્યાંથી બાર ખેડુતો ભેગા મળીને મુંબઈ પ્રદર્શન જોવા ગયા. પ્રદર્શનમાં ગયા તો ત્યાં ખૂબ ગરદી હતી, એટલે તેઓ એકબીજાની સાથે રહી શક્યા નહિ, તેથી બહુ મુંઝાવા લાગ્યા. પછી જવું તેવું જોઈને તેઓ બહાર નીકળ્યા. થોડે છેટે ગયા ત્યારે એક જણે કહ્યું કે, આપણામાંથી કોઈ રહી તો નથી ગયું ને ? આપણે બાર જણા તો બરાબર છીએ ને ? ત્યારે તેમાંથી એક મોટા પટેલ હતો તેણે કહ્યું ‘દયોને હું ગણી કાઢું’ એમ કહીને તે એક, બે, ત્રણ, ચાર એમ ગણવા લાગ્યો તો અગિયાર થયા; કારણ કે તેણે બીજાને ગણ્યા, પણ પોતાને ભૂલી ગયો ને બોલ્યો કે, અગિયારજ કેમ થયા ? ત્યારે બીજાએ કહ્યું કે, દયો હું ગણું. તેણે ગણ્યા ત્યારે પણ અગિયારજ થયા; એવી રીતે ચાર પાંચ જણાએ ગણ્યા, પણ અગિયારના અગિયારજ થાય; કારણ કે તેઓ બીજા બધાને ગણે, પણ પોતે પોતાને તો કોઈ ગણેજ નહિ ! એટલે અગિયારજ થયા કરે. આથી તો તેઓમાંથી એક જણ ખોવાયો એમ જાણી તેઓ પોકેપોક મૂકીને રાવા લાગ્યા. લોકોનું ટાળું ભેગું થયું અને રાવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે કહ્યું કે, અમે બાર જણમાંથી અગિયારજ રહ્યા, માટે અમે રાઈએ છીએ. હવે તે ટાળામાં એક ડાહ્યો માણસ હશે તેણે કહ્યું કે, તમે રોનારા કેટલા છો ? તેઓએ કહ્યું ‘અરે ભાઈ ! અમે અગિયાર છીએ.’ વાડ ત્યારે તમે અગિયારે જણ એક, બે, ત્રણ એમ એક પછી એક વારા પ્રમાણે બોલીને ઉભા થાઓ; એટલે તે મુજબ તેઓ અગિયાર ને બદલે બરાબર હતા તેટલાજ બારે જણ ઉભા થયા. આથી તેઓએ આશ્ચર્ય સાથે પોતાની ગણતરી કરવાની ભૂલ કપૂલ કરી

કહ્યું કે, આ તો “ કાખમાં છોકરું અને છોકરું ક્યાં ” તેના જેવું થયું. આવી ભૂલ જોઈને લોકો હસવા લાગ્યા અને હુરરે, હુરરે કરવા મંડ્યા.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણને પણ લાગશે કે ખેડુતો કેવા ગાંડા ! પણ આપણે તેમનાથી ક્યાં જઘડ્યે તેવા છીએ ? કારણ કે આપણે હમેશાં આપણાં સ્ત્રીપુત્રાદિક તથા ધનમાલ-ને ગણીએ છીએ અને આપણા આત્માને તો ભૂલી જઈએ છીએ. આપણે હમેશાં સ્ત્રીપુત્રાદિકને રાજી રાખવા તથા ધનમાલ ભેગાં કરવા કેટલા બધા મથીએ છીએ ! અને દિવસથી તે રાત-સુધી જ ચીજ સાથે નથી આવવાની તેને ભેગી કરવાજ પ્રયત્ન કરીએ છીએ અને આપણા આત્માના ઉદ્ધાર વાસ્તે હરિસ્મરણ કે પ્રભુનું ભજન તો કરતાજ નથી. આપણે જાણી જોઈને પેલા ખેડુતની પેઠે આપણનેજ ભૂલી જઈએ છીએ. હાથે કરીનેજ આત્મઘાતી થઈએ છીએ; અને આપણે એટલું તો ખાસ યાદ રાખવું કે જ આત્મઘાતી છે તે મહાપાપી છે અને તેને રહેવાને નરક વિના બીજું એકે સ્થળ નથી. માટે આ હરિજનો ! આ સત્-સંગીઓ ! જાણી જોઈને બેસવાની ડાળ ભાંગવા જેવું થાય છે, હાથમાં મસાલ લઈને ફૂવામાં પડવા જેવું થાય છે; માટે એમ ન થાય તેમ કરવા મથો ને ગુરુને શરણે જવ. જમ પેલા ખેડુતોને ડાહ્યો પુરુષ મળ્યો અને તેણે કહ્યું તેમ ક્યું તો તેઓનો શોક ટળી ગયો, તેમજ આપણે પણ મહાન ઋષિમુનિઓ કહી ગયા છે તે પ્રમાણે હમેશાં વર્તવું અને હરિનું ભજન કરવું. તેમ કરીશું તોજ શોક ટળશે અને સ્વર્ગનાં સુખડાં મળશે.

પદ

ઢોડ માં ગમાર દૂર, ઈશ્વર છે આંહી;

પૂર્ણ ને પ્રકાશમાન, માન સર્વમાંહી.

ઢોડ૦

દૂર દૂર જાય તેમ, દૂર વિશ્વબંધુ;

સ્વપ્નમાં મળે ન એમ કદી કૃપાસિંધુ.

ઢોડ૦

અંતર છે એક ધામ, શ્રીનિવાસી કેરું;

બહિર્દષ્ટિ રૂપ પડ્યો, મધ્યમાંહી મેર.

ઢોડ૦

જનનીને જોમ અંધ, બાલકો ન જાણે;
 એમ જગતનાથ રહી, જાય છે અજાણે.   દોડ૦
 દેશ-કાલ-વસ્તુનો ન ભેદ ભાઈ તેને;
 જાત કે સ્વપ્ન કે, સુષુપ્તિ હોય કેને ?   દોડ૦
 નામ રૂપ સર્વ એ વિના ન લેશ ભાસે;
 જ્ઞાનરૂપ થઈ રહ્યો, સદૈવ સર્વ પાસે.   દોડ૦
 જગત સર્વ છે વિવર્ત, શુદ્ધરૂપ પોતે;
 એ અનાદિ દેવને, બહાર કેમ જોતે ?   દોડ૦
 સાધન શુભ ધર્મ કર્મ, શુદ્ધ ભક્તિભાવે;
 શમદમ નિયમાદિવડે, સહજ હાથ આવે.   દોડ૦
 અંતર્મુખ ઈંદ્રિયો કરી, નિચાર વહાલા;
 કેશવ હરિ આમ તેમ, મળે કેમ કાલા ?   દોડ૦

રત્ન ૪૪ મું—બીજી ઘણી બાબતોમાં અગાઉથી
 નોટીસ મળે છે, તેમ કાળ માટે પણ
 અગાઉથીજ નોટીસ મળે છે.

ક વાણીઓ હતા તે બિચારો વકીલની પરીક્ષામાં માંડ-
 માંડ પાસ થયો અને પાસ થઈને સાઈં કમાવા લાગ્યો.
 એટલામાં તો તેને યમદૂતો તેડવા આવ્યા. તે વકીલે
 યમના દૂતોને કહ્યું કે, મને કાંઈ યમરાજ તરફથી નો-
 ટીસ મળી નથી, માટે હું ત્યાં નહિ આવું. યમના દૂતોએ
 કહ્યું કે તમે તે ત્યાં આવીને પૂછજો, અમને તો હુકમ કર્યો છે એટલે
 આવ્યા છીએ તેથી તમને ત્યાં લઈ ગયા વિના ચાલે તેમ નથી.
 આથી લાચાર થઈને વકીલને ત્યાં જવું પડ્યું. ત્યાં જઈને તેણે
 યમરાજને કહ્યું કે, મહારાજ ! આ તે કેવો અન્યાય ? યમરાજએ
 કહ્યું કે ભાઈ ! શું છે ? વળી શેનો અન્યાય થયો ? વકીલે કહ્યું કે,
 હે યમરાજ ! તમે મને નોટીસ પણ આપી નહિ, ને આમ
 અચિંતો દબાવી દીધો તે ઠીક કહેવાય કે ? જુઓ, અમારે ત્યાં
 રહેવો યાદમ ફેરવે તોપણ નોટીસ આપે છે, ટપાલમાં ફેરફાર

થાય કે તુરત નોટીસ મળે છે, નાટકની પણ નોટીસ અગાઉથીજ અપાય છે, લક્ષસરામાં અને નાતના જમણમાં પણ અગાઉથીજ નોટીસ મળે છે, કોર્ટના કામમાં પણ અગાઉથીજ નોટીસ મળે છે, નિશાળમાં પણ રજનીનોટીસ અગાઉથી અપાય છે અને નોકરને રજ આપવી હોય કે ભાડુતને કાઢવો હોય તોપણ અગાઉથી નોટીસ મળે છે. વળી મોટી મોટી સભાઓ ભરવાની હોય કે ભાષણો થવાનાં હોય તોપણ અગાઉથી નોટીસ મળે છે, મરકીમાં પણ ઉંદરો તરફથી અગાઉથી નોટીસ મળે છે અને તમે તો મને જરા પણ નોટીસ ન આપી. માટે કાયદાની કલમ પ્રમાણે તમારે મને અહીંઆંથી મુક્ત કરવો જોઈએ. યમરાજએ કહ્યું કે, ભાઈ ! તારું કહેવું સત્ય છે. જમ પૃથ્વીમાં કાયદાસર કામ થાય છે, તેમ અમારે ત્યાં પણ કાયદા પ્રમાણેજ થાય છે. પૃથ્વીમાં જમ જૂના વખતના કાયદા નોખા હતા અને હાલના કાયદા પણ નોખા છે, તેમ અમારે ત્યાં પણ જૂના વખતના કાયદા નોખા હતા અને હાલના પણ નોખા છે. વકીલે કહ્યું કે, યમરાજજી ! અસલના વખતમાં માણસ સો સો વરસ સુધી જીવતા અને હાલમાં તો કાંઈ મેળજ નથી. માટે આમાં ક્યાં કાયદાસર થયું ? અને આમાં ક્યાં નોટીસ આપવા જેવું થયું ? યમરાજએ કહ્યું કે, ભાઈ ! અસલના વખતના લોકો પુણ્યશાળી હતા એટલે વધુ જીવતા અને તેઓને કાયદાસર ત્રણ નોટીસ આપવામાં આવતી હતી.જે, પહેલી નોટીસ દાંત પડવાની, બીજી કાને ધાક પડવાની અને ત્રીજી આંખે ઝાંઘું દેખાવાની. આવી રીતે ત્રણ ત્રણ નોટીસ આપતા હતા. હાલમાં પણ દરેકને નોટીસ અપાય છે અને તે કરતાં પણ વિશેષ યાદ આવે એવા બનાવો દરરોજ કરવામાં આવે છે. વકીલે કહ્યું ના, ના મહારાજ ! મને લાગે છે કે તમે તો તમારા કલાર્કને કહેતા હશે પણ તે ચૂકી જતો હશે અને કદાચ તે સિપાઇને આપતો હશે તો તે સિપાઇ નોટીસ પહોંચાડવાનું ભૂલતો હશે. જુઓને, મનેજ ક્યાં નોટીસ મળી છે ? યમરાજએ કહ્યું કે, ભાઈ ! તું કેટલી વાર મંદવાડમાંથી ઉઠ્યો છે ? અને તારા સગામાંથી કેટલાજણ મુવા છે ?

બોલ. વકીલે કહ્યું ‘મહારાજ ! મંદવાડમાંથી તો હું માંડમાંડ બે વાર બચ્યો છું અને સગામાંથી ઝાઝામાં ઝાઝા ચારપાંચ જણા તો મરી ગયા છે.’ યમરાજએ કહ્યું ‘ભાઈ ! ત્યારે તારાજ કહેવા પ્રમાણે તને છ—સાત નોટીસ તો મોકલી તોપણ તું સમજ્યો નહિ, એમાં હું શું કરું? વળી તમને દરરોજ યાદ આવે તે વાસ્તે ભરતી ને આટ, ઉદય ને અસ્ત, તડકો અને છાંયો કરવામાં આવે છે. તે ઉપરથી પણ ધડો લેવાનો છે કે જન્મ્યું તે જવાનું. આટલું આટલું છતાં તમે એમ કહો છો કે અમને નોટીસ નહોતી આવી, તે કેમ ચાલે?’ વકીલે કહ્યું કે ‘યમરાજ ! હવે મારી ખાત્રી થઈ કે આપે મને અહીંઆં તેડાવી લીધો તે કાયદાસરજ તેડાવ્યો છે. આપને હવે જ ચોગ્ય લાગે તે ન્યાય આપો. પછી યમરાજએ તેના ચોપડા જોઈને તેની કરણી પ્રમાણે તેનો ન્યાય આપ્યો.’

ભાઈએ અને બહેનો ! આ વાત ઉપરથી આપણે યાદ રાખવું કે યમરાજ તો આપણને દરરોજ નોટીસ આપે છે, પણ આપણે તે બિલકુલ ધ્યાનમાં લેતાજ નથી; માટે આજથી દરરોજ તે નોટીસ યાદ રાખીને પ્રભુનું સ્મરણ કરવાને ચૂકવું નહિ, કારણ કે કાળનો કાંઈ ભરોસો નથી, ક્યારે તેડું આવશે તે નક્કી નથી; પણ એક દિવસ જવું છે તે તો નક્કીજ છે. માટે હરિનું સ્મરણ કરો, પ્રભુનું સ્મરણ કરો.

૫૬

તારે માથે નગારાં વાગે મોતનાં રે, નથી એક ઘડીનો નિરધાર;
તોય જાણ્યા નહિ જગદીશને રે.

મોટા મેલીને રાજ મરી ગયા રે, જતાં ન લાગી વાર. તોયં
તાડું જોખન ગયું જખ મારતું રે, માથે કાળા મટી ગયા દેશ. તોયં
અંતકાળે લેવાને જમ આવીયા રે, તેનો ભાળી ભયંકર વેશ. તોયં
રોમ કોટી વિંછી તણી વેદના રે, દુઃખ પામ્યો તું દૈવના ચોર. તોયં
સગાં સ્વાર્થી મન્યાં સર્વ લૂંટવા રે, તેનું જરીએ ન ચાલે જોર. તોયં
જીભ ટુંકી પટી ને તૂટી નાડીઓ રે, થયું દેહ તજ્યાનું તત્કાળ. તોયં
દેવાનંદ કહે ન જાણ્યા મારા નાથને રે, મળ્યો માણસનો દેહ વિશાળ.

રત્ન ૪૫ મું—દુઃખ છે તે સુખને માટેજ.

રસમાં સરસ લૂગડું હોય, ઉંચામાં ઉંચી કિંમતનું લૂગડું હોય, તોપણ તેની ઉપર કાતર મૂકતાં દરજીને દયા આવતી નથી કે તેમાં સોયથી સીવતાં તેનું મન અચકાતું નથી. દરજી કાતર મૂકે છે અને સોયની ચાલી લૂગડામાં ભોંકે છે તેનું કારણ ખરું જોતાં લૂગડાને સુખ આપવા માટે છે. અગર જો કે પહેલાં દુઃખ જવું લાગે છે પણ જ્યારે લૂગડું સીવાઈને તૈયાર થાય ત્યારે મોટા મોટા રાજાઓ, મહારાજાઓ અને દેવની મૂર્તિઓ પણ તે લૂગડાનો અંગીકાર કરે છે. વળી સુથાર પણ સરસમાં સરસ લાકડાને કરવતથી વહેરે છે, રંદો મારે છે અને ખીલા પણ ઠોકે છે; પણ અતે જો પરિણામ જોઈએ તો તેથી તે એક સરસ મહેલ કે દેવળ બનાવે છે, કે જ્યાં દેવ ને રાજાઓ બિરાજે છે. પથ્થર ઘડનારાઓ પહેલાં પથ્થરને છીણીના ધા મારે છે અને ધા મારી મારીને પથ્થરને ખૂબ દુઃખ આપે છે; પણ છેવટે જ્યારે તે મૂર્તિ બને છે ત્યારે તેની ઉપર પુષ્પ, ચંદન, ગુલાલ વગેરે ચઢે છે અને તેને સર્વ નમસ્કાર કરે છે. ચોપડી છાપનારાઓ કાગળને પલાળે છે, તેને ખૂબ દબાવે છે, પ્રેસના ધક્કા મારે છે અને છેવટે પણ ખૂબ દબવી દબવીને એને દુઃખ આપે છે; પણ જ્યારે દુઃખ આપવાનું પૂરું થાય છે ત્યારે લોકો તેને લેવાને દોડદોડ કરી મૂકે છે અને તેને વહાલામાં વહાલી ચીજ ગણે છે અને ગીતા કે ભાગવત જવાંની તો દરરોજ પૂજા કરે છે. આવી રીતે ભાઈઓ અને બહેનો ! શરૂઆતમાં જ દુઃખ આવી પડે છે તે અંતમાં લાભદાયક છે. દુનિયામાં અસ્ત અને ઉદય, ઓટ અને ભરતી થયાજ કરે છે; માટે અસ્ત અને ઓટ વખતે ન મુંઝાતાં હમેશાં ધીરજ રાખવી. ઉપરનાં દષ્ટાંતોની માફક દુઃખ છે તે સુખને માટેજ છે, એમ વિચારવું. આપણાં કરેલાં કર્મો આપણે નહિ ભોગવીએ તો કાણ ભોગવશે ? આપણું દેવું આપણે નહિ ઈઈએ તો કાણ દેશે ? આપણું વાવેલું આપણે નહિ લણીએ તો બીજું કાણ લણશે ?

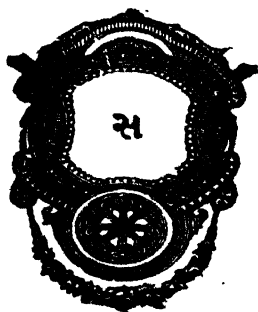
માટે જટલું લોગવાયું એટલું આછું, જટલા કરજમાંથી મુક્ત થયા એટલું સુખ અને જટલું લણી લીધું એટલો ફાયદો; માટે દુઃખમાં ન મુંઝાતાં ધીરજ રાખીને હરિનું લજન કરવું.

૫૬

જીવ તું શીદને ચિંતા ધરે, કૃષ્ણને કરવું હોય તે કરે. ૧૯૬
સ્થાવર જંગમ જડ ચૈતનમાં, માયાનું બળ હરે;
સ્મરણ કર શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું, જન્મ મરણ બંધ હરે. કૃષ્ણને ૦ ૧
નવ માસ પ્રાણી શ્રીકૃષ્ણનું, ધ્યાન ગર્ભમાં ધરે;
માયાનું આવરણ ક્યું ત્યારે, લખચોરાશી ફરે. કૃષ્ણને ૦ ૨
તું અંતર ઉદ્વેગ ધરે તેથી કારજ શું સરે;
ધણીનો ધાર્યો મનસૂળો, હર બ્રહ્માથી નવ ફરે. કૃષ્ણને ૦ ૩
દોરી સર્વની એના હાથમાં, ભરાવ્યું ડગલું ભરે;
જવા જંત્ર વગાડે જંત્રી, તેવો સ્વર નીસરે. કૃષ્ણને ૦ ૪
થનાર વસ્તુ થયા કરે જ્યમ, શ્રીફળ પાણી ભરે;
જનાર વસ્તુ એણી પેરે જશે, જ્યમ ગજ કોહું ગરે. કૃષ્ણને ૦ ૫
જવું જટલું જ જ્યમ કાળે, તે તેને કર હરે;
એમાં ફેર પડે નહિ કોઈથી, શીદ ફટાઈ મરે. કૃષ્ણને ૦ ૬
તાડું ધાયું થાતું હોય તો, સુખ સંચે દુઃખ હરે;
આપણનું અજ્ઞાનપણું એ, મૂળ વિચારે ખરે. કૃષ્ણને ૦ ૭
થાવાનું અણચિંતવ્યું થાશે, ઉપનિષદ આચરે;
રાખ ભરોસો રાધાવરનો, દયા શીદને હરે. કૃષ્ણને ૦ ૮

રત્ન ૪૬ મું—વ્યવહારનાં બધાં કામ કરવાને વખત મળે છે, પણ પ્રભુને ભજવા વખત મળતો નથી!

વારમાં વહેલા ઉઠીને પા કલાક સુધી દાતણ કરતાં કરતાં પાડોશીની સાથે તડાકા મારવા આપણને વખત મળે છે; પણ જે પ્રભુએ આપણને સાબતાબ ઉઠાડ્યા તેને યાદ કરવા વખત મળતો નથી. ઉંચામાં ઉંચો સાચુ લઈને અડધા કલાક સુધી નાહવાનો વખત

મળે છે, પણ સૂર્યનારાયણને અર્ધ આપવાનો વખત આપણને મળતો નથી. નાહ્યા પછી વાતો કરતાં કરતાં સારા કપમાં લહેજત-દાર ચા પીવાને વખત મળે છે, પણ હરિરસ પીવાને આપણને પાંચ મિનિટ પણ મળતી નથી. પછી છાપાં વાંચવાનો તથા તે ઉપર ટીકા કરવાનો વખત મળે છે, પણ ગીતાજીનો પાઠ કે વિષયસહસ્રનામનો પાઠ કરતાં આપણને આઠસ આવી જાય છે. બજારમાં જઈને જૂદી જૂદી જાતનાં શાક લઈ આવીને તેને સરસ રીતે સમારવાનો વખત મળે છે, પણ દેવદર્શને જવાનો વખત મળતો નથી. સ્નેહીઓસહિત નિરાંતે ખાવાને કલાક એકનો વખત મળે, પણ સત્સંગ કરવાનો વખત આપણને મળતો નથી. જમ્યા પછી નિરાંતે આરામ લેવાને આપણને વખત મળે, પણ ધર્મનાં પુસ્તકો વાંચવાનો આપણને વખત મળતો નથી. પૈસા મેળવવા ખાતર ચાર કલોક સુધી આંટા ખાવાને આપણને વખત મળે, પણ જ્ઞાન મેળવવા ખાતર સંતસાધુઓ પાસે જવાનો આપણને વખત મળે નહિ. સાંજે હવા ખાવાને તથા ફરવાને વખત મળે, પણ કથા સાંભળવાને આપણને ઘડી એકની કુરસદ મળે નહિ. રાત્રે નાટક હોય કે સરકસ હોય તો ત્યાં રૂપિયા ખર્ચાને તથા ઉબગરા કરીને જોવાનો વખત મળે, પણ ભજન-મંડળમાં જવાને ટાંગા ભાંગી જાય છે. બાગબગીચામાં ઉબણીઆ થતી હોય ત્યાં આનંદ જવાય, પણ જ્યાં હરિરસ ઉડતો હોય ત્યાં

ન જવાય. ક્રિકેટની મેચો થતી હોય, ઘોડા દોડવાની શરતો રમાતી હોય, દાડખાનું કૂટતું હોય, ગવર્નર સાહેબની સ્વારી નીકળવાની હોય ત્યાં ધક્કામુક્કી ખાતા, સિપાઇઓના ચાબખા ખાતા છતાં પણ જવાય; પણ જ્યાં હરિકથા થતી હોય, સદુપદેશ દેવાતો હોય, ભજનિયાં ગવાતાં હોય અને સારી રીતે આદરસત્કાર દઈને સૌને મેસાડતા હોય ત્યાં જવાશે નહિ.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આવી રીતે આપણે આપણો અમૂલ્ય કાળ શરીરના સુખસંબંધેજ ગાળીએ છીએ અને એક ક્ષણ પણ આપણે પ્રભુને ભજતા નથી. જ પ્રભુએ આપણી ઉપર ઉપકાર કરીને આપણને આવો દુર્લભ મનુષ્ય દેહ આપ્યો છે તેને વિસરી જઈએ છીએ અને સંસારના ક્ષણિક સુખમાંજ લચીપચી રહીએ છીએ. આપણે બધાં કામ કરવાને જમ વખત કાઢીએ છીએ, તેમ પ્રભુને માટે થોડો ઘણો પણ વખત જો નહિ કાઢીએ તો આપણે જરૂર પાછા ફેરામાં પડવાના; માટે તેને ભજવાનો સૌએ થોડો ઘણો પણ વખત કાઢવો.

ભજન

પ્રભુ તને પ્રસન્ન તે કેમ થાય, તારા દિલનું કપટ નવજાય. ટેક પ્રભુકીર્તન પ્રભુનામસ્મરણમાં, અતીશે આળસ કરે;
માથાફટ લવ પરનિંદામાં, આખો દિવસ નવ હારે. પ્રભુ ૦ ૧
પ્રભુનું પૂજન કરતી વેળા, કાયા તારી કંપે;
ગંજીફા સોગઠાં ફૂટતાં આઠ પહોર નવ જંપે. પ્રભુ ૦ ૨
હરિનું ચંદન ધસતાં તારૂં, શ્રમથી શરીર ખગડે;
કુંડી ફૂદકું લઈ મરી મશાલો, ભાવે ભાંગજ રગડે. પ્રભુ ૦ ૩
એકાદશી આછવનાં જાગરણ, અતિ કઠણ તને લાગે;
ભાંડ ભવેયા જેવા સાડ, સારી રાતજ જાગે. પ્રભુ ૦ ૪
હરિના ભક્તને લૂણું સૂકું, વેઠજ વળગી જાણે;
સગાં સંબંધી પડણા આવે, તેને પીરસે મિષ્ટ પરાણે. પ્રભુ ૦ ૫
જે પૈસાની ગુરુ સેવા બતાવે, ત્યાં ગણગણતું બોલે;
ધરની સ્ત્રી જ્યારે માગે ધરેણાં, ત્યાં હસી મગન થઈ ડોલે. પ્રભુ ૦ ૬
ખોટાં મોતી કાચ કીડિયાં, ભગવત ભૂષણ ધાલે;

સોનું રૂપું મણિમુક્તા વીણ, સુત સ્ત્રીને નવ ચાલે. પ્રભુ ૭
જગત દેખતાં જપવા બેસે, બાકી નાહ્ય ન ખાવા;
ગળાં કાપે ત્યાં થાય ગળગળો, એ વૈષ્ણવના ભાવા. પ્રભુ ૮
આ કરવું આ ના કરવું, એમ અન્યને શિક્ષા દે છે;
તે પ્રમાણે તું નથી કરતો, અનુચિત કર્મ કરે છે. પ્રભુ ૯
અંતરના છળ અન્ય ન લહે પણ જાણે અંતરજામી;
એ તો સાચાનો સંગી છે, દાસ દયાનો સ્વામી. પ્રભુ ૧૦

રત્ન ૪૭ મું—જન્મ્યું તે જવાનું અને ખીલ્યું તે ખરવાનું.

ક રાજ હતો તેને માંડ માંડ એક દીકરો
આવ્યો. તે છોકરા ઉપર તેનું બહુજ હેત
હતું તેથી તેને જરા પણ પોતાથી દૂર જવા
દેતો નહિ. જ્યારે તે છોકરો જુવાન થયો ત્યારે
બહુજ માંદો પડ્યો અને મરી ગયો. રાજ તે
છોકરાના શરીરને વળગી રહ્યો અને કાઢીને
તે મડદું ત્યાંથી લઈ જવા દેતો નહોતો; પણ કેટલાક માણસો મળી
રાજને ઘણી મુશ્કેલીએ આધો લઈ ગયા અને છોકરાને દાટીને
તેની ઉપર દેરી ચણાવી. રાજ ગાંડા જવો થઈ ગયો અને આખો
દિવસ તે દેરી પાસે જતો અને ત્યાં બેસીને રોયાજ કરે. આવી
રીતે થોડાક દિવસ ગયા ત્યારે તે ગામમાં એક સંત આવી ચઢ્યા.
આખા રાજ્યના મોટા મોટા અમલદારો તેની પાસે ગયા અને રાજ-
ને કાંઈ જ્ઞાન આપી સમજાવવા વિનંતિ કરી. તે સંત રાજ પાસે
ગયા અને રાજને કહ્યું કે, બચ્ચા! તારા છોકરાને પાછો બોલાવવો
હોય તો હું કહું તેમ કર. રાજ કહે કે, આપ જમ કહો તેમ કરવાને
તૈયાર છું. સંતે કહ્યું કે, આ દેરી ઉપર એક એવા માણસનું નામ
કાલરાવ કે જના ધરમાંથી કાઢી મરી ગયું ન હોય, અને જો તેમ
ન બને તો એક એવું કૂલ લાવ કે જે ખરી જતું ન હોય. રાજ કહે
કે બહુ સાડું મહારાજ! આ સાંભળીને રાજએ માણસો દોડાવ્યા
અને તેમને હુકમ કર્યો કે જાવ, એવા માણસનું નામ લઈ આવો

કે જેના ધરમાંથી કોઈ દિવસ કોઈ ન મર્યું હોય. માણસો તપાસ કરીને આવ્યા અને કહ્યું કે, રાજા ! એવો માણસ તો કોઈ નથી કે જેના ધરમાં કોઈ મર્યું ન હોય. ત્યારે રાજાએ બધા માળીને બોલાવ્યા અને કહ્યું કે, એવું કૂલ લઈ આવો કે જે ખરી જતું ન હોય. માળીઓ વાડીએ વાડીએ અને બગીચે બગીચે ભ્રમ્યા, પણ એકે એવું કૂલ ન મળ્યું કે જે ખરી જતું ન હોય. માળીઓ પણ કૂલ વિના પાછા આવ્યા તેથી રાજા નિરાશ થયો અને રાવા લાગ્યો. પેલા સતે કહ્યું કે, રાજા ! કલ્પાંત કરવું છોડી દે. આ માણસોના કહેવા ઉપરથી તું સમજી લે કે દુનિયામાં જે જન્મ્યું તે જવાનુંજ; કારણ જે એમ ન હોત તો કોઈ પણ માણસનું નામ આપણને મળત, કે જેના ધરમાંથી કોઈ ન મર્યું હોય. વળી જે કૂલ ખીલ્યું તે ખરવાનુંજ; કારણ કે જે એમ ન હોત તો આપણને એવું કૂલ મળત કે જે ખરેજ નહિ. રાજા ! દુનિયામાં કોઈ અમર રહ્યું નથી અને રહેશે પણ નહિ. હુકમી હોય કે હાજમ હોય, રંક હોય કે રાય હોય, સંત હોય કે શંખણી હોય પણ કાળ કોઈને મૂકતો નથી. પૈસા આપે કે લાંચરૂશ્વત આપે, દવા કરે કે મંત્ર જંત્ર કરે; પણ કાળ કોઈને છોડતો નથી, માટે આ ગાંડપણ છોડી દે અને પ્રભુને ભજી લે. રાજાને સંતનાં વચન સાચાં લાગ્યાં. સંતને તે પગે પડ્યો અને તેમને પોતાના રાજ્યમાં રાખી દરરોજ તેમની પાસેથી થોડો થોડો બોધ લેવા માંડ્યો. છેવટે રાજાને જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને સંતની કૃપાથી આનંદમાંજ રહેવા માંડ્યું.

વસંત રાગ

જીવન ચપલ જેવું ઝાકળ જળ, મન જેને વિચારી;
વાદળને જ્યમ વાયુ ચલાવે, તેવી કાયા છે તારી. જીવન૦૧
ભોગ સર્વ ક્ષણભંગુર ભવના, સ્વર્ગાદિક સુખ એવું;
થાય જાય પણ સ્થિર નહિ, અંતે ધન દામિની જેવું. જીવન૦૨
પૂર્ણ કળાએ ચંદ્ર પૂનમનો, દિન દિન ઘટતો જાય;
એવું જોખન જીવ સર્વનું, અંતે અમાસજ થાય. જીવન૦૩
અવ્યક્ત વૃક્ષ અલૌકિક એવું, ખીલે તેમ ખરે છે;

નામરૂપ ગુણ નાશવંત છે, ઉપજ એજ મરે છે. જીવન૦૪
અદ્ભુત ખેલ રચ્યો અવિનાશે, જોતાં પાર ન આવે;
છોટમ પરમ દયાલ પ્રજાનું, ભજન કરી દ્યોને ભાવે. જીવન૦૫

રત્ન ૪૮મું—કેદીઓને કેદખાનામાંજ સુખ ભાસે છે,
તેમ સંસારીઓને સંસારમાંજ સુખ ભાસે છે.

નોજમાં ફૂરસિંહ કરીને એક રાજ થઇ ગયો.
તેનામાં નામ પ્રમાણેજ ગુણ હતા—એટલે કે
તે બહુ ફૂર હતો. રાજ્યના લોભને વશ થઇને
તે ધણા નિરપરાધી માણસોને કેદખાનામાં
બેસાડી દેતો હતો. એવી રીતે તેણે ધણા
માણસોને કેદમાં બેસાડ્યા હતા. પછી ત્રીસ વર્ષ રાજ્ય કરીને
જ્યારે તે ગુજરી ગયો ત્યારે તેનો છોકરો દાનસિંહ ગાદીએ
આવ્યો. તે બહુજ દયાળુ અને ન્યાયી હતો. તેણે રાજ્ય ઉપર
આવીને બધા નિરપરાધી કેદીઓ કે જમને ધણાં વર્ષથી કેદમાં
પૂરવામાં આવ્યા હતા તેમને છોડી મૂકવાનો હુકમ કર્યો. ત્રીસ વર્ષ-
ના લાંબા વખત પછી તેઓ છૂટીને શહેરમાં ગયા તો ત્યાં તેઓને
બધું નવું નવું લાગવા માંડ્યું અને કોઇ ઠેકાણે તેઓને ગોઠ્યું
નહિ. પછી તેઓ રાજ પાસે આવ્યા અને ફરિયાદ કરી કે અમને
શહેરમાં ગોઠતું નથી, માટે અમને તો કેદખાનામાંજ રહેવા દો.
શહેરમાં અમે જૂદા જૂદા પડી જઇએ છીએ, એટલે અમારો સંગાથ
તૂટી જાય છે અને બિલકુલ ચેન પડતું નથી. હવે અમારે ધંધો
પણ શો કરવો? રાજ્યે કહ્યું કે, તમારે જે ધંધાની અડચણ
હોય તો હું મારા રાજ્યમાં જૂદા જૂદા ખાતામાં તમને રખાવું;
પણ બધાને સાથે એક ખાતામાં હું શી રીતે રાખી શકું? કેદી-
ઓએ કહ્યું કે અમારે ધંધો નથી જોઈતો, અમને તો ફરીથી
કેદખાનામાંજ રાખો; ત્યાં અમને જીવી મઝા અને આનંદ
આવે છે તેવી મજા અમને શહેરમાં આવતી નથી. શહેરનાં સુખ
અમને ઝેર જવાં લાગે છે. અમને તો કેદખાનામાંજ મઝા છે;

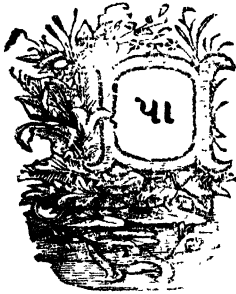
માટે કૃપા કરીને અમને ત્યાંજ રાખો. તેઓની આ અરજ સાંભળીને રાજ તથા તેની કચેરીના બધા અમલદારો હસવા લાગ્યા. છેવટે ઢેદીઓ બહુજ રોયા ત્યારે રાજ્યે તેઓને પ્રીતી ઢેદમાં મોકલવાનો હુકમ કર્યો. આ વાત જ્યારે ગામમાં ફેલાઈ ત્યારે બધા લોકો હસવા લાગ્યા, અને વાંચનાર પણ હસ્યા વિના રહેશેજ નહિ. પણ ભાઈઓ અને બહેનો ! તે ઢેદીઓ તે બીજા કોઈ નહિ, પણ આપણેજ છીએ. કારણકે આ સંસાર ઢેદખાનું છે અને આપણે બધા તેમાં પડ્યા છીએ. હવે પેલા રાજની પેઠે કોઈ સદ્ગુરુ કે સંત આપણને છોડવવા મથે છે તોપણ આપણને તે ગમતું નથી. સંસારમાંથી છૂટવાનું અને સ્વર્ગનાં સુખ ભોગવવાનું આપણને ગમતાં નથી. સંસારમાંજ આપણને આનંદ આવે છે અને સ્વર્ગનાં સુખ ઝેર જવાં લાગે છે. જમ ઢેદીઓને ઢેદખાના વિના ગોઠે વહિ, ઝેરના છીડાને ઝેર વિના ગોઠે નહિ; તેમ સંસારી જીવડાને સંસારવિના ગોઠતું નથી. પણ ભાઈઓ અને બહેનો ! ઢેદખાનું તો અતે ઢેદખાનુંજ છે, બંધન તે બંધનજ છે; તેમ સંસારની બેડી તે બેડીજ છે. માટે તેમાંથી છૂટવાને સદ્ગુરુ કે સંત કહે તેમ કરવું જોઈએ. આપણને પહેલાં તો ગોઠશે નહિ, પણ ધીરે ધીરે આપણે જમ બંધનમાંથી મુક્ત થતાં જઈશું તેમ તેમ આપણી આંખો ઉઘડતી જશે અને બંધનમાંથી તદ્દન મુક્ત થઈને ફરીશું; માટે હમેશાં સંસારરૂપી બંધનથી છૂટવાને થોડો થોડો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

૫૬

ઠરશે કંચનના થાળમાં, ડુંગરી વાઘણ દૂધ;
ત્રાંખા પિત્તળમાં નહિ ટકે, સો વાર કરીએ શુદ્ધ.
પ્રભુરસપ્રેમીજન પી શકે, હરિરસહરિનાજન પી શકે. પ્રભુ ૦ ૧
સોમવદ્ધી સંસારમાં, પયવે બ્રાહ્મણનો પુત્ર;
વમશે બીજ સહુ વર્ણ તે, શું થાય ધારેથી સૂત્ર. પ્રભુ ૦ ૨
ખારા જળની રે માછલી, મીઠા જળમાં મરી જાય;
ખારે કૂતરું ખીર તો, ઉલક આચિંતી થાય. પ્રભુ ૦ ૩
અફીણકેરી રે ઇંચળનું, મળશે ગોળેથી મોત;

જળજલ પામીને જવાસા, સૂકાય શાખા થક સોત. પ્રભુ ૪
 આખા જગની રે આંખોને, સૂરજ ઉગે સુખ થાય;
 ઉલૂક જગમાં અભાગીઆં, દિવસે કાંઈ ન દેખાય. પ્રભુ ૫
 સેવે સાકરને શ્રીમંતો, કરવા સુંદર કાય;
 ખર જો કાંકરો ખાય તો, જીવનું જોખમ થાય. પ્રભુ ૬
 મોંઘા મખમલનાં મૂઢિયાં, મઢતાં ખગડે પરવાજ;
 દેઘને આટલા દાખલા, રચના કીધી ઋષિરાજ. પ્રભુ ૭

રત્ન ૪૯ મું—રાજા મોટા કે રાજાઓનો રાજા ?

ટલીપુરમાં જગન્નાથજીનું એક મંદિર હતું. ત્યાં આગળ દર્શનની શોભા બહુજ સારી થતી હતી અને ભાવિક ભક્તો પૂર્ણ ભાવથી ત્યાં દર્શને આવતા હતા. વળી તે મંદિરમાં દરરોજ રાત્રે હરિભજન થતું હતું, તેમાં પણ કેટલાક ભક્તો ભાગ લેતા હતા. મંદિરની સેવા તથા હરિભજનનું મુખ્ય કામ પ્રેમદાસ કરીને એક સાધુ કરતા હતા અને તે ગામના રામદાસ કરીને એક ગૃહસ્થ તેમને સારી મદદ કરતા હતા. તેઓ બન્ને એક દિવસે સાથે બહાર ફરવા જતા હતા તેવામાં તેમને તે ગામના એક મોટા અમલદાર મળ્યા. તે અમલદાર રામદાસને ઓળખતા હતા એટલે તેમની પાસે આવ્યા અને ગામની નવા જૂની પૂછી. તે વાત પૂરી થઈ એટલે રામદાસે તે અમલદારને કહ્યું કે, સાહેબ ! આપ કોઈ દિવસ મંદિરમાં દર્શને કેમ પધારતા નથી ? આ પ્રેમદાસજી બહુજ પ્રેમથી સેવા કરે છે, દર્શનનો લાભ એક વખત તો જરૂર લેવો. અમલદારે કહ્યું કે, હું હમણાં બહુજ કામમાં છું એટલે મને જરા પણ દુરસદ મળતી નથી એટલે હું આવી શકું તેમ નથી. રામદાસે કહ્યું કે દર્શને ન પધારાય તો રહેવા દો, પણ આપ રાત્રે તો એક વખત જરૂર આવો. રાત્રે અમે બધા એક કલાક બેસીએ છીએ અને પ્રભુનું કીર્તન તથા તેના ગુણ ગાઈએ છીએ. અમલદારે કહ્યું કે, શેઠ !

રાત્રે તો મારાથી અવાયજ નહિ; ક'રણકે રાત્રે તો મારે આપ-
ણા રાજજી પાસે સલામે જવું પડે છે. મહેનત કરી કરીને
હું મની ગયો ત્યારે માંડ માંડ દરરોજ સલામે જવાની રજ
મળી છે. તમે જાણો છો ને કે, આપણા ગામમાં મોટા મોટા
ત્રીસ ચાલીસ અમલદારો છે, પણ માત્ર બે ચારનેજ ત્યાં
સલામે જવાની રજ છે. એ તો જનાં ભાગ્ય હોય તેનાથીજ ત્યાં
જવાય. કેમ મહારાજજી ! ખરું કે નહિ ? આ સાંલળીને મહારા-
જજીથી ન રહેવાયું એટલે તે ગોદ્યા કે સાહેબ ! માહું લાગે તો
માફ કરજો; પણ જ્યારે તમે મને પૂછો છો ત્યારે કહું છું કે, તમારા
કરતાં તો અમારા ગરીબ ભક્તજનો છે તે વધારે ભાગ્યશાળી છે.
અમલદારે કહ્યું કે, મહારાજ ! તે વળી કેવી રીતે ? મહારાજ કહ્યું
કે, તમારે સલામે જવાને કેટલી મહેનત કરવી પડે છે તે જાણો છો
ને ? અમારે પ્રભુના દરબારમાં જવાને જરાયે મહેનત પડે છે ?
વળી તમારે ત્યાં તો લોકોને અટકાવવા દરબારમાં સિપાઇઓ
રાખવા પડે છે, પણ અમારે ત્યાં તો લોકો એમની મેળે આવતા
અટકી જાય છે; કારણ કે પાપી માણસો પ્રભુના મંદિરમાં પગ
મૂકવાની હિંમતજ ધરી નથી શકતા. પ્રભુના તાપથી તે તો દોઢ
ગાઉ આધાજ ભાગી જાય છે. મહેરબાન સાહેબ ! એ તો જણે
પેલે ભવ પુણ્ય કર્યાં હોય તેજ પ્રભુના દરબારમાં અને હરિષ્ઠીર્તન-
માં જઈ શકે છે, બીજાથી ત્યાં જવાય નહિ. વળી તમારા રાજ
તો આજ છે ને કાલ નહિ, અને અમારા રાજ તો કાયમ છે. તમારા
રાજની સત્તા બહુ તો હજાર ગામ ઉપર ચાલતી હશે, પણ
અમારા રાજની સત્તા તો આખા બ્રહ્માંડમાં છે. કહો સાહેબ ! ત્યારે
હવે તમારા રાજ મોટા કે રાજઓના રાજ એવા અમારા પ્રભુ
મોટા ? આ સાંલળીને પેલો અમલદાર ચૂપજ થઈ ગયો અને
પછી મહારાજને પગે લાગ્યો તથા દરરોજ એક વખત દર્શને
અથવા તો હરિષ્ઠીર્તનમાં જવા તેણે દૃઢ નિશ્ચય કર્યો.

ભાઈઓ અને બહેનો ! પ્રભુના દરબારમાં કે હરિષ્ઠીર્તનમાં
જવું તે બહુજ ભાગ્યની વાત છે. પાપી પુરુષોથી ત્યાં ક્યાંય જવા-
તું નથી. એ તો મહાપુણ્ય કર્યાં હોય તોજ એવા મંદિરમાં અને

સત્સંગમાં જવાનું મન થાય. માટે પ્રભુના મંદિરમાં કે સત્સંગ-
માં થોડાજ માણસો આવતા હોય તો તેથી મુંઝાવું કે ગભરાવું
નહિ; કારણ કે ત્યાં આગળ આવવાને થોડા જણનેજ પ્રભુએ
અધિકાર આપેલો છે. તમને તેવો અધિકાર મળેલો છે. માટે
પ્રભુનો ઉપકાર માનો, તે મહાન દયાળુ પિતાનો આભાર માનો.

૫૬

જગનાં મોટાં ખોટાં માન, હરિ સેવે તેજ લાગ્યવાન.
જગના મોટા ચાર દિવસના, અંતે થતા હેરાન;
સુખ દુઃખ ક્ષણિક ખમી હરિજન તો, સદા થતા શ્રીમાન. જગનાં
જગમાં ડાહ્યા બહુ ગણુ ય પણ, અંતે ભૂલે ભાન;
એજ વખત હરિજનના ઉરમાં, ઉપજે ઉત્તમ જ્ઞાન. જગનાં
જગમાં મોજે કરે તેમને, મૃત્યુ થાય મોકાણુ;
હરિની સેવા કરનારાંને, એવીજ મળે દહાણુ. જગનાં
જગનાં ધનિક મૂઢી અહીં સઘળું, જય મહા દુઃખ સ્થાન;
જગ છૂટતાં હરિજનને તો મળે અપૂર્વ વિમાન. જગનાં
જગના મહારાજનો અંતે, જમ પકડે છે કાન;
ખરા હરિજનને લેવાને, આવે દેવ મહાન. જગનાં
મેળવતાં રાખતાં જતાં દુઃખ, મોટપ દુઃખ સમાન;
અથી સાચી મોટાઈ જોઈએ તો સેવ્યા કર લગવાન. જગનાં

રત્ન ૫૦ મું—સત્સંગની ખુબી

ઢાની ગમે તે વસ્તુ પછી તે સાંકળ, ખીલો, સ્કૂ, તાણું, કુંચી કે સળિયો હોય પણ જો તે પારસમણિને અડે તો તરતજ સોનારૂપ થઈ જાય છે. જની પાસે કામધેનુ હોય તે ગમે તે વસ્તુને પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને જની પાસે કલ્પવૃક્ષ હોય તે મનથી ઈચ્છેલા પદાર્થો મેળવી શકે છે; પણ આ પદાર્થો મેળવવામાં અટલે કે પારસમણિ, કામધેનુ કે કલ્પવૃક્ષ પ્રાપ્ત કરવામાં તપ કરવાં પડે છે. એ કાંઈ સહેલાઈથી પ્રાપ્ત થાય તેવાં નથી.

પણ એ ત્રણે કરતાં વિશેષ મનઈચ્છિત પદાર્થો આપવા-વાળી અને કાંઈ પણ મહેનત વિના પ્રાપ્ત થઈ શકે એવી એક ચીજ છે અને તે સત્સંગ છે. કદાચ આ વાત તમે નહિ માનો, પણ આપણાં શાસ્ત્રો અને ઋષિમુનિઓ પણ તે વાત પોકારી પોકારીને કહે છે. આમ છતાં પણ જો તમે તે માનતા ન હો તો આપણા સંસારનાજ દાખલા સાંભળો, એટલે તરતજ તે વાત તમારે ગળે ઉતરશે. જુઓ, એક સાધારણ માણસની છાટી હોય પણ જો તે રાજની સાથે પરણે તો તે પટરાણી થાય અને રાજ તો શું પણ આખું રાજ્ય તેના કબ્જામાં રહે. વળી બે બદામનો ખવાસ હોય, સીદી હોય, કોળી હોય કે પછી વાળંદ હોય; પણ તેના ઉપર દરબારની મહેરબાની હોય તો મોટા મોટા અમલદારો પણ તેના ગુલામ થઈને રહે. વળી કોઈ આખરદાર ગૃહસ્થને ત્યાં નોકર હોય કે આગખીતો હોય તો ગામમાં તે ગૃહસ્થને લીધે તેના નોકરોની અને આગખાણુવાળાની પણ આખર વધે. તે શેઠ કોઈને ત્યાં જમવા જવાના હોય કે ટીપાટીમાં જવાના હોય કે મેળાવડામાં જવાના હોય, કે જત્રાએ જવાના હોય; તો સાથે તેના નોકરોનું પણ કામ થાય છે. વળી ખેતરોમાં જુઓ કે બગીચામાં જુઓ તો ત્યાં પણ મોટાં ઝાડો-

રત્ન ૫૧ મું—આ સંસાર મુસાફરખાનું હોવાથી
આપણે હળીમળીને ચાલવું જોઈએ.

ક સાધુ હતો. તે કાશી, મથુરા, પ્રયાગ, અયોધ્યા, હરિદ્વાર, બદ્રી-કેદાર, જગન્નાથ, રામેશ્વર, નાશિકત્રંબક વગેરે સ્થળે યાત્રા કરીને મુંબઈ આવ્યો; કારણ કે તેને દ્વારકાં જવું હતું. તે રેલગાડીમાંથી ઉતર્યો અને સ્ટેશન બહાર આવ્યો, એટલે મોટાં મોટાં મકાનો, ગાડીઓની ધમાધમ, માણસોની ખૂબ આવ-જા, ગામના ઘોડાના ખડખડાટ તથા રેંકડાના બળદીઓના ધુધરાના ઝણઝણાટ સાંભળીને તે તો દંગજ થઈ ગયો. તે બિચારો અજાણ્યો હતો અને વળી સાથી-વિનાનો હતો એટલે ક્યાં જવું તે તેને સૂઝ્યું નહિ; પણ છેવટે 'હરિ કરે તે ખરી' એમ મનમાં ધારીને આગળ ચાલ્યો. થોડે છેટે ગયો ત્યાં આગળ તેણે એક બગીચો જોયો. તેમાં મકાન હતું અને તેમાંથી ઘણા લોકો આવ-જા કરતા હતા. વળી તે મકાનની ડેલી ઉપર કોઈ ચોટ્ટીદાર નહોતું, તેથી તેને લાગ્યું કે આ ધર્મશાળા હશે; કારણ કે અહીં આંથી ઘણા લોકો જાય છે અને આવે છે તોપણ તેને કોઈ અટકાવતું નથી. આમ ધારીને તે અંદર ગયો અને બંગલાની અગાશીના મોઢા આગળ આસન પાથરીને સૂતો. તે થાકી ગયો હતો એટલે તેને તરતજ ઉંઘ આવી ગઈ. થોડી વાર પછી તે બંગલાના શેઠ અગાશીમાં હવા ખાવા આવ્યા અને પેલા સાધુને જોઈને રાડો પાડવા લાગ્યો કે 'હે સાધુડા! હે સાધુડા!' સાધુ તો આ સાંભળીને જાગી ઉઠ્યો અને સામે જોયું તો અગાશીમાં એક માણસને જોયો. શેઠે કહ્યું કે, તું અહીં કેમ સૂતો? સાધુએ કહ્યું કે, ધર્મશાળામાં સૂવાનો તો સર્વને હક છે. શેઠે કહ્યું 'જા, જા. એલા ગાંડો ખાંડો થઈ ગયો છે કે શું? આ કાંઈ ધર્મશાળા નથી. આ તો મારે બંગલો છે. અહીં આંથી ચાલ્યો જા, નહિ તો ધક્કા મરાવીને કઢાવવો પડશે.' શેઠની રાડો સાંભળીને બે ચાર નોકરો દોડી

આવ્યા અને પેલા સાધુને મારીને કાઢવા લાગ્યા. સાધુએ કહ્યું કે ‘ભાઈ! જરા ઉભા તો રહો. હું જવાને ક્યાં ના પાડું છું? પણ જરા તમારા શેઠની સાથે એક વાત કરવા દો.’ સાધુએ કહ્યું કે, શેઠ! આ બંગલો તમે બંધાવ્યો હતો? શેઠે કહ્યું ‘મેં નહિ, પણ આ બંગલો તો અમારી ચાર પાંચ પેઢીથી ચાલ્યો આવે છે.’ સાધુએ કહ્યું ‘તમારા દાદાના દાદા, અને તેના દાદા અને તમારા બાપા અને કાકા બધા ક્યાં ગયા?’ શેઠે ‘કહ્યું’ તે તો બધા ગુજરી ગયા.’ સાધુએ કહ્યું “ભાઈ! આ બંગલો બંધાવનારા પણ ચાલ્યા ગયા અને તેં જોયું તેમ તારા દાદા અને તેના છોકરાઓ પણ ચાલ્યા ગયા, ત્યારે આ શું ધર્મશાળા નથી? આ સંસાર આખો એક મોટી ધર્મશાળા છે અને વાડી, બાગ, બગીચા અને બંગલા છે તે નાની ધર્મશાળા છે; કારણ કે તેમાં પરલોક-માંથી વટેમાર્ગીઓ આવે છે, થોડી વાર રહે છે અને પાછા હતા ત્યાં જાય છે. ભાઈ! મોટા મોટા રાવણ અને રામ જેવા પણ ચાલ્યા ગયા તો આપણા શા ભાર! આ જમીન છે તે તો પૃથ્વી માતા છે. તેને તો બધા સમાન છે; માટે તેના ઉપર બે થી વિશ્રાંતિ લીધી તેમાં તારું કાંઈ બગાડયું? જેમ તારા દાદાઓ આ જગ્યા સાથે લઈ જઈ શક્યા નહિ, તેમ તું પણ લઈ જઈ શકવાનો નથી. આમ છે તો બીજાઓના ઉપર જે મફતનો ઉપકાર થતો હોય તો કેમ ન કરવો? દધીચિ, મોરધ્વજ, સગાળ-શા વગેરેએ પરોપકાર વાસ્તે દેહની પણ દરકાર નહોતી રાખી, તો ભાઈ! આ ચાર હાથની જમીનમાં આમ શું કામ ધક્કા મરાવે છે?” આ સાંભળીને શેઠ તો દડદડ રોવા મંડી પડ્યો અને સાધુના પગમાં નમી પડ્યો. પછી શેઠે તે સાધુને આઠ દિવસ સુધી રાખ્યો અને તેની પાસેથી બોધ લીધો.

ભાઈઓ અને બહેનો! પ્રભુએ આપણને જે કાંઈ વૈભવ આપ્યો છે તે કાંઈ આપણા એકલાનાજ સુખ અર્થે ભોગવવાને નહિ, પણ પ્રભુના દરેક બાળકને માટે તે ભોગવવાના છે. આપણી પાસે વૈભવ ન હોય તો કર્મે કરીને કે વચને કરીને પણ બીજને

સુખ આપવું જોઈએ. કોઈને ધર્મશાળા ખતાવીને, કોઈને પાણી પાઘને, કોઈની સાથે મીઠાશથી વાત કરીને, કોઈને પ્રભુનાં ભજન-કીર્તન સંભળાવીને કે કોઈને બટકુ રોટલો આપીને પણ આપણે સુખ આપવું જોઈએ; કારણ કે પ્રભુ તેમાંજ રાજ છે અને પ્રભુ તેમાંજ વધારે પ્રસન્ન છે.

૫૬

કદી કોઈ સાથે ઉદાસી ન કરીએ,
લેદે ભૂલી નયન નહિ ભરીએ. ટેક.

આપણુ પાનથ થયા અહીં ભેળા, હું-તુંપણું પરહરીએ;
આજ અને કોઈ કાલ જવાના, આખર એમ વીખરીએ. કદીં
ક્યાંથી આવ્યા ક્યાં જવાનું, જાણી શકાય ન જરીએ;
શું લઈ આવ્યા શું લઈ જવું, વેર વિરોધ વિસરીએ. કદીં
ક્લેશ કરી નિર્મૂલ મમત્વે, કેમ પરસ્પર મરીએ;
સંપ કરી સુખ સર્વ જમાવી, અંતરથી અનુસરીએ. કદીં
નાવ-નદીસંયોગ બન્યો છે, તત્ત્વવિચારથી તરીએ;
કેશવ સમય ગયો નહિ આવે, ઠીક રહીને ઠરીએ. કદીં

રત્ન પર મું-માયાને વળગનારા ખૂડે છે અને
માયાને તજનારાઓ તરે છે.

ક વખત વિલાયતથી મુંબઈમાં એક મોટી
જખરી આગબોટ આવી. તેની અંદર બાગ,
બગીચા, રેલ્વે, ટ્રાન્વે, નાટકશાળાઓ, જૂદી
જૂદી જાતની રમતગમતનાં સાધનો, જૂદી
જૂદી અને નવી નવી ફેશનવાળી ચીજોની

દુકાનો વગેરે હતું. ખરું કહીએ તો તે એક મોટું શહેર હતું.
તે સ્ટીમર થોડો વખત મુંબઈ રહી અને પાછી વિલાયત જવાને
ઉપડી ગઈ. તેની અંદર મોટા મોટા અમલદારો, ગૃહસ્થો અને
માત્ર બે ચાર પાદરીઓજ હતા; કારણ કે તેની ફી બહુ જખરી
હતી. સ્ટીમર ચાલી એટલે બધા લોકો જૂદી જૂદી રમતગમતમાં

અને આનંદ કરવામાં પડી ગયા. તેઓ તો ત્રણ ચાર વખત ખાય, બે ત્રણ વખત ચા પીયે અને બીજો વખત રમતગમતમાં અને નવી નવી ચીજો જોવામાં અને ખરીદવામાંજ કાઢતા હતા. પેલા પાદરી-ઓ હતા તે આઓ દિવસ ધર્મની ચોપડીઓજ વાંચતા અને પ્રભુની પ્રાર્થના કરતા. બે ચાર દિવસ ગયા એટલે એકદમ વાદળ ચઢી આવ્યું અને ચારે કોર ધનધોર થઈ રહ્યું. વિજળી ચમકવા લાગી અને વાદળોમાં ગડગડાટ થવા માંડ્યો. પવન એકદમ ફૂંકાવા માંડ્યો અને વરસાદ પણ મૂસળધાર વરસવા માંડ્યો. સ્ટીમર ખૂબ ડોલવા લાગી અને અંદર પાણી પણ આવવા માંડ્યું. કપ્તાને તથા ખારવાઓએ ખૂબ મહેનત કરવા માંડી અને જમ બને તેમ કોઈ નજીકના કાંઠા તરફ હાંકવા માંડી. જમ જમ વખત જતો જાય, તેમ તેમ તો પવનનું જોશ વધતું ગયું અને વરસાદ પણ બમણા જોરથી વરસવા માંડ્યો. આ જોઈને ઉતાડિયો ગભરાઈ ગયા, કેટલાકના તો મળમૂત્ર છૂટી ગયા, કેટલાકને ઉલટી થઈ અને કેટલાક તો પાટિયાં ઉપર બેભાન થઈને પડ્યા; પણ પેલા પાદરીઓ તો પ્રભુની પ્રાર્થના કરવા માંડી પડ્યા હતા. પાણી અંદર એકદમ આવવા માંડ્યું અને કપ્તાને હુકમ કર્યો કે ‘હવે જને બચવું હોય તે તરીને પેલે કિનારે જાઓ. જલીબોટો આ તોફાનમાં કામ નહિ કરી શકે; માટે જને જવું હોય તે ભૂસ્કા મારીને જાઓ. અમે તો અહીં આંજ મરીશું.’ આ સાંભળીને ઉતાડિયો તો એકદમ દોડ્યા અને પોતાની કિંમતી ચીજો અને વસ્તુઓ લઈને કેટલાએકે કેડે બાંધી, કેટલાએકે પહેરાય તેવી પહેરી લીધી, કેટલાએકે ગળામાં નાખી, કેટલાકે પગ તથા હાથ સાથે બાંધી ત્યારે કેટલાએકે નાનાં નાનાં પોટકાં બાંધીને વાંસા સાથે બાંધી લીધી. આમ કરીને સર્વે દરિયામાં પડ્યા. પેલા પાદરીઓ પાસે તો કાંઈ હતું નહિ, એટલે તેઓની પાસે કાંઈ ભાર નહોતો; એટલે તેઓ તો પ્રભુનું નામ લઈને એમ ને એમ પડ્યા. તેઓ તો માયાથી નિરાળા હોવાથી અને પ્રભુના નામમાં વિશ્વાસ હોવાથી એકદમ પેલે પાર ગયા અને ત્યાંથી જુએ છે તો બધા ઉતાડિયો માયાના ભારને લીધે ડૂબતા

હતા. તેઓએ તેમને ઘણી શિખામણુ આપી કે, તમારી પાસે છે તે નાખી ઘો, તે ફેંકી ઘો તો પાર ઉતરશે; પણ તેઓએ તે માન્યું નહિ એટલે બધા ડૂબી મુચ્યા.

ભાઈઓ અને બહેનો ! પેલી સ્ત્રીમર છે તે આ સંસાર છે અને તેમાં રમતગમત અને બીજાં ઘણાં કસાવનારાં સાધનો છે. જન્મ પેલા બધા ઉતાડ્યો મોજમઝામાં કસાઈ ગયા, તેમ આપણે બધા પણ અહીંયાં સ્ત્રી, પુત્ર, ધરખાર વગેરેમાં કસાઈ પડીએ છીએ અને પ્રભુને ભૂલી જઈએ છીએ. વળી મરણુ વખતે પણ પેલા ઉતાડ્યોની પેઠે આપણે માયાનેજ વળગી રહીએ છીએ અને હાથે કરીને નરકમાં ડૂબીએ છીએ. પેલા પાદરીઓની પેઠે જો તરવું હોય તો તેમની માફક માયાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ અને પ્રભુને ભજવા જોઈએ.

૫૬

માયા માયા કરતો મૂરખ,	ઠામ ઠરી નવ બેઠો રે;	
સંતસલામાં રનેહ ન રાખ્યો,	પાપ સલામાં પેઠો રે.	૧
અદ્ય જીવનની આશા લાંબી,	કૌતક આ તે કેવું રે;	
કાંસી હેતાં ચઢ્યું કુલેકું,	આ જગતું સુખ એવું રે.	૨
તરુવર ઉપર મધનું ટીપું,	જીભડી જૂદી થાશે રે;	
વરણાગીમાં વાંકો ચાલે,	જમડા ઝાલી જશે રે.	૩
કીડા વળુંદું ફૂતડું દોડે,	જંપે નહિ તે જરિયે રે;	
વિષય વળુંદો વળખાં વેણે,	ડૂબ્યો દુઃખને દરિયે રે.	૪
કલાલ કેરા ધરનો ઉંદર,	દાર પીને ડોલે રે;	
ઝડપ કરીને મનિયે ઝાલ્યો,	ફાડી કાળજ ફાલે રે.	૫
ભાદરવાનો ભીંડો તે તો,	વિલાઈ જશે વહેલો રે;	
ધન જોખનના ધમધમાટમાં,	ગરવ કરે તે ઘેલો રે.	૬
ખારા રણમાં ખૂટલ પ્રાણી,	મૃગજળ દેખી મોહ્યો રે;	
ઋષિરાજની શીખ ન રાખી,	અજગર આંચળ દોહ્યો રે.	૭

રત્ન ૫૩ મું—પ્રભુ આપણી સેવા કેમ સ્વીકારતા નથી ?

ભુને વાસ્તે વસ્ત્ર કે વાધા કરાવવા હોય તો આપણે હલકું મલમલ કે સોંધું કે હલકું રેશમી વસ્ત્ર લઈએ; જ્યારે આપણાં છોકરાં કે સ્ત્રી અથવા આપણે પોતાને પહેરવા બેઠાએ ત્યારે ઉંચામાં ઉંચો માલ આપણે ખરીદીએ છીએ. આપણો જન્મોત્સવ હોય ત્યારે ઉંચામાં ઉંચું શુભાખજળ, સરસમાં, સરસ તેલ, ઉંચામાં ઉંચી મિઠાઈઓ મળી શકે તેટલાં શાક વગેરે લાવીએ છીએ અને પ્રભુના જન્મોત્સવને દિવસે તેનો સોમો ભાગ પણ આપણે કરતા નથી. જન્મદિવસના ઉત્સાહમાં નાચપાટીઓ થાય, હારમોનિયમ અને તબલા વગાડાય; પણ પ્રભુજન્મના ઉત્સવમાં નહિ હરિષ્ટીર્તન કે નહિ હરિકથા. આપણા મિત્રોને જમવાનું કહ્યું હોય ત્યારે તેમને પહેરાવવાને સરસમાં સરસ ફૂલગોટા અને સાચા ફૂલના હાર મંગાવીએ છીએ. તે જમવા બેસે ત્યારે પાસે મીણબત્તીઓની દિવાલગીરીઓ બળતી રહે છે, સરસમાં સરસ સુગંધીદાર અગરબત્તીઓ પાસે મૂકવામાં આવે છે; પણ પ્રભુની પાસે ન મળે દીવો કે ન મળે અગરબત્તી અને વળી બે પરાણે મૂકવામાં આવે તો એક નાની વાટવાળી દીવી મૂકવામાં આવે છે. કારણ કે પ્રભુએ સૂરજ, ચંદ્ર અને તારાઓ બનાવ્યા છે, એટલે એમને વધારે પ્રકાશની જરૂર ન રહે ! અગરબત્તી મૂકવામાં આવે તો હલકામાં હલકી બે પૈસાની પાશેરવાળી મૂકવામાં આવે, અને પ્રભુને ધરવાને ખોટાં ફૂલ હોય તો પણ ચાલે. દિવાળીને ટાંકણે આપણે અમલદારોને સરસમાં સરસ ફૂલ, મેવો આપીએ અથવા સાકર આપીએ; પણ પ્રભુને જ્યારે પ્રસાદ ધરવાની વાત આવે ત્યારે સડેલામાં સડેલાં કુટ લઈ આવીએ અને સાકરની એક નાની સરખી ગાંગડી મૂકીને પ્રભુને સમજાવી દઈએ. આપણને સૂવાબેસવા માટે તો સરસમાં સરસ હવાવાળા ઓરડાઓ અને પ્રભુને વાસ્તે તો અંધારામાં અંધારાવાળા ઓરડાના એક ખૂણામાં નાની સરખી જગ્યા કરીએ છીએ.

આપણે ચામાં પીવાને ભેંસનાં સરસ દૂધ અને પ્રભુને ધરવાને એક પૈસાવાણું ગાડરનું કે બકરાનું દૂધ હોય તો પણ ચાલે. આપણે બેસવાને માટે સરસમાં સરસ ગાલીચા, હીંડોળાખાટ, કાચો અને પુરશીઓ, જ્યારે પ્રભુને માટે જૂના કાળનો નકામો થઈ ગયેલો પાટલો.

ભાઈઓ અને બહેનો ! હાલમાં આવી આપણી પ્રભુપ્રત્યેની રીત છે, અને આવી આપણી પ્રભુપ્રત્યેની પ્રીત છે. આવા ભાવથી આપણે પ્રભુની ભક્તિ કરીએ છીએ, આવી શ્રદ્ધાથી તેનું પૂજન કરીએ છીએ. આપણી આવી રીતભાત હોવાથી પ્રભુ આપણી સેવા કેમ સ્વીકારે ? આપણા પંડ કરતાં, આપણાં સ્ત્રી-છોકરાં કરતાં, આપણાં સ્નેહીઓ કરતાં અને આપણા નોકરો કરતાં, અરે એટલુંજ નહિ પણ આપણાં ઠોરઠાંખર કરતાં પણ આપણે પ્રભુને હલકા ગણીએ છીએ, પ્રભુને તે બધાં કરતાં પણ ઉત્તરતા ગણીએ છીએ. આવી રીતનો આપણો મામલો હોવાથીજ પ્રભુ આપણી સેવા સ્વીકારતા નથી; પણ પ્રભુ આપણી સેવા સ્વીકારે એમ કરવું હોય તો પૂર્ણ પ્રેમથી, ભક્તિથી અને શ્રદ્ધાથી તેની પૂજ કરો. તે બીજું કંઈ સ્વીકારતા નથી. તે તો પ્રેમનાજ ભૂખ્યા છે, પ્રેમના પ્યાસી છે; માટે તેમને જો પ્રેમથી પૂજશું, તો તે આપણી સેવા જરૂર સ્વીકારશેજ; માટે પ્રભુને પ્રેમથી ભજો, પ્રેમથી ભજો.

૫૬

ભજન કેમ કરતો નથી પાછ રે, સીતારામ કેમ થાશે રાજ ? ટેક.
મહાદુઃખ ભોગવીને માયા મેળવી, તેને ઉઘો બેઠો દાટી (૨)
આધું નહિ ખવરાવ્યું નહિ, પછે જતાં ફૂટે છાતી રે—ભજન૦
વિષય ભોગવતાં વંશ વાધ્યું, ને મુને તુઠા માજી (૨)
મમતાની ઘણીએ ફેરા ફેરે, પછે તૃષ્ણા થઈ તાજી રે—ભજન૦
સોનું પહેરીને શોભા દેખાડે, ને માળામાં મન લાજી (૨)
ભક્તિવિના ભુંડા હાલ તમારા, એમ કહી ગયા પંડિત કાજી રે—ભ૦
માયાને દીપણે લાહ લાગી, તેને શું રે બેઠો ચાટી (૨)
કહે પ્રીતમ ભાઈ હરિ ભજ્યાવિના, અંતે સહુ ધૂળ માટી રે—ભજન૦

રત્ન પદ્મ—એક ઘડીના કુસંગનું પરિણામ !

ક ગામડાનો ડાળી હતો, તે બહુજ ગરીબ હતો. ગામડામાં પોતાને પેટપૂરતી મજૂરી ન મળી ત્યારે તે પાસેના શહેરમાં ગયો; પણ ત્યાં કાંઈની ઝાળખાણ નહોતી એટલે ત્યાં પણ તેને જોઈએ તેવી મજૂરી મળતી નહોતી. પેટપૂરતું ખાવાનું ન મળે એટલે દિવસે દિવસે તે બિચારો સૂકાતો ગયો. એક દિવસ બજારમાં તે રખડતો હતો તેવામાં એક બીજો હલમસ્ત ડાળી આવ્યો અને તેને પોતાનો નાતલાઈ જાણીને કહ્યું કે એલા! તું આમ કુબળો કેમ થઈ ગયો છે? તેણે કહ્યું કે ભાઈ! મને મજૂરી મળતી નથી. પેલાએ કહ્યું કે, ચાલ ત્યારે મારી સાથે; આપણે બંને ખડનો એક એક ભારે લઈ આવીએ એટલે બંનેને ત્રણ ત્રણ આના મળશે. પછી બંને જણા ગામબહાર નીકળ્યા, ત્યારે પેલા શહેરના ડાળીએ કહ્યું કે 'ભાઈ! આપણે આ ખેતરમાં જવાનું છે. પેલું છીડું દેખાય ત્યાંથી જવાનું છે.' બંને જણા અંદર ગયા અને પેલા શહેરના ડાળીએ ખડ વાઢવા માંડ્યું અને ગામડાના ડાળીએ ભેગું કરવા માંડ્યું. આમ થોડી વાર થઈ એટલામાં તે ખેતરવાળાના છોકરાએ મોટી ડાંગ લઈને આવ્યા. આ જોઈને પેલો અલમસ્ત ડાળી તો એકદમ વાડ ફૂદાવીને પોખારા ગણી ગયો, પણ ગામડાનો ડાળી બિચારો ફસાઈ ગયો. પેલા છોકરાએએ તો તેને ખૂબ ધમારપાક આપ્યો, અને કહ્યું કે હરામખોર! દરરોજ છેતરીને ખડ લઈ જાય છે. આજ માંડ માંડ બરાબર લાગમાં આવ્યો છે. એમ કહીને વળી ફરીથી ખૂબ લગાવ્યો. પેલો બિચારો રાડે રાડ પાડે અને કહે કે ભાઈ! હું દરરોજ આવતો નથી. મને તો પેલા હલમસ્ત ડાળીએ ફસાવ્યો છે. જો કાંઈ દિવસ આ રસ્તો પણ ભાળ્યો હોય તો મને ઠાકરના સમ છે. છોકરાએએ કહ્યું કે, ચાલને હવે ઠાકરના દીકરા, બહુ થયું. તારી ચતુરાઈ અહીં નહિ ચાલે. એમ કહીને તેને પોલીસમાં ધસડી લઈ ગયા અને તેને કાઢી આઠ દિવસ-

ની સખત કેદખાનાની સજ થઇ.

ભાઇઓ અને બહેનો ! એક ઘડીના કુસંગતું પરિણામ તો જુઓ. આપણે ભૂલેચૂક પણ નિંદાખોરની, કુથલીખોરની, પાપીની, નાસ્તિકની કે એવા દુર્ગુણીની સોખત કરવી નહિ. એમ કરવાથી યમરાજની કોર્ટમાં શિક્ષા થશે અને નરકના કેદખાનામાં જવું પડશે. હરિકથામાં કે પ્રભુના ગુણ ગવાતા હોય ત્યાં જવાનું કોઈ વખત ન બને તો તેટલો વખત પણ કુસંગ ન કરતાં સારી ચોપડીઓ વાંચજો કે પ્રભુનાં કીર્તન ગાજો કે એકા એકા રામરામ કરજો; પણ કદી ખરાબ માણસની પડખે ચઢતા નહિ.

૫૬

કિંચિત્ કુસંગે રે બોધ બગડે ઘણો,
પ્રત્યક્ષ તેનું છે પ્રમાણ;

મણુ દૂધમાંહી રે છાંટો પડે છાશનો,
પછી તેનાં બીજાં થાય વખાણ.

કિંચિત્ ૦ ૧

અદ્વપ અનાચારે રે નળને કસિ નડયો,
ઘૂતે દીધો પાંડવને વનવાસ;

અસાધુની સંગે રે આવી પડે આપદા,
વિષ જમ કરે વપુનો નાશ.

કિંચિત્ ૦ ૨

ગંગાજળના ઘટને રે બોળે મદિરાવિષે,
પછી તેને કોઇ ન માને પવિત્ર;

પુંશ્વલીની સંગે રે પડે જો પતિવ્રતા,
પછી તેનાં કોઈ ન ગાય ચરિત્ર.

કિંચિત્ ૦ ૩

સારો કોઈ સજ્જન રે ચાલે સંગે ચારને,
પાપી પ્રસંગે પકડયો જાય;

ગાય સારી કોઇ દીન રે હરિયા સાંઠ સાથે હળી,
બિચારીને ગળે ડેરો બંધાય.

કિંચિત્ ૦ ૪

સંન્યાસીને સોનું રે અડે જ્યારે અંગમાં,
વૃથા વેષધારીસમો કહેવાય;

બ્રહ્મચારી ભૂલે રે ભેટે કોઈ ભામિની,

નિયમ તેનો નિષ્કળ જાય.

કિંચિત્ ૦ ૫

બુદ્ધિને બગાડે રે નિંદા ચાલે લોકમાં,

કહેવાય તેનું નામ કુસંગ;

અક્રીણ પીએ એદી રે ઝાલાં ખાય જગતાં,

રહે નહિ સારો શરીરનો રંગ.

કિંચિત્ ૦ ૬

તે માટે તપાસીને રે તનમનથી તજે રે,

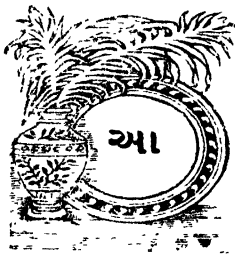
લજે એક ભક્તવત્સલ ભગવાન;

છોડુ સંગ કરિયે રે સારા સજ્જનતણો,

જ હોય જ્ઞાની ઘણા ગુણવાન.

કિંચિત્ ૦ ૭

રત્ન પથ મુ—બધા નશા હાનિકર્તા છે, માત્ર
હરિરસનો નશોજ લાભદાયક છે.

પણા દેશમાં અંગ્રેજો આવ્યા તે પછી આપ-
ણમાં ઘણી જાતના નશાઓ દાખલ થયા
છે; તેથી શરીરની અને પૈસાની બહુજ
હાનિ થાય છે. હાલમાં બુઝો, લગભગ દરેક
જણને નાનાથી તે મોટાને આ વિના નહિજ
ચાલે. હાલમાં દરેક શહેરમાં ઠેકાણે ઠેકાણે ચાની દુકાનો થઈ છે
કે જ્યાં આવીને ડાળી, હજમ અને ઢેડ સુદ્ધાં પણ આ પી
જાય છે. વળી કેટલાએકને તો ચાની એવી ટેવ હોય છે કે આ
વિના ઝાડો પણ ન આવે અને કાંઈ કામકાજ કરવું પણ ન ગોઠે.
બીજે નશો બેઢએ તો બીડી અને પાનસોપારીનો છે. સવાર-
માં, આ પીધા પછી, જમ્યા પછી અને નવરા બેઠા બેઠા પણ
બીડી અને પાનસોપારી વિના તો માણસોને હવે ચાલતું નથી.
તેમાં વળી કેટલાકને બીડીની તો એવી ટેવ હોય છે કે પાય-
ખાનામાં પણ બીડીઓ પીએ છે. બીડી કે પાનસોપારી ન લે તો
જરાય પણ ચેન ન પડે અને વખતે પેટમાં પણ દુઃખવા આવી
જાય. એવી રીતે સોડા વોટર, લેમોનેડ, આઈસ્ક્રીમ, કુલડી,

કોફી, કોકો, જીંજર વગેરે અનેક પીણાંઓ આપણા દેશમાં થઈ ગયાં છે. અને એક વાર જે માણસ તેને આધીન થઈ ગયું તો પછી તે તેને કદી છોડી શકતો નથી. વળી તે ઉપરાંત અફીણ અને કોકોને પણ ધર ધાલ્યું છે. અફીણ કે કોકોને જે એક દિવસ પણ ન લેવાય તો તેની ટેવવાળાને ટાંટિયા ધસવા પડે છે અને છેવટે મોતને શરણે પણ જવું પડે છે. આ બધા નશાઓ કરતાં દારૂનો નશો વળી સૌને ટકર મારે તેવો છે. આજના જમાનામાં તો ઉંચી ઉંચી કામના અને મોટા મોટા શેઠિયાઓ પણ તેનો સ્વાદ લેવા મંડી પડ્યા છે. એની ટેવવાળાનાં મોઢાં ગંધાય છે તેથી તેની પાસે પણ કોઈ બેસતું નથી. મોઢામાંથી અપશબ્દો પણ નીકળી જાય છે અને શરીરનું પણ જાન રહેતું નથી. આવી રીતના બીજા ઘણા નશાઓ છે, પણ તે બધામાં અંતે તો હાનિજ; પરંતુ માણસ જે હરિનામના રસનો દરરોજ નશો કરતો હોય તો તે તેને બહુજ લાભ આપે છે. એ નશો એવા છે કે તે નશાવાળાને તેમજ તેના સંગીઓને પણ લાભદાયક છે. તે નશામાં નથી પગ કળતા કે નથી શરીરને કોઈપણ જાતની ઈજ થતી. નથી તેમાં પૈસા બેસતા કે નથી તેમાં આબરૂને ધક્કો પહોંચતો. જ જ માણસોએ હરિરસનો નશો કર્યો છે તેઓને પછી બીજા નશાની જરૂર પડતી નથી અને બીજા નશાઓ તેને ધૂળસમાન લાગે છે. હરિરસનો નશો કરનારા આ લોકમાં અને પરલોકમાં પણ સુખી થયા છે અને તેઓની ચરણસેવામાં મોટા મોટા રાજાઓ, શેઠિયાઓ અને અમલદારો પણ હાજર થાય છે. ભાઈઓ અને બહેનો ! હરિનામના રસનો નશો જણે એક વાર પણ કર્યો છે તેને પછી બીજો નશો પસંદજ નથી આવતો; કારણકે તે નશો તો અમૃતસમાન છે અને બીજા બધા નશા ઝેર સમાન છે. મૂર્ખ માણસો હોય કે ગાંડા હોય તેજ અમૃત મૂકીને હળાહળ ઝેર પીએ છે, તેજ હાથમાં મસાલ લઈને મોટા ભાડિયા ફૂવામાં પડે છે; સમજી અને જ્ઞાની માણસો તો નિરંતર હરિરસનું જ પાન કરે છે અને પ્રભુનામરૂપી અમૃતરસ પીએ છે. આ લક્ષ્યો અને હરિજનો !

આપણે પ્રભુ પાસે એટલુંજ માગવું કે, ઓ પ્રભુ ! ઓ દીનદયાળ નાથ ! અમને તમારા નામનો નશો ચઢાવજો અને તમારા ગુણગાનરૂપી અમૃતરસ પીવાને અમને હજારો કાનરૂપી પડિયા આપજો.

ગરબી

આનંદસાગર બ્રહ્મ આરાધિયે, એવું વેદવચન નિરધાર જો;
આનંદમાંથી સહુ જગ ઉપજે, જીવે આનંદે સંસાર જો. આ૦ ૧
અંતે આનંદમાં સર્વ શમે, તે આનંદ અચલ કહેવાય જો;
આણુ આદિથી તે બ્રહ્મા લગે, સૌમાં સરખો આનંદ થાય જો. આ૦ ૨
આનંદ વિષયોમાં જ જ કહે, જને ગુરુની ગમ ના હોય જો;
જડ વિષયોમાં આનંદ ના રહે, આનંદ ચૈતન્યમધ્ય જોય જો. આ૦ ૩
આનંદરૂપ કહ્યો છે આત્મા, તેની પડે વિષયમાં છાય જો;
તેથી માની લે આનંદને, એ તો અજ્ઞાની કહેવાય જો. આ૦ ૪
સૂક્ષ્મ અસ્થિ વિષે જ્યમ શ્વાનને, ખાતાં મુખનું લોહી લપટાય જો;
તિમ તિમ ખાય ઘણું ખાંતે કરી, કારણ પોતે ના પ્રીછાય જો. આ૦ ૫
એમ વિષયમાં આનંદ જ કહે, તે નર શ્વાન સમા કહેવાય જો;
વિષયો નિદ્રામાં રહેતા નથી, પણ આનંદનો અનુભવ થાય જો. આ૦ ૬
એથી સહજ સમાધિને વિષે, ઉપજે આનંદ કેરા આધ જો;
એવો અક્ષય આનંદ માણુવા, સદાય કરવો સાચો જોગ જો. આ૦ ૭
આનંદ વિષયોનો સધળે વહે, સ્વર્ગાદિક અજપદ કૈલાસ જો;
છોટમ બ્રહ્માનંદ જને હુવો, તે તો ન કરે તેની આશ જો. આ૦ ૮

રત્ન પદ મું-જેવી આપણી દાન કરવાની રીત છે તેવુંજ પ્રજા આપણને મળે છે.

કૃષ્ણ પરમાત્માએ ગીતામાં સ્વમુખે કહેલું છે કે યોગ્ય પાત્રને, યોગ્ય કાળે, યોગ્ય સન્માનથી યોગ્ય દાન આપવું; પણ હાલમાં તો જમાનાના ફેરફારને લીધે દાન આપવાની રીતમાં પણ તદ્દન ફેરફાર થઈ ગયો છે. હાલમાં આપણું આસડ કરનારા વૈદ્યને કે ડોક્ટરને કે કંપાઉન્ડરને દાનનિમિત્તે કાંઈ અપાય છે; અથવા આપણે ત્યાં જે પુરાણી કે મંદિરનો કોઈ પૂજારી કે હવેલીનો મુખિયો દરરોજ ધક્કા ખાતો હોય તેને દાન અપાય છે; અથવા આપણી શેરીમાં જે મ્યુનિસિપાલિટીનો સિપાઈ અથવા પોલીસનો સિપાઈ બ્રાહ્મણ હોય તો તેને અપાય છે; અથવા આપણી ઑફીસમાં બ્રાહ્મણ પટાવાળાને કે પાણી પાવાવાળાને કે પંખા ખેંચવાવાળાને દેવાય છે; પણ જે કોઈ લૂંટો, લંગડો, આંધળો, કુખડો કે એવો આવે તો તે તે ધરતું આંગણું પણ ભાળવા નથી પામતો. અનાથ બાળકો, વિધવાઓ અને વૃદ્ધો તો બિચારાં તમારી હાંકા સાંભળીને તથા ડોળા જોઈનેજ નારી જાય છે. હાલના સમયમાં સૌ કોઈ આજીવિતાનોજ ભાવ પૂછે છે અને ગરીબ બિચારા માર્યા જાય છે. આ ઉપરાંત વળી આપણે દાન કરવાની એક નવી યુક્તિ શોધી કાઢી છે. વ્યવહારમાં આપણે કાંઈ માલ ખરીદવો હોય પછી તે શાક હોય કે કાપડ હોય, ગાંધિયાણું હોય કે મિઠાઈ હોય, પાન-સોપારી હોય કે ચોપડી હોય, ગમે તે હોય તોપણ આપણે જ્યારે પહેલા પૈસા આપીએ ત્યારેજ આપણને માલ મળે છે; પણ આપણે પ્રભુની સાથે જે લેવડદેવડ કરવાનું શીખ્યા છીએ, પ્રભુની સાથે જે વેપાર કરવા માંડ્યો છે તે તો વ્યાવહારિક રીતથી ઉલટીજ રીતે છે. આપણે મહાદેવજીની સાથે એવી શરત કરીએ છીએ કે હે મહાદેવજી! એક વર્ષમાં જે મારા દીકરાને ઘેર દીકરો આવશે તો હું દર સોમવારે તમને ધીનો દીવો કરી

જઈશ. જગદીશની સાથે એવી બોલી કરીએ છીએ કે હે જગન્ના-
થજી ! મેં જૂનાગઢની લોટરીની એક ટિકિટ લીધી છે તેમાં બે
મને ઝાંછામાં ઝાંછા દશ હજાર રૂપિયા મળે તો તમને હું એક
હાંડી કરીશ. હનુમાનજીને આપણે કહીએ છીએ કે હે બજરંગ !
બે મારે એક સાડું ધરતું ધર થાય તો હું દર શનિવારે તમને
તેલ અને સિંદૂર ચઢાવી જઈશ. રૂપાપરીને આપણે કહીએ છીએ
કે હે માતાજી ! બે મારે ધણી રૂના કબાલામાં પાંચ સાત હજારની
ધાપ મારી આવે તો હું તમને ચુંદડી ચઢાવીશ. મહાલક્ષ્મી સાથે
એવી શરત કરીએ છીએ કે હે મહાલક્ષ્મી ! બે મારા દીકરાને
પાંચસોનો પગાર થાય તો હું તમને દર રવિવારે ચાંદલા ચઢાવી
જઈશ. બહુચરાજીને કહીએ છીએ કે, હે માતાજી ! બે મારી સાસુ
મરી બંધ અને મારા ધણીનું નોખું ધર થાય તો તમને ત્રણે
લૂગડાં કરી જઈશ. ચતુર્ભુજ પાસે આપણે જઈ એમ કહીએ છીએ
કે હે પ્રભુ ! મરણપથારીએ સૂતેલો મારો દીકરો બે સાબે થશે
તો હું તમને રેશમી વસ્ત્રો કરાવીશ. ભેરવને કહીએ છીએ કે
હે ભેરવનાથ ! હું આંધળો છું તે દેખતો થાઉં તો દરરોજ
તમારાં દર્શન કરવા આવીશ. હવેલીમાં જઈને દાઉજીને કહીએ
છીએ કે, હે દાઉજી ! કોર્ટમાં મારા ઉપર કેસ ચાલે છે તેમાંથી
બે હું બચી જાઉં તો હું તમને એક દૂધનો હાંડો ચઢાવીશ.
ભાઈઓ અને બહેનો ! પ્રભુની પાસે આપણે આવી શરત કરીએ
છીએ. આપણું મન ધાર્યું બે પ્રભુ આપણને એક વાર પહેલું
આપે તો પછી આપણે તેને તેની મહેનતના બદલામાં થોડું
આપીએ છીએ. આ તો પ્રભુને આપણા નોકર અને દોર જવા
ગણ્યા. નોકર બે સારી રીતે નોકરી કરે તો પગાર મળે, ઘોડો
બે ચાકરી કરે તો ચણા મળે અને ભેંસ કે ગાય દૂધ આપે
તોજ ખદ ખાણુ મળે, નહિ તો ધક્કા. આવી આપણી શ્રદ્ધા
હોવાથી, આવો આપણો ભાવ હોવાથી આપણને પછી શું કળ
મળે ? કરવું એકગણું અને મેળવવું સહસ્રગણું એ કેમ બને ?
એકગણું કરીને સહસ્રગણું મેળવવું હોય તો પૂર્ણ પ્રેમથી,
દૃઢ શ્રદ્ધાથી, શુદ્ધ હૃદયથી, સંપૂર્ણ સાર્વિકતાથી, કળની ઇચ્છા

વિના, બદલામાં કાંઈ પણ પાછું મેળવવાની આશાવિના, યોગ્ય પાત્રને, યોગ્ય વચને યોગ્ય દાન આપો.

૫૬

પુણ્ય વિના ન પમાય, પરમ સુખ પુણ્ય વિના ન પમાય. ટેક. પાપી પાપકર્મ કરનારા, કેવલ દુઃખ કમાય. પરમ૦ જવું અન્ન સંધીએ જમવા, તેવું જમણુ જમાય. પરમ૦ કડવાં કે'ણુ અન્યને કે'તાં, સુખકર કેમ સુણાય ? પરમ૦ શીતલ જળથી થવાય શીતલ, તડકે તન કરમાય. પરમ૦ આવળ નિંબ બોરડી રોપી, કેમ ખજૂર ખવાય ? પરમ૦ આંખાની ગોટલીએ આંખો, ટેટે વડ છવરાય. પરમ૦ બહુધા બીજ વાવીએ જવાં, તરુવર તેવાં થાય. પરમ૦ ઝેર ખાય ખાંતેથી ખલ તો જમને દ્વારે જાય. પરમ૦ પ્રીતે અમૃતપાન કર્યાથી, સત્વર અમર થવાય. પરમ૦ વાઝ્યાં જવાર ખાજરી જોઈ, મુક્તાક્લ ન લણાય. પરમ૦ કરતાં હરિ-હરની શુભ સેવા, સાધન સર્વ સજાય. પરમ૦

રત્ન ૫૭ મું-ખ૩ં સુખ શેમાં છે ?

બધનો હલવો, સુરતની ખરદી, ખંભાતની સૂતરદેણી, મથુરાના પેંડા કે ભાવનગરના ફાફડા ખાધાથી પણ ખ૩ં સુખ મળતું નથી. મોટરગાડીમાં બેઠાથી કે બાઈસીકલ ઉપર ફર્યાથી, હાથીના હોદા ઉપર બેસવાથી કે ચરબી ઘોડા ઉપર સ્વારી કરવાથી, રખર ટાયરની ટોકરવાળી બે ઘોડાની ગાડીમાં ફરવાથી કે વિજળીક બળથી ચાલતી રેલ્વેમાં મુસાફરી કરવાથી ખ૩ં સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી. મખમલની તળાઈ, આકાશિયાના રૂના ભરેલા ગાલમસુરિયા, ઝીણા મલમલના ઝોછાડ અને ઝીણી મચ્છર-દાનીવાળા ઝોલા ખાતા પલંગમાં સૂવાથી કે કમાનવાળા કાય-પુરશી ઉપર બેસવાથી પણ ખ૩ં સુખ મળતું નથી. ઉનાળામાં

ઝીણાં ઘોતિયાં પહેરવાથી, ટટ્ટીઓની ઠંડી હવાથી, બાગબગીચાની ઠંડી લહેરથી, આઈસક્રીમની રકાબીઓથી કે માથેરાન અને મહાબળેશ્વરની ટેકરી ઉપર જવાથી પણ ખરું સુખ મળતું નથી. ઇતિહાસો, નોવેલો, કાવ્યો કે બીજાં પુસ્તકો વાંચવાથી પણ ખરું સુખ મળતું નથી. નાટકો જોવાથી, નાચરંગની પાર્ટીમાં જવાથી, હારમોનિયમ, સીતાર, દિલરૂબા કે તબલા વગાડવાથી કે સાંભળવાથી પણ ખરું સુખ મળતું નથી. ઘેર પૈસા હોય, સુંદર કલ્યાગરી નાર હોય, રમાડવા જેવાં મનોહર બાળકો હોય, આનંદી મિત્રમંડળ હોય, નોકરચાકરની ફ્રેન્જ હોય, ઘોડાગાડી અને ગાયભેંસ હોય તોપણ તેથી ખરું સુખ મળતું નથી. સાધુને કે શેઠને, જતિને કે જોગીને, ગામડિયાને કે ગૃહસ્થને, સતીને કે શંખણીને પણ ખરું સુખ મળતું નથી. ત્યારે પ્રશ્ન એ થાય છે કે, ખરું સુખ શેમાં છે ? અને આ બધાને ખરું સુખ કેમ મળતું નથી ? આ બધાને ખરું સુખ મળતું નથી એનું કારણ એજ છે કે, તેઓનું મન ચંચળ છે, તેઓનું મન દુનિયામાં ન મળેલા એવા વિધવિધ પદાર્થો તરફ દોરાયેલું છે, તેઓને કાંઈને કાંઈ નવું જોઈએ છીએ. તેઓ હવાઈ કિલ્લા બાંધે છે અને વાની સાથે પણ વાત કરે છે. તેઓના મનની આવી સ્થિતિ હોવાથી, તેઓને સંતોષ ન હોવાથી, અમુક જાતની ચિંતા હોય છે. કોઈને પૈસાની, કોઈને સ્ત્રીની, કોઈને પુત્રની, કોઈને વિધાની, કોઈને આંદની, કોઈને કીર્તિની, કોઈને પગારની તો કોઈને યાત્રાની એમ અમુક જાતની પણ ચિંતા હોય છે. જે આ ચિંતા નષ્ટ થાય તો તે સુખી થાય છે. પછી તે સ્ત્રી હોય કે પુરુષ હોય, બાળ હોય કે વૃદ્ધ હોય, અમીર હોય કે ક્ષીર હોય, રાય હોય કે રાંક હોય, વિદ્વાન હોય કે મૂર્ખ હોય. કારણ કે ચિંતા જય એટલે મન સ્થિર થાય અને મન સ્થિર થાય એટલે સુખ પ્રાપ્ત થાય; પણ ખરેખર ચિંતા ક્યારે જય એ તમને ખબર છે ? જે ચિંતાને બિલકુલ દૂર કરવી હોય તો તો હમેશાં પ્રભુમાંજ વિશ્વાસ રાખો, તેમાંજ શ્રદ્ધા રાખો. જે પ્રભુએ માતાના ઉદરમાં પણ

આપણી સંભાળ લીધેલી છે, જે જગતકર્તાએ આપણા જન્મ પહેલાં માતાના સ્તનમાં દૂધ આપ્યું છે, જે જગતપતિએ આપણને આવું સરસ ખોડવિનાનું શરીર આપ્યું છે, જે ઈશ્વરે આપણને આવી પવિત્ર ભૂમિમાં જન્મ આપ્યો છે, જે શક્તિમાન પ્રભુએ આપણને સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, વિદ્યા વગેરે આપ્યાં છે, તેમની સેવા કરવાથી આપણને ખરું સુખ મળે છે. પણ પાછો સવાલ એ ઉત્પન્ન થાય છે કે, પ્રભુને કયી જાતની સેવા ગમે છે ?

પ્રભુને ત્યાં કાંઈ ધોતિયાં ધોવાનાં નથી કે નથી પલંગ પાથરવાના; પ્રભુને ત્યાં કાંઈ રસોઇ કરવાની નથી કે નથી ત્યાં ઉનાં પાણી કરી આપવાનાં; પ્રભુને ત્યાં કાંઈ પાનપટી નથી બનાવી આપવાની કે નથી એમને ત્યાં ખૂટ સાફ કરવાના; પ્રભુને ત્યાં કાંઈ ટેનીસનું રંકેટ તૈયાર નથી કરી આપવું કે નથી ત્યાં મોટરગાડી તૈયાર કરીને ઉભી રાખવાની. આવી આવી સેવાઓ તો અહીંના માખણખાઉ શેઠીઆને અને રાજવંશીઆને જોઈએ. પ્રભુને એવી સેવાની જરૂર નથી અને ગમતી પણ નથી. એમને તો એજ ગમે છે કે, તમે જગતમાં રહેતાં મારાં સર્વ બાળકો વાસ્તે શું કયું ? તમે એમની શી સેવા કરી ? એમનાં આંસુઓ તમે કેટલાં લૂછ્યાં ? આ પ્રશ્નો આપણને પ્રભુ પૂછશે. માટે જો આપણે ખરે આનંદ લૂંટવો હોય, ખરે રસ આપવો હોય, ખરી લહેજત ઉડાવવી હોય, ખરી મઝા મેળવવી હોય તો નાતજાતનો, રંગ રૂપનો, નાના મોટાનો, રંક રાયનો વગેરે લિન્ન લિન્ન ભેદ ભૂલી જઈને સર્વનું કલ્યાણ થાય, સર્વનું શ્રેય થાય તેમ વર્તવું જોઈએ.

ભજન

સૌનું કરે કલ્યાણ દયાળુ પ્રભુ, સૌનું કરે કલ્યાણ. (ટક)
નર નારી પશુ પક્ષીની સાથે, જીવ જંતુનું તમામ. દયાળુ
જગના વાસીઓ સૌ સુખ ભોગવે, આનંદે રહી આઠો ભમ. દયાળુ
દુનિયામાં દરદ દુકાળ પડે નહિ, લડે નહિ કોઈ ગામ. દયાળુ
સર્વે જગે સુખકારી વધે ને, વળી વધે ધન ધાન. દયાળુ
કોઈ કોઈનું જીરું ન ઈચ્છે, સૌનું ઈચ્છે સૌ સમાન. દયાળુ
પોત પોતાના ધર્મ પ્રમાણે, સર્વે ભજે ભગવાન. દયાળુ

રત્ન પટ મું—સુખે સાંભરે આરામ, દુઃખે સાંભરે રામ.

પૃથ્વીરાજનું નામ હિંદુસ્થાનમાં બહુજ બાણીતું છે; કારણ કે તે એક મહાન્ વીરનર થઈ ગયો છે. તેના વખતમાં બાલસિંહજી કરીને એક રજપૂત સિપાઈ હતો. તે બહાદુરી-માં બહુજ વખણાતો હતો. જો કે તેનું કારણ તો જુદુંજ હતું અને તે પાછળ જણાઈ આવ્યું હતું. વાત એમ હતી કે, બાલસિંહજીને પેટનું બહુ સખત દરદ હતું. આઠ દિવસે કે પંદર દિવસે તેને ગોળો ચઢતો હતો અને તે વખતે તેને બહુજ દુઃખ થઈ આવતું હતું. તેનું જીવન તેને બહુજ કંટાળાસ્પ લાગતું અને સંસાર ઉપર તેને કંટાળો આવી જતો હતો. આ દરદથી કંટાળી જઈને આત્મઘાત કરવા તેણે ઘણી વાર વિચાર કર્યો હતો; પણ “આત્મઘાત એ મહાપાપ છે” અને આત્મઘાત કરવાથી નરક-માં રીબાવું પડશે એમ માનીને તે પોતાનો વિચાર છોડી દેતો. જ્યારે ગોળો ચઢે ત્યારે ‘હે રામ! હે રામ!’ એમ પોકારે ને ઈશ્વરનું સ્મરણ કરે. એક વખત તે નિરાંતે બેઠો હતો ત્યારે તે એવા વિચાર ઉપર આવ્યો કે આત્મઘાત કરવા કરતાં લડાઈમાં મોખરે જઈનેજ હવેથી લડવું, જેથી જો જીતીશું તો આખરૂં વધશે અને મરીશું તોપણ ઠીક છે; કારણ કે દરદથી પીડાતા બચીશું. આમ માનીને દરેક લડાઈમાં તે મોખરે જતો અને ખૂબ લડતો. આવી રીતે ઘણી લડાઈમાં તે ભાગ લેતો એટલે તેની બહાદુરીનાં બહુજ વખણ થવા લાગ્યાં. એ વાત પૃથ્વીરાજના કાન ઉપર ગઈ. આથી પૃથ્વીરાજ તેને સરદારનો દરજ્જો આપ્યો અને પ્રસંગોપાત તેને પોતાના દરબારમાં બોલાવતો. એક વખત પૃથ્વીરાજ સરદારોને ઈનામ આપવા દરબાર ભર્યો. તે વખતે બાલસિંહ ત્યાં આવી શક્યો નહિ; કારણ કે તેને ગોળો ચઢ્યો હતો. તે પ્રસંગે રાજાને સર્વે સરદારોએ વાત કહી બતાવી કે “મહારાજા! આપનો સરદાર બધી રીતે સુખી છે પણ આ તેને એક મોટી નડતર છે. તેણે ઘણા વૈદો અને હકીમોની દવા કરી, પણ

તેને બિલકુલ ફેરજ પડતો નથી. માટે આપ જો કૃપા કરીને આપના ખાનગી વૈદને મોકલો અને તે કાંઈ ઉપાય બતાવે તો સાફ.’ રાજાએ તરતજ પોતાના વૈદને બોલાવીને બાલસિંહજીની પાસે મોકલ્યો. વૈદે ત્યાં જઈને તેનું દરદ જોયું અને પછી એક એવી ઉમદા દવા આપી કે તરતજ તેને આરામ થયો. પછી પંદર દિવસ સુધી તેની દવા કરી અને તેનું દરદ કાયમને માટે ટાળ્યું. સારી રીતે મટ્યા પછી બાલસિંહજી રાજા પાસે આવ્યો અને તેમનો બહુજ ઉપકાર માનવા લાગ્યો; પણ આ બનાવ પછી એક બહુજ અજાયબ જેવી વાત બની અને તે એ હતી કે, બાલસિંહજીનું દરદ મટ્યું તે પછી જ ત્રણ ચાર લડાઈઓ થઈ તેમાં તે કદી મોખરે જોવામાં આવ્યોજ નહિ. તે પાછળ રહીને નામનુંજ યુદ્ધ કરતો હતો. આથી રાજાએ તપાસ કરાવી તો તેને માલમ પડ્યું કે જ્યાંસુધી તે ગોળાના દરદથી પીડાતો હતો ત્યાંસુધી તેને જીવન ઉપર અને સંસાર ઉપર કંટાળો હતો તેથીજ જીવનની દરકાર કર્યા વિના “કાં તો મરવું કે મારવું” એવા નિશ્ચયથી મોખરે જઈ લડતો હતો. પણ હવે તેનું દરદ મટી ગયું એટલે તેને જીવન ઉપર અને સંસાર ઉપર મોહ થયો અને મોજશોખ તથા એશઆરામમાં પડી ગયો હતો, ને ઈશ્વરને પણ ભૂલી ગયો હતો. હવે તેને મરવું ગોઠતું નહોતું, તેથીજ તે હમેશાં પાછળ પાછળ રહીનેજ હોંશ વિના લડતો હતો.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે સર્વને લાગશે કે, બાલસિંહજી કેવો નિમકહરામ ! જણે તેનું ભલું કર્યું તેનોજ ઉપકાર ભૂલી જઈને તેનેજ તે દેતરતો; પણ ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ તેમાંથી ક્યાં જઈએ એવા છીએ ? કારણ કે આપણે પણ જ્યાંસુધી દુઃખમાં હોઈએ, રોગથી રીબાતા હોઈએ, ધનથી હણાયો હોઈએ, રનેહી સગાના સંબંધથી વિખૂટા પડ્યા હોઈએ અથવા ખીજી ઉપાધિમાં હોઈએ ત્યારેજ શૂરવીર થઈને પ્રભુનું નામ “ના-રણ બળે કે પરાણ બળે” લઈએ છીએ; પણ પ્રભુએ જેવા આપણને દુઃખમાંથી મુક્ત કર્યા કે તરતજ લાડી, વાડી ને ગાડીની મોજમઝામાં, ભાઈબંધ કે દોસ્તદારીની ટીપાટીમાં, નાટકચેટક-

માં કે કાં તો નાહકના ગપાટા મારવામાં કાળ ગુમાવીએ છીએ. જે પ્રભુએ આપણને દુઃખમાંથી મુક્ત કર્યા તેને ભૂલી જઇએ છીએ. માટે આ હરિજનો ! આવો પ્રભુસ્મરણ કરવાનો વખત નહિ આવે. માટે બધાં કામકાજ મૂકીને પણ પ્રભુસ્મરણની ટેવ જરૂર રાખો.

૫૬

વિસાયાં તેં વનમાળી રે, જીવડલા જૂઠા;
 ભરમાણો માયા ભાળી રે, જીવડલા જૂઠા. ટેક.
 આંચો છે તું આ દુનિયામાં દેહ ઇંદ્રી દમવા,
 ક્યમ રસ્તે લાગ્યો રમવા રે, જીવડલાં ૧
 આંચો છે તું તો ભક્તિનો ભેદ સરવે ભણવા,
 ક્યમ ગણિત બેઠો ગણવા રે, જીવડલાં ૨
 આંચો છે તું તો ચતુર્ભુજને રસ્તે ચઢવા,
 ક્યમ પાછો લાગ્યો પડવા રે, જીવડલાં ૩
 આંચો છે તું તો જમડાની આપીને જમાની,
 એ ભૂદયો ક્યમ અજ્ઞાની રે, જીવડલાં ૪
 આંચો છે તું તો ગુણ રે ગોવિંદજીના ગાવા,
 ક્યમ લાગ્યો મોહ મચાવા રે, જીવડલાં ૫
 આંચો છે તું તો બદરીપતિનું ધરવા બહાનું,
 ક્યમ છળ આદરિયું છાનું રે, જીવડલાં ૬
 આંચો છે તું રઘુવરને ઋષિરાજ કહે રીઝાવા,
 ક્યમ જોયું જમપુર જવા રે, જીવડલાં ૭

રત્ન પદ મું—બીજા બધા શત્રુઓ છૂટવા
કરતાં કોધરૂપી શત્રુને છૂટો.

કારના પવિત્ર ક્ષેત્રથી કોણ અજાણ્યું હશે ? બોડા-
ણાએ કલિયુગમાં પણ જે ભક્તિ બતાવી તેનું
નામ ચિરંજીવ રાખવાને પ્રભુ રણછોડરાય પોતે
ડાકોરમાં ડાકોરરૂપે બિરાજ્યા. તે વાત ક્યા ભક્તથી
અજાણી છે ? આવા પવિત્ર સ્થળમાં અમે એક
વખત ગયા અને ગોમતીના પવિત્ર તટ ઉપર આવેલી એક ધર્મ-
શાળામાં ઉતર્યા. ત્યાં આગળ તપાસ કરતાં અમને એમ માલૂમ
પડ્યું કે ડાકોરથી બે માઈલને છેટે જંગલમાં એક સાધુ સાત
વર્ષથી ઝુંપડી બાંધીને રહે છે અને બેઠા બેઠા જપજ કર્યા કરે છે.
ડાકોરના અમારા ગોરના આગ્રહથી તેમનાં દર્શન કરવાને એક
દિવસ અમે ઉપડ્યા. બે માઈલનો રસ્તો ચાલ્યા પછી ત્યાંથી
એક નાની કેડી હતી; જ્યાંથી સાધુને આશ્રમે જવાતું હતું.
કેડીએ કેડીએ પા માઈલ ચાલતાં એક નાની સરખી ઝુંપડી
હતી તેમાં મહારાજ બિરાજ્યા હતા. ઝાડનાં સૂકાં પાંદડાં ઉપર
તેઓ બેઠા હતા અને હાથમાં તુલસીની માળા હતી. તેઓ
બહુજ થોડું બોલતા હતા. તેમને આપવાને અમે થોડીક મિઠાઈ
લઈ ગયા હતા; કારણ કે તે મિઠાઈ ઉપરજ રહેતા હતા. અમે
તેમની પાસે મિઠાઈ ધરી તે તેમણે કૃપા કરીને લીધી. પછી
અમારી સાથે સ્ત્રીઓ હતી તેમણે એક એક રૂપિયો ધર્યો કે તર-
તજ સ્વામીજીનું ખર્ચ સ્વરૂપ પ્રકટ થયું અને સાક્ષાત્ દુર્વાસા
કે વિશ્વામિત્ર ત્યાં આવ્યા હોય એમ અમને લાગ્યું. તે બોલ્યા
કે હું આટલે દૂર આવ્યો તોપણ આ સંસારીઓ મારો જીવ લઈ
નય છે, તેઓ મને ફસાવવાનેજ અહીંયાં પૈસા લઈને આવે છે.
તેઓ એક તો ભક્તિ કરતા નથી અને અમારા જવાને કરવા પણ
દેતા નથી. માણસો કેવા હરામખોર થાય છે કે સાધુને પૈસા આપવા
આવે છે. સાધુઓએ તો કનક અને કામિનીથી છેટાજ રહેવું
જોઈએ. તોય આવા ભક્તનો ડોળ કરવાવાળા બગભક્તો અમને

પૈસા ધરે છે. જાઓ, જાઓ અહીંથી; મારે તમારું અન્ન પણ ન જોઈએ. આમ ગુસ્સે થઈને તેમણે મિઠાઈ પણ ફેંકી દીધી અને અમને સર્વેને બહાર કાઢ્યા. બહાર નીકળ્યા પછી અમને અમારા ગોરે કહ્યું કે, ભાઈ ! હું તમને એક વાત કહેવી ભૂલી ગયો હતો તે માફ કરજો હો. આમાં ભૂલ તો મારીજ છે, કારણ કે મેં તમને પહેલેથી ન ચેતાવ્યા. આવા બનાવ તો ભૂલથી ઘણા બને છે. આ સ્વામીજી પૈસા જોઈને બહુજ ચીડાય છે. મેં કહ્યું 'સાત સાત વર્ષ સુધી જ માણસ આવા એકાંત જંગલમાં રહે છે, જ આજો દિવસ માળા ફેરવ્યા કરે છે તેના હૃદયમાંથી હજી ક્રોધ નથી ગયો તો તે ક્યારે જશે ? જંગલમાં જવાથી કે માળા ફેરવવાથી, ફક્ત અસુક ચીજોજ ખાવાથી કે અસુક ચીજોનો ત્યાગ કરવાથીજ કાંઈ ક્રોધ જાય છે ? ના, ના. ક્રોધનું મૂળ સ્થાન તો મનજ છે. એટલા માટે તે સ્થાનને, તેજ આશ્રમને સુધારવાની જરૂર છે. એક કવિએ કહ્યું છે કે :—

મન રિપુ જીતા, સખ રિપુ જીતા;

મન રિપુ જીતા, સખ રિપુ જીતા.

એટલે કે જ્યાંસુધી મનરૂપી શત્રુ જીતો છે ત્યાંસુધી સર્વ શત્રુઓ જીતતા છે. મનરૂપી શત્રુને જીતો એટલે સર્વ શત્રુઓ જીત્યા સમજવા; માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે જ સ્થિતિમાં હોઈએ તે સ્થિતિમાં રહીને ધીમે ધીમે ક્રોધરૂપી શત્રુને જીતવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

મનહર

કામ—ક્રોધ આંખ છતાં અંતરે અંધાપો આપે,
કામ—ક્રોધ કાન છતાં બધીર બનાવે છે;
કામ—ક્રોધ રૂઢી રીતિ નીતિને રખાવે દૂર,
કામ—ક્રોધ ભારે ભારે લાભને ભૂલાવે છે;
કામ—ક્રોધ વિનય વિવેક વિસરાવી દિયે,
કામ—ક્રોધ દુષ્ટ દુરાચારમાં દટાવે છે;
કેશવ કહું શું કામ—ક્રોધ તણું દુષ્ટપણું,
ભવાટવીમાંહિ ભુંડે હાલે ભટકાવે છે.

રત્ન ૬૦ મું—ઝાડની ડાળીઓને ફૂટતી અટકાવવાજેમ
મીઠાના પડની જરૂર છે, તેમ મનોવૃત્તિઓને ફૂટતી
અટકાવવા અભ્યાસ અને વૈરાગ્યની જરૂર છે.

મારા બંગલાની દિવાલ આગળ એક પીપળાનું
ઝાડ હતું. તે બહુજ જાનું હોવાથી તે બહુ વિશાળ
હતું અને અમારા બંગલાને અને દિવાલને બહુજ
અડચણ કરતું હતું. તેને કપાવવાને અમે બહુજ
આતુર હતા, પણ ધરડાઓના વહેમને લીધે કેટ-
લોક વખત તો તે કામ મુલતવી રાખવું પડ્યું હતું.

એવટે મનને બહુજ દબ કરીને અમે તો ભોંય સરસું કપાવ્યું. પણ
મૂળિયાં બહુજ ઉંડાં હોવાથી તે પાછું ફૂટ્યું અને વધ્યું. અમે
તેને ફરીથી કપાવ્યું અને તે પાછું થોડા વખત પછી ફરીથી ફૂટ્યું.
આવી રીતે બે ચાર વાર પ્રયત્ન કર્યો અને તે નિષ્ફળ થયો. પછી
એક વખત અમારે ત્યાં સાધુ આવ્યા હતા તેમને મેં વાત કરી ત્યારે
તેમણે કહ્યું “ભાઈ! તેનો ઉપાય તો કોઈ માળી જાણતો હશે, માટે
તેને બોલાવો. જ્યારે દર્દ થયું હોય ત્યારે ડાક્ટરને કે વૈદને બોલાવો
છો, ઘરમાં રીપેર કરવું હોય તો મિસ્ત્રીને બોલાવો છો, મનની
વ્યથા હોય તો સંતસાધુને શરણે જાઓ છો; તેમ આમાં તો માળી-
નુંજ કામ છે, માટે તેને બોલાવો.” આથી મેં એક મારા આજળખીતા
માળીને બોલાવ્યા અને તેને સર્વ વાત જણાવી ત્યારે તેણે કહ્યું કે
“આપ આજળખીતા છો એટલે મારો કાંઈ ઉપાય નથી, નહિ તો
ખીજ પાસેથી બે ચાર રૂપિયા પડાવત અને પછી દવા બતાવત.
આપ છો એટલે આપને જાણાવવામાં મને કાંઈ અડચણ નથી.
આની દવા બહુ સહેલી છે અને તે એ કે, આ ઝાડને ભોંય સરસું
કપાવી તેના થડ ઉપર મીઠાનું પડ કરો એટલે તે પછી કદી
ફૂટશેજ નહિ.” આમ કહીને તે ગયો કે તરતજ પ્રભુકૃપાથી મેં
મહારાજને કહ્યું કે ‘મહારાજ! થડમાંથી ડાળીઓ ફૂટતી બંધ
કરવાની દવા તો આ માળી બતાવી ગયો, પણ મનરૂપી થડ-

માંથી ફૂટતી દુષ્ટ વૃત્તિઓને ફૂટતી અટકાવવાની દવા હવે આપ બતાવો. આપ મારે ઘેર બેઠાં ગંગા છો તો તે તક હું શું કામ જવા દઉં ? અને જો જવા દઉં તો મારા જવો મૂર્ખ કાણ ? માટે કૃપા કરીને તે દવા મને બતાવો. મહારાજ કહ્યું કે “ભાઈ! દુષ્ટ વૃત્તિઓને અટકાવવાનું કામ અતિ દુષ્કર છે, કારણ તેનું થડ (મન) બહુજ મજબૂત છે. ભગવાનના પરમ મિત્ર અર્જુને પણ તેજ ક્રિયઃદ ભગવાન પાસે કરી હતી. તે બોધ્યા હતા કે:—

चंचलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवद्दृढम् ।

तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोऽखि सुदुष्करम् ॥૩૪॥ (ગીતા અ૦ ૬)

હે કૃષ્ણ ! મન ખરેખર ચંચળ, ઈંદ્રિયોને વિહ્વળ કરનાર, બળવાન તથા દઢ છે અને તેને વશ કરવું તે વાયુને વશ કરવા જેટલું કઠણ હું માનું છું.

તેમ છતાં ભગવાને તેને માર્ગ પણ બતાવ્યો હતો કે:—

अमंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम् ।

अभ्यासेन तु कौंतेय वैराग्येण च गृह्यते ॥૩૫॥ (ગીતા અ૦ ૬)

હે મહાબાહુ ! ખરેખર મન ચંચળ છે, તેને વશ કરવું ઘણુંજ કઠણ છે. પરંતુ હે કૌંતેય ! અભ્યાસથી અને વૈરાગ્યથી તેને વશ કરી શકાય છે.

અભ્યાસ એટલે કે નિરંતર નિયમિત રીતે પ્રભુનું ધ્યાન, સત્સંગ, સારાં પુસ્તકોનો અભ્યાસ વગેરે; અને વૈરાગ્ય એટલે સંસારની અનિત્યતા દરરોજ ધ્યાનમાં લાવવી અને પ્રભુવિના સર્વ ખોટું છે એ વાતની દઢતા મજબૂત કરતા રહેવું.

ભાઈ ! મનને વશ કરવાની આ કુંચી કાંઈ મારા ઘરની નથી. આ તો પ્રભુએ કૃપા કરીને પોતાના સખા અને મુમુક્ષુને બતાવેલી છે. માટે આપણે પણ જો તે પ્રમાણે ચાલીશું, તે વાત આચરણમાં મૂકીશું તો તો હૃદયનાં તાળાં ખોલી શકીશું અને પ્રભુનાં દર્શન કરી શકીશું. માટે બીજાં સાધનો કરવા કરતાં પ્રભુએ બતાવેલું સાધન કરવું એ ઠીક છે.”

૫૬

જતી રહેશે કાલ જવાની રે, છાંકે છે સાથી;
 દિલડાની ટાળ દિવાની રે, છાંકે છે સાથી. ટેક
 શોભીતો તે તો માન્યો છે દેહ તારો સાચો;
 છે કાયા ઘડુલો કાચો રે, છાંકે છે ૦ ૧
 મનસૂયો તે તો ધાર્યો છે દેહ માટે મોટો;
 છે પાણીનો પરપોટો રે, છાંકે છે ૦ ૨
 કાઈ દહાડો તે તો પડવાની ધારી નથી કાયા;
 પણ વાદળની છે છાયા રે, છાંકે છે ૦ ૩
 ટળી જશે જોતાં જોતાંમાં દેહ પ્રાણી તારો;
 જમ વિજળીનો ઝખકારો રે, છાંકે છે ૦ ૪
 જોને દયા સૂતા સમશાને કંઈક તારા જવા;
 નવ કોઈ રહ્યા સુખ લેવા રે, છાંકે છે ૦ ૫
 હજારો ઉપર હુકમ ચલાવતા હાકમડા;
 પણ ઝડપી ચાલ્યા જમડા રે, છાંકે છે ૦ ૬
 રસનાયે જીવડા રટ રે, ઋષિરાજ કહે છે રસિયો;
 જ વિશ્વ સકળમાં વસિયો રે, છાંકે છે ૦ ૭

રત્ન ૬૧ મું—પ્રભુને ભજતાં કોઈની લાજ ગઈ
 નથી અને જશે પણ નહિ !

સલના વખતમાં માનસિંહજી કરીને રાજ
 થઈ ગયો, તે બહુજ ભક્ત હતો અને સર્વ
 તરફ સમદષ્ટિ રાખતો હતો. પોતાની પ્રજા
 તરફ બહુ મમતા બતાવતો અને ગરીબોને
 દાન આપતો હતો. લોકો તેને કર્ણના અવ-
 તાર માનતા હતા અને ઘણાખરા તો તેને “માનસિંહ દાનેશ્વરી” એ
 નામથીજ ઓળખતા હતા. શિયાળામાં ગરીબોને માટે ખાસ ગરમ
 કપડાં શીવડાવીને વહેંચતો અને ધાખળાઓ પણ આપતો.
 ઉનાળામાં ઘણાઓને તે જોડાઓ આપતો તથા પાણીની ઘણી
 સુ. ૧૨

પરથી બંધાવતો અને ચોમાસામાં છત્રીઓ આપતો હતો. તેણે ઘણાં વાવફૂવાઓ ગળાવી બંધાવ્યાં હતાં, ઘણી ધર્મશાળાઓ બંધાવી હતી અને અન્નક્ષેત્રો પણ ઉઘાડ્યાં હતાં. તે રાજનો એક એવો નિયમ હતો કે, શિવરાત્રિને બીજ દિવસે તથા જન્માષ્ટમીને બીજ દિવસે પોતાના બધા અમલદારોને જમવા નોતરતો, ગામમાં જ લિશ્તુકા હોય તેમને જમવા બોલાવતો અને તે બધાને એકસાથે મોટા ચોગાનમાં જમવા બેસાડતો. આમાં તેનો હેતુ માત્ર એટલોજ હતો કે, અમીર અને કૃષ્કીરને સરખા ગણવા. પોતાના અમલદારોને તેણે ખાસ મુગટાઓ તથા રૂમાલો આપી રાખ્યા હતા. તેજ મુગટાઓ પહેરીને અને રૂમાલો આઢીને તેઓને ત્યાં જમવા આવવાનો હુકમ હતો; અને લિશ્તુકા ગમે તે લૂગડાં પહેરીને આવે એવો હુકમ હતો. જમાડતી વખતે ખાસ બ્રાહ્મણો પાસેજ તે પીરસાવતો. અમલદારો પોતપોતાની નાતની પંગતમાં બેસતા હતા, અને લિશ્તુકા પણ પોતપોતાની નાતની પંગતમાં બેસતા. પછી સૌને પાનસોપારી પોતાને હાથે આપીને વિદાય કરતો હતો. એક વાર એવું બન્યું કે તેના એક અમલદારનો મુગટો અને રૂમાલ ખોવાઈ ગયો. તેથી તે વિચારમાં પડ્યો કે હવે મારે શું કરવું? ગમે તે રીતે રાજનાં દર્શન તો કરવાં, ભોજન લેવું, તેના હાથથી પાનસોપારી પણ લેવાં. આ તેનો દૃઢ નિશ્ચય હતો; પણ કરવું શું? ઘણી વાર વિચાર કર્યા પછી તેને એક યુક્તિ સૂઝી આવી અને તે એ હતી કે, લિશ્તુકાની ભેગા ભળી જઇ ગમે તેવાં કપડાં પહેરીને જમવા જવું. તે એકદમ ઘેરથી નીકળ્યો અને કોઈ ન બુઝે એવી જગ્યાએ આવીને લિશ્તુકાના ભેગા ભળી ગયો. જમી રહ્યા પછી રાજ જ્યારે સૌને પાનસોપારી આપવા લાગ્યો ત્યારે તેણે આ અમલદારનો ચહેરો એકદમ આળખી કાઢ્યો. તેને કંગાળ સ્થિતિમાં જોઈને રાજ અજબ થયો અને તેને એક બાબુએ ઉભો રાખ્યો. સર્વના ગયા પછી તેણે રાજ પાસે ખુલાસો કર્યો કે ‘મહારાજ! આપે આપેલ મુગટો અને રૂમાલ ક્યાંક ખોવાઈ ગયા છે અને મારે એવો દૃઢ નિશ્ચય હતો કે, આજ રાજજનાં દર્શન તો જરૂર

કરવાંજ, તેમનો પ્રસાદ લેવોજ અને વળી તેમના હાથથી પાન-સોપારી પણ લેવાંજ. આથી જો કે મારે ભિક્ષુકોની ભેગા ભળવાનો વખત આવ્યો તોપણ તેની દરકાર નહિ કરતાં મારે જ લાભ મેળવવાની ઇચ્છા હતી તે મેં મેળવ્યો છે. આમ કરવામાં મેં લાજ ખોધ હોય તો હું આપની માફી માગું છું.’ આથી રાજ તેના ઉપર બહુજ પ્રસન્ન થયો અને તેને મોટું ઇનામ આપ્યું અને કહ્યું કે, આમાં તમારી લાજ જવાને બદલે ઉલટી વધી છે. તમને ધન્ય છે ! આવી રીતે ભાઈઆ અને બહેનો ! પેલા અમલદારની પેઠે આપણે પણ જો આપણા મહારાજ પ્રભુ-પરમેશ્વર-ઈશ્વર-નાં દર્શન કરવાં હોય, તેમનો પ્રસાદ લેવો હોય તો ખોટી મોટાઈની દરકાર ન કરતાં, બહારના ડોળમાં ન ફસાતાં, ઉપરની ટાપટીપમાં ન રહેતાં, બહારની લાજમાં ન તણાતાં ગમે તે રીતે ગમે-તેવી સ્થિતિમાં પણ પ્રભુને શરણે જવા પ્રયત્ન કરવો અને તેમ કરીશું તોજ આપણાપર પ્રભુ પ્રસન્ન થશે.

૫૬

હરિ ભજતાં હજી કોઈની લાજ જતાં નથી જાણી રે;
જની સુરતા શામળીઆ સાથ, વઢે વેદ વાણી રે. હરિં ૧
વહાલે ઉગાર્યો પ્રહલાદ, હિરણ્યકશ્યપ માર્યો રે;
વિભીષણને આપ્યું રાજ, રાવણ સંહાર્યો રે. હરિં ૨
વહાલે નરસિંહ મહેતાને હાર, હાથોહાથ આપ્યો રે;
દ્રુવને આપ્યું અવિચળ રાજ, પોતાનો કરી થાપ્યો રે. હરિં ૩
વહાલે મીરાં તે બાઈનું ઝેર, હળાદળ પીધું રે;
પંચાળીના પૂર્યાં ચીર, પાંડવ કામ ક્રીધું રે. હરિં ૪
વહાલે અમરીષની ઝાળખાણ, અવતાર દશ લીધા રે;
વહાલે ગજની ક્રીધી સહાય, ગરુડ પરહરિયા રે. હરિં ૫
આવો હરિ ભજવાનો લહાવ, ભજન કોઈ કરશે રે;
કર જોડી કહે પ્રેમલદાસ, ભક્તનાં દુઃખ હરશે રે. હરિં ૬

રત્ન ફર મું—છોકરાના શ્રેયને માટે જેમ આપ તેને
સન્ન કરે છે, તેમ આપણા શ્રેયમાટેજ પ્રભુ
આપણને દુઃખ દે છે.

નાતન ધર્મ હાઈસ્કૂલના પહેલા ધોરણના વિદ્યાર્થી-
ઓ વચ્ચે એક વાર એવું ઈનામ કાઢવામાં આવ્યું
હતું કે જે કોઈ વિદ્યાર્થી “લલી લાર્ત બૂમિ”
વાળી કવિતા બહુજ સરસ રીતે બોલશે તેને ત્રણ
રૂપિયાની કિંમતનાં સારાં પુસ્તકો ઈનામમાં મળશે.
આ હરીફાઈની પરીક્ષા લેવાને દિવસે નિશાળના
માસ્તરે ઉપરાંત વિદ્યાર્થીઓના વાલીઓને પણ આમંત્રણ
આપવામાં આવ્યું હતું. તે પરીક્ષાની અંદર જે વિદ્યાર્થી પહેલે
નંબરે આવ્યો, તે પહેલે નંબરે આવશે એમ તેના વર્ગના
મહેતાજી સ્વપ્ને પણ ધારતા નહોતા. તેથી તે મહેતાજીએ તેના
વાલી તરફ જેઠ કહ્યું કે સાહેબ ! આપે આને શીખવવા બહુ શ્રમ
લીધો લાગે છે. તેણે કહ્યું કે સાહેબ ! તેને મેં કેમ શીખવ્યું
તે હકીકત સાંભળવા જવી છે, તેથી હું બધાને તે સંભળાવવા
ઈચ્છું છું. એમ કહીને પછી તેમણે પોતાની વાત નીચે
પ્રમાણે શરૂ કરી:—

ઈનામના સંબંધે મને મારા છોકરાએ આવી વાત કરી
ત્યારે મેં નિશ્ચય કર્યો કે મારે આજ તેના ઉપર ખૂબ મહેનત
કરવી. પછી મેં તેને તે કવિતા ગોખવાનું કહ્યું ત્યારે તો તે
જરા વાર બેસે પણ પાછો રખડ્યા કરે. આથી મેં તેના પગ
બાંધ્યા અને તેને એક ઠેકાણે બેસાડ્યો. પગ બાંધવાથી તે બેઠો
ખરો, પણ પાછો હાથથી ચાળા કરવા લાગ્યો, તેથી તેનું ધ્યાન
કવિતામાં પરોવાતું નહોતું. આથી મેં તેના હાથ પણ બાંધી
લીધા; પણ પાછો તે આડો અવળો જોયા કરે અને વાંચે નહિ,
તેથી મેં તેને આંખે પાટા બાંધ્યા અને હું તેને કવિતા ગોખાવવા
બેઠો. જ્યારે આવી રીતે તેના બધા અવયવો બાંધી લીધા ત્યારે

તે પાંચરે થયો અને ઈનામ લેવાને ભાગ્યથાળી થયો છે. આ સાંભળીને બધા બહુ રાજી થયા.

ભાઈઓ અને બહેનો ! પેલા છોકરાના પિતાને જન્મ ઈચ્છા હતી કે મારા પુત્ર ઈનામ લે તો ઠીક, તેમ પ્રભુને પણ એવીજ ઈચ્છા છે કે મારા પુત્રો, મોક્ષનાં અને સ્વર્ગનાં સુખનાં મારાં સર્વ ઈનામો લે; પણ આપણે પેલા છોકરાની પેઠે રખડુ છીએ અને સંસારની મોહજાળમાં ફસાયલા રહીએ છીએ. પેલા છોકરાને સુધારવા તેના પિતાએ જન્મ તેના અવયવો બાંધી લીધા તેમ આપણને સુધારવા આપણી પાસેથી પ્રભુ સંસારનાં ક્ષણિક સુખો જવાં કે—ધન, પુત્ર, સ્ત્રી, ધર વગેરે લઈ લે છે. આપણને દુઃખ આપવાના હેતુથીજ તે એમ કરે છે, એમ આપણે માની લઈએ છીએ; પણ ખરેખરી વાત તો તેથી ઉલટીજ છે. આપણે મોક્ષનાં અને સ્વર્ગનાં ઈનામો લઈ શકીએ તેથીજ આપણને દુઃખ આપે છે. માટે આં લક્ષ્યજનો અને હરિજનો ! જ્યારે જ્યારે આપણાપર દુઃખ આવે ત્યારે આપણે માનવું કે આપણું શ્રેય કરવાની ખાતરજ પ્રભુ આપણા ઉપર તે દુઃખ મોકલે છે અને તેથી અંતે આપણું લલું થવાનુંજ.

૫૬

પ્રભુજીએ ધાર્યું હોય તે થાય !

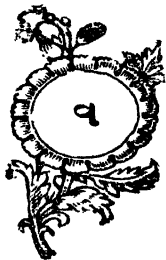
હહાપણ કોઈનું કામ ન આવે (૨) કરોને કાટિ ઉપાય—

હાં રે હાં રે કરોને૦ પ્રભુ૦

ભીમ, અર્જુન, સહદેવ, નિકુલ, પાંચમા ધર્મ કહેવાય;
એ પાંચેના દેખતાંજ રે, સતી તે કેમ લૂંટાય. પ્રભુ૦
રામ જવા સત્પુરુષ કહીએ ને, તે પણ વનમાં જાય;
સતી સીતાને કલંક ચઢાવ્યું, તો રાવણ શિર રોળાય. પ્રભુ૦
રાજને જ્યારે રઠ લાગી, ત્યારે યુગયા રમવા જાય;
એ રે ઋષિને કાઈ દુભશે તેને, તરત સર્પદંશ થાય. પ્રભુ૦
પરીક્ષિતના જન્મેજય કહાવે ને તે પણ રાજ કહેવાય,
જગન કરતાં રંભાને વરતાં, અઢાર બ્રહ્મલ્યા થાય. પ્રભુ૦
શુભ મુહૂર્ત અને શુભ ચોધડિયાં, શુભ અહે લેવાય;

સારાં મૂરત જોઇ લક્ષ્મી લખિયાં, રંગ ભરેલી રોળાય. પ્રભુ
હાણુ વૃદ્ધિ છે હરિને હાથે, મૂરખ મન મલકાય;
કરનારો તો કરી રહ્યો છે, અણુસમન્નુ અથડાય. પ્રભુ

રત્ન ૬૩ મું-જે થાય છે તે ઠીકજ થાય છે.

લક્ષ્મીપુરમાં તપ્તસિંહજી કરીને એક રાજા હતો. તે
રાજા જીવાન અને જરા અહંકારી હતો. તેના એક
ગામમાં અખંડાનંદ નામના સાધુ ચતુર્ભુજના
મંદિરમાં ઉતર્યા હતા. તે બહુજ પવિત્ર અને જ્ઞાની
હતા તેથી લોકો તેમના દર્શન માટે સવારસાંજ

ત્યાં જતા હતા. થોડા દિવસ પછી લોકોના આગ્રહથી તેમણે કથા
વાંચવાનું શરૂ કર્યું. ત્યાં લોકોની ઠઠ એટલી બધી જામતી કે
બેસવાની જગ્યા પણ મુશ્કેલીથી મળતી. ધીમે ધીમે રાજાના
કાનપર આ વાત આવી એટલે તે રાજા પણ એક વખત ત્યાં
પધાર્યા અને તેમની કથા સાંભળીને બહુજ પ્રસન્ન થયા. પછી
રાજા અઠવાડીઆમાં એક વાર તો ત્યાં જરૂર આવતા અને પછી
ધીમે ધીમે તે દરરોજ ત્યાં આવવા લાગ્યા. એમ કરતાં કરતાં
રાજાને તે સ્વામી ઉપર બહુજ સ્નેહ થયો, તેથી તેમને વિનતિ
કરીને પોતાને બંગલે એક જૂદા ઓરડામાં રાખ્યા અને ત્યાં દર-
રોજ હરિકથા થતી. થોડા વખત પછી તે રાજાની રાણી મરી
ગઈ એટલે બધા લોકો બહુજ દિલગીર થયા અને રાજાની પાસે
જઈને ખેદ કરવા લાગ્યા. સ્વામીજીને આ વાતની ખબર થઈ
ત્યારે તે રાજા પાસે ગયા અને કહ્યું કે “ભાઈ ! જે થાય છે તે
ઠીકજ થાય છે.” આથી રાજાને બહુજ માહું લાગ્યું, પણ શો
ઉપાય ! થોડા દિવસ પછી તે રાજા શિકારે ગયો, ત્યાં એક હરણ-
ની પછવાડે દોડતો દોડતો તે એકલો પડી ગયો અને રસ્તો
બૂલી ગયો. બહુ સ્વારી કરવાથી તે તથા તેનો ઘોડો થાકી ગયા
હતા; તેથી એક ગ્રાહ નીચે આવીને તેણે પોતાના ઘોડાને બાંધ્યો

અને પોતે આરામ લેવા ઝાડ નીચે સૂતો. થોડી વાર થઈ એટલે તે એકદમ જાગી ઉઠ્યો અને રાડેરાડ પાડવા લાગ્યો; કારણકે તેની આંગળીએ વિંછી કરડ્યો હતો. વિંછીની વેદના અસહ્ય હતી; કારણકે તે બહુજ ઝેરી હતો છતાં પણ સમસૂચકતા વાપરીને તેણે તરવારથી પોતાની તે આંગળી કાપી નાખી. પછી લૂગડું ફાડી પાટો બાંધીને સ્વાર થઈ ધીમે ધીમે પૂછતો પૂછતો તે પોતાના રાજ્યમાં આવ્યો. આ ખબર સાંભળીને લોકો બહુજ દિલગીર થયા અને તેની પાસે જઈને બહુજ દિલગીરી બતાવી. સ્વામીને ખબર પડી એટલે તેમણે તો કહ્યું કે “જ થાય છે તે ઠીકજ થાય છે.” આથી તે જીવાન રાજ બહુજ ગુસ્સે થયો અને તેણે મનમાં દૃઢ સંકલ્પ કર્યો કે, આ સ્વામીને મરાવીજ નંખાવું. પછી તેણે પોતાના એક વિશ્વાસુ સિપાઈને બોલાવી કહ્યું કે કાલે રાત્રે ત્રણ કલાકે જ્યારે સ્વામીજી તળાવપર નાહવા જાય ત્યારે તેમને મારી નાખજ. આ હુકમ માથે ચઢાવીને તે સિપાઈ ગયો. પછી બીજા દિવસે રાત્રે બે વાગે તરવાર લઈને તે સિપાઈ છત્રો-માનો તળાવના કાંઠાપરનાં ઝાડ પાછળ સંતાઈને ઉભો રહ્યો અને સ્વામીજીના આવવાની રાહ જોતો હતો. સ્વામીજી બરાબર વખત-સર અઢી વાગે ઉઠ્યા અને દાતણ પાણી કરીને નીચે ઉતરવા જાય તેટલામાં તેમનો પગ લપસ્યો એટલે દાદર ઉપરથી પડ્યા અને પગ મરડાઈ ગયો. આથી તેઓ સ્નાન કરવા તળાવ ઉપર જઈ શક્યા નહિ. તે સિપાઈએ તો ઘણી વાટ જોઈ, પણ સ્વામીજી આવ્યા નહિ તેથી થાકીને પાછો ગયો; અને તે સંબંધી મહારાજને ખબર આપી. મહારાજએ સ્વામીજીની ઘોરડીએ ખબર કઢાવી તો માલૂમ પડ્યું કે, આજ તેમનો પગ મરડાઈ ગયો છે એટલે સ્નાન કરવા જઈ શક્યા નથી. પછી રાજ સ્વામીજી પાસે ગયા અને બહુ દિલગીરી બતાવી ત્યારે તે બોલ્યા કે “જ થાય છે તે ઠીકજ થાય છે.” પછી રાજનાં લક્ષ થયાં અને સ્વામીજીનો પગ સારો થયો એટલે તેની રજ લઈને સ્વામીજી ત્યાંથી વિદાય થયા.

એક વખત વિજયાવતીના રાજ્યમાં વિજયસિંહ ત્યાંનો

રાજ હતો. તેમાં મોટો દુષ્કાળ પડ્યો. તે રાજને બીજા રાજ-
ઓ ખંડણી ભરતા હતા. આ વખતે તેણે ખંડણીમાં રૂપિયાને
બદલે દાણા માગ્યા અને તે તેમણે આપ્યા, તેથી તેણે તે
પોતાની રૈયતને આપ્યા. આવી રીતે દાણાનું સંકટ તો ટાળ્યું,
પણ પાણીનું શું કરવું? રાજ બહુ મુંઝાયો, કારણ કે પાણી-
વિના લોકો રાડે રાડ પાડવા લાગ્યા. આથી તેણે વૃદ્ધ બ્રાહ્મણોને
બોલાવી તેમની સલાહ લીધી, ત્યારે છેવટે એમ નક્કી થયું
કે ગામની બહાર એક પુરાતની જમીન ખોદેલી છે તેમાંથી
એવો લેખ નીકળ્યો છે કે અહીં આગળ બેઠાઈ યોગ્ય રાજનો
ભોગ અપાય તો પુષ્કળ પાણી નીકળે. આ ઉપરથી રાજએ
પોતાના કારભારીને જૂદે જૂદે દેશ મોકલી પોતાના ખંડિયા
રાજઓમાંથી એકાદ યોગ્ય રાજ મળી આવે તો તેને લઈ
આવવા હુકમ કર્યો. તપાસ કરતાં વલ્લભીપુરનો રાજ તેને
યોગ્ય લાગ્યો તેથી તેને ત્યાં લઈ ગયા, અને તેનો ભોગ આપવાનું
અમુક દિવસે નક્કી કર્યું. તે દિવસે તે ગામમાં અખંડાનંદ સ્વામી
આવી પહોંચ્યા હતા અને તે તળાવ તરફ ટોળાબંધ લોકો જતા
જોઈને પોતે પણ ત્યાં ગયા અને બધી વાતથી વાકેફ થયા. પછી
જ્યારે રાજનો ભોગ આપવાની તૈયારી થઈ ત્યારે તે વિજય-
સિંહની પાસે જઈને બોલ્યા કે હે રાજ ! તમે યોગ્ય રાજનો ભોગ
આપતા નથી. આ રાજની એક આંગળી કપાયેલી છે તે તમે
જીઓ, અંગમાં કાંઈ પણ ખોડ હોય તેનો ભોગ શી રીતે અપાય ?
આ વાત સર્વને વ્યાજબી લાગી તેથી તે રાજને છોડી દીધા. તે
રાજ મહારાજના પગમાં પડ્યો ત્યારે તે બોલ્યા કે “જ થાય છે
તે ઠીકજ થાય છે.” પછી તખ્તસિંહે બધાની સમક્ષ સ્વામીજીને
મારવા મોકલેલ સિપાઈની વાત કહી બતાવી બહુજ પસ્તાવો
કર્યો. છેવટે સ્વામીજીએ ત્યાં મોટો યજ્ઞ કરાવ્યો, પ્રભુકૃપાથી
તે તળાવમાંથી જળ નીકળ્યું અને લોકો સુખી થયા. વિજયસિંહે
તથા સર્વ લોકોએ સ્વામીજીનો બહુ ઉપકાર માન્યો ત્યારે પણ
સ્વામીજી બોલ્યા કે “જ થાય છે તે ઠીકજ થાય છે.”

બાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ આપણા દૈવ્યમાં આ

વાક્ય કાતરી રાખવું જોઈએ અને દરેક પ્રસંગમાં તે યાદ રાખીને તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ. આપણા ઉપર દુઃખ અથવા ત્રિપત્તિ આવી પડે તેમાં કાંઈ પ્રભુ રાજી તો નજ હોય, પણ તે જ કરે છે તે હમેશાં ઠીકજ કરે છે. તેને કાંઈ આપણા ઉપર વેર કે ખાર નથી, પણ આપણું શ્રેય કરવાનેજ તે તેમ કરે છે; માટે આપણે હમેશાં એમજ માનવું કે તે જ કરે છે તે ઠીકજ કરે છે.

૫૬

કબહુક બાગ હાથ બાજતે નગારે સાથ,
કબહુક પાંઉ પ્યાદે શિર બોજ સહીએ;
કબહુક મેવા મીસરી કે અજીરન હોય,
કબહુક મુઠીબર ચુનગોહી લઈએ;
કબહુક આપ દ્વાર ભીર હૈ ભીખારનકી,
કબહુક આપ બધ પરદાર રહીએ;
હારીએ ન હિંમતબિસારીએ ન હરિનામ,
જહી બિધ રાખે રામ તેહી બિધ રહીએ.

રત્ન ૬૪ મું—પ્રભુ પોતે શામાટે અવતાર લે છે ?

નકાવતીમાં કનકસેન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે બહુ દયાળુ, ઉદાર અને ભક્ત હતો. તેને સત્સંગનો ઘણો શોખ હતો એટલે તે ગામમાં ઘણા શાસ્ત્રીઓ તથા સંતસાધુ નિવાસ કરતા હતા. દરરોજ બપોરે ૪ થી ૫ વાગ્યાસુધી તે પોતાના મહેલમાં પુરાણી જદુરામ પાસે કથા કરાવતો. પુરાણી બહુજ વિદ્વાન અને વિનયી હતા. એક દિવસ કથા સમાપ્ત થયા પછી રાજાએ પુરાણીને પૂછ્યું કે, પુરાણીજી ! મારા મનમાં એક શંકા છે. આપ કહો તો પૂછું. પુરાણીએ કહ્યું કે ખુશીથી પૂછો. હું તેનો યથાશક્તિ જવાબ આપીશ. રાજાએ પૂછ્યું કે 'પુરાણીજી ! મારા મનમાં ઘણા વખતથી એ શંકા છે કે, જ્યારે પ્રભુની હજુરમાં તેત્રીસ કરોડ દેવો છે ત્યારે પ્રભુ પોતે શામાટે અવતાર લે છે ? પોતાના ભક્તોનું કાર્ય દેવોને

મોકલીને કેમ સિદ્ધ નથી કરતા ? પુરાણીજી ! આ પ્રશ્ન મેં ઘણા જણને પૂછ્યો હતો તોપણ હજીસુધી તેનો મનમાનતો ખુલાસો મને કોઈએ આપ્યો નથી.' પુરાણીએ કહ્યું કે 'મહારાજ ! આપનો પ્રશ્ન બહુ ઉત્તમ છે. એનો ખુલાસો હું આપને છ મહીના પછી આપીશ; પણ આપે પહેલાં મને કૃપા કરીને પાંચસો રૂપિયા આપવા પડશે અને હું બીજાં જ જ સાધનો માગું તે આપવા કૃપા કરવી.' રાજાએ તરતજ રૂપિયા પાંચસોની ચિઠ્ઠી લખી આપી અને જ યોગ્ય સાધનો પુરાણી માટે તે પૂરાં કરવા વચન આપ્યું. પુરાણી ઘેર જઈને વિચાર કરવા લાગ્યા કે, હવે મારે કેવી યુક્તિથી રાજાના મનનું સમાધાન કરવું ? ત્રણ ચાર દિવસ તે સંબંધી વિચાર કરતાં તેમને એક યુક્તિ જડી આવી અને તેથી રાજાનું સમાધાન થશે એમ તેમની ખાત્રી થઈ.

આ પછી બીજા દિવસથી તે પોતાને ઘેર કથા વાંચવા લાગ્યા અને આડોશીપાડોશીઓ તે સાંભળવા લાગ્યા. પુરાણીજી એવી સરસ કથા કરતા કે સાંભળવાને પાડોશીઓ ખાસ કામ સિવાય આન્યા વિના રહેજ નહિ. પાડોશીઓમાંથી એક પ્રેમકુંવર કરીને વાણિયણ આવતી તેને પુરાણી બહુજ માન આપતા હતા અને સાંજ સાંજ તેને ખાસ બોલાવીને ગીતાનો પાઠ શીખવતા હતા. આમ કરવાનો હેતુ એ હતો કે, પ્રેમકુંવરની બહેન હરકુંવર રાજાના એકના એક પુત્રની ધાવ હતી અને પુરાણીજીને પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કરવામાં હરકુંવરની જરૂર હતી.

કનકસેનને પીસ્તાળીશ વર્ષ થયાં ત્યાંસુધી એકે સંતાન નહોતું, પણ તેને ઈશ્વરકૃપાથી છંતાળીશમે વર્ષે એક પુત્ર પ્રાપ્ત થયો. આથી પ્રજાવર્ગમાં અને રાજ્યદરબારમાં ઘણો ઉત્સવ થયો; અને રાજાએ ગરીબોને, અનાથોને તથા સાધુસંતોને દાન આપ્યાં અને નોકરાને પણ યોગ્ય ઈનામો આપ્યાં તથા પ્રજાના દેટલાક કરો ઓછા કર્યા. રાજાને પુત્ર તો આવ્યો, પણ તેની માતાને દૂધ નહોતું આવતું એટલે રાજકુમારને ધવરાવવા એક કુળવાન ધાવની જરૂર પડી. તપાસ કરતાં હરકુંવરને ધાવતરીકે પસંદ કરવામાં આવી; કારણકે તે જોકે ગરીબ હતી પણ બહુજ ખાન-

દાન અને નીતિવાળી હતી. તે કુંવર જમ જમ મોટો થતો ગયો, તેમ તેમ આ ધાવને જરાએ વીલી મૂકતો નહિ. હરકુંવરને સગામાં માત્ર તેની બહેનજ હતી; કારણકે તેનો પતિ થોડા માસ પહેલાંજ ગુજરી ગયો હતો અને તેની પુત્રી પણ પંદર દિવસની થઈને ગુજરી ગઈ હતી. આથી આઠ આઠ દિવસે તે પોતાની બહેનને ત્યાં આંટો આવતી. આંટો આવે તે દિવસે તેને કથા સાંભળવા તેની બહેન લઈ આવતી. હરકુંવરને કથામાં રસ આવવા લાગ્યો એટલે તે હવે ચાર ચાર દિવસે આંટો આવવા લાગી. પછી કથામાં બહુ રસ પડવાથી તે દરરોજ આવતી. બે મહીના પછી તો તે પુરાણી પાસે ગીતા શીખવા લાગી. પુરાણી ઉપર તેની બહુજ શ્રદ્ધા થઈ ત્યારે એક દિવસે લાગ જોઈને પુરાણીએ તેને કહ્યું કે બહેન! માઈ એક કામ તમારે કરવું પડશે. તેણે કહ્યું કે, પુરાણી! મારા લાયકનું કામ હશે તો હું જરૂર કરીશ. આથી પુરાણીએ કહ્યું કે બહેન! રાજના કુંવરને તમે એક અઠવાડીયા સુધી દરરોજ સાંજે ગામબહાર કનકેશ્વર મહાદેવમાં લાવજો, અને થોડા દિવસ પછી હું આપને એક પૂતળું આપું તે દરિયામાં તમારે ફેંકી દેવું. બોલો બહેન! આ કામ તમે કરી શકશો ને ! હરકુંવરે કહ્યું કે, ખુશીથી હું તે કામ કરીશ. પછી મહારાજ પૂતળાં બનાવનાર એક ઉસ્તાદ કારીગરને શોધ્યો અને જ દરરોજ મહાદેવના મંદિરે જતો અને રાજકુંવરને જોઈને તેના માપનું અને તેના જેવું પૂતળું બનાવવા લાગ્યો. આઠ દિવસમાં તો પૂતળું તૈયાર થયું અને હરકુંવરને છેટેથી બતાવ્યું ત્યારે તે આશ્ચર્યથી બોલી કે, રાજકુમાર અહીંયાં ક્યાંથી ! આથી પુરાણીની ખાત્રી થઈ કે હવે માઈ કામ સિદ્ધ થશે. તેમણે હરકુંવરને બોલાવી કહ્યું કે, બહેન! આ મીણનું પૂતળું મેં ચારસો રૂપિયા ખર્ચીને કરાવ્યું છે તે પૂતળું તમારે આસો સુદ પૂનમને દિવસે દરિયાકાંઠે લાવવું અને હું જ્યારે હાથ ઉંચો કરીને તમને નિશાની કડં ત્યારે તમારે તેને દરિયામાં ફેંકી દેવું. હરકુંવરે કહ્યું કે ભલે, હું ખુશીથી તેમ કરીશ. પછી આસો સુદ ચૌદશને દિવસે પુરાણી રાજ પાસે ગયા અને કહ્યું કે, મહારાજ! કાલે

શરત્પૂર્ણિમા છે એટલે આપને તથા આપના સર્વ અમલદારોને મારે હરિકથા સંભળાવવી છે. કાલે આપનો જો હુકમ હોય તો એક મોટા વહાણમાં આપણે બધા એકત્ર થઈએ અને ત્યાં કથા કરીએ. મારી ખાત્રી છે કે, આપ મારી તે ઈચ્છા સફળ કરશો. રાજાએ કહ્યું કે, ખુશીથી હું આવીશ તથા મારા સર્વ અમલદારોને ત્યાં હાજર રહેવા ફરમાવીશ. વહાણ વગેરેનો બંદોબસ્ત પણ હું કરાવી લઈશ. પછી પુરાણી ખુશી થતા ઘેર ગયા. બીજા દિવસે રાત્રે સાજ સાથે તેઓ વહાણપર ગયા અને મોટા વહાણની આસપાસ એક નાનું હોડકું તથા બે હુંશિયાર તરિયાને પણ તૈયાર રાખ્યા હતા અને તેમને પણ અમુક સૂચના આપી દીધી હતી. વખત પહેલાં બધા અમલદારો આવ્યા હતા. રાજા પધાર્યા ત્યારે સૌ પોતપોતાના યોગ્ય આસને બેસી ગયા. પુરાણીએ કથા શરૂ કરી. સૌને બહુ આનંદ આવતો હતો. કથા ખરાબર રસમય થવા આવી એટલામાં પુરાણીએ હરકુંવરને આવતાં જોઈ તે ઉભા થયા એટલે સૌનું ધ્યાન તે તરફ ગયું. હરકુંવર રાજકુંવરના પૂતળાને લઈને ગાંડાની માફક એકદમ દોડતી કાઢે આવી અને પુરાણીએ જવી નિશાની કરી કે તરતજ તે પૂતળાને સમુદ્રમાં ફેંક્યું. પોતાના એકના એક પ્રિય કુમારને દરિયામાં ફેંકાતો જોઈને રાજાથી રહેવાયું નહિ. તેને જો કે તરતાં નહોતું આવડતું છતાં તેણે એકદમ ભુસ્કો માર્યો. રાજાની પછવાડે તરતજ તૈયાર રાખેલા તરિયાઓ પડ્યા અને રાજાને તે પૂતળા સાથે બહાર કાઢ્યો. રાજા થોડી વાર તો બેભાન રહ્યો. પછી જ્યારે તેને ભાન આવ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું “મારો કુંવર જીવે છે કે નહિ ?” દિવાને કહ્યું કે સાહેબ ! આપ જને લેવાને પડ્યા તે તો રાજકુંવરને મળતું એક પૂતળું હતું, આપને ગભરાવાનું કંઈ કારણ નથી. મેં હમણાંજ એક સિપાઈને કુંવરના સમાચાર લેવા મોકલ્યો છે. રાજાએ એકદમ સભા ખરખાસ્ત કરી. પછી બીજા દિવસે હરકુંવરને બોલાવીને પૂછ્યું કે, તું શામાટે દરિયે આવી હતી અને તેં શામાટે પૂતળું ફેંકી દીધું ? તેણીએ તો જ વાત સાચી હતી તે કહી દીધી; એટલે પછી રાજાએ પુરાણીને બોલાવી

મંગાવ્યા. ત્યારે પુરાણીએ કહ્યું મહારાજ ! મારા કાર્યને માટે હું
ક્ષમા માગું છું; પણ મારે આપની પૂર્ણ ખાતરી કરાવવી હતી કે
પ્રભુ પોતે શામાટે અવતાર લે છે ? જીવી રીતે આપની પાસે
ધણા અમલદારો તથા નોકરો હતા, છતાં પણ આપના કુંવર
ઉપરના પ્રેમને લઈને આપે તેને દુઃખમાં જોઈને તરતજ ભુરકા
માર્યો, તેમજ પ્રભુ જ્યારે પોતાના ભક્તને દુઃખમાં જુએ છે
ત્યારે કોઈને પણ હુકમ ન કરતાં પ્રભુ પોતેજ પૃથ્વી ઉપર
અવતાર લે છે. હું ધારું છું કે, મહારાજ ! હવે આપની શંકા
દૂર થઈ હશે. રાજા પુરાણીના પગમાં પડ્યો અને કહ્યું કે
પુરાણીજી ! આપની યુક્તિને ધન્ય છે. હું પામર, પ્રભુની અકળ
કળાને નહોતો સમજી શકતો તે આપે મને સમજાવી તેથી હું
આપનો બહુજ અભારી છું. પછી રાજાએ તેમનું બહુ સન્માન
કયું અને ત્યારથી પ્રભુ ઉપર વિશેષ પ્રીતિ રાખવા લાગ્યો.

૫૬

ચાલો જઈએ દરશન કરવા ડાકોરમાં ઠાકોર બિરાજ છે,
દીનો નાથ દયાળ દામોદર દર્શનથી દુઃખ ભાંગે છે;
પહેલું દુઃખ બ્રહ્માનું ભાંગ્યું શંખાસુરને મારીને,
શંખનારાયણ બેઠાં બેઠા વેદ લાવ્યા ચાર વાળીને.
કચ્છસ્વરૂપે સાગર મથીએ ચૌદ રત્ન બહાર કાઢીને,
અમૃત તો અમરોને પાયું ત્રિપ્પ પાયુ ત્રિપ્પધારીને.
વરાહરૂપે પૃથ્વી લાવ્યા આઘ નિરંજન આજ છે, દીનો
પ્રહ્લાદની પ્રતી પાળના નર હર નરસિંહ રૂપ ધર્યું;
હિરણ્યાકશ્યપુ નામે વધેયો વિધિનું વાયક સફળ કર્યું,
વામનરૂપે બળિને ચાંપ્યો, ઇંદ્રરાયનું કાજ સર્યું.
છબીલોજ છડીદાર થઈ ઉભા બગિરાજનું ભાગ્ય ભજ્યું;
ફરશી ઝાહી નક્ષત્રી કીધી જઈ કુંકણ બિરાજ છે, દીનો
અનેક દુઃખ દેવતાનાં ભાંયા રાજા રાવણ મારીને.
ભીષણને લંકા આપી પથરા પાળજ તારાને;
કૃષ્ણ સ્વરૂપે કંસને માર્યો ગોકુળમાં ગૌ ચારીને,
મોરલીમાં મહામોહ પમાડ્યા ત્રણ લોક નરનારીને;

બુદ્ધાંપે જગન્નાથજી ઝગમગ જ્યોત બિરાજે છે, દીનો૦
 અકળ કળા નવ ખંડમાં વ્યાપી ઘટ ઘટમાં તમે રમી રહ્યા,
 ડાકોરમાં ડાકોર બિરાજ્યા બોડાણા પર ફરી મયા;
 ગંગાબાઈના ગુણ વધાર્યા સવા વાલથી ઝોછ થયા,
 ભક્તિ બહુ સારંગપાણિ ગુગળી પાછા ઘેર ગયા;
 માખણીયો આરો છે સારો લિંબડો મીઠો લાગે છે, દીનો૦
 ઉંચું દેવળ ઉંચું શિખર ઘોળી ધન દરદરે,
 જે દરવાજો નોખત વાજે રતનાગર ત્યાં ગડગડે;
 ગોમતી તીરે સંગમ તીરે સંઘ આવી ત્યાં પડાવ પડે,
 આઠે દહાડે શુક્રવારે વાલમનો વરઘોડો ચઢે;
 રણછોડ રસિયો સૌમાં વસિયો સૌને માથે ગાજે છે, દીનો૦
 ઉત્તર દક્ષિણ પૂરવ પશ્ચિમ લોક દર્શને આવે છે,
 મોટા મોટા સંઘવી થઈને સંઘ ડાકોરમાં લાવે છે;
 નયણે નીરખું ને હઠડે હરખું રૂપ ઉપર બહું બલિહારિ,
 શંખ ચક્ર ને પદ્મ બિરાજે ગદા ધરી છે ગિરધારી;
 સાકર માંખણુ તુળસીની માળા રાય રણછોડને ચઢાવે છે, દીનો૦

રતન રૂપ મુ—ખાઈએ છીએ તે વાસી અને નહિ દઈએ
 તો થાશું અપવાસી.

મદાવાદમાં મોતીલાલ કરીને એક શેઠ હતા. તેમની
 પાસે પૈસા ઠીક ઠીક હતા, પણ તેમનો હાથ જરા
 બંધ હતો—એટલે કે તે લોભી હતા. તેમના પુત્ર
 મગનલાલનું વેવીશાળ નડિયાદમાં વ્રજલાલ શેઠની
 પુત્રી ભાગીરથી સાથે કર્યું હતું. મગનલાલનું નામ નડિયાદમાં
 સુપ્રસિદ્ધ હતું; કારણ કે તે બહુજ ઉદાર હતા. તેમના ઘરેક
 માણસ પણ તેમના જવાંજ હતાં. થોડાં વર્ષ પછી ભાગીરથીનાં
 લગ્ન થયાં અને જ્યારે તે સાસરે ગઈ ત્યારે ત્યાંની બધી રીતભાત
 તો તેને ગમી, પણ તેના સસરા બહુ કંજુસ હતા તે વાત તેને
 ગમી નહિ. તેના સસરાની આ ટેવ કેવી રીતે દૂર કરવી તેને માટે

તે દરરોજ વિચાર કરતી હતી. એક વખત બપોરના તેના સસરા ઘરમાં હતા તે તકનો લાભ લઇને તે ઝોટલા ઉપર પાડોશણીની સાથે વાત કરવા બહાર આવી. વાત ઉપર વાત નીકળતાં તેની એક પાડોશણે પૂછ્યું કે, તમે શું જમ્યાં ? સારે તે બોલી કે બહેન ! અમે તો “ખાધું” વાસી અને થયાં ઉપવાસી.” આ શબ્દ તેના સસરાએ સાંભળ્યા; એટલે તેણે પોતાની સ્ત્રીને બોલાવીને બહુ ઠપકો આપ્યો કે “તું શામાટે વહુને વાસી જમવાનું આપે છે ? હું લોભી છું એ વાત ખરી, પણ તારે કોઈ દિવસ વહુને વાસી ન આપવું; કારણ કે તે આપણા ઘરનો બધે ફળતો કરે.” ત્યારે શેઠાણી બોલ્યાં કે “શું હું એટલું જ નહિ સમજતી હોઉં કે એને વાસી આપીને હું ક્યાં રહું ?” શેઠે કહ્યું કે, એ વહુ આ પેલી મોતીની સાથે બોલતી હતી તે મેં સાંભળ્યું એટલે તને કહેવું પડ્યું. પછી શેઠ નીચે વહુ પાસે ગયા અને બોલ્યા કે “વહુ દીકરા ! તમને વાસી જમવાનું નથી આપ્યું તોય તમે પાડોશણને કેમ કહેતાં હતાં કે જમ્યાં વાસી અને થયાં ઉપવાસી ? શું તમે નહોતાં બોલ્યાં ?” વહુએ કહ્યું કે “સસરાજી ! હું ક્યાં ના કહું છું કે હું નહોતી બોલી; અને વળી હું ક્યાં જૂઠું બોલું છું ? મેં તો જ સાચું હતું તે કહી દીધું.” શેઠે કહ્યું કે, તે શી રીતે સાચું ? જરા સમજાવો તો ખરાં. વહુએ કહ્યું કે, સસરાજી ! જુઓ, આજ આપણે પાંચ પૈસે સુખી છીએ અને ઘરબારવાળાં છીએ તથા ખાઈ પીને આનંદ કરીએ છીએ, તે આપણા પૂર્વનાં સારાં કર્મનું ફળ છે; એટલે જ સુખ આપણે ભોગવીએ છીએ તે વાસી જમવા બરાબર છે અને હવે આ વખતે માત્ર વાસી ખાઈએ છીએ અને કાંઈ દાન પુણ્ય, ધર્મ કે પરોપકાર કરતા નથી, એટલે આવતે ભવ ઉપવાસ કરવો પડશે ને ? બોલો, સસરાજી ! આમાં મેં શું ખોટું કહ્યું ? આપણે જમીએ છીએ વાસી અને થશું ઉપવાસી; પણ જો ઉપવાસી થવું ન હોય તો કાંઈ કરવા માંડો કે જ્યાં આપણને વાસી જમવાનું મળ્યાજ કરે. વહુની આ વાત સાંભળીને વાણિયો તરતજ બોલ્યો “વહુ દીકરા ! અહા, મારાં ધન્ય ભાગ્ય કે તમે મારે ઘેર આવ્યાં, ખરેખર તમે તો મારાં ગુરુજ છો, તમે મને ખરે રસ્તો બતાવ્યો

છે તો હવે હું આડે માર્ગે નહિ જઈ; પણ તેજ રસ્તે ચાલીશ.”
પછી વાણિયો દાનધર્મ તથા પરમાર્થ કરવા લાગ્યો અને જમ
જમ પૈસા ધર્માદામાં વાપરતો ગયો, તેમ તેમ બમણો કમાતો
ગયો. આવી રીતે તે વહુની શિખામણથી તેણે પરલોકનું ભાતું
સાથે બાંધી લીધું.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ જો ઉપવાસી ન થવું
હોય તો આપણાં ગરીબ, લૂલાં, લંગડાં, આંધળાં, બહેરાં તથા
ખોડખાંપણવાળાં અને લાચાર ભાઈબહેનોના ઉપવાસ મટાડો
જ્યેષ્ઠ પ્રભુ આપણા ઉપવાસ જરૂર મટાડશે.

ભજન

(તં તો ઘટમાં ઘર કીધું વાલમ વરણાગિયા ર-એ રાગ)

પ્રભુ પાસે જતાં પૂછશે, પરમારથ શું કર્યો રે; .
તે વેળા ઉત્તર દેવા, રસ્તો શું ઠર્યો રે. પ્રભુ પાસે
નહિ પૂછશે પ્રભુ ગરાસ ગામો, નહિ પૂછશે કેટલાં છે ધામો;
પૂછશે સુકૃત કામો, તેથી રહે ડર્યો રે. પ્રભુ પાસે
નહિ પૂછશે તીજેરીમાં શું, દાગીના કેટલા પહેરે તું;
આખર છે સઘળું ફૂ, તેમાં તું કાં ઠર્યો રે. પ્રભુ પાસે
નહિ પૂછશે ઘેર કેટલી ગાડી, નહિ પૂછશે કેટલી છે વડી;
નહિ પૂછશે તું લાડી, કેટલીને વર્યો રે. પ્રભુ પાસે
નહિ પૂછશે જ શું તું ખાતો, નહિ પૂછશે કેટલુંક કમાતો;
ધર્મમાર્ગે ધાતો કે ફાકટ કર્યો રે. પ્રભુ પાસે
પૂછશે કેટલાં દીન જન પાઠ્યાં, કેટલા દિન ભગવાનમાં ગાળ્યા;
કેનાં દરદ દુઃખ ટાળ્યાં, તો નિશ્ચે તર્યો રે. પ્રભુ પાસે

રત્ન ૬૬ મું—ગુરુ ઉપરની શ્રદ્ધાનું રૂળ બહુ મોટું છે.

રખંદરમાં એક લુવાણા રહેતો હતો, તેને ઈશ્વર ઉપર બહુ આસ્થા હતી. તે હમેશાં સવારે વહેલો ઉઠીને નાહી ઘોઈ લેતો અને પછી હવેલીએ દર્શન કરવા જતો. ત્યાં ભગવદ્વાર્તા સાંભળતો અને પછી

એકાદ સાધુને પોતાને ઘેર જમવા લઈ જતો. તેને કોઈએ એવું કહ્યું હતું કે, કોઈ સારો ગુરુ કર અને તે જ મંત્ર આપે તે જપ તો તારું થશે. આવી રીતે તેને કોઈએ કહ્યું હતું તેથી જ સાધુને તે ઘેર લઈ આવતો તેને પૂછતો કે તમે મારા ગુરુ થશો ? પણ જ સારા સાધુઓ હતા તેઓ તો નાજ પાડતા; કારણ કે ગુરુ થવામાં બહુ જોખમ રહેલું છે. આમ કરતાં કરતાં તેને એક પહેંચેલ સાધુ મળી આવ્યા અને તેમણે તેના ગુરુ થવાની હા પાડી. તે સાધુએ કહ્યું કે, એક કૃષ્ણની મૂર્તિ લાવજ અને તારી પાસે જ ધરેણાં હોય તે તેને પહેરાવી રાખજ, નાહી ઘોઈને તું તૈયાર રહેજ અને એક લૂગડાનો કટોક સાથે રાખજ. પછી બીજા દિવસે સાધુ તેને પોતાને ઉતારે લઈ ગયો અને ત્યાં એક ઝોરડી બંધ કરીને તેને અંદર બેસાડ્યો. મૂર્તિને ધરેણાં પહેરાવ્યાં, અને લુવાણાને આંખે મજબૂત પાટા બાંધીને કહ્યું કે હવે “શ્રીકૃષ્ણ શરણં મમ” એ મંત્રજ બોલ્યા કર; પણ જોજો હો, પાટા ઉઘાડતો નહિ; હું આવું ત્યાંસુધી તે મંત્ર બોલ્યાજ કરજ. લે, હવે હું સ્નાનસંધ્યા કરી આવું, સમજ્યો કે ? આમ કહીને તે ગુરુ ઉભા થયા અને મૂર્તિ ઉપરનાં ધરેણાં ઉઠાવી ચાલતા થયા અને બારણે તાળું દેતા ગયા. અહીંઆં તે બિચારો મંત્ર બોલ્યાજ કરે છે; એક કલાક થયો, બે થયા, ચાર થયા, તોપણ ગુરુ આવ્યા નહિ, તેને ઘણી ચટપટી થઈ તોપણ તે તે મંત્રજ જપતો હતો. હવે તે લુવાણાને ઘેર ગોતાગોત થઈ કે આજ તે જ્યાં ગયો છે ? શોધતાં શોધતાં તેઓ ત્યાં આવી ચઢ્યા અને તડ-માંથી જોયું તો ત્યાં તે બેઠો હતો, તેથી તેઓએ તાળું મંગાવ્યું

અને પછી તેઓ અંદર ગયા. તેઓએ તેને પૂછીને બધી વાત જાણી ત્યારે તેને ઘણો સમજાવ્યો કે ઘેર ચાલ, અહીં આં કાંઈ તારા ગુરુ બુરુ નથી, એ તો ઘરેણાંનો હાથ મારીને ઉપડી ગયા હોય એમ લાગે છે. તેઓએ ઘણો સમજાવ્યો, પણ તે સમજ્યોજ નહિ; અને ત્યાં ભૂખ્યો અને તરસ્યો તે મંત્રજ જખ્યા કરતો. તેનાં સગાં-વહાલાં થાકી થાકીને ઘેર પાછાં ગયાં. આવી રીતે બરાબર એ દિવસ થયા ત્યાં શ્રીકૃષ્ણ પોતે ગરુડ ઉપર બેસીને આવ્યા અને તે લુવાણાને કહ્યું કે, ભક્ત! પાટા છોડ અને જો હું શ્રીકૃષ્ણ છું. ત્યારે તેણે કહ્યું કે, મહારાજ! મારા ગુરુની રજા વિના હું પાટો નથી ઉઘાડવાનો, તમે કૃષ્ણ હો તોય શું? શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું કે, તે માણસ તો બહુ લુચ્ચો છે, ત કાંઈ સાધુ નથી. એવી રીતે ઘણું કહ્યું, પણ તેણે માન્યું નહિ. ત્યારે છેવટે ગરુડજીને મોકલી તેના ગુરુને ત્યાં બોલાવી મંગાવ્યો. પછી જ્યારે તે ગુરુએ આજ્ઞા કરી ત્યારે તેણે પાટો ઉઘાડ્યા અને શ્રીકૃષ્ણનાં દર્શન કર્યાં. તે ગુરુ પણ શ્રીકૃષ્ણને પગે પડ્યો તથા તે લુવાણાને પણ પગે પડ્યો, અને કહ્યું કે હું તારા ગુરુ નથી પણ હું મારો ગુરુ છે; કારણ કે તેં મને પ્રભુનાં દર્શન કરાવ્યાં. તે લુવાણાએ કહ્યું ‘મહારાજ! એ શું બોલ્યા! તમે મને દોષમાં પાડો છો. તમેજ મારા ખરા ગુરુ છો, કારણ કે તમારી કૃપાથીજ પ્રભુનાં દર્શન થયાં.’ ભાઈઓ અને બહેનો! ગુરુ ઉપરની દૃઢ શ્રદ્ધાનું કેવું ફળ છે તે જુઓ. આપણા ગુરુ ગમે તેવા હોય પણ આપણે જો ખરી શ્રદ્ધા રાખીશું તો તેનું ફળ જરૂર મળશેજ.

૫૬

અમારા અવગુણ રે, ગુરુજીના ગુણ ધણા રે જ;
 ગુરુજીના ગુણનો નાવે પાર, અમારા અવગુણ રે. ગુરુ૦ ટેક
 ગુરુજી મારા દેવી રે, ગુરુજી મારા દેવતા રે જ;
 ગુરુજી મારા પારસમણિની જ્યોત, અમારા૦ ૧
 ગુરુજી મારા ગંગા રે, ગુરુજી મારા ગોમતી રે જ;
 ગુરુજી મારા કાશી ને દેહાર, અમારા૦ ૨

ગુરુજી મારા તરણુતારણુ તુંબડાં રે જી,
 ગુરુજી મારા ઉતારે લવપાર. અમારાં ૩
 બાઈ મીરાં છે સાધુજનની દાસી રે જી,
 રાખજે મને સંતયરણુની પાસ. અમારાં ૪

રત્ન ૬૭ મું-આપણે બધું તપાસી તપાસીને લઈએ
 ત્યારે પ્રભુ બધું તપાસ્યા વિના કેમ લે ?

પણે બજારમાંથી શાક લેવું હોય તો જોઈએ
 છીએ કે આ મૂળો ધરડો છે કે સારો ?
 તુરિયાં કડવાં છે કે મીઠાં, દુધી બીડી છે કે
 પાતળી, મરચાં તીખાં છે કે મોળાં, ચીલકું
 આવી ગયેલું છે કે સાદું છે, કેળાં કાચાં છે
 કે પાકાં, જમરખ ખાટાં છે કે મીઠાં, તરબૂચ રાતું છે કે ઘોણું છે,
 શેરડી મોળી છે કે ગળી છે. વળી ગાંઠીઆ, લજ્યાં કે પુરી લેવાં હોય
 તોપણ આપણે તપાસ કરીએ છીએ કે તે ઉનાં છે કે ટાઢાં છે,
 તેલ સાદું છે કે ખરાબ, માલ સારો વાપરે છે કે સડેલો વાપરે છે.
 વળી દાણા લેવા હોય તો પહેલા વાનગી ઘેર લઈ જઈએ, બાઘ-
 ડીને બતાવીએ, તે વળી થોડી ઝાટકી જુએ, રાંધી જુએ અને પાસ
 કરે તો પછી આપણે દાણા લાવીએ. વળી લૂગડાં લેવાં હોય તો-
 પણ તેટલીજ ચીવટ રાખીને અને તપાસી તપાસીને લઈએ છીએ.
 સોનું લેવું હોય તો તેને પણ અગ્નિમાં તપાવીએ છીએ અને
 પછી તે કસોટીમાં પાસ થાય તોજ આપણે લઈએ છીએ. ઘરમાં
 પાનબીડી કે સોપારી જોઈતી હોય તોપણ આપણે જોઈએ છીએ કે
 પાન કાચાં છે કે કેમ, પાન પૂનાનાં છે કે ચોરવાડનાં છે, સોપારી
 નવી છે કે જૂની છે; બીડીનાં પાતરાં સારાં છે કે કેમ, અંદરની
 તમાકુ સારી વાપરી છે કે ખરાબ, એવી રીતે ખૂબ ચોક્કસી કરીને
 આપણે તે લઈએ છીએ. દૂધ લેવું હોય તો પહેલા ચાખી જોઈએ
 કે તે પાણીથી ભેળવાયું છે કે કેમ, ગાયનું છે કે ઘેટાનું છે. બકરાં-
 નું છે કે ભેંસનું છે એમ ખાત્રી કરીને પછીજ લઈએ છીએ.

ધી લેવું હોય તોપણ જરા મોઢામાં મૂકીને પછીજ લઈએ છીએ. કારણકે તેમાં પણ ઘણી જાતના ભેગ થાય છે. હાંડલાં, કુચડા કે સાવરણી લેવાં હોય કે સવારમાં દાંત ધસવા દાતણ લેવાં હોય તોપણ તપાસી તપાસીને લઈએ છીએ. ઘરમાં ચીમની કે ફાનસ લેવું હોય તોપણ બેચાર ઠેકાણે ફરીને પછી લઈએ છીએ. ભાઈઓ અને બહેનો! આપણે આવી રીતે બધી ચીજો તપાસીને લઈએ ત્યારે શું પ્રભુ આપણી તપાસ કર્યાં વિના એના દરબારમાં લઈ લે ? ના, ના. આપણે અહીંયાં જાટલી ચોકસી કરીને ચીજો લઈએ છીએ તેના કરતાં ઘણી વધારે ચોકસી કરીનેજ તે આપણને લે છે. આપણે અહીંયાં કદાચ કંજુસાઈથી ખરાબ ચીજ લઈએ પણ પ્રભુ કાંઈ કંજુસ નથી કે ખરાબ માલ લે. ત્યાં કાંઈ પોલ કે પોપા બાઈનું રાજ્ય નથી કે પ્રભુના દરબારમાં ડીંગે ડીંગ હાંપીને પેસી જવાય. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! પ્રભુના દરબારમાં જવું હોય તો તો કસોટીમાંથી પાસ થવું પડશે, દુઃખો સહન કરવાં પડશે અને તે જમ રાખે તેમ આનંદથી રહેતાં શીખવું પડશે. આમ કરીશું તોજ ત્યાં જવાશે, તોજ પ્રભુને પમાશે.

૫૬

હરિનો મારગ છે શૂરાનો, નહિ કાયરનું કામ જોને;
પરથમ પહેલું મરતક મૂકી, વળતી લેવું નામ જોને.
સુત, વિત, દારા, શીશ સમર્પે, તે પામે રસ પીવા જોને;
સિંધુ મધ્યે મોતી લેવા, માંહી પડ્યા મરજીવા જોને.
મરણુ આગમે ભરે મુઠ્ઠી, દિલની દુગ્ધા વામે જોને;
તીરે ઉભા જીએ તમાસો, તે કોડી નવ પામે જોને.
પ્રેમપંથ પાવકની જવાળા, ભાળી પાછા ભાગે જોને;
માંહી પડ્યા તે મહાસુખ માણે, દેખનહારા દાઝે જોને.
માથા સાટે મોંધી વસ્તુ, સાંપડવી નહિ સ્થેલ જોને;
મહાપદ પામ્યા તે મરજીવા, મૂકી મનનો મેલ જોને.
રામ અમલમાં રાતા માતા, પૂરા પ્રેમી પરખે જોને;
પ્રીતમના સ્વામીની લીલા, તે રજની દિન દેખે જોને.

રત્ન ૬૮ મું—આપણે તો ધર, જર અને છોકરાઓના રખેવાળ છીએ, ખરા માલેક તો ઈશ્વરજ છે.

ક વખત એક મુમુક્ષુએ એક સાધુને પૂછ્યું કે ‘મહારાજ ! દેહ નાશવંત છે; ધર ને જર ઉડી જવાનાં છે; સગાનો સંબંધ રહેવાનો નથી; આવું જાણીએ છીએ છતાં પણ તેવી ક્ષણ-ભંગુર વસ્તુઓ ઉપરથી રાગ છૂટતો નથી તો હવે મારે તે વૈરાગી થઈ જવું કે જંગલમાં ભાગી જવું કે શું કરવું? સાધુએ કહ્યું ‘ભાઈ ! એમ મુંઝાવાથી કાંઈ ફાયદો નથી. સાધુ થઈ ગયે પણ કાંઈ સ્વર્ગ મળતું નથી, સ્વર્ગ ને મોક્ષ તો કેવળ મનોનિવ્રત્તમાંજ, સદ્વૃત્તિમાંજ છે. જે તારે ખડું સુખ મેળવવું હોય, આ લોક તથા પરલોકમાં આનંદ પ્રાપ્ત કરવો હોય તો દુનિયામાં ધાવ, મુનિમ તથા પંચની પેઠે કામ કર.’ પેલા મુમુક્ષુએ કહ્યું ‘ગુરુજી ! જરા કૃપા કરીને તે વાત સ્પષ્ટ સમજાવો.’ સાધુએ કહ્યું ‘બેટા ! કાંઈ નાના છોકરાની મા મરી ગઈ હોય તો તેનું પોષણ કરવાને ધાવ રાખવામાં આવે છે, તે ધાવ તે છોકરાને પોતાના છોકરાની પેઠે રમાડે છે, સૂવાડે છે, વગેરે ઘણી તજવીજ રાખે છે; પણ તે મનમાં તો જાણે છે કે, તે છોકરો કાંઈ મારો નથી, ખરે વખતે કાંઈ તે મને કામ આવે તેમ નથી. એમ સમજીને તે તે છોકરામાં આસક્ત થતી નથી; તેવીજ રીતે આપણે પણ ધર, જર અને છોકરાનાં કેવળ ધાવ જવાજ છીએ; કારણ કે તેના ખરા માલેક તો ઈશ્વર છે. માટે આપણે પણ તેમાં આસક્ત ન થવું. વળી મુનિમ છે તે શેઠનો બધો વહીવટ કરે છે, પૈસાની લેવડદેવડ કરે છે, શેઠની વતી સહીપત્રી પણ કરે છે; પણ તે જાણે છે કે, શેઠના પૈસા તે કાંઈ આપણા નથી, વખત આવ્યે શેઠ આપણને લાત મારીને કાઢી મૂકે. એમ સમજીને તે શેઠના પૈસામાં આસક્ત થતો નથી. તેવીજ રીતે આપણે પણ ઈશ્વર શેઠના નોકર છીએ અને તે આપણને ગમે ત્યારે આ પૃથ્વીરૂપી દુકાન ઉપરથી કાઢી મૂકે. માટે આપણે પણ ધર ને જર તેનાં માનીને તેને

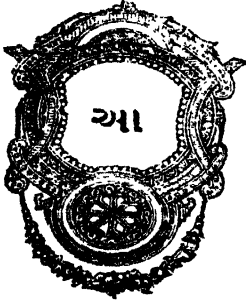
આપણાતરીકે લેખીને તેમાં આસક્ત ન થવું. વળી તેવીજ રીતે કોઈ ગામમાં કોઈ નવારસ ભરી ગયું હોય, વા વારસ નાનો હોય તો તેની મિલકત પંચને સોંપે છે. તે પૈસાનો ઉપયોગ કરવો તે જો કે પછી પંચના હાથમાં છે, પંચને ઠીક પડે ત્યાં તે પૈસા વાપરે; પણ તેથી પૈસા કાંઈ પંચના થઈ જાય નહિ, તે તો માત્ર રખેવાળજ ગણાય. તેવીજ રીતે આપણે પણ પંચજ છીએ અને ઈશ્વરે જ ધર, જર, છોકરાં આપ્યાં છે તેના માત્ર રખેવાળજ છીએ, આપણે કાંઈ તેના માલેક નથી. જે આવી વૃત્તિથી આપણે સંસારમાં વર્તશું તો આપણને કોઈ પણ જાતનું બંધન નડશે નહિ. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! ધાવની પેટે, મુનીમની માફક અને પંચ પ્રમાણે આપણે વર્તન કરવું જોઈએ. જે એમ નહિ કરીએ તો ક્ષણભંગુર વસ્તુઓમાં આસક્ત થઈ જઈશું અને છેવટે જમના હાથના દંડો આપણે ખાવા પડશે. માટે અત્યારથીજ ચેતીને ચાલીએ તો આ લોકમાં અને પરલોકમાં આપણું કલ્યાણ થાય.

મરાઠી ચાલની સાખી

જર ધર માઈ માઈ કર માં, તાઈ નથી કોઈ તેમાં;
તાઈ જે ધર હોત ખઈ તો, તુજને બાળશે તેમાં.
ગૃહ સમશાન ખઈ, તે સૌ જન માટે ઈર્ષ્ય;
સગાં સહુને સમજ સ્વાસ્થી, અંત સાથી નથી કોઈ;
તારી સંગે નહિ કોઈ બળશે, તે રહેશે જોઈ રોઈ.
કાષ્ઠ સગાં સાચાં, વળે અવર સર્વ પાછાં.
પલંગ પથારીના સુખમાં સૂઈ, કરમાં કોઈને પાંચી;
ચિતા પલંગ છે ખરી પથારી, અન્ય સરવ છે કાચી.
કાયમ જ સાચી તે, વિચારી રહે રાચી.
આવ્યું તે નિશ્ચય જવાનું, પાપ પુણ્ય રહે સાથે;
કરણી પાર ઉતરણી સમજ, પાપ વોર માં માથે.
કર સુકૃત ભાતું, પ્રભુ જોશે જમે ખાતું.
બોલ દેરામાં જવો કરીએ, તેવો પડે પડછંદો,
તેમ કરવું તે ભરવું પાછું, કાં કર જૂઠા ફેંદો;

સત્યને શોધી લે, સૌ જનને તે પછી દે.
લસણ ખાઈને ઝોડકાર, તું કસ્તૂરીનો ચ્હા માં,
ભજ ભાવે ભગવાન નારાયણ, દુઃખીઓ ફેંકટ થા માં;
ગંગા તજી જ માં, અરે ખાળફૂંવે ન્હા માં.

રત્ન ૬૬ મું—ઈશ્વરની અકળ કળાને આપણે
પામર જનો સમજી શકતાજ નથી.

પણા પર હરકોઈ પ્રકારની આકૃત આવી
પડે, તે વખતે આપણે એમજ વિચાર કરીએ
છીએ કે આ ઈશ્વરનો કેવો અન્યાય ! કેવો
જીલમ ! પણ ખરેખર જેતાં ઈશ્વર કોઈને
અન્યાય આપના નથી યા કોઈપર જીલમ
કરતા નથી; પણ આપણે પામર હોવાથીજ
તેના ભેદને સમજી શકતા નથી. તેના ભેદનો નીચેનો એક દાખલો
બહુજ સારો છે. તે દાખલો લખનાર નીચે પ્રમાણે લખે છે:—

પચીસ વર્ષ પહેલાં જ્યારે રેલ્વે નહોતી ત્યારે હું એક ઘોડા-
પર બેસીને યાત્રા કરવા નીકળ્યો. મારી સાથે બહુ થોડો સામાન
હતો; એક ક્ષાનસ હતું અને એક મારો માનીતો ફૂતરો હતો.
ફરતાં ફરતાં એક દિવસ બહુજ મોડું થઈ ગયું, ત્યારે હું એક
પંદરવીસ ધરવાળા ગામડામાં જઈ પહોંચ્યો. ગામમાં ઉતારાની
સગવડ વાસ્તે ગયો તો કોઈએ મને ઉતરવાની જગ્યા ન આપી;
એટલુંજ નહિ પણ તે ગામમાંથી બહાર કાઢી મૂક્યો. હું ઘણો થાકી
ગયો હતો અને મને ઉતરવાની સગવડ ન મળી તેથી હું ઈશ્વરપર
બહુજ નારાજ થયો અને કહેવા લાગ્યો કે આ પ્રભુનો કેવો અન્યાય !
હું યાત્રાએ નીકળ્યો તેનો આ બદલો. હાય, હાય ! જ્યારે પ્રભુ
પોતાના ભક્ત ઉપર આમ જીલમ કરશે ત્યારે પછી તેને માનશેજ
કોણ ? આવી રીતે વિચાર કરતાં કરતાં હું ગામ બહાર નીકળ્યો
અને ઘોડા ઉપરથી ઉતરી માફ ક્ષાનસ સળગાવી હાથમાં લીધું.
એ પગલાં ભર્યાં નહિ હોય ત્યાં ક્ષાનસ હોલવાઈ ગયું, મારી પાસે

માત્ર ચાર પાંચજ દિવાસળી હતી. એક પછી એક દિવાસળી સળગાવી પણ બધી હોલવાઈ ગઈ. આથી વળી હું ઈશ્વરપર વધારે નારાજ થયો અને તેને ગાળો દેવા લાગ્યો. પછી ધીરે ધીરે હું એક મોટા ઝાડ આગળ ગયો અને ત્યાં ઘોડાને બાંધીને ઝાડપર બેઠો. થોડીક વાર પછી ત્યાં એક વરૂ આવી અને સૂઈ ગયેલા મારા વહાલા કૂતરાને ખાઈ ગયું. આ જોઈ હું તો ગાંડા જવો થઈ ગયો અને બોલ્યો કે હાય, હાય ! ઈશ્વરીઆ આ તારો શો જીવન ! પડતા ઉપર પાટુ શું કામ મારે છે ? મરી ગયેલાને તું શું કામ માર્યા કરે છે ! આવી રીતે હું બડબડતો હતો એટલામાં એક વાઘ આવ્યો અને મારા ઘોડાને મારી ખાધો. આ જોઈને તો હું દંગજ થઈ ગયો અને બોલ્યો કે, આ શું ? હાય ! હાય ! આ તો કાળો કેરજ થયો. આ તો ધર્મીને ઘેરજ ધાડ આવી; આ તો ધર્મે ક્ષય થવા માંડ્યો. બસ, બસ; હવે મારો વિશ્વાસ ઉઠી ગયો. આવી રીતે વિચાર કરતાં કરતાં હું થાકી ગયો અને છેવટે નિદ્રાદેવીને આધીન થઈ ગયો. સવારે ઉઠીને હું પાછો તે ગામ તરફ ગયો અને જોઈ તો ત્યાં તો લોહીની નદી ચાલેલી. રાત્રે કેટલાક લૂંટારાઓ તે ગામમાં આવેલા અને ગામના બધાને મારી નાખી બધો માલ લઈ ગયેલા. આ ચિતાર જોઈને હું પોકેપોક રડવા લાગ્યો કે, હાય ! હાય ! મેં ઈશ્વરને ફેાકટના વગોવ્યા. હું પામર ઈશ્વરની અકળ કળાને ક્યાંથી જાણી શકું ? તેણેજ દયા કરીને મને તે ગામમાંથી કાઢી મૂકાવ્યો, તેણેજ કૃપા કરીને મારું જ્ઞાનસંજ્ઞાલવી નંખાવ્યું, તેણેજ મારાપર ઉપકાર કરવા કૂતરો મરાવી નંખાવ્યો અને તેણેજ મારા ભલા ખાતર મારો ઘોડો મરાવ્યો, નહિ તો મારા ખારજ વાગી જત. હા ઈશ્વર ! પ્રભુ ! ખરેખર, તારી કળા અકળ છે, તારી ગતિ ગહન છે. મોટા મોટા ઋષિમુનિઓની મતિ પણ મુંઝાઈ જાય છે તો અમારા જવા પામર તે શા હિસાબમાં !

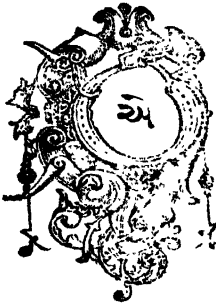
ભાઈઓ અને બહેનો ! આ વાત ઉપરથી આપણે તો એજ યાદ રાખવું કે, ઈશ્વર જ કરે છે તે હમેશાં આપણા ભલાને ખાતરજ. પિતા હમેશાં પુત્રના ભલાનેજ ઈચ્છે, તેમજ ઈશ્વર હમેશાં આપણા ભલામાંજ રાજી છે; માટે આપણે હમેશાં એટલું ખાતરીપૂર્વક માનવું

કે, ઈશ્વર જ કરે છે તે આપણા શ્રેયને વાસ્તેજ કરે છે.

૫૬

તું તો ન્યાસે રહીને ખેલે રે નારાયણા રે. ટેક
તારી ઇચ્છા તે સૌ માયા, તેમાં સઘળા ભેદ સમાયા;
તું નિર્ગુણ પણ ગુણ તુજમાં દીસે ધણા રે— તું તો
પવન પાવકનો પિંડ બનાવે, તેમાં ચૈતન્ય તારૂં આવે;
તુજ ડહાપણ જોતામાં કાંઈ નહિ મણા રે— તું તો
નટ જમ પટને ઓથે રહે છે, સકળ પૂતળાં નાચ કરે છે;
તેમ તારા કરમાં સર્વેના તાંતણા રે— તું તો
એક કળે સૌ જગત હલાવે, ચમકદષ્ટિ જમ લોહ ચલાવે;
ઇચ્છા, જ્ઞાન, ક્રિયા, ગુણ, તારા સોહામણા રે— તું તો
તું ખેલે છે બાજી તારી, એમાં ન પહેચે બુદ્ધિ અમારી;
છાટમ તુજને ભજતાં ભાંગે ભ્રમણા રે— તું તો

રત્ન ૭૦ મું—પ્રભુનાં દર્શન કરવાં હોય તો તેના અમુક
સ્વરૂપને દૃઢતાથી વળગી રહો.

ક વખતે એક માણસે એક સાધુને કહ્યું કે મહારાજ ! મેં ઘણું ઘણું કર્યું પણ મને પ્રભુનાં દર્શન થયાંજ નહિ. તે સાધુએ તેને કહ્યું કે, ભાઈ ! તેં શું શું કર્યું તે તો મને કહે ? ત્યારે તેણે કહ્યું 'મહારાજ ! બે ત્રણ મહિના તો હું શનિવારે શનિવારે એક ટાણું કરતો અને હનુમાનને તેલ તથા સિંદૂર ચઢાવીને જમતો. પછી તેથી કંટાળી ગયો અને બે ત્રણ મહિના મેં સોમવાર કર્યા અને ભીડભંજન મહાદેવને જળ, પુષ્પ તથા ચંદન ચઢાવતો; પણ તેથી કાંઈ મારી ભીડ ભાંગી નહિ. તે પછી હું ચૌદશે ચૌદશે કાળભેરવનો જપ કરવા જતો અને ક્રૂર વડાં ખાઈનેજ રહેતો, પણ તેમાં પણ કાંઈ મારૂં વળ્યું નહિ. આ પછી હું આતવારે આતવારે માતાએ જતો અને નોરતાંમાં ઘેર માતાનાં નૈવેદ્ય કરતો અને બધી ક્રિયા કરતો, પણ માતામાંએ

કાંઈ વળ્યું નહિ. પછી વળી હું ટીલાંટપકાં તાણીને હવેલીમાં જવા લાગ્યો અને અગિયારશ કરવા લાગ્યો તથા યાત્રા પણ કરી તોપણ કાંઈ શુક્રવાર વળ્યો નહિ. ગીતાના પાઠ કર્યા, વિષ્ણુ-સહસ્રનામનો પાઠ કરતો અને તે સિવાય ઘણા મંત્ર તંત્ર કર્યા, પણ મને પ્રભુનાં દર્શન થયાં નહિ. હવે જો આપ કાંઈ દયા કરીને રસ્તો બતાવો તો મારો ઉદ્ધાર થાય. સાધુએ કહ્યું “ભાઈ! તું અહીંઆં પાછો આવજે, મારે તારું થોડું કામ છે. મારું કામ તું કરી દઈશ તો હું તને જરૂર રસ્તો બતાવીશ.” બીજા દિવસે તે માણસ સાધુ પાસે આવ્યો અને કહ્યું કે, મહારાજ! શી આજ્ઞા છે? મહારાજ કહ્યું “એટા! આ મારી જગ્યામાં એકે ફૂવો નથી તો મારે એક ફૂવો ખોદાવવા વિચાર છે, તો તું સવારે બપોળે ઘડી આવીને ખોદી દે તો મારું કામ થાય.” તે માણસે કહ્યું “મહારાજ! લાવોને આજથીજ શરૂ કરીએ, વળી ધર્મના કામમાં દીલ શી?” પછી મહારાજ તેને એક કાદાળી લાવી આપી અને પોતે એક પાવડો લઈને તેની સાથે ગયા. તે માણસ કાદાળીથી ખોદતો જાય અને મહારાજ પાવડેથી ઘૂળ કાઢતા જાય. એમ તે દિવસ બે ત્રણ હાથ ખોદાવું, એટલે ખોદવું બંધ કર્યું. બીજા દિવસે તેને કહ્યું કે “એટા! જ્યાં આપણે ખોદ્યું ત્યાં પાણી ન નીકળ્યું” મારે આજે બીજી જગ્યાએ ખોદીએ.” આમ કહીને બીજી જગ્યાએ પણ બે ત્રણ હાથ ખોદ્યું. ત્રીજા દિવસે વળી મહારાજ કહ્યું કે “ભાઈ! ત્યાં પણ પાણી ન નીકળ્યું, મારે આજે ત્રીજી જગ્યાએ ખોદીએ.” એમ કહીને ત્રીજા દિવસે ત્રીજી જગ્યાએ ખોદ્યું. વળી ચોથા દિવસે ચોથી જગ્યાએ ખોદ્યું અને પાંચમે દિવસે પાંચમી જગ્યાએ ખોદ્યું, પણ પાણી તે ક્યાંથી નીકળે? છઠ્ઠે દિવસે જ્યારે મહારાજ તે માણસને કહ્યું કે “એટા! આજ વળી છઠ્ઠી જગ્યાએ ખોદીએ.” ત્યારે તે બોલી ઉઠ્યો કે “મહારાજ! આમ પાંચ દિવસ જૂદી જૂદી જગ્યાએ ખોદાવ્યું તેને બદલે તો પાંચ દિવસ લાગલાગટ એકજ જગ્યાએ ખોદ્યું હોત તો ક્યારનું પાણી નીકળ્યું હોત. આમ જૂદે જૂદે દિવસે જૂદી જૂદી જગ્યાએ જુગના જુગ સુધી ખોદીએ તોય પાણી

નીકળે નહિ. મહારાજજી ! એ તો એક જગ્યાએ જો દૃઢતાથી અને ધીરજથી ખોદીએ તોજ પાણી નીકળે.” મહારાજ કહ્યું “ બેટા ! શાખાશ છે, ધન્ય છે ! તું ખરેખર પાત્ર છે. તારાજ કહ્યા પ્રમાણે એકજ જગ્યાએ દૃઢતાથી ખોદવાથી પાણી નીકળે, જૂદી જૂદી જગ્યાએ ખોદવાથી ન નીકળે; તેવીજ રીતે જૂદા જૂદા દેવને પ્રસન્ન કરવા જઇએ તો પ્રભુનાં દર્શન થાય નહિ. જો પ્રભુનાં દર્શન કરવાં હોય તો તેના ગમે તે એક સ્વરૂપને દૃઢતાથી ભજો. ભલે પછી રામને ભજો કે કૃષ્ણ કનૈયાને ભજો, માતાને ભજો કે મહાદેવને ભજો, હનુમાનને રીઝવો કે ગણપતિને રીઝવો; પણ એકને દૃઢતાથી વળગી રહો તોજ કાર્ય સફળ થાય. જૂદા જૂદા દેવને પ્રસન્ન કરવા જશો તો તમે એકને પ્રસન્ન નહિ કરી શકો. માટે આજથી તું એકનેજ દૃઢતાથી વળગ. છેવટે તેણે સાધુની શિક્ષા પ્રમાણે તનમનથી એકજ દેવની સેવા કરવા માંડી અને તેને તે દેવ પ્રસન્ન થયા. ભાઈઓ અને બહેનો ! જો આપણે પણ પ્રભુને પ્રસન્ન કરવા હોય તો દૃઢતાથી ઈશ્વરના એક સ્વરૂપનેજ વળગી રહેવું જોઇએ. જૂદે જૂદે ઠેકાણે બાચકા ભરવાથી આપણું કાંઈ વળશે નહિ.

ભજન

સાચા પ્રભુજીને સેવિયે, કલિપત ખોટા કરોડ જ;
જગત રચ્યું જણે જુક્તિએ, જેની નહિ કોય જોડ જ. સાચાં
વ્યાપક સધળા વિશ્વમાં, હરિ હાજરા હજુર જ;
સમીપ રહી સહુ સાચવે, દુરિજન બણે દૂર જ. સાચાં
રચના તિહાં રચનાર છે, કાર્ય તિહાં કરનાર જ;
રક્ષ્ય તિહાં રક્ષક સદા, સૃષ્ટિ તિહાં સૃજનાર જ. સાચાં
વિશ્વાસ ત્યાં વિશ્વંભર સદા, એવું કહે મુનિ કોય જ;
પોષક સર્વ પ્રજા તણે, સહુને બણે છે સોય જ. સાચાં
નિયમ બાંધ્યો જણે સર્વનો, નિશ્ચે નિયંતા એક જ;
તણુ નવ હાલે હુકમ વિના, એવા નથી રે અનેક જ. સાચાં
અદ્ભુત સામર્થ્ય એહમાં, કળા કોટિ અનંત જ;

અગણિત અંડ ઉત્પન્ન કરે, આણે ક્ષણમાંહિ અંતજી. સાચાં
સ્વર્ગ વૈકુંઠ ગોલોક છે, અક્ષર ધામની આઘજી;
દેહ ધારી ત્યાં દેવ છે, ભિન્ન પંથના વાદજી. સાચાં
વચન વિચારે જો વેદનાં, સચ્ચિદાનંદ કંદજી;
છોટમ તે પ્રભુ સર્વનો, ગુણાતીત ગોવિંદજી. સાચાં

રત્ન ૭૧ મું-કહેણી અને રહેણી વચ્ચેનો ફેર

ક ખેડુત હતો. તેની પાસે થોડાં વીધાં જમીન હતી. તે ખેડુત કેટલાંક દાડિયાં મારફતે પોતાની જમીન ખેડાવતો, વવરાવતો અને લણાવતો; પણ અંતે સરવાળે તેને ઉપજ કરતાં ખર્ચ વધારે થતો. આથી કાયર થઇને તેણે પોતાની જમીન એક માણસને પચીસ વરસને પટે આપી તે માણસ હમેશાં પોતે ત્યાં હાજર રહેતો અને બીજાં માણસોની સાથે કામ કરવા માંડી જતો અને બધા રોટલા ખાવા બેસે ત્યારે જ પોતે રોટલા ખાવા જાય અને બધા પાછા કામે મંડે એટલે પોતે પણ કામ કરવા માંડી જાય. આવી રીતે થોડાં વર્ષ કામ કર્યું એટલે ખૂબ પૈસા પ્રાપ્ત કર્યા. પછી એક દિવસે જ ખેડુતે જમીન પટે રાખી હતી તે તે જમીનના માલીક પાસે ગયો અને કહ્યું કે 'તમારી જમીન મને વેચાતી આપશો?' તેણે કહ્યું કે એટલા પૈસા તમારી પાસે છે? તેણે કહ્યું કે 'હા, હાલમાં મારી પાસે તેટલા પૈસા છે. ત્રાહીત માણસ નેટલા રૂપિયા કહે એટલા આપવા હું તૈયાર છું.' જમીનદારે કહ્યું 'ભાઈ! મારી પાસે આટલાં વર્ષથી જમીન છે પણ મને તો દર વર્ષે ખોટ જતી અને તમને થોડા વર્ષમાં આટલા બધા પૈસા ક્યાંથી મળ્યા? મને બહુજ આશ્ચર્ય લાગે છે.' પેલા માણસે કહ્યું 'ભાઈ! એ તો કહેણી ને રહેણીના ફેરને લીધેજ છે. તમે અહીંયાં બેઠા બેઠા હુકમ કરતા હતા અને માત્ર કહીનેજ વાતો કરતા હતા, ત્યારે હું તો પંડે ત્યાં જતો હતો અને કેમ કામ કરવું તે માણસોને બતાવતો અને પંડે પણ કામ

કરવા મંડી જતો હતો. માત્ર કહીનેજ નહોતો ચલાવી લેતો, પણ તેઓને કહ્યા પ્રમાણે હું કરી બતાવતો હતો, માટેજ મારી પાસે આટલા પૈસા ભેગા થયા છે. ભાઈઓ અને બહેનો ! આવીજ રીતે જ માણસો માત્ર કહેવાવાળા છે કે રામને ભજો, સત્સંગ કરો, દાનપુણ્ય કરો, પણ કાંઈ કરવાવાળા નથી; તેઓ કાંઈ સ્વર્ગમાં જઈ શકતા નથી. પણ કહેણી પ્રમાણે રહેણી કરે—ઐટલે કે પ્રભુને ભજો, સત્સંગ કરે અને પોતાને હાથે દાનપુણ્ય કરે તેજ સ્વર્ગના અધિકારી છે, બીજાઓ નહિ. માટે આપણે પણ જો અધિકારી થવું હોય તો માત્ર વાતો કરીને બેસવું નહિ, પણ તે પ્રમાણે વર્તવાને હમેશાં પ્રત્યન કરવો.

ભજન

(નારાયણ નરસિંહ નરોત્તમ—એ રાગ.)

કહેણી પ્રમાણે રહેણી પાળે, પદ્મજ તેની શીર ધરું;
ગુરુ કરી તેનો ગુલામ થઈ હું, સત્ય સ્નેહથી સેવ કરું. કહેણી૦
કહેવું તો સહેલું સૌને છે, કડણ પાળવાનું જાણો;
પાળે તેને પ્રભુ માનીને, સેવ તેની કરી સુખ માણો. કહેણી૦
છતરી જાપથી તાપ મટે નહિ, પણ તે ઝોઢે તાપ મટે;
તેમ રહેણીને અનુભવવાથી, પૂર્વજન્મનાં પાપ કટે. કહેણી૦
કહેણીથી કાંઈ કાર્ય સરે નહિ, રહેણી પાળે રામ મળે;
કહેણી સમજે રહેણી ન પાળે, પોપટિયું પટે કાંઈ ન વળે. કહેણી૦
કહેણી ન કહો તો કદીક આલશે, પણ રહેણી વીણ નહિ આલે;
રહેણી જ જનનિશદિન પાળે, તે ભગવાન સ્વરૂપ ભાળે. કહેણી૦

રત્ન ઉર મું-ધણાખરા લોકો બીજામાં દોષ
કાઢવાનેજ મથે છે, ગુણ ખેંચી કાઢવાને
કોઈ પ્રયત્ન પણ કરતું નથી.

ણા ખરા મનુષ્યોનો એ તો જાણે સ્વભાવજ
હોય છે કે, બીજાઓમાંથી દોષ કાઢવા.
કોઈ માણસમાં ગુણ અને દોષ બન્ને હોય
તોપણ મનુષ્ય તો તેનામાંથી દોષજ લઈને
આગળ ધરશે અને ગુણની તરફ બિલકુલ જોશે
નહિ. એક વખતે એક હોશિયાર ચિત્રકારે છબી
બનાવી એક જાહેર હાલમાં ખુલ્લી મૂકી અને તેની નીચે લખ્યું
કે, આ છબી એક અઠવાડિયા સુધી ખુલ્લી રહેશે અને તે દરમિયાન
તેમાં જ્યાં જ્યાં દોષ દેખાય ત્યાં ત્યાં પેન્સિલના છેકા મારવા.
છબી જોવાને લોકો વારાફરતી આવવા લાગ્યા અને કાંઈ ને કાંઈ
દોષ કાઢીને એક એક જણ છેકા મારવા લાગ્યા. જ્યારે એક
અઠવાડિયું પૂરું થયું ત્યારે તે ચિત્રકાર ત્યાં આવ્યો અને જુએ
છે તો પોતાની છબી પેન્સિલથીજ બધી ચીતરાઈ ગયેલી. પોતાનું
અસલ ચિત્ર તો મુદ્દલ દેખાતુંજ નહેતું. પછી થોડાક મહિના
બાદ તેણે બીજી છબી ચીતરી તે હાલમાં મૂકી અને તેની નીચે
લખ્યું કે, આ છબી ચાર મહિના સુધી ખુલ્લી મૂકવામાં આવશે
અને તેની અંદર જ્યાં ખુબી દેખાય ત્યાં પેન્સિલથી નિશાની
કરવી. લોકો તે જોવાને ઉતરી પડ્યા, પણ તે છબીમાં કોઈને
જરા પણ ખુબી લાગી હોય તેમ દેખાયું નહિ; કારણ કે તેમાં
એક પણ પેન્સિલની નિશાની હતીજ નહિ. છેવટે ચાર મહિના
પછી તે ચિત્રકાર ત્યાં આવ્યો અને જુએ છે તો તેમાં એક પણ
નિશાની હતી નહિ. તેથી તે બોલ્યો કે હા, ખરેખર દુનિયા
વિચિત્રજ છે. લોકો હમેશાં દોષ કાઢવાનેજ તૈયાર હોય છે. ગુણ
હોય તે તરફ તેઓ જોતાજ નથી.

ઓ સત્સંગીઓ અને સુમુખ્યો! તમારે કાંઈ દુનિયાના

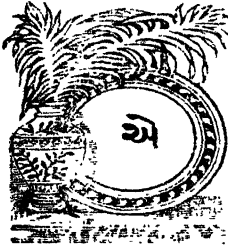
લોકો જીવું થવાય તેમ નથી. તમારે તો હમેશાં બીજાઓના ગુણ ગ્રહણ કરવાનેજ તૈયાર રહેવું અને દોષ પડતા મૂકવાને પ્રયત્ન કરવો. દરેકમાં બિરાજતા પરમાત્મા તરફજ તમારે લક્ષ આપવાનું છે, દરેક ઠેકાણે અને દરેક સ્થળે પ્રભુ વ્યાપી રહેલા છે એમ ખાત્રીથી માનીનેજ તમારે વર્તન કરવાનું છે. દુનિયાના દારંગી મનુષ્યો ગમે તેમ વર્તે પણ આપણે તો આપણા પિતા પ્રભુ રાજ થાય તેમજ વર્તવું જોઈએ; માટે હમેશાં બીજા તરફ દોષદષ્ટિથી નહિ જોતાં ગુણદષ્ટિથીજ જોવું.

૫૬

સુજનમાં દોષ દુષ્ટ જન દેખે, આપથી ઓછા અન્યને લેખે. ટેક શ્વાનને સરખું છે સાડું ને નરતું, લસે તેની પાછળ ચોમેર ફરતું;
કાચની કિંમત તે નથી કરતું, સુજનમાં ૦ ૧
અર્ક ધૂડ આગળ કાચ વખાણે, તરત તે જૂઠું કહે તે ટાણે;
અધમ નર સુજનમાં દૂષણ આણે, સુજનમાં ૦ ૨
કાકિલાને કાગ કહે સહુ એવી, નથી એની વાણી અમારા જવી;
સુજનને દુષ્ટની રીતિ તેવી, સુજનમાં ૦ ૩
વનસ્પતિ ખીલે વૃષા ઋતુ પેખી, જવાસો બચ બળી તે દેખી;
એવી હોય દુષ્ટની જાતિ અદેખી, સુજનમાં ૦ ૪
અધમનાં લક્ષણ સઘળાં એવાં, મુખક ને સર્પ વિંછીના જવાં;
છાટમ કહે એ થકી કહિયે કેવાં, સુજનમાં ૦ ૫

રત્ન ૭૩ મું—નીચ માણસોથી હમેશાં નીચ કામોજ થાય.

ક ગામમાં એક વાણિયો રહેતો હતો, તે બહુજ લોભી હતો. ગમે તે ઉપાયથી પૈસા કમાવાને તે પ્રયત્ન કરતો અને પછી પૈસા કમાઈને તીજેરીમાં મૂકતો અને આંતરે આંતરે આનંદ થી તે ગણતો અને પાછા મૂકતો. તેના આવા લોભથી તે લોભીદાસ નામથીજ પ્રખ્યાત હતો. તે લોભીદાસને કાઈની સાથે મિત્રતા હતી નહિ, પણ તે ગામમાં એક બીજે અદેખો માણસ હતો અને તેનો ધંધો બીજની અદેખાઈજ કરવાનો હતો. તે અદેખો બધા ગામની અદેખાઈ કરે તે પેલા લોભીદાસને બહુજ ગમે, તેથી ધીરેધીરે તેને તેની સાથે બાઈ બંધી થઈ. થોડા મહિના પછી જ્યારે પેલા અદેખાને ખબર પડી કે લોભીદાસ તો ખરેખરે લોભીજ છે, ત્યારે તે અદેખો તેની પણ અદેખાઈ મનમાં કરવા લાગ્યો. ઉપર ઉપરથી બન્ને મિત્રતા રાખતા પણ અંદરથી તો એકબીજાનું કાસણ કાઢવાને મથતા. પછી એક દિવસ બન્ને જણ સાથે બેઠા હતા ત્યાં એક બ્રાહ્મણ આવ્યો. તેણે તેમને કહ્યું કે, હું તમને એક મંત્ર આપું તે મંત્રથી જો તમે મહાદેવની પૂજા કરો તો તમારું ધારેલું કામ સફળ થાય. લોભીદાસે મનમાં વિચાર કર્યો કે, આ તાકડો ઠીક છે, મને જો મહાદેવ પ્રસન્ન થાય તો હું અદેખાને બરાબર ટીપાવું. આથી પેલા અદેખે મનમાં વિચાર કર્યો કે, મહાદેવ મારાપર પ્રસન્ન થાય તો હું લોભિયાનો લોભ તોડી નાખું. આવા વિચારથી બન્ને જણાએ તે મંત્ર લીધો અને વિધિ પ્રમાણે મહાદેવની પૂજા કરવા મંડ્યા. બરાબર બે મહિને બન્ને જણને મહાદેવ પ્રસન્ન થયા અને કહ્યું કે, તમારે શી ઇચ્છા છે? ત્યારે બન્ને જણાએ કહ્યું કે, અમને એક એક વરદાન આપો. ત્યારે મહાદેવે કહ્યું એમ તો નહિ થાય, પણ તમારે બેમાંથી એક જણ માગી લ્યો અને એક જણ માગશે એનાથી બમણું બીજને મળશે; માટે તમારા બેમાંથી એક જણ ભલે માગે. લોભીઆએ વિચાર કર્યો કે, જો

હું પહેલો માગીશ તો આ અદેખાને મારા કરતાં બમણા પૈસા મળશે, માટે એજ ભલે પહેલો માગે. આવી રીતે લોભને વશ થવાથી તેણે અદેખાને કહ્યું કે, તું પહેલો માગ. હવે અદેખાએ વિચાર કર્યો કે આ લોભીદાસ મને છેતરવા માગે છે, પણ હું તેને પણ ખબર પાડું ત્યારેજ ખરો. પછી થોડી વાર વિચાર કરીને કહ્યું કે, હે મહાદેવજી ! આ મારી બે આંખમાંથી ગમે તે એક આંખ લઇ લ્યો. મહાદેવજીએ કહ્યું કે, ભાઈ ! તું ભૂલતો હોઈશ; જોઈ વિચારીને માગ. ત્યારે તેણે કહ્યું “ના ના, મહારાજ ! મારે તો મારી આંખજ આપી દેવી છે.” આથી મહાદેવજીએ તેના વચન પ્રમાણે તેની આંખ કાઢી લીધી, ત્યારે તે પ્રસન્નતાથી બોલ્યો કે “મહારાજ ! તમારા વચન પ્રમાણે હવે પેલા લોભીઆની બન્ને આંખ કાઢી લ્યો.” આથી મહાદેવજીને તે લોભીઆની બન્ને આંખો કાઢી લેવી પડી.

ભાઈઓ અને બહેનો ! દુનિયામાં નીચ માણસો હમેશાં પોતાની નીચતાજ બતાવે છે, અને બીજાઓને સતાવવા અને દુઃખી કરવાને પોતે પણ દુઃખ સહન કરે છે. પ્રભુ આપણને આવા માણસોથી બચાવો ! અમને આવા માણસોનો સંગ ન થાય તેમ કરો.

૫૬-રાગ કેદારે

નહિ કરું નહિ કરું નહિ કરું, દુરિજનિયાંની સંગત નહિ કરું.

વસ્તિમાં વસવાનો નહિ જોગ આવે,

તો જંગલમાં ફરતો ફરું.

દુરિજનિયાં ૦ ૧

શબ્દ સુણે આવે શ્રવણમાં ચસકા,

તો ભાળી ભાળી નેણે જળ ભરું.

દુરિજનિયાં ૦ ૨

પાસે બેઠા થકિ ત્રાસ પડે છે,

તો અડવાથી ઉલટી મરું.

દુરિજનિયાં ૦ ૩

સમરણ તાર તોડાવે છે સહેજ,

તો ધીરજ કેમ કરી ધરું.

દુરિજનિયાં ૦ ૪

વાટે ને ઘાટે જતાં નિત્ય વળગે,

તો જંગલનું જાણે ગ્રાંખરું.

દુરિજનિયાં ૦ ૫

શૂળીનું દુઃખ હજી કાંક સાડું,

તો દુરિજનથી હું તો બહુ ૮૩ં.

દુરિજનિયાં ૦ ૬

દુરિજનથી ઋષિરાજને દાવો,

તો પાપીનું મુખ થજે ૫૩ં.

દુરિજનિયાં ૦ ૭

રત્ન ૭૪ મું—મનુષ્યની સેવા બે ત્રણ મહિના કરી હોય
તો તે પ્રસન્ન થાય છે, ત્યારે બે ત્રણ મહિના પ્રભુની
સેવા કરી હોય તો તે કેમ પ્રસન્ન ન થાય ?

પણામાં જ વિશ્વાસ નથી, આપણામાં જ શ્રદ્ધા નથી, આપણામાં જ પ્રેમ નથી, આપણામાં જ મક્તિ નથી, આપણામાં જ દૃઢતા નથી; એટલે જ પ્રભુ પ્રસન્ન થતા નથી. સાધારણ નોકરી મેળવવા માટે આપણે અમુક ખાતાના ઉપરીની જટલી સેવા કરીએ છીએ તેટલી જ સેવા બે પ્રભુની કરીએ તો જરૂર પ્રભુ આપણા ઉપર પ્રસન્ન થયા વિના રહેજ નહિ. સાધારણ માણસ ઉપર આપણને જટલી શ્રદ્ધા અને જટલો વિશ્વાસ એટલો આપણને પ્રભુ ઉપર નથી; એટલે જ પ્રભુ પ્રસન્ન થતા નથી. આપણે બે શ્રદ્ધાથી અને દૃઢતાથી તેની સેવા કરીએ તો તે પ્રસન્ન થયા વિના રહેજ નહિ.

અમદાવાદમાં સને ૧૮૮૯ માં થોમ્સન સાહેબ કલેક્ટર હતા. તે બિચારો બહુજ ભોળો અને ભલો હતો. તેને કામની પૂરી માહિતી નહોતી, તે તો માત્ર સહીજ કરી જાણતો હતો. જે પ્રમાણે તેનો હેડક્લાર્ક કહે, તે પ્રમાણે તે બધું કરતો હતો. તેના વખતમાં એક મોટી દાણચોરી પકડાઈ. ચોરીનો માલ ભદ્રને દરવાજાથી પસાર થયો હતો, એટલે ભદ્રના દરવાજાવાળા બધાય સિપાઈ તથા ક્લાર્કને બરતરફ કરવાના હતા. આવો સારો લાગ બેઠને હેડક્લાર્કે પોતાનો એક દુશ્મન પટાવાળો કે જે કાળુ-પુરને દરવાજો હતો, તેનું નામ પણ પેલા બધા નામની અંદર મૂકી દીધું. તેનું કારણ એ હતું કે, તે પટાવાળો સરકારનીજ

પ્રમાણિકપણે નોકરી કરતો, પણ હેડક્લાર્કના ધરતું કામકાજ બિલકુલ કરતો નહોતો. આથી હેડક્લાર્કે તેનું નામ પણ સામેલ કર્યું અને સાહેબની સહી કરાવી લીધી. ગુન્ડાવાળાઓને રજા અપાઇ તેથી તેઓને તો કાંઈ બહુ લાગ્યું નહિ; પણ પેલા નિરપરાધી પટાવાળાને બહુજ દુઃખ થયું. પણ કરે શું? રજા મળ્યા પછી બીજા દિવસે તે સાહેબને બંગલે ગયો અને સલામ કરી વિનંતિ કરી કે, સાહેબ! હું નિરપરાધી માર્યો જાઉં છું; મારી વાત આપ હજુર જરા સાંભળો તો ઠીક. સાહેબે કહ્યું 'જે હુવા હે ઉસમેં હમ કુછ નહીં કર સકતા, તુમ જાવ.' વળી પેલો પટાવાળો સાંજે આવ્યો અને સલામ કરીને ગયો. એમ દરરોજ સવારે ને સાંજે સલામ કરીને જાય. સાત આઠ દહાડા થયા એટલે સાહેબ ત્રીડાયો અને કહ્યું કે 'તુમ ગદ્દા જસા હો, તુમ હીયાં મત આવ, ચલા જાવ.' વળી બીજા દિવસથી તે બંગલાની બહાર આવીને ઉભો રહેતો અને સવારસાંજ સલામ કરતો. એક દિવસે સાહેબે ગાડી ઉભી રાખી અને તેને ઘોલાવીને કહ્યું કે 'હમ તુમારેલિયે કુછ કર નહીં સકતા, તુમ ઇંધર મત આવ.' પટાવાળાએ કહ્યું કે 'સાહેબ! હું કાંઈ તમારી પાસેથી માંગતો નથી હું તો ફક્ત આપને સલામ કરવા આવું છું.' વળી દરરોજ સવારે ને સાંજે સલામ કરવા આવતો ને જતો. એમ કરતાં કરતાં બે મહિના થઈ ગયા તોપણ તે થાક્યો નહિ. એક દિવસે સાહેબ પોતાની મડમને ગાડીમાં લઈને ખુશમિજાજમાં જતો હતો અને પેલો પટાવાળો દરરોજની માફક સલામ કરી એટલે મડમે સાહેબને કહ્યું કે, હવે એનું કાંઈ કરે તો ઠીક. આ સાંભળીને સાહેબે ગાડી ઉભી રાખીને તેને કહ્યું કે 'તુમ કલ બંગલાપર આવ.' બીજા દિવસે તે બંગલે ગયો અને પોતાની બધી હકીકત કહી સંભળાવી. સાહેબે હેડક્લાર્કને ઘોલાવ્યો. આ વખતે સુભાગ્યે પેલો હેડક્લાર્ક કે જણે પટાવાળાને કઢાવી મૂકાવ્યો હતો તે રજા ઉપર હતો. આથી કામચલાઉ હેડક્લાર્ક કે જ આ બાબતથી વાકેફ હતો અને બહુ દયાળુ હતો તે ત્યાં આવ્યો અને પેલા પટાવાળાને જોઈને તે પણ મનમાં બધું સમજી ગયો;

એટલે તેણે પણ સાહેબને કહ્યું કે સાહેબ ! આ ગરીબ માણસ નાહકનો ભૂલથી કૂટાઈ ગયો છે; માટે એને પાછો નોકરીમાં દાખલ કરો તો સાફ. સાહેબે તેનો કપાયલો પગાર અપાવ્યો તથા બે રૂપિયા વધારીને પટાવાળામાંથી જ માદારની જગ્યા અપાવી.

ભાઈએ અને બહેનો ! બે ત્રણ મહિનાની સેવાથી આવો કોધી સાહેબ પણ પ્રસન્ન થયો. ત્યારે દીનનો દયાળ, અનાથોનો નાથ, પતિતોને પાવન કરનાર, ગરીબનો બેલી, અશરણનો શરણ, કાઠી બ્રહ્માંડોનો નાથ, પ્રભુ શું તેની સેવા કરનાર ઉપર પ્રસન્ન નહિ થાય ? ના, ના, તે તો તૈયારજ છે; પણ આપણેજ તેને પ્રસન્ન કરવાને, રાજી કરવાને, તેનું દિલડું જીતવાને પ્રયત્ન જ કરીએ છીએ ! જોએએ મહેનત કરી છે, પ્રયત્ન કર્યો છે તેઓએ તેને પ્રાપ્ત પણ કર્યો છે; માટે તેને પ્રસન્ન કરવાની ઈચ્છા હોય તો તેની સેવા કરો, તેની સેવા કરો.

ભજન

વહાલો પ્રેમને વશ થયા રાજી રે,
એમાં શું કરે પાંડિત ને કાજી રે. વહાલો
કરમાબાઈનો આરોગ્યા ખીચડો, ને વિદૂરની ખાધી ભાજી;
જાડાં ઘેર શવરીનાં ખાંધાં,
વહાલે છપ્પનભોગ મેલ્યા લાગી રે. વહાલો
વિદૂરને ઘેર શ્રીકૃષ્ણ પધાર્યા, ને કેળાં આણ્યાંતાં માગી;
ગર્લ કાઠી ને છાલ ખવરાવી,
વહાલે તોયે ન જોયું જાગી રે. વહાલો
ગુણકા હતી તે પોપટને પદાવતી, ને તેમાંથી લેહ લાગી;
ભગવાન હતા તે સહેજમાં મળ્યા,
એની સંસારની ભ્રમણા લાંગી રે. વહાલો
લક્તની લોક નિંદા કરે, ને જગત થયું છે બહુ પાજી;
બલે મળ્યા મહેતા નરસિંહના સ્વામી,
માથે ગિરધર રહ્યો છે ગાજી રે. વહાલો

રત્ન ૭૫ મું—બહારનાં ચિહ્ન તથા લૂગડાંઓ જૂદાં
છતાં પણ જેમ એકજ રાજના નોકરો ભાઈબંધી
રાખે છે, તેમ જૂદાં જૂદાં ચિહ્ન તથા નિયમ
ધારણ કરનારા માણસોએ પણ ભ્રાતૃ-
ભાવ રાખવો જોઈએ.

ક મોટા રાજ્યમાં ઘણાં જૂદાં જૂદાં ખાતાંઓ
હોય છે. જેમકે હજુર ખાતુ, દક્તરી ખાતુ,
તીજેરી ખાતુ, રેવન્યુ ખાતુ, ન્યાય ખાતુ,
પોલીસ ખાતુ, કેળવણી ખાતુ, મ્યુનિસીપલ ખાતુ, આબકારી
ખાતુ, કસ્ટમ ખાતુ, લેન્ડર્સ ખાતુ, બેન્ક ખાતુ વગેરે બીજાં
નાનાં મોટાં ઘણાં ખાતાં હોય છે. આમ હોવાથી જૂદા જૂદા
ખાતાવાળાના પટાવાળાઓ અને સિપાઈઓ ઝોળખાઈ આવે,
મોટે તેઓને જૂદી જૂદી જાતનાં ચિહ્નો, જૂદી જૂદી જાતની
પાઘડીઓ કે ટોપીઓ અને જૂદી જૂદી જાતનાં અને રંગનાં
લૂગડાંઓ પહેરાવે છે. કોઈને ખાખી પાટલૂન, ખાખી કોટ ને
ખાખી પાઘડી; તો બીજાને કાળો કોટ, કાળું પાટલૂન અને કાળી
પાઘડી; તો ત્રીજાને વળી ઘોળો ચોરણો, કાળો લાંબો કોટ અને
માથે રાતી પાઘડી; વળી ચોથાને કાળાં પાટલૂન, રાતા કોટ અને
ઘોળી પાઘડી. એમ કોઈને લાલ ને પીળા તો કોઈને ગુલાબી
ને કીરમજી, વળી કોઈને તપખીરિયા તો વળી કોઈને રાખોડિયા
એમ જૂદા જૂદા રંગનાં લૂગડાંઓ પહેરાવતા કે જથ્થી તેઓ ઝૂટ
ઝોળખાઈ આવે. વળી કોઈ પટા ગળામાં રાખતા તો કોઈ કંઠે
બાંધતા, વળી કોઈ છાતીએ લટકાવતા તો કોઈને વળી પાઘડીમાં
રાખવા પડતા. વળી કોઈના હાથમાં લાકડી તો કોઈના હાથમાં
દંડા, કોઈના હાથમાં ચાબકા અને કોઈના હાથમાં મોટા ઘોઠા,
કોઈના હાથમાં ભાલા તો કોઈના હાથમાં બંડુકો. એમ જૂદાં
જૂદાં ચિહ્નો ધારણ કરાવતાં. આમ છતાં જ્યારે એક ખાતાવાળો
નોકર બીજા ખાતાઓના ઉપરી અમલદારો પાસે જાય કે હેડ

કલાર્કો પાસે જાય ત્યારે તેને અદબથી સલામ કરતો અને પોતાનું જ કામ હોય તે કરીને પોતાના જવાબ નોકરો પાસે બેસતો. તેઓ એકબીજાના ખાતાની વાતચીત કરતા અને ખબરઅંતર પૂછતા. તેઓ શું અંદર અંદર વઢવાડ કરતા કે બીજા ખાતાના ઉપરી અમલદારોની સામે પણ ન બેતા ? જૂદાં જૂદાં ચિહ્નો અને લૂગડાં છતાં પણ આવા અભણ લોકો એકબીજામાં કલહ નથી કરતા ત્યારે મોટા વિદ્વાનો અને પાંડિતો બહારની ક્રિયાઓ અને ચિહ્નોના તફાવતને લીધે લડી મરે છે એ કેવું ખોટું ? હાલમાં તો જૂદા જૂદા પંથવાળાઓ પોતપોતાનો પંથ સાચો કરવાને અન્ય પંથોની ખોદણી કરે છે, અને પંથોના નિયમોનું ખંડન કરે છે અને નજીવી બાબતમાં લડી મરે છે.

અરે, એકજ મહાન પ્રભુના પુત્રો ! બહારનાં ચિહ્નો કે જૂદાં જૂદાં લૂગડાં પહેરવાથી એકજ રાજાના નોકરો કાંઈ ક્લેશ કે વઢવાડ કરતા નથી; કારણકે તેઓ જાણે છે કે, આ ચિહ્નો અને લૂગડાં એ તો માત્ર બહારના દેખાવનાંજ છે, ખરેખર તો તેઓ સર્વે એકજ રાજાના નોકરો છે; તેવીજ રીતે આપણા સર્વના બહારનાં ચિહ્નોમાં ગમે તેટલો ફેર હોય, બહારની ક્રિયાઓમાં ગમે તેટલો તફાવત હોય, પણ આપણે સર્વે એકજ પ્રભુના પુત્રો છીએ. માટે અંદર અંદર ક્લેશ અને કંકાસ નહિ કરતાં હળી મળીને રહેવું જોઈએ અને બધાની સાથે ભાઈ ભાંડુની પેઠે વર્તવું જોઈએ.

ભજન

બધે બધા માર આપજીના બાલુડાં જો,
બંધુ બણ્યા લાગે ન કેમ વ્હાલુડાં જો.
ઉંચ નીચ જ જણાય તે તો અંગ છે જો,
દ્રીસે સર્વે સમાન થતાં ભંગ છે જો.
નાનાં મોટાં શેનાં એકે નથી આજનાં જો,
અનાદિથી બાળક જગરાજનાં જો.
પોતાનું ન લાવ્યા ના કોઈ લઈ જશે જો;

સહુ સરખાં એકલાં હતાં ને થશે જો,
જાણી ચૂક્યાં માલીકનોજ માલ છે જો,
ન્યાલ થઈશ અનુરાખીશ જો ખ્યાલ એ જો.

રત્ન ૭૬ મું—ધણાકોને હરિરસમાં કેમ મઝા
નથી આવતી ?

ક માણસ આંખે આંધળો હતો, તે બિચારાને પૂર્વના કાંઈ ખરાબ કર્મસંયોગે ક્ષયરોગ લાગુ પડ્યો. તે પૈસાદાર હતો, એટલે તેના સગાસંબંધીઓએ ધણા ધણા ડોક્ટરો, હકીમો અને વૈદ્યોની દવા કરી, પણ કાંઈ કારી લાગી નહિ. ધણાં ધણાં મંત્ર જંત્ર અને તંત્ર કરાવ્યાં, પણ તેથી કાંઈ સાફ થયું નહિ. ધણા જપ કરાવ્યા, હોમ કરાવ્યા, દાન કરાવ્યાં તોપણ જરા પણ સુવાણ થઈ નહિ. દિવસે દિવસે તેનું શરીર સૂકાવા માંડ્યું અને માત્ર હાડકાં અને ચામડાંજ બાકી રહ્યાં. તેની આવી સ્થિતિ જોઈને તેનાં સર્વ સગાંવહાલાંએ એવો નિશ્ચય કર્યો કે, હવે કાંઈની દવા કરાવવીજ નહિ. હવે તો તે જ માગે તે ખાવાનું આપવું. તેથી તેને પૂછ્યું કે ભાઈ ! તારે કાંઈ ખાવાની ઈચ્છા છે ? તેણે કહ્યું કે હા, હું તો હવે ચરી પાળી પાળીને થાકી ગયો છું, માટે મને કાંઈ મેવો કે મિઠાઈ આપો તો તમારોજ પાડ. આથી તેઓએ તેને સફરજન, દાડમ, દ્રાક્ષ, અંજીર, ચીકુ વગેરે ફળ આપ્યાં; પણ તેને તો જરાએ તેનો સ્વાદ આવ્યોજ નહિ. તે આંધળો હતો તેથી જોઈ શકતો નહોતો અને જીભે તેને કાંઈ સ્વાદ આવતો નહોતો; એટલે તે કહેતો કે, તમે મને આ શું ખવડાવો છો ? આમાં તો મને કાંઈ પણ સ્વાદજ નથી આવતો. પછી તેઓએ તેને બરફી, પેંડા, લાડુ, જલેબી, શીરો, દૂધપાક વગેરે મિઠાઈ આપી; પણ તેનો સ્વાદ પણ તેને બિલકુલ લાગ્યો નહિ. બધાએ તેને પૂછ્યું કે ‘ભાઈ ! આમાં તો સ્વાદ આવે છે ને ?’ તેણે કહ્યું ‘ના, બાપુ ! ના. આ તો ફૂંચા

ચાવતા હોઈએ તેવું લાગે છે. મને કાંઈ ખબર પડતી નથી.' તેના સગા બધા મુંઝાવા લાગ્યા કે, હવે શું કરવું ? જો આ એમ ને એમ મરી જશે તો તેની વાસના ખાવામાં રહી જશે. પછી એક ઘરડા માણસે કહ્યું કે, ભાઈ ! હમણાં એક નવા વૈદ આવ્યા છે તેમને બોલાવો, તે કાંઈક રસ્તો સૂઝાડશે. પછી વૈદને બોલાવ્યા. વૈદે આવીને બધી હકીકત સાંભળી અને પછી તેની જીભ જોઈને કહ્યું કે, આના મોંમાં અમી નથી, એટલે એને સ્વાદ નથી આવતો; માટે તેણે એક દવા કાઢીને ચોપડી અને પછી કૃણ અને મિઠાઈ ખાવા આપ્યાં, તો તેને બહુજ આનંદ થયો; કારણકે હવે તેને તેમાં સ્વાદ આવવા લાગ્યો. આવીજ રીતે ભાઈએ અને બહેનો ! પ્રભુની ભૂતિનાં જણે કોઈ વાર દર્શન કર્યાં નથી, પ્રભુની મંગળમય ભૂતિ જણે કોઈ વાર નીરખી નથી એવા ધણા આંધળાઓ જગતમાં છે અને વળી એવા આંધળાઓના મોંમાં જ્યારે પ્રભુના નામરૂપી અમી ન હોય ત્યારે તેને પ્રભુના કીર્તનમાં, પ્રભુની ભક્તિમાં, પ્રભુના મંગળમય નામમાં, પ્રભુની લીલામાં, પ્રભુની કથામાં અને પ્રભુના ભક્તોમાં કેમજ સ્વાદ આવે ? એને એ બધું તો લૂપ્તું જ લાગે. પેલા દર્દીને જમ ઉંચી જાતના મેવા અને મિઠાઈમાં સ્વાદ લાગતોજ નહોતો, તેમ નાસ્તિક લોકોને પ્રભુના ભજનકીર્તનમાં અને કથામાં સ્વાદ લાગતો નથી. પેલા દરદીને જમ સારો વૈદ મળ્યો, તેમ જ્યારે તેને કોઈ સદ્ગુરુ મળી જાય અને તેના અંતઃકરણમાં પ્રેમ અને શ્રદ્ધા લગાડે તો પછી તેને હરિરસમાં મગ્ન આવે. તોજ તેને પ્રભુના ગુણ ગાવામાં મગ્ન આવે. આમ હોવાથીજ માત્ર કેટલાક ભાગ્યશાળીઓનેજ પ્રભુના નામમાં અને પ્રભુના કામમાં મગ્ન આવે છે.

ભજન

કોઈ પ્રેમ સનેહી, પ્રેમ અમીરસ ભોગી.

બીજા શું જાણે વિમુખ, વિજેગી રે.

કાઇ૦ ૨૬

પ્રેમપંથ અદ્ભુત અજરાયલ, મહામુક્ત જન મહાલે;

અંતરનું સુખ મુખે ન આવે, સાકર ખાધી જમ કાલે રે. કાઈ૦

રૌમરૌમ આનંદ ઉજગર, હરિ શું તાર ન તૂટે;
મહારસ માંહે મઝ રહો તો ત્રિવિધ કર્મઅંશિ છૂટે રે. કાઠં
જપતપ જોગ કરે કાણુ તેને, એવો લક્ષ્ય જો આવે;
તણ લોક સુખ તણવતુ દેખે, અવર ઉપાસના ન ભાવે રે. કાઠં
એવા જનના ઉરનો આશય, એવા હોય તે જાણે;
શુક નારદ ને શંકર સરખા, અહોનિશ એ સુખ માણે રે. કાઠં
અખિલ લોક કર્તા પ્રભુજીને, પ્રેમપુષ્પથી પૂજે;
જન છોટમ તેના ઘટ માંહે, ભુવન ચતુર્દશ સૂજે. કાઠં

રત્ન ૭૭ મું—સારા માણસની સંગતથી થતો ફાયદો

ક ગામમાં એક મોટો વેપારી હતો. તેની પાસે લગભગ પાંચ છ લાખની મુડી હતી. પચાસ વર્ષનો થયો ત્યારે તેને એક દીકરો થયો. ઘડપણમાં એકનો એક દીકરો એટલે તે તેને ખૂબ લાડ લડાવવા લાગ્યો. છોકરો જમ જમ મોટો થતો ગયો, તેમ તેમ બહુજ મસ્તીખોર અને ખરાબ થતો ગયો. તેનામાં બધાંય લક્ષણ ખરાબ હતાં અને ખાસ કરીને તેને જુગારની ટેવ બહુ હતી. પછી જ્યારે ડોસો મરવા સૂતો ત્યારે તેણે તેને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું કે ‘દીકરા ! હું કહું તેમ કરીશ ? જો, હવે હું મરવા સૂતો છું; માટે માફ કહેવું માને તો મારો જીવ સદ્-ગતિને પામે.’ છોકરાએ કહ્યું ‘બાપા ! મારાથી પળાય એવું હશે તો પાળીશ. પહેલાં તમે કહો પછી તે સાંભળીને હું હા કે ના કહું.’ ડોસાએ કહ્યું ‘દીકરા ! એક તો દરરોજ તારે મીઠું કરીને ખાવું, આઠ આઠ દહાડે નવાં લૂગડાં પહેરવાં અને હજમત કરાવવી, ત્રીજું છ છ મહિને બૈરી કરવી અને ચોથું આપણા ગામના નગરશેઠ છે એમનું મોઢું જોઈને જ ખાવું.’ છોકરાએ કહ્યું કે ‘બાપા ! તમારા કહેવા પ્રમાણે હું વર્તીશ. મેં તો બહુ ટુંકે તમે કાંઈ બીડી, તમાકુ કે જુગારની ના પાડશો, પણ આ તો બહુ સહેલું

છે. માટે જાવ, હું તમારા સોગન ખાઈ છું કે, હું તમારા કહેવા પ્રમાણે વર્તીશ.' પછી ડોસો તો મરી ગયો, અને બધી ક્રિયા કરીને પાછા આવ્યા; એટલે છોકરાએ લાપસી કરાવી. બધાએ કહ્યું કે ભાઈ! આજ ગળપણ ન ખવાય, ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારા બાપાએ કહ્યું છે કે દરરોજ મીઠું કરીને ખાવું, માટે હું તો મીઠું કરીનેજ દરરોજ ખાવાનો. આવી રીતે તે દરરોજ કાંઈ નવી નવી મિઠાઈ કરાવતો, આઠ આઠ દહાડે નવાં નવાં લૂગડાં શીવડાવતો અને છ મહિના થયા એટલે હજારે રૂપિયાનો ખર્ચ કરીને નવી ઝેરી પરણતો અને ગામમાં ફરવા જાય એટલે નગરશેઠનું મોં જોઈ લેતો. એમ કરતાં કરતાં આઠ મહિના ગયા ત્યાં તો ચાર લાખ રૂપિયાને માથે પાણી ફેરવ્યું. એક દિવસ નગરશેઠને તાવ આવ્યો એટલે તે પોતાની દુકાને ન આવી શક્યા, તેથી પેલો છોકરો બહુ મુંઝાયો; કારણ કે તેનું મોં જોયા વિના જમાયજ નહિ. સાંજ સુધી તો તે ભૂખ્યો રહ્યો પણ પછી ન રહેવાયું એટલે તે નગરશેઠને ઘેર ગયો. ત્યાં જઈ ખબર કાઢી તો જણાયું કે શેઠને બહુ તાવ આવ્યો છે, એટલે અંદર ચોરડામાં સૂતા છે. પછી તે અંદર ગયો અને છટેથી મોઢું જોઈને પાછો ફરવા જતો હતો એટલે શેઠે બૂમ પાડીને બોલાવ્યો અને પૂછ્યું કે, ભાઈ! તું આજ અહીં ક્યાંથી ? માઈ કંઈ કામ છે ? ત્યારે છોકરાએ પોતાના બાપને જ ચાર વચન આપ્યાં હતાં તે કહી બતાવ્યાં અને પોતે શું શું કરતો તે પણ કહી સંભળાવ્યું. આ સાંભળીને ડાહ્યો નગરશેઠ ચેતી ગયો કે, માઈ મોઢું જોવાની આને બલામણુ કરી છે એટલે તે આનો હાથ મનેજ સોંપતો ગયો છે, માટે ગમે તેમ કરીને એને સુધારવો જોઈએ. પેલા છોકરાને રજા આપીને પોતાને જરા સાઈ થયું એટલે તે ગામના રાજ પાસે ગયો અને પેલા વેપારી અને તેના છોકરાની બધી વાત કહી સંભળાવીને કહ્યું કે આપ એને બાંધી મંગાવો અને બે દિવસ ભૂખ્યો રાખજો. ત્યાર-બાદ સારી ચાલના જમીન માગજો; એટલે હું જમીન થઈ તેને છોડાવીશ. એમ કહીને શેઠ ગયા. પછી રાજાએ સિપાઈઓ મોકલી તે છોકરાને પકડી મંગાવ્યો, અને તેને અંધારી ડાટડીમાં

ભૂખ્યો રાખ્યો. પછી નગરશેઠ ત્યાં આવ્યા અને જમીન થઈ તેને છોડાવી પોતાને ઘેર લઈ ગયા. નાહીઘાઈ બન્ને સાથે જમવા બેઠા. જમવામાં બે દિવસનાં બાંડાં ઢેખરાં અને માત્ર અથાણુંજ હતું, પણ પેલો છોકરો ભૂખ્યો હતો તેથી ટાઢાં ઢેખરાં પણ ઉડાવી ગયો. જમ્યા પછી શેઠે પૂછ્યું કે, આજનું ખાવાનું કેવું લાગ્યું? ત્યારે તેણે કહ્યું કે બહુજ મીઠું. શેઠે કહ્યું “તારા બાપ તને દરરોજ મીઠું કરીને ખાવાનું કહી ગયા હતા એનો અર્થ એમ નહિ કે દરરોજ મિઠાઈ ખાવી, પણ ભૂખ લાગી હોય તોજ ખાવું; કારણ કે ભૂખ લાગી હોય તોજ ખાવાનું મીઠું લાગે છે. બીજું, આઠ આઠ દહાડે નવાં નવાં લૂગડાં પહેરવાં એટલે એમ નહિ કે નવાં શીવડાવવાં, પણ નવાં ધોયેલાં પહેરવાં; ને છ છ મહિને બેરી કરવી એટલે છ છ મહિને બેરીને નવાં લૂગડાં અપાવવાં. મૂર્ખા! તું કરતો હતો એમજ બે કર્યા કરીશ તો તારા બાપની પુંજ થોડી રહી છે તે પણ ઉડી જશે અને બીજા માગવી પડશે; માટે હવે સમજી યા અને તારા બાપની જ આ આબરૂ હતી તેને દુકાને બેસી વધાર. બે હવે કાંઈ ઉક્તિવેડા કર્યા છે તો રાજ છોડશે નહિ.” આ વાત સાંભળીને છોકરો ખૂબ રડ્યો અને પોતાની ભૂલ માટે પસ્તાવો કરવા લાગ્યો. પછીથી તે દરરોજ નગરશેઠ પાસે આવતો અને તેની શિખામણ પ્રમાણે વર્તતો. આથી તેની પાસે તેના બાપના કરતાં પણ બમણો પૈસો થયો અને આનંદથી રહેવા લાગ્યો.

ભાઈઓ અને બહેનો! આ બધું માત્ર એક ધડીના સંગનુંજ ફળ છે. તે છોકરો એટલો બધો બગડ્યો હતો, પણ એક ધડીના સત્સંગથી કેટલો બધો સુધરી ગયો. સત્સંગના ફળનો મહિમા એવોજ છે, માટે હમેશાં સત્સંગ કરો, સત્સંગ કરો.

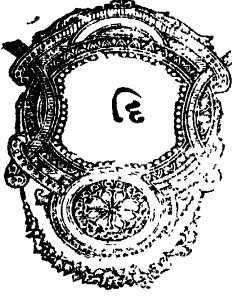
૫૬

માનવનું સુધરે મન, બે સત્સંગ મળે;
જાણીને કરબે જતન, તનના તાપ ટળે. (ટંક)
તાપ ટળે ને પાપ બળે છે, લહે ધર્મનો મર્મ રે;

વિદ્યા વિનય વિવેક વધારે, કરતાં ઉત્તમ કર્મ. જો સત્ ૦
 પારસનો ગુણ કહે છે પ્રાણી, લોહનું કંચન થાય રે;
 તે તો સારા જનની સંગે, પશુબુદ્ધિ પલટાય. જો સત્ ૦
 કામધેનુ કાઈ જુગમાં કેવી, પૂરણ કરતી કામ રે;
 દેવગાય એ દુનિયામાં હે, ગુરુ વિદ્યાનું નામ. જો સત્ ૦
 કલ્પવૃક્ષ ચિંતામણિ કહિયે, આગળ દૂતાં એહ રે;
 એવા ગુણ છે ગુરુવિદ્યામાં, તમે સમજજો તેહ. જો સત્ ૦
 બાવન અક્ષર *બાવનાચંદન, નહિ બીજું નિર્ધાર રે;
 અક્ષર પ્રભુ સર્વેની આગે તે બણો ઝંકાર. જો સત્ ૦
 આંખો છે બે અંતઃકરણને, વિદ્યા અને વિવેક રે;
 વચન પ્રકાશવટે જો ઉઘડે, ઉપજે સૂઝ અનેક. જો સત્ ૦
 કાગતણાં કુકર્મ તબવે, હંસ તણો ગુણ હોય રે;
 સર્વસાર પયપાન કરી લે, તુરંધ તજે જ્યમ તોય. જો સત્ ૦
 શીલવંત સદ્કર્મ આચરે, સ્વર્ગતણાં તે વાસી રે;
 એવા નરની સેવા સાર, કરીએ તીરથ કાશી. જો સત્ ૦
 સારાં લક્ષણ જમાં સઘળાં, તે સાધુ કહેવાય રે;
 એવા નરને બહાને બીજા, ઢોંગી ધૂતી ખાય. જો સત્ ૦
 પામરને નવ હોય પરીક્ષા, છળથી તે છેતરાય રે;
 અધો અધંતણો કર ઝાલે, તે બન્ને અથડાય. જો સત્ ૦
 પેટકાંજ પાખંડી સઘળા, લે સાધુનો વેશ રે;
 કાગ કાકિલા સરખા રંગે, લક્ષણ ન મળે લેશ. જો સત્ ૦
 પ્રથમ પરીક્ષા પ્રીતે કરીએ, વળતી કરીએ સંગ રે;
 કહે છોટમ સજ્જનને મળીએ, ઉલટ આણી અંગ. જો સત્ ૦

રત્ન ૭૮ મું—રાજને શરણે જવાથી માફી મળે છે ત્યારે પ્રભુને શરણે જવાથી માફી કેમ નહિ મળે ?

દહીમાં રાજ પૃથ્વીરાજ રાજ્ય કરતો હતો, ત્યારે લગભગ તેના તાબામાં આખું હિંદુસ્થાન હતું. આખા રાજ્યના જૂદા જૂદા ભાગ કરીને તેણે જૂદા જૂદા માણસોને સૂબાતરીકે મોકલ્યા હતા. હવે બંગાળાનો સૂબો મરી ગયો ત્યારે ત્યાં આગળ તેણે પોતાના છોકરાને મોકલ્યો અને મોકલતી વખતે શિખામણ આપી કે, હે પુત્ર ! તું ત્યાં નીતિથી અને પ્રમાણિકપણે રાજ્ય કરજ, લોકોપયોગી કામો કરીને અને તેઓના ઉપર દયા બતાવી તેઓની પ્રીતિ સંપાદન કરજ અને ટુંકામાં પરમેશ્વરને માથે રાખીને દરેક કાર્ય કરજ. તું થોડો વખત રાજ્ય કરીશ એટલે પછી હું તને અહીંયાં બોલાવીને તારો રાજ્યાભિષેક કરીશ. આમ કહીને તેને બંગાળામાં મોકલ્યો, પણ બંગાળામાં તે એક વર્ષ રહ્યો એટલામાં તે લોકો ઉપર જીલમ કરીને પૈસા ભેગા કરતો, લાંચ લઈને ન્યાય આપતો, અનીતિથી વર્તતો અને આખો દિવસ પાપાયરણ કરતો હતો. તેની આવી વર્તણૂક જોઈને લોકોએ પૃથ્વીરાજ ઉપર અરજીઓ ઉપર અરજીઓ મોકલવા માંડી. આ વાતની જ્યારે પૃથ્વીરાજના પુત્રને ખબર પડી ત્યારે તે ગભરાયો અને પસ્તાવા લાગ્યો; કારણકે તે જાણતો હતો કે, પૃથ્વીરાજ પોતાની પ્રજાને પોતાના પુત્ર કરતાં પણ વધારે ચાહતો હતો. આથી તે એકદમ દિલ્હી ગયો અને પૃથ્વીરાજના પગમાં પડ્યો અને રોતો રોતો બોલ્યો કે 'હે પિતા ! હું આપને શરણે આવ્યો છું. મેં આપની શિખામણ માની નહિ અને શેઠની શિખામણ ઝાંપા સુધી એમ કયું. મેં બહુજ પાપ કર્યાં છે, બહુજ અનીતિ કરી છે, લોકોને બહુજ રંજડયા છે, એ વાત ખરી; પણ પિતાજી ! હું હવે પસ્તાઉં છું, હું હવે તમારે શરણે આવ્યો છું, શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરવું એ મહાન પુરુષોનો ધર્મ છે; તેમાં વળી હું તો આપનો પુત્ર છું, માટે કૃપા કરીને

મને માફ કરો. પુત્રની આવી ગદ્ગદ વાણી સાંભળીને તથા તેનો પસ્તાવો જોઈને પૃથ્વીરાજ તેના અપરાધોની માફી આપી અને પોતાની પાસે રાખીને રાજ્યને યોગ્ય કળવણી આપીને તેને રાજ્યાસન ઉપર બેસાડ્યો.

ભાઈઓ અને બહેનો ! પૃથ્વીરાજની પેઠે પરમેશ્વરે પણ આપણને અહીંયાં સુખા કરીને મોકલ્યા છે અને મોકલતી વખતે આપણને પણ પ્રભુએ કહ્યું હતું કે, કોઈને દુઃખ આપતા નહિ, કોઈની નિંદા કરતા નહિ, અનીતિથી વર્તતા નહિ તોપણ આપણે તે ભૂલી ગયા અને અહીંયાં આવીને પાપાયરણ કરવા મંડી પડ્યા છીએ. પણ યો ભક્તો અને હરિજનો ! હજી પણ જો આપણે પ્રભુને શરણે જઈએ તો તે આપણને જરૂર બચાવી લેશે, આપણને સુધારશે ને છેવટે પોતામય કરી દેશે. આપણે ગમે તેટલા અધમ હોઈશું કે ગમે તેટલા પાપી હોઈશું તોપણ તે આપણને ઉગારી લેશે, કારણકે આપણે અધમ હોઈશું તો પ્રભુ અધમોદ્ધારણ છે, આપણે પતિત હોઈશું તો પ્રભુ પતિતપાવન છે અને આપણે પાપી હોઈશું તો પ્રભુ પાપતારણ છે; માટે યો પ્રભુના જનો ! પ્રભુને શરણે જાઓ, પ્રભુનેજ શરણે જાઓ.

ભજન

દામોદર દુઃખડાં કાપો રે, બળવંતા બેલી.
 નંદલાલા નિજનંદ આપો રે, બળવંતા બેલી.
 વહાલાજી હું તો પળ પળનો અપરાધી (૨)
 ભરેલો આધિ વ્યાધિ રે, બળવંતા બેલી.
 વહાલાજી હું તો તમારા બળથી ગાજું (૨)
 જણો છો કહું શું ઝાઝું રે? બળવંતા બેલી.
 વહાલાજી જવો તેવો છું તોયે તમારો (૨)
 આધાર અવર નહિ મારો રે, બળવંતા બેલી.
 વહાલાજી માફ જોર નથી જો તરછોડો (૨)
 શું રૂઠી કરે મંદોડો રે? બળવંતા બેલી.
 વહાલાજી શ્રીમુખ પોતાનો કહો છો માટે લાડું (૨)

બીજું બળ ક્યાંથી કાઢું રે ? બળવંતા બેલી.
 દયાના પ્રીતમ પાણિ ગ્રહો છે તો નિભાવો (૨)
 મારે દાસપણનો દાવો રે, બળવંતા બેલી.

રત્ન ૭૯ મું—વડા થવું હોય તો વડાં થાઓ.

ક ગામમાં એક સંતપુરુષ ફરતા ફરતા ચઢી
 આઘ્યા. તે બહુ જ્ઞાની, વૈરાગી, વિવેકી અને
 સહનશીલ હતા. તે હમેશાં રામમંદિરમાં સાંજ
 કથા કરતા હતા તે સાંભળવાને લોકોને જગ્યા
 પણ માંડમાંડ મળતી હતી. તેમને જમવાને તેડી
 જવા વાસ્તે મોટા મોટા ગૃહસ્થો અને અમલ-
 દારો પણ આંટા ખાતા હતા, ફરવા લઈ જવા વાસ્તે બખ્ખે ઘોડા-
 ની ગાડીઓ મોકલતા હતા તથા પહેરવાને ભારે ભારે કપડાં
 મોકલતા હતા; પણ તે કોઈ ઠેકાણે જમવા જતા નહિ કે ફરવા
 પણ જતા નહિ અને કપડાં વગેરે જ આવતું તે અનાથને
 આપી દેતા હતા. એક વખત કથા પૂરી થઈ અને બધા માણસો
 સૌ સૌને ઠેકાણે ગયા ત્યારે એક બ્રાહ્મણ ત્યાં બેસી રહ્યો. પેલા
 સંતે તેને પૂછ્યું કે ‘ભાઈ! કેમ હજી બેઠા છો?’ બ્રાહ્મણે કહ્યું ‘મહારા-
 જ! મારે આપને કાંઈક પૂછવું છે, માટે બેઠો છું. જો આપ
 આજ્ઞા આપો તો હું પૂછું.’ બ્રાહ્મણે પૂછ્યું ‘મહારાજ! આપને મોટા
 મોટા અમલદારો નોતરાં દેવાને આવે છે, આપને આંગણે ઘોડા-
 ગાડીઓ ખડી રહે છે અને અન્નવસ્ત્રાદિકના ઢગલે ઢગલા થાય
 છે; એ બધાનું કારણ શું? તે કાંઈ મંત્રજંત્રથી થાય છે કે કાંઈ
 સાધના છે કે કાંઈ ભૂતપ્રેતને વશ કર્યા છે? આપની વડાઈ જોઈ-
 ને મને પણ વડા થવું બહુ ગમે છે; માટે હું પણ વડો ગણાઉં
 એવી કાંઈ સિદ્ધિ ખતાવો?’ મહારાજે કહ્યું ‘ભાઈ! મને વડાઈ જોઈતી
 નથી તો પણ લોકો પરાણે આપે છે, અને તે વડાઈ કાંઈ મંત્રજંત્ર
 કે વશીકરણ વિદ્યા કે મેલી વિદ્યાથી મળતી નથી. તારે જો વડા
 થવું હોય તો વડાં થા.’ બ્રાહ્મણે પૂછ્યું કે, મહારાજ! “વડા થવું

હોય તો વડાં થા ” એનો અર્થ શું ? આપ બરાબર સમજવો તો ઠીક પડે. મહારાજ કહ્યું “ભાઈ ! જે વડા થવું હોય તો હું કહું તે સાંભળ. વડા થવું કાંઈ સહેલું નથી. પહેલાં તો ખેડૂત ખેતર ખેડે, પછી અડદ વાવે, તેના ઉપર ખૂબ વરસાદ પડે, પવનના ઝપાટા લાગે, ટાઢતડકો ખમે, દાતરડાની ધાર પડે ત્યારે અડદ થાય. પછી અડદને પલાળે, પલાળીને ખાંડે અને તેનાં છાલાં ઉખેડી નાખે, પછી તેને પથ્થર ઉપર વાટે, વાટીને તેને ખૂબ થા-બડે, થાબડીને તેમાં કાણું પાડે, કાણું પાટીને કડકડતા તેલમાં નાખે અને ખૂબ લાલચોળ થાય ત્યાંસુધી તળે ત્યારે વડાં થાય. ભાઈ ! તારે પણ જે વડા થવું હોય તો પહેલાં ગુરુને ત્યાં જ, તેની સેવા કર અને વિદ્યા ભણુ. પછી ગૃહસ્થાશ્રમ માંડ અને તેમાં સ્ત્રીપુત્ર અને સર્ગાસંબંધીનાં મહેણાં ઝાઠાં શાંતિથી સહન કર. દુઃખ, દરદ, ક્લેશ, કંકાસ વગેરે આવે તે ખમ અને પછી સંન્યાસી થઈને લોકોને ઉપદેશ દે અને તે પણ લાલચ કે લાલસા રાખ્યા વિના. વળી માન અપમાન, સુખદુઃખ વગેરેને પણ સરખા ગણુ. આમ જે કરીશ તો વડા થવાશે. માટે ભાઈ ! જે તારે વડા થવું હોય તો વડાં થા.

ભાઈઓ અને બહેનો ! જે તમારે કોઈને પણ વડા થવાની ઇચ્છા હોય તો આ માર્ગ ગ્રહણ કરો અને તે પ્રમાણે ચાલવાથી જરૂર વડા થવાશે. વડા થવું એ કાંઈ સહેલી વાત નથી, એ કાંઈ નાના છોકરાના ખેલ નથી કે તરત થઈ જવાય. વડા થવું હોય તો વડાં પ્રમાણે વિધાવું જોઈએ અને વડા થવાની ઇચ્છા હોય તો વડા પ્રમાણે ચાલવું જોઈએ.

૫૬

(હૈયાના કુટચા—એ રાગ)

મોટાને દેખી, છોટા નહિ ભરમાશો;
ભલકો તો ઉપરનો ભીતર, જેવો જગ તમાશો રે.
મોટા થાતાં પહેલાં પીડા, કટલી છે વેડેલી રે;
મોટપણું જળવવા હજીએ, નિરાંત તો ક્યાં મેલી રે.
મોટું ધર તમને દેખાવું, ખુદ તો છોટું માને;

ઝોટું લે એથી મોટાનું, ઝોછુંજ આવે ધ્યાને રે.
 વડા મોલમાં ઝાઝા ખીલા, ભાર મોટો મેલે;
 મરી મથે બીજા માટે પણ, ઝોછું સહુ લક્ષ લે રે.
 મોટો દેખ્યો કે લઉં લૂંટી, એમજ સર્વે ધારે;
 મોટાને ઇચ્છ્યું કરવામાં, વિધન અનેક પ્રકારે રે.
 અંત મોટું પણ ખોટું અંતુ, તજતાં અતિશય સાલે;
 જીવતાં જંપ ન મુએ અજખો, પૂઠે ન પૂરૂં પાળે રે.

રત્ન ૮૦ મું—ઉપરકી તો અચ્છી બની, લેકિન
 ભીતર કી તો રામજી બને.

હા જગતમાં બધે બહારનોજ ઠાઠમાઠ થઈ ગયો છે. જ્યાં જોશો ત્યાં આગળ ઉપર ઉપરથીજ ઠીકાઠીક દેખાશે અને અંદરથી તો પોલમપોલ જણાશે; પણ તે બહારનો ખોટો ભપકો ઝાઝો વખત નભતો નથી અને અંતે પોગળ બહાર આવે છે. એક માણસ તાર માસ્તર કે સ્ટેશન માસ્તરની ટોપી પહેરીને ફરે તેથી શું તે તાર માસ્તર કે સ્ટેશન માસ્તર થઈ ગયો ? તાર માસ્તર કે સ્ટેશન માસ્તર થવાને તો પહેલાં અંગ્રેજી અભ્યાસ કરવો જોઈએ, પછી તાર શીખવતા હોય તે સ્કૂલમાં જવું જોઈએ, ત્યાં તેનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. પછી પાસ થવું જોઈએ, તે પછી ટિકિટનો અને માલનો હિસાબ કેમ રાખવો તે શીખવું જોઈએ. કયી ગાડીને કયી બાજુ જવા દેવી, ક્યારે લાઇન-ક્લીઅર આપવી, કયી વખતે કયી ધજા દેખાડવા હુકમ કરવો તથા કયી બાજુનો હાથ પાડવો વગેરે અનેક બાબત જાણે ત્યારેજ તે સ્ટેશન માસ્તર થઈ શકે છે. સ્ટેશન માસ્તરની ટોપી પહેરવાથી કાંઈ સ્ટેશન માસ્તર થવાય નહિ. કોઈ માણસ બારીસ્ટરનો ઝખ્ખો અને ટોપી પહેરે તો તે કાંઈ બારીસ્ટર કહેવાય નહિ. બારીસ્ટર થવા માટે તો વિદ્વાયત જવું જોઈએ, ત્રણ વર્ષ રહી કાયદાનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ અને બારીસ્ટરની પરીક્ષામાં પાસ થવું જોઈએ. જ્યારે તે આટલું કરે ત્યારે તેને બારીસ્ટરનો ઝખ્ખો અને ટોપી

મળે. માત્ર બારીસ્ટરનો ઝળખો કે ટોપી પહેરવાથી બારીસ્ટર થવાય નહિ. કોઈ માણસ એક મકાન ભાડે રાખીને અંદર ૧૦૦, ૨૦૦ જૂદી જૂદી દવાના બાટલા ભરી રાખે, પાસે તાવ માપવાની શીશી રાખે, છાતી તપાસવાની ભૂંગળી રાખે, નસ્તર મૂકવાની છરી રાખે અને બીજાં ડૉક્ટરી હથિયારો રાખે, તેથી શું તે ડૉક્ટર થઈ ગયો કહેવાય ? ડૉક્ટર થવા માટે તો તેણે મુંબઈ જવું જોઈએ અને ત્યાં ઓછામાં ઓછાં પાંચ વર્ષ રહીને અભ્યાસ કરવો જોઈએ; પરીક્ષામાં પાસ થઈને ડીગ્રી મેળવવી જોઈએ. ખોટા બાટલા અને હથિયારો રાખવાથી ડૉક્ટર થવાય નહિ. કોઈ માણસ ખાખી રંગનો કાટપાટલૂન પહેરે અને માથે સોલ્જર જેવી ટોપી પહેરે તો તે કાંઈ સોલ્જર થઈ જાય નહિ. સોલ્જર થવા માટે તો કવાયત શીખવી જોઈએ, ઘોડા ઉપર સ્વારી કરતાં આવડવી જોઈએ, બંદુક તાકતાં આવડવું જોઈએ, પોતાનો ઉપરી અમલદાર કહે તે નિયમો પાળવા જોઈએ. દિવસ કે રાત, ટાઢ કે તડકાની પરવા વિના અને પોતાના શરીરની પણ દરકાર વિના લડાઈમાં ઝંપલાવવું જોઈએ. આટલા આટલા ગુણો હોય તો તે સોલ્જર થઈ શકશે.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આવીજ રીતે આપણે બહારથી તુલસીની કે રુદ્રાક્ષની માળા પહેરીએ, ચંદનનું આડું કે ઉલું ટીલું તાણીએ કે કંકનું વૈષ્ણવી ટીલું તાણીએ, બહારથી હાથ જોડીને 'જ શ્રીકૃષ્ણ' કરીએ કે નમસ્કાર કરીએ તો તેથી કાંઈ ખરા ભક્ત થઈ જવાતું નથી. ખરા ભક્ત થવું હોય, ખરા હરિજન થવું હોય, ખરા વૈષ્ણવ થવું હોય તો સર્વને પ્રભુતુલ્ય માનવા જોઈએ. યથાશક્તિ દાન આપવું જોઈએ, દરરોજ સત્સંગમાં જવું જોઈએ; કામ, ક્રોધ લોભ, મોહને છતવા જોઈએ; કોઈ દેવદેવીની કે બીજા પંથની નિંદા ન કરવી અને નિરંતર આઠે બ્રમ પ્રભુનું સ્મરણ કરવું જોઈએ.

ભજન

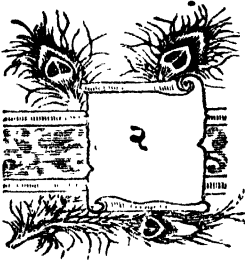
(રાગ—સગપણ સાચું શાનું ભાઈ)

ઉપરથી હંસ વેષ ધરીને, શીદ બગલાનાં કૃત્ય કરો;
બગલા ભક્ત ભૂમાંહે બનતાં, પરમેશ્વરથી કાંઈક ડરો. ઉપરથી ૦

વિષ્ણો ઘટ ભરી મુખ અમૃત ધરું, તેવું સ્વરૂપ જન શીદ ધરે;
બહાર જવા તેવું અંદર કરી, સફલ કરી દેવો જન્મારો. ઉપરથી
નાટક માંહે બને મહારાજ, પણ નૃપ ગુણ તે માંહે નહીં;
બહાર રૂડા ને અંતર કુડા બનો ના, કોઈ નથી રહેવું અહીં. ઉપરથી
બહાર દીવા કરી ઘર અંધારું, રાખ્યાથી રખડી પડશે;
અંતસમે બહુ યાદ કરીને, પેટ ભરી ભરીને રડશે. ઉપરથી
બહાર ડોળથી બહુ નામી, ભગવાન નહિ ભરમાઈ જશે;
સત્યમેવ જયતે સૌ સમજે, જય જય સત્ય તણેજ થશે. ઉપરથી

રત્ન ૮૧ મું—સંસારની બાજી અંતે ખોટી છે, માટે
તેમાં ન લોભાતાં આપણે ઝટ ચેતવું જોઈએ.

થમાં દેવકી અને વસુદેવને બેસાડીને કંસ-
રાજ આજે રથ હાંકે છે. આગળ ચાલતાં
આકાશવાણી થઈ કે, અલ્યા મૂઠ કંસ ! જ
બહેનને તું આજે સાસરે વળાવવા જાય છે
તેજ બહેનનો આઠમે પુત્ર તને મારશે. આ
સાંભળી કૂર કંસ ઘોડાની લગામ ફેંકી દઈ,
ક્રોધથી નીચે ઉતરી બહેનને મારવા દોડ્યો; પણ બહેનના કાલા-
વાલાથી “બધાં સંતાનો કંસને આપવાં અને દેવકીએ અને
વસુદેવે નજરબંધ કેદખાનામાં રહેવું” એવી શરતે તેઓને
છોડ્યાં. સાત સંતાનોને તો માર્યાં અને આઠમે વખતે કંસે
બહુજ સાવચેતી રાખી, પણ અંતે ધારું તો ધણીનું જ થયું.
શ્રાવણ વદ આઠમ થઈ, વખત બાર વાગ્યાનો હતો, વાર બુધ
હતો, રોહિણી નક્ષત્ર હતું, વરસાદ ઝરમર ઝરમર વરસી રહ્યો
હતો, રાત મેઘલી હતી અને કાઈ કાંઈ વાર વિજળીના ઝબકારા
પણ થતા. બરાબર બાર વાગ્યા એટલે ચોક્કીદારોને ઉંઘ આવી
ગઈ, અને કંસ તો ધસધસાટ ધોરતો હતો. કેદખાનામાં એકા-
એક દિવ્ય પ્રકાશ થઈ રહ્યો અને પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણ ચતુર્ભુજ-
સ્વરૂપે પ્રગટ થયા. વસુદેવે અને દેવકીજીએ સ્તુતિ કરી, ચતુ-

ભૂજ સ્વરૂપ અદશ્ય થયું અને પ્રભુ એક બાળક જેવા થઈ ગયા. તેમને ટોપલામાં નાખી વસુદેવ બહાર મૂકવા ચાલ્યા. તાળાંઓ ટપોટપ ઊઘડી ગયાં, સાંકળો ફટોફટ તૂટી ગઈ અને વસુદેવ તેમને લઈને યમુનાને કાંઠે આવ્યા. ત્યાં નદી બેકાંઠામાં જતી હતી; પણ ‘હરિ, હરિ’ કરતા વસુદેવ ચાલ્યા કે તરતજ યમુનાજીએ માર્ગ આપ્યો અને છેવટે કૃષ્ણને ગોકુળમાં નંદને ત્યાં મૂકી આવ્યા. નંદનાં પત્ની યશોદાને પુત્રી આવી હતી, પણ તેની કાઠને ખબર નહોતી. તે લઈને અને કૃષ્ણને ત્યાં સૂવાડીને વસુદેવ પાછા મથુરામાં આવ્યા. પુત્રીને દેવકીના ખાટલામાં નાખી એટલે એણે ઉંવા ઉંવા રાવા માંડ્યું, તેથી બધા ચોષ્ટી-દારો જાગ્રત થયા, કંસને બોલાવી લાવ્યા અને કંસે તેને મારી નાખવા પથ્થર ઉપર પછાડી કે તે પુત્રી જ માયા હતી તે હસતાં હસતાં બોલી:—અરે મૂર્ખ ! તારો ધાત કરનારનો જન્મ ક્યારનોએ થઈ ચૂક્યો છે; ખાલી ફાંફાં શું કામ મારે છે ? તેને હાથેજ તારું મોત છે એ વાત નિશ્ચયપૂર્વક સિદ્ધ છે. પછી કંસે કૃષ્ણને મારવા ઘણા ઉપાયો કર્યા, પણ અંતે કૃષ્ણને હાથેજ તેનું મોત થયું.

આજ એ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણની જયંતી છે, જેને લોકો ગોકળ-અષ્ટમી અથવા જન્માષ્ટમી કહે છે. ભાવિક હિંદુઓ આજ ઉપવાસ કરે છે, હવેલીઓમાં તથા મંદિરોમાં પૂર્ણ ઠાઠથી જન્મનાં દર્શન થાય છે, સ્ત્રીઓ અને પુરુષો રંગબેરંગી કપડાં સજ્જ દર્શને જાય છે. આ બધું તો ઠીક, પણ તેની સાથે મુંબઈ જેવા શહેરમાં અને બીજાં કેટલે કેટલાં એક બદી પેસી ગઈ છે અને તે એ કે, લોકો તે દિવસે જુગાર રમે છે. આજ મુંબઈની હનુમાન ગલીમાં કેશવજી દામજીના માળામાં ત્રીજા દાદરે એક ભાટીઆનું કુટુંબ તથા તેનાં સગાંવહાલાં અને મિત્રો, સ્ત્રી, પુરુષ અને યુવાન સુદ્ધાં પાનાંથી જુગાર રમી રહ્યાં છે. જીતેલાઓ હર્ષમાં ઘેલા થઈ જાય છે, હારેલાઓ શોકથી દિલગીર થાય છે અને હમણાં જીતીશું, આ દાવમાં જીતશું, એમ આશામાં ને આશામાં તણાય છે. રમવાની ખરાબર ઝૂક ચાલી છે, એવામાં “આગ, બંબાવાળાને ટેલીફોન કરો, ઝટ ઉતરો, ઝટ ઉતરો, નીસરણીઓ લાવો, પાણી

છાંટો.” વગેરે ખૂમો પડવા લાગી; પણ રમનારી ટોળીમાંના એક કહ્યું કે અરે, હજી આગ તો પહેલે માળે છે, મુંઝાવ છો શું ? એક બાજુ પૂરી કરીને આપણે ઉતરી જઈશું. ધરધણી કહે ‘અરે હારે હા. એમ કરતાં બહુ બીક જવું હશે તો આ પાછલી બારીએથી આપણે પડખેના માળામાં ઉતરી પડીશું.’ પહેલો કહે ‘અરે, ચીપો ચીપો, આમ બાયલાની પેટે કેમ હેબતાઈ જાવ છો.’ બીજાએ કહ્યું ‘લાઈ નીચે ખૂમો બહુ પડે છે હો ! આપણે જઈશું એ તો ઠીક, પણ આ પછવાડેની બારીએ તાણું છે તે ? ધરધણીએ કહ્યું ‘અરે કુંચી મારી પાસે છે, નાહકના શું મુંઝાવ છો ?’ ચોથાએ કહ્યું ‘તમારી કુંચી લાવો તો ખરા. ધરધણી કહે કે અરે તમે બધા આ રંગમાં ભંગ કેમ પડાવો છો ? શું કુંચીનીએ અમને ખબર નહિ હોય ? લે, એમ કહીને તેણે જનોઈએથી કુંચી છોડીને તેને આપી. તેણે તાળાને લાગુ કરી પણ ન થઈ એટલે તેણે ખૂમાખૂમ કરી મૂકી કે ‘હાય, હાય ! તમારી રમતમાં દીવાસળી મૂકા, દીવાસળી. આપણે બધાય હવે મરી ગયા. તેઓએ તે બારણું ઉઘાડવા ધણી મહેનત કરી, પણ કાંઈ કારી ફાવી નહિ અને છેવટે તે બધા તેમાં બળી મૂચ્યા.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણને બધાને એમ લાગશે કે, તે બધા રમવાવાળા કેવા મૂર્ખ ! આપણે પણ તેમાંથી ક્યાં જઈએ એવા છીએ ? તેઓ જમ પાનાની લહેજતમાં પડ્યા હતા અને છેવટસુધી પણ લોહાએ ખૂમ પાડીને ચેતવ્યા છતાં પણ ચેલા નહિ, તેમ આપણે પણ આ સંસારની માયામાં એવા ફસાઈ ગયા છીએ કે આખો દિવસ અને રાત બાયડી, છોકરાં અને ધધો, ધાંચીના બળદિયાની પેટે આખો દિવસ એમાં ને એમાંજ રચ્યા પચ્યા રહીએ છીએ; અને જમ જુગારમાં જીતેલા હરખાય છે તેમ વેપાર, બૈરી છોકરાં વગેરેમાં પડેલા સંસારમાં હર્ષધેલા થઈ જાય છે; અને વેપાર, બાયડી—છોકરાં વગેરેમાં જ્યાં નથી પડેલાં તેઓ આશામાં ને આશામાં દિવસો કાઢે છે. લોહાએ જમ તેઓને “ આગ, આગ ” કરીને ચેતાવ્યા તેમ આપણને પણ સંતસાધુઓ, મહાન પુરુષો, આચાર્યો અને આપણાં ધર્મશાસ્ત્રો પોકારી પોકારીને કહે છે કે,

આ બધું ખોટું છે, ઝાંઝવાનું જળ છે, મૃગતૃષ્ણ છે. સંસાર અસાર છે, જીવતર નાશવંત છે અને સાચું એક પ્રભુનામ અને પુણ્ય છે; છતાં પણ આપણે આપણી સંસારની ખાજી રમવામાં એટલા બધા મશગુલ છીએ, એમાં એટલા બધા લીન છીએ, એટલા બધા તક્લીન છીએ કે એ સંત પુરુષોના બોલવા ઉપર ધ્યાન નથી આપતા. પેલા લોકો એમ ધારતા હતા કે, બારણું ઉઘાડીને ઝટ ભાગી જઈશું, એમ આપણે બધા એમ ધારીએ છીએ કે ધરડા થઈશું એટલે પ્રભુને ભજીશું, દાનપુણ્ય કરીશું અને નહિ તો છેવટ મરતાં મરતાં તો જરૂર રામનું નામ લઈશું; પણ આગ લાગે અને તરત ફૂવો ખોદાવીએ તો તે આગ કદી એલવાયજ નહિ; તેમ મરતી વખતે પ્રભુનાં નામ લેવાય કે દાન-પુણ્ય થાય તે વાત કેવળ અસંભાવત છે. દિવસરાત જને ધંધાની અને ખાયડી છોકરાની ઝંખના હોય, તેને મરતી વખતે પ્રભુનું નામ તે શી રીતે યાદ આવે? માટે એ હરિજનો! એ ભક્તજનો! સારાં કામ કદી મુલતવી રાખવાં નહિ, કારણ કે એવાં કામ મુલતવી રાખવાનાં ક્ષણ હમેશાં માઠાંજ આવે છે; સારાં કામને માટે તો એક કવિએ કહ્યું છે કે—

‘કાલ કરંતા આજ કર, આજ કરંતા અખ.’

માટે જગ્યા ત્યાંથી સવાર એમ ગણીને આપણે ચેતવું જોઈએ અને પ્રભુનું નામસ્મરણ કરવાને અને દાનપુણ્યનું કામ કરવાને આજથી આપણે તૈયાર થવું જોઈએ.

ભજન

તેં તો જાણ્યો છે શરીરઠાઠ સાચનો રે,	
આ તો કાયા રે કુંપો છે કાચનો રે.	તેં તો
તેં તો જાણી છે જવાની જશે નહિ ટળી રે,	
એક પળમાં અલોપ થશે વિજળી રે.	તેં તો
તેં તો જાણ્યું છે મોજે કરીને મહાલવું રે,	
જરૂર એક દિન છે ચડપ લઈ ચાલવું રે.	તેં તો
તું તો રીઝ્યો રૂપાળી જોઈ રાણીઆ રે,	
એક દિને લેખમાં લખ્યા છે મશાણિયાં રે.	તેં તો

તેં તો બહુયો છે અમર ચુડો ને ચોટલો રે,
 એક દિન વેરાગણુ થઇશ વળશે ચોટલો રે. તેં તો
 તેં તો બહુયું છે રમુજે કરશું રૂડી રે,
 એક દિવસ આકડાનાં તૂર તો જશે ઉડી રે. તેં તો
 તેં તો બહુી છે કમાણી તારા કામની રે,
 એક દિન ભમરો ભુંસાવે ચિઠ્ઠી રામની રે. તેં તો
 છાજે કેટલા દહાડા તે વેલ્ય છાજની રે,
 હ્રદે શિખામણુ ધરને ઋષિરાજની રે. તેં તો

રત્ન ૮૨ મું—કહેવા કરતાં કરી બતાવવું
 એ સૌથી હિતમ છે.

ક વખત એક માણસ એક ગામથી બીજા ગામ
 જતો હતો. એ દિવસો વરસાદના હોવાથી તેણે
 સાથે સામાન ફક્ત જરૂર જોગોજ લીધો હતો.
 એક હાથમાં છત્રી અને બીજા હાથમાં સામાન-
 નું પોટકું હતું. આગલે દિવસે અને રાત્રે વરસાદ
 ઘોઘમાર પડ્યો હતો એટલે રસ્તા ઉપર અને
 ખેતરમાં પાણી ધીમે ધીમે વધું જતું હતું. હજુ પણ અકાશ ખુલ્લું
 નહોતું; વરસાદ ઝરમર ઝરમર આવતો હતો. તે જમ જમ
 આગળ ચાલતો ગયો તેમ તેમ વરસાદ વધુ ને વધુ પડતો ગયો.
 થોડેક ચાલીને એક વિશાળ વડના વૃક્ષ નીચે અટક્યો. આગલે
 દિવસે તેણે સાંભળ્યું હતું કે, તેને જ પૂત્ર ઉપર થઈને જવાનું હતું
 તે બહુ જોખમમાં છે. આ સંબંધી સમાચાર પૂછવાને તે અટક્યો.
 એક માણસ આવ્યો તેને આડાઅવળા બીજા ખુશીસમાચાર
 તથા ક્યાં જવું છે વગેરે સમાચાર પૂછીને પૂલ વિષે પૂછ્યું; સારે
 તેણે કહ્યું કે, તમે એ તરફ ન જાવ તો ઠીક. ફક્ત આટલી સૂચનાજ
 આપીને તે ચાલતો થયો. પેલો મુસાફર થોડેક આગળ ચાલ્યો
 એટલે રસ્તામાં બીજો માણસ મળ્યો. તેને પણ તેણે પૂલવિષે પૂછ્યું
 ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો 'ભાઈ ! આપણે શામાટે એવે ખરાબ

રસ્તે જવું જોઈએ.’ આટલું કહીને તે પણ ચાલતો થયો. તોપણ પેલા મુસાફર આગળ ને આગળ ચાલ્યો. તેવામાં તેને એક ત્રીજો જણ મળ્યો. તેને પણ તેણે પૂછ વિષે પૂછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું ‘ભાઈ રે ! એ તરફ ન જશો.’ છતાં તે મુસાફરે આગળ ચાલવા માંડ્યું, પણ તેના ઉપર દયા આવવાથી તેના હાથ પકડી તેને આગળ જતો અટકાવી કહ્યું ‘ભાઈ ! હું ત્યાંથી માંડ માંડ બચીને આવ્યો છું. તે બાબત જવું એ તો પૂરતું જોખમ ખેડવા જવું છે. હું જો કે તમને નથી જાણખતો પણ હું તમને મારા સોગન આપીને કહું છું કે, તે બાબત તને ન જશો.’ આમ હાથના ચાળાથી, બોલવાની દબથી અને શુદ્ધ અંતઃકરણથી તેણે પેલા મુસાફરની ખાત્રી કરી આપી કે ત્યાં ભય છે. આથી તે મુસાફર તે બાબત જતાં અટક્યો અને ભયમાંથી બચ્યો. પહેલાં બે જણા તે મુસાફરને મળ્યા હતા, તેઓએ તેને ચેતવ્યો પણ તેમની બોલવાની દબ અને ચેતચાળા એવા હતા કે તેથી પેલા મુસાફરની ખાત્રી થઈ નહિ. આવી-જ રીતે ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ આ સંસારમાં મુસાફર છીએ અને આપણા રસ્તામાં પણ પૂલરૂપી ઘણાં વિઘ્નો આડે આવે છે; છતાં આપણને ઉપદેશ આપનારાઓ રીતભાતમાં, વર્તનમાં અને બોલવામાં એવા હોય છે કે તેની જવી જોઈએ તેવી અસર આપણા ઉપર થતી નથી. બહારથી તેઓ ભલે સાધુઓનો કે આચાર્યોનો વેશ ધારણ કરે અને તેમાંના થોડાક ભલે બોલવામાં પણ વાચાળ નીકળે, પણ તેઓની રીતભાત જો આપણે જોઈએ તો આપણી ખાત્રી થાય કે તેઓ કેવળ માલવગરનાજ છે. પેલા ત્રીજા માણસે ચેતચાળાથી, બોલવાની દબથી અને વર્તનથી જમ પેલા મુસાફર પર અસર કરી અને તેને ભયમાંથી બચાવ્યો, તેમ એવા કોઈ વિરલ સંત મહાત્મા આપણને મળી આવે કે જે પોતાની રહેણી અને કહેણીથી આપણા પર બરાબર છાપ પાડે અને આપણને જન્મમરણના ફેરામાંથી ટાળે.

ગરબી

શું ક્યું ગીતા ગાઈને રે, તેં શું ક્યું ગીતા ગાઈને રે. ટેક.

ભણ્યો ગણ્યો પણ ભેદ ન જણ્યો, ધિક પડ્યો પંડિતાઈને રે. તેં

પોથી વાંચીને પરમારથ ન કીધો, કુટુંબ પોખ્યું કમાઈને રે. તેં
ભાગવત ભાખ્યું રૂઢે હેત ન રાખ્યું, આપ સ્વારથ સાઈને રે. તેં
શેષને માથે મણિ છે તોપણ, જીવે છે જીવ ખાઈને રે. તેં
કહે પ્રીતમ પોતાના કહાપણથી, ગયો ચોરાશીમાં વહેવાઈને રે. તેં

રત્ન ૮૩ મું—ધણા કાયર ભક્તોના કરતાં એક
શૂરવીર ભક્ત સારો.

પણામાં એમ કહેવાય છે કે “ઉત્તમ એતી, મધ્ય
વ્યાપાર અને કનિષ્ઠ નોકરી.” તે છતાં આપણા કમ
નુસાર આપણને જ ધંધો મળ્યો હોય તે જો બરાબ
રીતે કરીએ અને આપણી ફરજ બજાવીએ તો આ
ધંધા ઉત્તમ છે. તેમ છતાં એટલું તો આપણે જ:
કહેવું જોઈ કે, મહેતાજી અને ડોક્ટરનો ધંધો સારો છે; કારણ
“મહેતાજી દુનિયા બનાવે છે” એટલે કે જ બાળકો ભવિષ્ય
મોટા મોટા મહાત્માઓ, ધર્મીયાર્થી, રાજાઓ, પંડિતો, વિદ્વાને
વ્યાપારીઓ વગેરે વગેરે થવાના છે, તેમને તેઓ શિક્ષણ આપે
અને શિક્ષકો જવાં બીજા વાવે તેવાં ફળ થવાનાં. આટલા માટે
ધંધો સર્વોત્તમ છે. ડોક્ટરનો ધંધો પણ સારો છે, કારણ કે તે
ધણા દુઃખી માણસોનું કલ્યાણ થઈ શકે છે. આ બન્ને કર
પણ વિશેષ દરજ્જે ધર્મીયાર્થી ધરાવે છે; કારણ કે તેઓ કાયિ
વાચિક અને માનસિક વ્યથા દૂર કરી શકે છે અને મનુષ્યને જન્મ
મરણના ફેરામાંથી પણ બચાવી શકે છે.

મુંબઈમાં ડોક્ટરોની કૉન્ફરન્સ ઉઠલી ગઈ ત્યારપછી બી
દિવસે એક દવાખાનામાં જૂદે જૂદે સહેરથી ચાર જૂદા જૂ
ડોક્ટરો આવ્યા હતા. તેઓ પોતાના વિષયપર ચર્ચા ચલાવતા બે
હતા. ચર્ચા કરતાં કરતાં તેઓ પેટમાંથી પથરી કાઢવાની વાત ઉ
ઠતર્યા અને તેઓએ કેવી રીતે પથરી કાઢવાના પ્રયોગો ક
હતા અને તે કેસોમાં કેવી દવા વાપરી હતી તે વિષે વાત કર

હતા. વડોદરેથી આવેલા ડોક્ટર અનંતરાવે કહ્યું કે, મેં પથરીના પચાસ ઠસોપર પ્રયોગો કર્યા છે, ત્યારે અમદાવાદથી આવેલા ડોક્ટર સાંકળચંદ્રે કહ્યું કે ચરે, મેં તો પથરીના લગભગ સોએક કેસ કર્યા હશે. પછી તેઓએ સુરતથી આવેલા ડોક્ટર બહેરામજીને કહ્યું કે ‘સાહેબ! આપે પથરીના કેટલા કેસો કર્યા છે?’ તેમણે કહ્યું કે ‘સાહેબ! મેં તો ફક્ત પંદરજ કેસ કર્યા છે.’ આ સાંભળીને તેઓ ખડખડાટ હસી પડ્યા. પછી સુબંધના ડોક્ટર હિંમતલાલે કહ્યું ‘સાહેબ! આજ દિવસ સુધીમાં લગભગ મેં એકસો પંચાવન કેસ પર પ્રયોગો કર્યા છે.’ આ સાંભળીને ડોક્ટર સાંકળચંદ્ર શરમાઈ ગયા, અને ડોક્ટર અનંતરાવ બોલ્યા ‘વેલ, મી. હિંમતલાલ! ત્યારે તો આપણા બધામાં તમેજ નંબર વન આવ્યા.’ આ બધું જોઈને ડોક્ટર બહેરામજીનું માથું ષાક્ટી આવ્યું એટલે તેઓ બોલ્યા ‘સાહેબ! આપણે સૌએ કેટલા કેટલા કેસો પર પ્રયોગો કર્યા તે તો કહ્યું, પણ તેમાંથી કેટલા સુધાર્યા તે તો કહો!’ આમ કહ્યું એટલે બીજા બધા ચૂપ થઈ ગયા, પણ ડોક્ટર બહેરામજીના અત્યંત આગ્રહથી ડૉ.અનંતરાવ બોલ્યા કે ‘સાહેબ! પચાસમાંથી ત્રણ કેસ મારે હાથે સુધાર્યા છે.’ ડોક્ટર સાંકળચંદ્રે કહ્યું ‘સાહેબ! જે સાચું પૂછતા હો તો સોમાંથી ફક્ત પાંચ કેસજ સાંજ થયા છે.’ ડોક્ટર હિંમતલાલ બોલ્યા કે ‘સાહેબ! એકસો પંચાવનમાંથી પંદર લઈ દ્યો એટલા કેસ મેં સુધાર્યા.’ સાંકળચંદ્રે બોલ્યા ‘પંદર લઈ દ્યો એટલે શું? એકસો ને ચાળીસ સુધાર્યા! શાબાશ, બ્રેવો; બ્રેવો ડોક્ટર! ચરે એમ નહિ.’ ડોક્ટર હિંમતલાલ બોલ્યા ‘એકસોને પંચાવનમાંથી પંદર લઈ દ્યો એટલે ૧૫૫ ના આંકડામાંથી ૧૫ લઈ દ્યો એટલે બાકી પાંચજ રહ્યા.’ આથી બધાય ખડખડાટ હસી પડ્યા. હસવાનું બંધ થયું એટલે બધા બહેરામજી તરફ જોવા લાગ્યા, તેથી તેઓ બોલ્યા ‘સાહેબ! મેં તો પંદર પર પ્રયોગ કર્યો, પણ ખુદાની મહેરબાનીથી તેમાંના ચૌદ જણા સાંજ થયા છે અને હાલ હજી પણ એક મારી ટ્રીટમેન્ટમાં છે. વેલ વેલ, ડોક્ટર બહેરામજી! તમે તો ખૂબ કરી હો.’

એમ મી. હિંમતલાલ બોલ્યા. આ પછી તેઓ પરચુરણ વાતચીત કરીને પોતપોતાને ઉતારે ગયા.

ભાઈઓ અને બહેનો ! ડૉક્ટરે જમ દહીંને સુધારવાનું કામ કરે છે, તેમ ધર્મીયાર્યો સંસારની જાળમાં ફસાયેલા અને ત્રિવિધ તાપથી તપેલા દહીંઓને સુધારવાનું કામ કરે છે. ડૉક્ટરે-એ કેટલા દહીંઓને દવા આપી અથવા કેટલા દહીંઓ ઉપર વહાડકાપના પ્રયોગો કર્યા તે તરફ જોવાનું નથી, પણ કેટલાઓને તેઓએ સાજા કર્યા તે તરફ લક્ષ દેવાનું છે. તેમ ધર્મીયાર્યોએ કેટલા લોકોને ઉપદેશ આપ્યો, વા કેટલા દિવસ ઉપદેશ આપ્યો અથવા કેટલાને પોતાના ધર્મમાં વટલાવ્યા, વા કેટલાઓને કંઠી ખાંધી, તે તરફ જોવાનું નથી; પણ કેટલાઓને આ સંસારની માયામાંથી બચાવ્યા અને પ્રભુના માર્ગ તરફ વાળ્યા તે જોવાનું છે. હાલમાં અનેક પંથો અને સમાજો છે અને અનેક ઉપદેશકો તથા આચાર્યો છે; પણ લોકોને સુધારે અને તેમને સન્માર્ગે દોરે તેવા તો બહુજ ગણ્યા ગાંડ્યા છે. આપણને જમ ઝાઝા ઉંટવૈદો, હકીમો કે ડૉક્ટરોનું કામ નથી, પણ થોડી જડીબુટ્ટી જાણવાવાળા હુંશિયાર વૈદ, હકીમ કે ડૉક્ટરનું કામ છે; તેમ સંસારમાં પણ આપણને ઝાઝા હરામનું ખાવાવાળા સાધુઓ, લંગોટાઓ, સંન્યાસીઓ, પરમહંસો, દંડીઓ, ઉપદેશકો, આચાર્યો, મોલવીઓ, મોલેદો, ફકીરો કે મિશીનરીઓનું કામ નથી; પણ થોડાક સાચા વિરાગી અને સ્વાર્પણ કરનારા સંતોની જરૂર છે; માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! હરામનું ખાઈને શરીરને માલમલીદાથી લઇપક બનાવનારને ઉત્તેજન આપશો માં. કારણકે તેથી તમેજ નરકના અધિકારી થશો; આજસુ ને કુપાત્રને દાન કરનારનું કદી શ્રેય થતું નથી; આપણે ખૂબ હંધ્યા છીએ અને ઘણાં વર્ષો સુધી આજસુઓને આપણે ઉત્તેજન આપ્યું છે, માટે હવે જાત ત્યાજો અને સુપાત્ર ને દાન આપીને દેશનો તથા આપણો ઉદ્ધાર કરો.

લજન

ભક્તિ શૂરવીરની સાચી રે, લીધા પછી કેમ મેલે પાછી. ટેક મન તણો નિશ્ચય મોરચો કરીને, વધીયા વિશ્વાસી;

કામક્રોધ મદ લોભ તજીને, પછી ગળે દીધી કાંસી. લ૦
 શબ્દના ગોળાજ્યારે છૂટવા લાગ્યા, ને મામલે રહ્યા સૌ માચી;
 કાયર હતા તે કંપવા લાગ્યા, નિશ્ચે ગયા નાસી. લ૦
 સાચા હતા તે સન્મુખ ચઢ્યા, ને હરિ સંગાથે રહ્યા રાચી;
 પાંચપચીસને અળગા મેલ્યા, પછી બ્રહ્મ રહ્યો ભાસી. લ૦
 કરમના પાસલા કાપી નાખ્યા, ભાઈ ઓળખ્યા અવિનાશી;
 અષ્ટસિદ્ધિની ઇચ્છા ન કરે, જેની મુક્તિ થઈ દાસી લ૦
 તનમનધન જેણે તુચ્છ કરી બાણ્યાં, અહર્નિશ રહ્યા ઉદાસી;
 ભોજે ભગત કહે ભક્ત થયા, એ તો વૈકુંઠના વાસી. લ૦

રત્ન ૮૪ મું—પ્રભુનું શરણુ એજ ખરું શરણુ છે.

નિયાના નાસ્તિકો એમ કહે છે કે, જગતકર્તા જેવું
 કાંઈ છેજ નહિ; તેના પ્રત્યુત્તરે ઘણા છે, પણ એક
 સહેલો જવાબ એજ છે કે, કોઈપણ ચીજ એની
 મેળે બનતી નથી; એનો કોઈ કર્તા હોવોજ જોઈએ. આકાશમાં
 ઉંચે નજર કરતાં તેજથી ઝળહળતો અને ઝગમગતો સૂર્ય, રાત્રે
 શાંતિ આપતો ચંદ્ર, અનેક ગ્રહો અને ઉપગ્રહો, ઝબકારા મારતાં
 નાનાં ચાંદરડાંઓ, પૂંછડીઆ તારાઓ વગેરે સર્વ વગર આધારે
 કર્તાએ કોણ બાણે કયી કૃતિથી સર્વેને એમ ને એમ ત્યાં રાખ્યા છે ?
 અને પાછા સર્વ પોતપોતાની ગતિમાં ક્યેં જાય છે ? તે ઉપરાંત
 આકાશના વિધવિધ રંગો, મેઘની ગર્જના, વિજળીના ઝબકારા,
 આ શું ઓછું આશ્ચર્ય પમાડનારાં છે ! નીચે પૃથ્વીપર નજર
 કરતાં મહાન તરંગો મારતા સમુદ્રો, સ્વચ્છજળથી વહેતી નદીઓ,
 આકાશને ચુંબન કરતા પર્વતો, વિધવિધ જાતનાં વૃક્ષો, તરેહ
 તરેહનાં પશુપક્ષીઓ, કે જેની સામે જોતાં આંખ ન ધરાય, આવી
 ઘણી વિચિત્ર ચીજોનો બનાવનાર કોઈક મહાન સમર્થ પુરુષ તો
 હોવોજ જોઈએ. દુનિયાની ઘણી અજબ પમાડે એવી વસ્તુઓ-
 માંની એક નિયાગરાનો ધોધ પણ છે; જેને જોવાને લોકો ઘણે દૂર-

થી ત્યાં જાય છે. તેની આસપાસના કેટલાક માઇલો સુધી તો તે ધોધનો અવાજ સંભળાય છે. તે ધોધ એટલા બધા બેસથી પડે છે કે કેટલાક ભાગમાં તો માણસો એકલાં તરતાં કે હોડીમાં બેસીને પણ જઇ શકેજ નહિ. ઘણાઓએ સાહસ કરીને પોતાના પ્રાણ પણ ત્યાં અર્પણ કર્યા છે. ત્યાંના લોકોએ મોટાં મોટાં ધનામો કાઢીને ત્યાંના અમુક ભાગ પસાર કરવાને ઘણા પ્રયત્નો કર્યા, પણ તેમાં એકાદ બે જણજ માત્ર ફાવી ગયેલા. એક વખત પાંચહજાર રૂપિયાનું ધનામ કાઢેલું કે, જે કોઈ માણસ અથવા માણસો એકલાં અથવા હોડીમાં બેસીને બહુજ વમળવાળા અમુક ભાગમાંથી પસાર થશે તેને તે ધનામ મળશે. આટલી લાલચ છતાં માત્ર બે જણા બહાર પડ્યા. તે બેમાંથી એક કોળી હતો અને એક માછીમાર હતો. બન્ને તરવામાં બહુજ હુશિયાર હતા. તે બન્નેએ હોડીમાં બેસીને વમળવાળા ભાગમાંથી નીકળવાનું બીડું ઝડપ્યું. આ શરત બેવાને લોકોની જખરી ઠક જમી અને પાસેનાં ઘણાં ગામના લોકો પણ આ વાત સંભળીને ત્યાં ભેગા થયા. ધોધના બન્ને કાંઠા ઉપર લોકો તો ઉભરાઈ ગયા અને કોઈ તેમાં ન પડી જાય તે માટે સિપાઈઓની હારની હાર બંદોબસ્ત રાખવા મોઢા આગળ રાખી હતી. વળી તે લોકો કદાચ બેખમમાં આવી પડે તો તેમને ખચાવવાને દોરડાં, નાનાં નાનાં પાટિયાં, તુંબડાં, હોડકાં વગેરે સાધનો તૈયાર રાખ્યાં હતાં. બરાબર વખત થતાં બન્ને જણા હોડીમાં બેઠા અને હોડી ચાલી એટલે લોકોએ રૂમાલ ઉડાડીને ‘હુરરે, હુરરે’ ના પોકારો કર્યા. ધોધની પહોળાઈ કાંઈ બહુ નહોતી, પણ પાણીનું બેસ અને વમળ એટલાં બધાં હતાં કે ત્યાંથી પસાર થવું એ બહુજ મુશ્કેલ હતું. ધીમે ધીમે તેઓ વમળના મધ્યભાગમાં આવ્યા અને જરા આગળ ચાલ્યા એટલે લોકોએ ધાયું કે તેઓ હવે જરૂર શરત જીતીને રૂપિયા પાંચ હજાર લઈ જશે. આવી ધારણાથી ફરી વાર લોકો ‘હુરરે, હુરરે’ અને “જય, જય”ના નાદ કરવા લાગ્યા; પણ “આદર્યા અધખીચ રહે ને હરિ કરે સો હોય” તેમ થયું. હોડી જરાક આગળ ચાલી એટલે પાણીનું બેસ એટલું બધું લાગ્યું કે હોડી-

માંથી બન્ને જણ નીચે પડી ગયા અને હોડી બીજી તરફ તણાઈ ગઈ. આ બનાવથી લોકોમાં હાહાકાર થઈ ગયો અને બન્ને બાબુથી કેટલાકે હોડકાંઓ, કેટલાકે તુંબડાંઓ, કેટલાકે લાકડાંનાં નાનાં નાનાં પાટિયાં અને કેટલાકે દોરડાં નાખ્યાં. એ બધાના કરતાં એક જુવાને જ ભેરથી દોરડાનો ધા કર્યો કે તેને તે બન્ને જણા ભેરથી બાઝી પડયા. તેઓ તરવામાં તો ધણા હુંશિયાર હતા તેથી દોરડાને આધારેજ તેઓ માંડ માંડ તણાતાં બચ્યા. આ દોરડાને હવે લોકો ખેંચવા લાગ્યા, પણ એટલામાં ત્યાં એક પાટિયું તરતું તરતું આવ્યું; તેથી પેલા કાળીએ દોરડું મૂકીને તે પાટિયાને પકડ્યું; અને પેલા મચ્છીમાર તો દોરડાનેજ વળગી રહ્યો. હવે પાટિયાને વળગીને કાળી જવો જાય છે કે તરતજ પાણીનું બેસ વધ્યું અને તે એવા વમળમાં આવી ગયો કે એક બાબુ તે, અને બીજી બાબુ પાટિયું. થોડી વાર પછી તે ક્યાં ડૂબી ગયો તેનો પત્તોજ ન લાગ્યો. હવે મચ્છીમાર દોરડાને વળગી રહ્યો અને તે લોકોએ દોરડું ખેંચ્યું તેથી તે કાંઠે આવ્યો અને બચી ગયો.

લાઇઓ અને બહેનો ! નિયાગરાનો ધોધ તે આ સંસારરૂપી ધોધ છે, અને તેમાં પડનારા આપણે બધા જીવો છીએ. આપણે અધવચ જતાં એટલે જુવાની યતાં ગાથાં બાધને બરાબર સસુદ્રના વમળમાં પડીએ છીએ અને આપણને ઉગારવાને કાંઠા ઉપર ઉભેલા માણસોની પેઠે સાધુઓ, સંતો, ઋષિઓ, મહાત્માઓ અને સાક્ષાત્ પ્રભુ પોતે પણ અવતાર ધરીને અનેકાનેક ઉપાયો તરવાના બતાવે છે; પણ તેમાં સૌથી ઉત્તમ ઉપાય તો પ્રભુની ભક્તિજ છે. તે કાળી અને મચ્છીમારને બચાવવાને જમ હોડકાં, તુંબડાં, લાકડાના કટકા અને દોરડાં વગેરે ફેંકવામાં આવ્યાં હતાં, તેમ આપણને ઉગરવાના ધણા ઉપાયો બતાવવામાં આવે છે. કેટલાક કહે છે કે તપથી ઉગરશો, કેટલાક કહે છે કે યોગથી ઉગરશો, કેટલાક કહે છે કે જ્ઞાનથી ઉગરશો, કેટલાક કહે છે કે વૈરાગ્યથી ઉગરશો, કેટલાક કહે છે કે સેવાથી અને કેટલાક કહે છે કે ભક્તિથી ઉગરશો. આમ તેઓ અનેકાનેક ઉપાયો બતાવે

છે, પણ તેમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ ભક્તિજ છે; કારણ કે જમ દરિયામાં તોફાને ચઢેલ વહાણને બચાવવા એક માણસ કાઠે ઉભો રહી દોરકું ફેંકે તે તે દોરકાનો એક છેડો પોતાના હાથમાં રહે ને બીજો વહાણપરના ટાંડેલના હાથમાં આવે. પછી કાઠે ઉભેલ માણસ જોરથી ખેંચી વહાણને બચાવે છે; તેમ ભક્તિરૂપી દોરકાનો એક છેડો પ્રભુના હાથમાં છે અને બીજો છેડો જ ભક્ત છે તેના હાથમાં છે. પ્રભુ તેવા ભક્તનો બેડો પાર ઉતારે છે—એટલે કે તેને પોતાની સમીપ ખેંચી લે છે; અને તપ, જ્ઞાન, યોગ વગેરે તો તુંબડાં, હોડકાં અને લાકડાંના કટકાની જમ માત્ર નોધારા છે. તેને પકડનાર તો તરે તો તરે, પણ દોરકાને પકડનાર તો તરેજ. માટે ઓ હરિજનો, ઓ પ્રભુજનો ! આપણે તો આપણા થઈ ગયેલ ભક્તોની પેઠે ભક્તિરૂપી દોરકાનો એક છેડો વિશ્વાસથી અને દઢતાથી પકડી રાખવો; કારણ કે તેમ કરવાથી અનેક ભક્તોને પ્રભુએ ઉગાર્યા છે અને હજી પણ ઉગારશે; માટે અહંકાર અને હુંપદને ઉત્પન્ન કરનાર યોગ, તપ, જ્ઞાન વગેરે બીજાં સાધનો મૂકી દઈને, તરતજ આપણને સંસારસમુદ્રમાંથી બચાવી કાઠે ઉતારનાર ભક્તિને ગ્રહણ કરો. ભક્તિમાં એટલું બધું બળ છે કે ભક્તિને આધીન થઈને પ્રભુ ભક્તની નાત, જાત કે તેની ભેટ જોયા વિના તેને આધીનજ થઈ જાય છે, અને તેના દાસ પણ થાય છે. આમ હોવાથી ભાઈઓ અને બહેનો ! બીજાં આડે અવળે માર્ગે ન જતાં કેવળ આપણે જ સરળ અને સત્ય સનાતન માર્ગ છે—એટલે કે ભક્તિનો માર્ગ છે તેજ આપણે લેવો અને તેથીજ છેવટે આપણે પ્રભુના ધામમાં જઈશું.

જન

(ધીરના પદનો ઢાળ)

શામળિયા શઠ ત્રુટી રે, હોડી હવે હાલે નહિ;
આ ભવસાગર કેરા રે, ઝપાટા ઝાલે નહિ. શામળીઆં
ભવસાગરના ભરદરિયામાં, હાલક લોલક થાય;
નીરમ ન મળે નાથ વધારે, પવને પાછી જાય.
ડામણ ક્યાંથી દઈએ રે કુવા થંભ ક્યાં છે અહીં ? શામળીઆં

ભાર ભર્યો છે નાથ વધારે, પાણી પેસે માંદ્ય;
 હાય હલેસાં કામ ન લાગે, અન્ય ઉપાય ન કાંચ.
 હોકાની હુંશિયારી રે, હરિ હરિ જાતી રહી ! શામળીઆં
 નાવિક મૂર્ખ નમાલો માધવ, અધિક કરાવે કાશ;
 સહાયકારક સખા હતો તે, પણ પામ્યો છે નાશ.
 મારી કર્મકહાણી રે, હરિ નહિ જાય કહી; શામળીઆં
 આ ધમધોર ઘટા ચઢી આવી, તેમાં છે તોફાન;
 ઉપર આજ તળે છે પાણી, ભૂલ્યો ભૂધર ભાન.
 દામોદર ડૂબ્યું છું રે, સંકટ સર્વ સહી; શામળીઆં
 વિજળીઆના થાય કડાકા, અતિ અંધારી રાત;
 સુકાન કામ કરે નહિ કાંઈ, હરિ હવે ઝલો હાથ.
 વાર કર્યે શું વળશે રે, અધવચ આમ અહીં; શામળીઆં
 શરણાગત—પાલક છો ત્યારે, ચિંતા શાને હોય ?
 જગજીવન જાણું છું સધળું, ધીરજ ન રહે તોય.
 કેશવ ક્યાં સંતાણા રે, અવસર જાય વહી; શામળીઆં

રત્ન ૮૫ મું—જીવાનીથીજ પ્રભુને ભજવાની ટેવ
 પાડો, નહિ તો પાછળથી પસ્તાણું પડશે.

જરાતી ચોપડીમાં તપાસીને જીવાની ટેવ એ વિષે પાઠ
 છે. તેમાં લખ્યું છે કે, એક પ્રકીરે જાંટનું આખેહુખ
 વર્ણન આપ્યું હતું:—તે એક આંખે કાણું છે, તેનો
 એક દાંત પડી ગયો છે, તે લૂલું છે તથા તેની એક
 બાજુ ઘઉં અને બીજી બાજુ મધ લાઘેલું છે. વગેરે
 વગેરે પાઠમાં આવે છે. આ પાઠ વાંચ્યા પછી હું દરેક ચીજને
 બહુ બારીકીથી અવલોકતો હતો તથા જે વિષયમાં સમજ ન પડે
 તે ઉપર બુદ્ધિ દોડાવતો, અને તેમ છતાં ન સમજાય તો કોઈને
 પૂછીને ખુલાસો મેળવતો. એક વખત હું મારા કાકાના દીકરાની
 પાસે કુરલા ગયો. તેઓ મુંબઈની મ્યુનિસિપાલિટીમાં નોકર હતા.
 તેઓએ કુરલામાં જગ્યા લઈને બે માળનો બંગલો બાંધ્યો હતો

અને નાની સરખી વાડી બનાવી હતી. તેમનું ઘર બહુજ સ્વચ્છ, અંદરનું ફર્નિચર સરસ કારીગીરીવાળું અને નોકરો પણ બહુજ વિવેકી અને માયાળુ હતા. ત્યાં ગયા પછી તેમના ઘરની દરેક ચીજ હું ખારીકીથી તપાસતો હતો. તેઓ જ્યારે ઘરમાં હોય ત્યારે તો હું એક ટેકાણે બેસી રહેતો, પણ જ્યારે તેઓ કામ ઉપર ઑફિસમાં જાય એટલે બધી ચીજો હાથમાં લઈને જોતો હતો. જોતાં જોતાં એક કાચના કબાટમાં નાની નાની કાચની બરણીઓ હતી. તેનાં મોઢાં સાંકડાં હતાં અને તે પેટથી પહોળી હતી. તેમાંની કેટલીકમાં સફરજન, કેટલીકમાં જમરૂખ, કેટલીકમાં દાડમ, કેટલીકમાં ડાળાં તથા કેટલીકમાં કેરીઓ હતી. મોઢાં સાંકડાં અને અંદર આવાં આવાં મોટાં ફળો જોઈને મને બહુ નવાઈ લાગી. મેં તે દરેકનાં તળિયાં જોયાં તો તે બરાબર પેકબંધ હતાં. તળિયાં ઉખેડીને કદાચ તેમાં નાખીને તળિયાં બંધ કરી દીધાં હોય એમ પહેલાં મને લાગ્યું, પણ ખારીકીથી જોતાં તેમ મુદલ નહોતું. હું તો ઉપર જોઈને નીચે જોઈ, બાટલાઓ આમ ફેરવું ને તેમ ફેરવું; પણ બુદ્ધિ કાંઈ કામ કરે નહિ. તે સાંજે હું ફરવા પણ ન ગયો અને આના ઉપરજ વિચાર કરતો બેઠો, પણ કાંઈ ખુલાસો મળે નહિ. ખાતાં ખાતાં પણ તેને તેજ વિચાર હું કરતો. છેવટે હું થાકીને સૂઈ ગયો. સવારે ઉઠતાં પણ પાછો તેને તેજ વિચાર. પછી થાકીને મારા મગજને જરા શાંતિ આપવા હું વાડીમાં ગયો. આમથી તેમ આંટા મારતો હતો તેવામાં સફરજનના ઝાડ ઉપર નજર કરતાં મારા આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. તે ઝાડ ઉપર એક શીકું ટાંગવામાં આવ્યું હતું, તેમાં કાચની બરણી હતી અને તેમાં નાનું સફરજન ધીમે ધીમે ઉગતું હતું. આ પ્રમાણે હું બીજાં ઝાડો જોવા લાગ્યો તો ત્યાં પણ એમજ હતું. આથી મારી ખાત્રી થઈ કે, જ્યારે ફળ નાનાં હોય છે ત્યારથીજ તેમને નાનાં મોઢાંવાળા બાટલામાં નાખે છે અને પછી તેમાં મોટાં થાય છે અને પછી ખૂબ મોટાં થાય ત્યારે કાપી નાખી તેને ખૂચ દઈ દે છે. મેં વિચાર કર્યો કે, માણસ પોતાની બુદ્ધિનો કેવો કેવો ઉપયોગ કરે છે.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણામાં એક કહેવત છે કે “કુમળું ઝાડ વાળીએ તેમ વળે” એ કહેવતનો ખરો ઉપયોગ થયેલો આપણે ઉપલા દાખલામાં જોઈએ છીએ અને વળી તેવીજ રીતે આપણે પણ જો આપણા છોકરાઓને અને છોકરીઓને ધર્મનીતિનો બોધ આપતા રહીએ, ભજનમંડળ વા દેવમંદિરમાં સાથે લાવતા રહીએ, હરિકથા કે હરિશ્ચીર્તન થતાં હોય ત્યાં સાથે તેડતાં આવીએ તો તેઓના ઉપર નાનપણથીજ સારી છાપ પડે અને આગળ જતાં તેઓનું અને તમારું પણ સાફ થાય. વળી તે ઉપરાંત આપણા મનને પણ આપણે સફાર્ગે દોરીએ તથા તેને પણ સંતસમાગમમાં અથવા હરિ-ભજન કે પ્રભુના જપમાં જોડીએ તો તે પણ ધીમે ધીમે સુધરતું જશે અને અંતે બંધનું કારણ ન બનતાં આપણા મોક્ષનું કારણ બનશે. માટે સર્વેએ જગ્યા ત્યાંથી સવાર એમ ગણીને પ્રભુનું ભજન અને સંતસમાગમ કરવો અને બીજાઓને તે માર્ગે દોરવવા.

ભજન

જીવાની જતી રહેશે તારી, ભગવાન ભજી લે ગિરધારી;
તો અંતે ગતિ થાશે સારી, મળશે પ્રભુપદ સુખની ખારી—જીવાની ૦
જર ધર સુત સંપત ને નારી, નથી અંત સાથી જો વિચારી;
હરિસ શોધી લે સુખકારી, મહી મોહ માંહે છે પુવારી;
શીઢ મનુષ્યજન્મ જાયે હારી, રે સમજ ફરજ શું છે તારી—જીવાની ૦

રત્ન ૮૬ મું—મરણની બીક માથે રાખીને ચેતો.

બી. એ. ની પરીક્ષા આપવા મુંબઈ ગયો ત્યારે કાલબાદેવી ઉપર આવેલ શ્રી નૃસિંહ લોજમાં ઉતર્યો હતો. મેટ્રીકની પરીક્ષા આપવા મુંબઈ ગયો ત્યારે તો વીશીમાં ખાધને બહુજ દુઃખી થયો હતો; પણ તે વખતે આવી એકે સારી હિંદુ હોટેલ ન હોવાથી નિરૂપાયે એમ કરવું પડ્યું હતું. નૃસિંહ લોજના માલીક મારીજ જ્ઞાતિના બ્રાહ્મણ હતા, ને વળી મારા ગામનાજ રહેવાસી હોવાથી મારે ત્યાં બહુજ મજા પડી હતી. પરીક્ષા થઈ રહ્યા પછી મારી અને હોટેલના માલીકની ઇચ્છાથી હું એક અઠવાડીયું ત્યાં વધારે રહ્યો; કારણકે દિવાળીના તહેવારો હોવાથી મુંબઈની શોભા ખાસ જોવા જેવી હતી. હું અને હોટેલના માલીક મી. હિંમતલાલ આસો વદ ૧૧ ને દિવસે બહારથી ફરીને હોટેલમાં આવ્યા ત્યાં તેમના નામનો એક તાર આવ્યો. તે તાર એમણે મારી પાસે વંચાવ્યો. તે તાર અમદાવાદનો હતો, મોકલનારનું નામ રમણીકલાલ હતું અને તારની મતલબ એવી હતી કે “હું મેલમાં ગ્રાન્ટરોડ આવું છું, તમે સામા આવો, મારે માટે સરસ ઉતારાની ગોઠવણ કરો.” જ્યાં હું અને હિંમતલાલ રહેતા હતા, તે ચોરડો હવા, ઉજસ અને ઉત્તમ ફર્નિચરવાળો હોવાથી તે નવા આવનાર માટે રખાવ્યો. બીજા દિવસે સવારે તે તેમને લઈ આવ્યા, અને મારી સાથે તેમની ઝોળખાણ કરાવી. તે માણસ બહુજ ભપકાથી રહેતો હોય એમ લાગ્યું. તે દિવસે દૂધપાક બનાવવાનો તેણે હુકમ આપ્યો અને પોતાને માટે બે ઘોડાની ભાડુતી ગાડી મંગાવી તેમાં બેસી તે બહાર ફરી આવ્યો. ફરી આવીને હિંમતલાલને ખાનગીમાં બોલાવીને તેણે કહ્યું કે, હું મોહનપુરના દરબારનો ખાનગી કારભારી છું અને થોડુંક ઝવેરાત લેવા આવ્યો છું. તમારા બીલના, ગાડીઓના બીલના તથા હવે પછી આપણે નાટક વગેરે જોવા જઈએ તે સર્વના

બીલના પૈસા હું તમને પાછળથી સાથે ચૂકવીશ; કારણકે મારી પાસે મુંબઈ બેંક ઉપરનો ચેક આવશે તે વટાવીને તમારું બીલ હું ચૂકવે કરીશ. બીજા દિવસે લાડુ, ત્રીજા દિવસે શીખંડપુરી, ચોથા દિવસે ખાસુદી પુરી કરાવી અમને સાથે જમવા બેસાડી તે જમતો. વળી તે સરકસ જોવા જતો, નાટકો જોવા જતો અને સિનેમેટોગ્રાફ જોવા જતો, ત્યારે અમને સાથે પોતાને ખર્ચે લઈ જતો. વળી ચોપાટી, પાલવા, ગાર્ડન, બેન્ડ સ્ટેન્ડ વગેરે સ્થળોએ પણ તે અમને ખાસ આગ્રહ કરીને સાથે લઈ જતો. પાંચમે દિવસે મારા મિત્રને તેણે કહ્યું કે, હજી મારો ચેક આવ્યો નહિ, માટે થોડાક રૂપિયા આપો તો ઝવેરાત લઈ લઉં, હું તમને તમારા બીલના રૂપિયા ઉપરાંત પચાસ રૂપિયા પાઘડીના અપાવીશ. આ તેની વાત તેણે મને કહી એટલે મેં હિંમતલાલને કહ્યું કે, એ કોઈક સોનેરી ટોળીવાળો લાગે છે. તેણે પણ મને કહ્યું કે, મને પણ એમજ લાગે છે. માટે હવે તો હું મારું બીલ લઈ જઈ છું અને તે તેને ચૂકવી આપવાનું કહું છું. પછી તેજમવાનું, ગાડીનું, નાટકનું, સીનેમેટોગ્રાફનું તથા સરકસ વગેરેનું બીલ લઈ ગયો. આ બીલ જોઈને તે બોલ્યો “અધધધ ! આ તમે શું કર્યું ? આટલું બધું બીલ હોય કે ? મેં એક તો તગને મિષ્ટાન્ન ખવરાવ્યું, ફેરવ્યા અને ગમ્મત કરાવી તેના ઉપકાર માનવો તો ઘેર ગયો અને ઉલટું આટલું બધું બીલ લાવ્યા ? જરાએ શરમાતા નથી મારા ભાઈ ! આવું તો મેં સ્વપ્ને પણ ધાર્યું નહોતું.” હિંમતલાલે ઘણી માથાફાડ કરીને બીલ બહુ આછું કર્યું, પણ તેની પાસે રાતી પાઈ હોય ત્યારે બીલ ચૂકવે ને ? તેણે તો બહુ ઉડાવવાનું કર્યું; પણ હિંમતલાલ હુંશિયાર એટલે તરતજ તે વાત ઉડાડી દીધી અને પછી કોર્ટમાં જઈને વારંટ લઈ આવ્યો અને તેના ઉપર કેસ ચલાવીને તેને જલમાં મોકલાવ્યો.

ભાઈએ અને બહેનો ! આપણે પણ આ સંસારરૂપી હાંટેલોમાં આવીને રમતગમતમાં પડી જઈએ છીએ અને ખૂબ મિષ્ટાન્ન પાક ઉડાવીએ છીએ, પણ પાછળથી જ્યારે ચમદૂતનું બીલ આવે છે ત્યારે અધધધ કરીએ છીએ અને તેને ઉડાવવા

ધણો પ્રયત્ન કરીએ છીએ; પણ છેવટે તે આપણને લઘ જાય છે અને યમરાજ પાસે કેસ ચલાવીને નરકરૂપી કેદમાં મોકલે છે. માટે આપણે હમેશાં ચેતીને ચાલવું અને જ હેતુથી પ્રજ્ઞાએ આપણને અહીંયાં મોકલ્યા છે તે હેતુ—એટલે કે બીજાઓનું ભલું કરવું, બીજાઓને સુખ દેવું, બીજાઓનું કલ્યાણ કરવું, દુઃખ વેઠીને પણ પારકાનું શ્રેય કરવું, જગતના સર્વ પ્રાણીઓ આપણા બંધુઓ છે એમ તેની સાથે વર્તવું, પરમાર્થ કરવા આપણાથી બનતો પ્રયત્ન કરવો વગેરે સત્કર્મો આપણે કરવાં જોઈએ.

ભજન

જેને જગીને મરણની માથે ધાત છે રે,	
વરતી જણે તો નરતન વડી વાત છે રે.	જેને૦ ૧૬૬
નામરૂપ તણો એક દિવસ નાશ છે રે,	
આ તો ઉગરવાની જગમાં જુઠી આશ છે રે.	જેને૦ ૧
પાંચ દિવસનો પડણો તું તો પ્રાણીયા રે,	
જીતી ગયા જણે જગનો જીવન જાણીયા રે.	જેને૦ ૨
ચાર ધડીનું ચાધડિયું આ તો બલશે રે,	
જીવના ધારેલા વિચાર બધા ઝૂલશે રે.	જેને૦ ૩
કેર કરીને રહેવું છે કાળ કેટલા રે,	
જરૂર જવાના જનમિયા છે જેટલા રે.	જેને૦ ૪
અરે શાથી તું કૂલે છે ભુંડા આવડો રે,	
તારા આંધણનો ઉકળે છે તાવડો રે.	જેને૦ ૫
ધડી ધડીએ આવરદા ધટી જાય છે રે,	
એક દિન એમાંથી મોતનો ઉપાય છે રે.	જેને૦ ૬
સોખત કરી લે તું સંતના સમાજની રે,	
રહે શિખામણ ધરને ઋષિરાજની રે.	જેને૦ ૭

રત્ન ૮૭ મું—પાપથી બચવા વિષે

પણા હિંદુઓની અને તેમાં ખાસ કરીને ધર્મચુસ્ત વૃદ્ધોની અને તેમાં પણ ખાસ કરીને વૃદ્ધ ડોશીઓની એવી માન્યતા છે કે, જે ગંગાજીમાં હાડકાં બોળાય તો તો આ મનુષ્યજન્મનું સાર્થક થયું ગણાય. આવી માન્યતા લગભગ દરેક હિંદુ કુટુંબમાં હોવાથી અમારા કુટુંબનો પણ વિચાર થયો કે, જાત્રા થાય તો ઠીક. આ હેતુ ૧૯૦૮ ના ડિસેમ્બરમાં બર આવ્યો. અમે અમારે સ્થળેથી નીકળીને પહેલ-વહેલાં સિદ્ધપુર ગયા અને ત્યાંથી અજમેર થઈને પુ'કરજી જઈ બ્રહ્માજીનાં દર્શન કરી આવ્યા. ત્યાંથી મથુરામાં જઈ પહોંચ્યા. અમે અમારે મુકામ ધર્મશાળામાં કર્યો હતો. એક દિવસ વૃન્દાવન, એક દિવસ ગોકુળ જઈ આવ્યા અને પછી નિરાંતે ગોવર્ધન જવાનો વિચાર કર્યો હતો; પણ “આદર્યા અધવચ રહે અને હરિ કરે સો હોય” તેમ થયું. કારણ કે બીજા દિવસથી એવો વરસાદ પડવા માંડ્યો કે ન પૂછા વાત. એક તો ઉત્તર દેશની ટાઢ, એમાં વળી ડીસેમ્બર મહિનો, વળી તેમાં વરસાદ હોવાથી ટાઢ એટલી બધી સખત પડતી હતી કે અમે બિલકુલ બહાર જઈ શકતા નહોતા. અમારામાંથી કેટલાકે તો નાહવાનું છાંટી દીધું હતું અને કેટલાક ગરમ પાણીએ ઘેર નાહી લેતા હતા; અને આખો દિવસ સગડી બળતીજ રાખતા હતા અને તેની આસપાસ ટોણું વળી બેસતા. આવી રીતે બે દિવસ સુધી અમે ઘરમાંજ ગોંધાઈ રહ્યા. અમને બિલકુલ ત્યાં ચેન પડતું નહોતું, એટલે ત્યાંથી એકદમ નીકળી જવાનો અમે નિશ્ચય કર્યો. અમે બીજા દિવસેજ નીકળી જવાનો વિચાર રાખ્યો. સવારે વહેલા ઉઠ્યા તો વરસાદ બંધ હતો અને અમારે તે દિવસે રાત્રે જવાનું હતું તેથી મન જરા દૃઢ કરીને, બધા સવારના જમનાજીમાં નહાવા ગયા; અને “જ જમના મૈયાકી જ” એમ કહીને પાણીમાં ડૂબકી મારી નાહીને બહાર નીકળ્યા અને બીનાં કપડાં ગોરના માણસ સાથે

મોકલાવી ત્રણ ચાર જગાએ દર્શન કર્યાં અને કેટલીક ચીજો ખરીદવી હતી તે ખરીદી. દશ વાગે અમે ઘેર જમવા પાછા આવ્યા એટલે અમારી પાસે અમારે ચાઓ હાંકતો હાંકતો આવ્યો અને કહ્યું કે, મહારાજ ! આ તમારી નીચેની ચોરડીમાં બે બાઇઓ ઉતરી છે, તેનાં કમાડ બહુ ઠોક્યાં પણ કાંઈ બોલતું નથી. તેનાં બધાં બારણાં અંદરથી બંધ છે; માટે તમે આવો અને સાદ પાડીને જગાડો તો ઠીક. અમે બે ત્રણ જણ ગયા અને ઘણા ઘાંટા પાડ્યા, પણ બોલે કાણ ! બારણાં બહુ જોસથી ખખડાવ્યાં, પણ કાંઈ જવાબજ નહિ. અમે ઘણી મહેનત કરીને થાક્યા પણ અંદરથી કાંઈ બોલ્યુંજ નહિ. ત્યારે અમે એક સિપાઇને આ વાત જણાવી. તેણે ઘણી મહેનત કરી પણ તે સર્વ ફેકટ. તે જમાદારને તેડી આવ્યો. તેણે પણ બનતું કર્યું, પણ કાંઈ વળ્યું નહિ. તે કોનસ્ટેબલને બોલાવી લાવ્યો, તેણે પણ ઘણી તજવીજ કરી પણ તે ફાવ્યો નહિ. છેવટે એક સુથારને તેડાવીને બારણું તોડાવ્યું. અંદર બન્ને સ્ત્રીઓ ગોઠડાં પાંધરીને સૂતેલી હતી. તેને ખૂબ હલાવી પણ તેમનામાં પ્રાણ નહોતા. સાહેબે તરતજ ડોક્ટરને બોલાવ્યો અને શરીરની બધી તપાસ કરાવી. તેના શરીર ઉપર કાંઈ જાતનાં હથિયાર વાપર્યાનાં ચિહ્ન નહોતાં; તેમ કોલેરા, પ્લેગ, ત્રિદોષ, ક્ષય, દમ વગેરે રોગોથી પણ તેમનાં મરણ થયાં નહોતાં. તેમનાં હૃદય તપાસતાં પણ ડોક્ટરની ખાત્રી થઈ કે તે બન્ને બહુજ મજબૂત બાંધાની છે, એટલે હૃદયની નબળાઈથી પણ તે મરણ પામી નથી. બીજા બે ડોક્ટરો આવ્યા તેમણે પણ તપાસ કરીને પહેલા ડોક્ટરના મતને ટંકા આપ્યો. બહુજ બારીકીથી તપાસ કરતાં સર્વનો એવો મત થયો કે, બાઇ-ઓની પાસે જ સગડીઓ પડી હતી તેમાંથી કાર્બોનિક એસીડ ગેસ આખી રાત નીકળ્યો અને બધાં બારણાં બંધ કરેલાં હોવાથી તે બહાર ન જઈ શક્યો અને સ્ત્રીઓના શ્વાસોચ્છ્વાસમાં ગયો. આથી તેઓનું મરણ થયું છે. પછી તેઓની લાશને બાળવાની રજા આપી, એટલે અમે અને બીજા દશ બાર જણાએ મળીને તેઓને અગ્નિસંસ્કાર કર્યો.

ભાઈઓ અને બહેનો ! પેલી બે સ્ત્રીઓ જમ એક મહા-
રોગથી—એટલે કે પ્લેગ, કૌલેરા, ક્ષય, દમ, હાંફણ, ઉધરસ,
ત્રિદોષ, સંત્રહણી વગેરે દરદોથી મરણ ન પામી પણ બહુજ સૂક્ષ્મ
ઝેરી હવાથી મરણ પામી; તેમજ આપણે બધાં પણ મહા-
પાપથી—એટલે કે દારૂ પીવો, ઝેર ખાવું, રંડીબાજી કરવી, ખૂન
કરવું, ચોરી કરવી વગેરે મોટાં પાપથીજ નરકમાં જઈએ છીએ;
એટલુંજ નહિ પણ નાનાં નાનાં પાપ જેવાં કે જૂઠું બોલવું, નિંદા
કરવી, ખરાબ નજરથી જોવું, કહેણી કાંઠક અને રહેણી કાંઠક એમ
કરવું, બેવચની થવું, બેઈમાની થવું, વગેરેથી પણ નરકમાં જઈએ
છીએ. જમ કાંકરે કાંકરે પણ બધાય અને ટીપે ટીપે સરોવર
ભરાય તે જણાય નહિ, તેમ આપણને ખબર ન પડે તેવાં નાનાં
નાનાં પાપોનો સમૂહ મોટો થાય અને તે છેવટે આપણને નરકમાં
પાડે છે; માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે બહુજ ચેતીને ચાલ-
વાનું, બહુજ સંભાળીને વર્તવાનું છે; કારણ કે જે ભૂદયા કે જરા
આડા ચાલ્યા તો તરતજ નરકની ખાણ તૈયાર છે. માટે પ્રભુ
આપણને એવી ભૂલો અને એવાં પાપોથી બચાવે એમ
નિત્ય પ્રાર્થના કરવી.

ભજન

શરણ ખડં છે તમારું, પ્રભુજી મારે, શરણ ખડં છે તમારું.

અનુગ્રહ નાથ અપાર શ્રીધા છે (૨)

હૃદય થકી ના વિસાડ—હાં હાં રે પ્રભુ હૃદયં પ્રભુજીં

પ્રતિપાલન પ્રભુ ધર્મ તમારો (૨)

સર્વ તણું કરો સાડું—હાં હાં રે પ્રભુ સર્વં પ્રભુજીં

નિષ્કૃતિ પાપ તણી કેમ થાશે (૨)

નિંદા કૃતિ જે વિચાડ—હાં હાં રે પ્રભુ નિંદાં પ્રભુજીં

ભજન કરી ભગવંત અંતરમાં (૨)

મંગળ ધ્યાન હું ધાડું—હાં હાં રે પ્રભુ મંગળં પ્રભુજીં

રત્ન ૮૮ મું—ભકિતથીજ ભગવાન રીઝે છે,
માટે શ્રદ્ધાથી ભકિત કરો.

મે મુંબઈ જવાને ભાવનગરથી હાજી કાસમ-
ની સ્ટીમર પુનાનીમાં બેઠા. સ્ટીમર કંપની-
માં ટીકીટ ક્લાર્ક અમારો ઝાળખીતો હતો
તેથી સામાન ભરવાના ભંડકિયા અથવા જને
ક્ષણકા કહે છે તેના ઉપર અમને ખાસ
જગ્યા કરી આપી હતી. સ્ટીમરમાં મહુવા
જવાને ત્રીસ ઉતાડ્યો હતા, બફરાબાદ જવાને ચાળીસેક હતા
અને બાકીના બધા એટલે લગભગ ખસો મુંબઈ જવાના હતા.
ભરતી અગિયાર વાગે શરૂ થઈ અને બરાબર બાર વાગે સ્ટીમરે
ઉપડવાનું ભૂંગળું માર્યું. અમે જરાતરા ઉંઘમાં હતા તે બગી
ઉઠ્યા અને સ્ટીમર ધીમે ધીમે ચાલવા લાગી. અડધા કલાક
પછી અમે પાછા ઉંઘી ગયા તે સવારે છ વાગે ઉઠ્યા. તે વખતે
કેટલાક ઉતાડ્યો સૂતા હતા, કેટલાક દાતણુ કરતા હતા, કેટલાક
બજારમાં જતા હતા અને કેટલાકને દરિયો લાગેલો હોવાથી
ઉલટી કરતા હતા. સ્ટીમરપરથી બહારનો દેખાવ બહુજ રમ-
ણીય લાગતો હતો. સૂર્યનારાયણ પોતાના દેવી તેજથી પ્રકાશી
રહ્યા હતા, કાંઠા ઉપરનાં કેટલાંક દૂરનાં ઝાડો આંખોને ઠંડી
આપતાં હતાં, રસ્તામાં બહુ છેટે કેટલાંક વહાણો પણ ધીમે
ધીમે ચાલતાં નજરે પડતાં હતાં. આઠ વાગ્યા એટલે કેટલાક નાસ્તો
કરવા બેસી ગયા હતા, કેટલાક બજનો લલકારતા હતા, કેટલાક
ગપ્પાં મારતા હતા, કેટલાક ચોપડીઓ વાંચતા હતા, કેટલાક
પાનાં ટીચતા હતા, કેટલાક સ્ટીમર જોવા આમ તેમ ફરતા
હતા તો કેટલાક એકબીજાની સાથે નવી ઝાળખાણુ કાઢી વાતો
કરતા હતા. આવી રીતે વખત પસાર કરતાં સ્ટીમર મહુવે
પહોંચી. મહુવા બંદરથી સ્ટીમર ઘણું દૂર રહે છે. સ્ટીમર કંપની
તરફથી બે ચાર મછવા હોય છે. સ્ટીમર જ્યારે લાંગર કરે
એટલે તે મછવા પાસે આવી થડમાં થઈ બંધ છે, એટલે સ્ટીમર-

માંથી સીડી મછવામાં મૂક છે અને ઉતાડને તથા માલને સ્ટીમરમાં લે છે. પછી મહુવે જવાવાળા ઉતાડઝોને તથા અહીં જ માલ ઉતારવાનો હોય છે તે માલને તે મછવાઓમાં ઉતારે છે. મહુવેથી બે ત્રણ જણા દૂધ, પેંડા વગેરે વેચવાવાળા સ્ટીમર ઉપર આવીને પોતાનો માલ વેચી જાય છે. આથી ઉતાડઝોને ઠીક સગવડ મળે છે. પછી થોડી વાર રહીને સ્ટીમર ચાલી એટલે “ સંભાળીને બેસજો, વહેલા આવજો, પહેંચેથી ખબર લખજો, સંભાળીને કાઢે ઉતરજો” વગેરે વાક્યો સ્ટીમર ઉપરથી અને મછવા ઉપરથી સંભળાવા લાગ્યાં. સ્ટીમર ઉપડી એટલે લગભગ બધા માણસો પેટને ભાડું આપવામાં પડ્યા. બપોર થયા એટલે સૌ જરા આરામ કરવા સૂતા ન સૂતા એટલામાં તો “હો હો હો” ની બૂમ પડી. સર્વ ચમક્યા કે શું થયું? કેટલાક કહે બાઈલર ફાટ્યું, કેટલાક કહે એન્જીન તૂટ્યું, કેટલાક કહે સ્ટીમર ખરાબે અથડાઈ, કેટલાક કહે મોટી માછલી સ્ટીમરને ગળવા આવી અને કેટલાક કહે કોઈ દરિયામાં પડ્યું. સૌ સૌને ઠીક પડે એમ બોલવા મંડ્યા. હું એકદમ ઉઠ્યો અને કમ્પાન મહમદ મિયાંની પાસે ગયો; પણ તેઓ પોતાની ફાટડી-માં નહોતા. ખારવાઓ પણ આમ તેમ દોડાદોડી કરી રહ્યા હતા. બરાબર તપાસ કરતાં માલૂમ પડ્યું કે, એક માણસ ઉલટી કરતાં દરિયામાં પડી ગયો છે. આ વાત સાંભળીને કમ્પાન એકદમ દોડી ગયો હતો અને તરતજ સમયસૂચકતા વાપરીને તેણે એક દોરડું તે માણસ તરફ નાખ્યું. તે માણસે તરતજ તે દોરડું પકડ્યું; પણ કમ્પાને એક બીજું દોરડું કે જમાં બે ગાળિયાં કર્યાં હતાં તે ફેંક્યું, અને કહ્યું કે તેમાં હાથ ભરાવ એટલે અમે ખેંચી લઈશું. તરતજ તે માણસે તેમાં હાથ નાખ્યા, પણ એક જખર-જસ્ત મોજું આવ્યું, તેથી તે તેમાં ડૂબી ગયો, પણ કમ્પાને તથા તેના ખારવાઓએ જોરથી તે દોરડું ખેંચ્યું તેથી તે માણસ પાણી ઉપર આવ્યો એટલે બહુજ ધીરજથી તેને સ્ટીમર ઉપર લઈ લીધો. તે માણસ બેભાન હાલતમાં હતો. કમ્પાને તેને ઉંધો નાખી બધું પાણી શરીરમાંથી કાઢી નાખ્યું અને થોડું તેલ

ચોખ્ખું, એટલે તેને ગરમી આવી; પણ હજી તે બેલાનજ હતો. કમ્પાને તેના હાથનાં ખાવડાંમાંથી દોરડું કાઢવા મહેનત કરી; કારણ કે તેને સૂવાડવામાં તે જરા નડતું હતું; પણ તે છૂટ્યું નહિ તેમ તૂટ્યું પણ નહિ. દોરડાની સાથે એવી મડાગાંઠ હતી કે અંતે તેને કાપવું પડ્યું. પણ હાથમાંનો કટકો તો એટલો બધો સજ્જડ મુકીમાં હતો કે તે તો છૂટ્યોજ નહિ. ચાર પાંચ કલાક પછી તે જરા જાગ્યો થયો અને પછી ધીમે ધીમે તેને હુંશિયારી આવવા માંડી ત્યારે કમ્પાને પૂછ્યું કે ‘એલા આટલી બધી મજબૂત ગાંઠ કેમ પાડી ?’ તેણે કહ્યું ‘સાહેબ ! હું જાણતો હતો કે જો દોરડાને હું બહુ મજબૂતીથી પકડીશ તોજ ઉગરવાનો વારો છે, અને આપના બળ ઉપર વિશ્વાસ હતો એટલે જટલા જોરથી પકડાય તેટલા જોરથી મેં તે દોરડું પકડ્યું અને આપ સર્વ જોઈ શકો છો કે તેથી હું બચવા પામ્યો.’

ભાઈઓ અને બહેનો ! આ વાત ઉપરથી આપણે પણ ધણું શીખવાનું છે. જમ પેલો માણસ દરિયામાં ગોથાં ખાતો હતો તેમ આપણે બધાં આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ગોથાં ખાઈએ છીએ; અને પેલા માણસને બચાવવા જમ કમ્પાને દોરડું નાખ્યું તેમ ભગવાન પોતે ભક્તિરૂપી દોરડું આપણે માટે નાખે છે અને જ્યો તે ભક્તિરૂપી દોરડાને પેલા માણસની પેઠે દૃઢતાથી વળગે છે તેજો તરી જાય છે અને જ્યો નથી પકડતા તેજો ડૂબે છે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ આ સંસારમાંથી બચવું હોય, જન્મમરણના ફેરામાંથી અટકવું હોય, માયાના અંધકારમાં ગોથાં ખાતા મટવું હોય, તો તો ભક્તિરૂપી દોરડાને પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી અને પૂર્ણ વિશ્વાસથી વળગવું જોઈએ; કારણકે તેમ કરવાથી આપણો જરૂર ઉદ્ધાર થશેજ થશે.

૫૬

ભક્તિ વિના તો નર તારી કાયા છે નકામી,
અવર ઉપાયે રીઝે નહિ અંતરજમી રે; ભક્તિ૦ ટેક.
હરિ ને હરિજન સામાં ચરણાં ન આલ્યાં,
જાણીદ્યો મૂળાડાં એ તો જવાં ઝાડોનાં ફાલ્યાં રે. ભક્તિ૦ ૧

પેટમાં ન પહોંચી જ્યાં સુધી પ્રભુની પ્રસાદી,
 રાખોડી સરિખાંડાં ડાંડાં લોજનિયાં રસાદિ રે. ભક્તિ ૦ ૨
 દામોદરજીનું દિલડામાં ધ્યુ નહિ રે ધ્યાન,
 તેવા નર તણી છાતી જણે પથરા સમાન રે. ભક્તિ ૦ ૩
 હાથ નવ જોડયા જ્યાંસુધી સીતારામ સામા,
 શયના સરીખા કર એ તો નક્કી છે નકામા રે. ભક્તિ ૦ ૪
 જીભડી ન જપી જ્યાંસુધી પ્રભુજીનો જપ,
 મેડકના જવી માની કરે મૂળમાંથી કાપ રે. ભક્તિ ૦ ૫
 કૃષ્ણજીનાં દર્શન કરવા જનાં લોચનિયાં ન લોભે,
 એથી તો અંધાપો ભલો નામ સૂરદાસ શોભે રે. ભક્તિ ૦ ૬
 કથા નવ સુણે કાન એ તો રાક્ષડા રે કહીએ,
 ઋષિરાજ ભજન વિના શિદ રોઝડાંશા રહીએ રે. ભક્તિ ૦ ૭

રતન ૮૯ મું—માયાથી ચેતો.

લમાં ધીમે ધીમે લોકોની વૃત્તિ ધર્મ તરફ
 જરા વળતી જાય છે, એમ આપણે જોઈ શકી-
 એ છીએ. કેટલાક ગીતાના વાચન માટે વર્ગો
 ઉઘાડે છે, કેટલાક વિદ્યાર્થીઓમાં ધર્મનીતિ
 ફેલાવવા ઈનામો આપી રામાયણ, મહાભા-
 રત, સનાતન ધર્મ ઇત્યાદિ પુસ્તકોની પરીક્ષા લેવારો છે; કેટલાક
 ધર્મનીતિ શીખવવા ખાસ સ્કૂલો કાઢે છે, કેટલાક સસ્તી કિંમતે
 સારાં પુસ્તકો બહાર પાડે છે, કેટલાક વ્યાખ્યાનો કરે છે ત્યારે કેટ-
 લાક દરરોજ ભજન કરવા ભજનમંડળો ચલાવે છે; આમ જૂદી
 જૂદી રીતે લોકોનું વલણ ધર્મ તરફ વધતું જાય છે. મુંબઈમાં માધવ-
 ખાગમાં મોહનદાસજી ખાવાનું ભજન મંડળ બહુ સાડું ગણાતું હતું.
 ત્યાં દરરોજ સાડાઆઠથી સાડાનવ સુધી ભજનનું કામ નિયમસર
 થતું હતું. ત્યાં સ્ત્રીઓને માટે ખાસ આડા ચક નાખીને બેસવાની
 ગોઠવણ કરી હતી, તેમજ તેઓને જવા આવવાનો દરવાજો પણ
 ખાસ જૂદોજ હતો. ત્યાં આગળ સ્વર્ગનું વિમાન, સ્વર્ગની કુંચી,

સ્વર્ગનો ખજનો વગેરે પુસ્તકોમાંથી લખાવ વંચાતા હતા, તેને અનુસરતાં ભજનો સ્ત્રીઓ તથા પુરુષો ગાતાં હતાં; અને તે ઉપર ખાવાજી પડે દીકા કરતા હતા. આ મંડળમાં એક મારવાડી દર-રોજ આવતો હતો, પણ ત્યાં જ ઉપદેશ અપાતો તે સાંભળવાને બદલે તે નિરાંતે ધોરતો હતો. થોડા દિવસ તો ખાવાજી એમ માનતા હતા કે તે બિચારો એકતાર થઇને સાંભળે છે; પણ પછી ખારીકીથી જોતાં તેમને લાગ્યું કે, તે તો ખાસી રીતે ધોરે છે. ખાવાજીએ બે ચાર દિવસ સુધી ખાત્રી કરીને કોઇને પણ ખબર ન પડે અને કામ થાય એવી યુક્તિ કરી. તે મારવાડીની પાસે દરરોજ એક વાણિયાનો ગરીબ છોકરો આવીને બેસતો તેને બોલાવીને ખાવાજીએ કહ્યું કે, ભાઈ ! તારી પાસે પેલો મારવાડી બેસે છે તેને જો તું ઉંઘવા નહિ દે તો હું તને દરરોજ એક પૈસો આપીશ. બીજા દિવસે ખાવાજીએ ત્યાં નજર નાખી જોયું તો પેલો છોકરો મારવાડીને ઘોંકા મારતો કે મારવાડી બગી જતો. વળી પાછો જરા ઝાકાં લે કે પેલો છોકરો ફરીથી ઘોંકા મારે. આમ તે બે જણ વચ્ચે કોઈને ખબર ન પડે તેમ ધમાચકડી ચાલતી હતી. ખાવાજીએ બીજા દિવસે જોયું ત્યારે પણ તે બે જણ વચ્ચે ધમાચકડી ચાલતી અને તેમાં છોકરો ફાવતો હતો. ત્રીજા દિવસે ખાવાજીએ ત્યાં જોયું તો પેલો મારવાડી નિરાંતે ધોરતો હતો. પેલા વાણિયાના છોકરાને ખાવાજીએ નિશાનીમાં સમજાવ્યું કે એને ઘોંકા મારી જગાડ, પણ તે તો ડોકું ધૂણાવી નાજ પાડતો. ખાવાજીએ સાન-માં ઘણી મહેનત કરી, પણ તે નાજ પાડતો. પછી જ્યારે મંડળ વીખરાયું ત્યારે તે છોકરાને એકાંતે બોલાવી પૂછ્યું કે, એલા ! આજ તેં એને કેમ ઉંઘવા દીધો ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, મહારાજ ! તેણે મને કહ્યું એલા છોકરા ! મને કેમ નિરાંતે ઝાકાં લેવા દેતો નથી ? મેં તારું શું બગાડ્યું છે ? આટલા દિવસથી તું મારી પડ્યો બેસે છે, પણ આજ બે દિવસથી તું મારે માથે બહુ કરે છે. આનું કારણ શું ? ત્યારે મેં તેને કહ્યું કે, મારવાડી ! તને બગતા રાખવાને બે દિવસથી મને દરરોજ એકક પૈસો મળે છે એટલે હું તને નિરાંતે ઝાકાં કેમ લેવા દઉં ? આ સાંભળીને તે મારવાડી બોલ્યો કે,

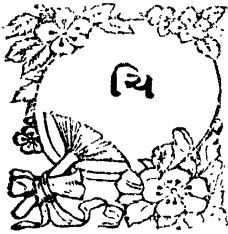
અરેરે, આમ છે ત્યારે મને પહેલેથીજ વાત કરવી હતી ને? જો, હવે સાંભળ. જો તું મને દરરોજ નિરાંતે ઝાકાં લેવા દઈશ તો હું તને દરરોજ બે પૈસા આપીશ. બોલ, હવે તો મને ઝાકાં લેવા દઈશને? ત્યારે મેં કહ્યું ભલે. મહારાજજી! આવી રીતે આજ મને બે પૈસા મળ્યા, એટલે મેં એને નિરાંતે ઝાકાં લેવા દીધાં છે. તમારા એક પૈસાને મારવાડીના બે પૈસા હોઈયાં કરી ગયા. આ સાંભળીને બાવાજીને બહુજ હસવું આવ્યું અને તેમણે બીજ દિવસે આ બધી વાત શ્રોતાજનોને કહી સંભળાવી અને બોલ્યા કે, આ સસંગીઓ, ભક્તજનો અને હરિજનો! પેલા વાણિયાના છોકરાની પેઠે એક પૈસો આપીને એટલે કે થોડીક મહેનત કરીને, કહો કે એક કલાક અહીં ભજન કરીને, કીર્તન વગેરે બોલીને, દાખલાદૃષ્ટાંતો આપીને સંસારી જનોને—માયામાં ફસાયલાં પ્રાણીઓને ચેતવવા, તેમને બચાવવા, તેમને ઉગારવા પ્રયત્ન કરીએ છીએ; પણ પેલા મારવાડીની પેઠે જગતની માયા—નાટક ચેટક, વેશ્યાઓના નાચ, સંસારનાં ગપ્પાં, પારકી કુથલી, ચોપાટી કે પાલવાની ઠંડી હવા, હોટેલની ચા, સોડા-વોટર, લેમોનેડ, કુલફી, સીનોમેટોઆફ્રના ખેલ વગેરે સંસારમાં ફસાવનારી ચીજો તથા ઉપરનો ઠાઠ, ઉપલક વૈભવ, બે ઘડીની મોજમજ વગેરે દેખાડીને—અમારા ભજનકીર્તન, પ્રભુના નામોચ્ચારણ વગેરેને હોઈયાં કરી બચ છે; માટે એનાથી આપણે બહુજ ચેતતા રહેવાનું છે; મોટા મોટા મુનિવરો, મહાન તપસ્વીઓ, દૈવી દિગંબરો અને શ્રેષ્ઠ ઋષિઓ પણ એની બળમાં સપડાયા છે તો આપણે તે શા હિસાબમાં! આપણે તો તેમની પાસે કંઈ ગણતરીમાં? આમ હોવાથી માયાના પતિ એવા જ ભગવાન એમનું જો શરણ લઈશું તો છેવટે પ્રભુ આપણા ઉપર દયા કરીને આપણને બચાવી લેશે અને આપણને ઉગારશે.

૫૬

માયામાં મનડું મોહું રે પામર પ્રાણી,
 પ્રભુમાં ચિત્ત ન પ્રોયું રે પામર પ્રાણી.   ટેક.
 જીવડલા ઉધે માથે તું દશ મહિના જૂદ્યો,

તે દહાડા હવે ભૂલ્યો રે, પામર૦	૧
જેને દયા તું તો બળતો'તો જઠરાની ઝાળે,	
ભગાર્યો દીન દયાળે રે, પામર૦	૨
કરડતા તારી કાયાને કમિયા ને છીડા,	
પસ્તાતો પામી પીડા રે, પામર૦	૩
ખાટું ને ખાઈં તીખું જનેતા તારી ખાતી,	
તે થકી બળતરા થાતી રે, પામર૦	૪
મુંઝાતો મૂરખ આળા તે આમડાની માંહી,	
ત્રીકમજી બેલી ત્યાંહી રે, પામર૦	૫
ગોઝારા તેં તો મળ ને મૂતરમાં ખાધાં ગોથાં,	
પૂછાવી જેને પોથાં રે, પામર૦	૬
સંભાર્યા સાતે મહિને ઋષિરાજ કહે છે સ્વામી,	
અલબેલો અંતરજમી રે, પામર૦	૭

રત્ન ૯૦ મું-વાચાળપણા કરતાં વર્તનની વિશેષ જરૂર છે.

તોડગઢમાં રાણો ભીમસિંહ રાજ્ય કરતો હતો અને તેને ત્યાં જગપ્રસિદ્ધ સુંદર કાંતિમય પત્નિની સ્ત્રી હતી. તેની ખૂબસુરતીની કીર્તિ સાંભળીને અલાઉદ્દીન ચિતોડગઢ લેવા આવ્યો હતો. ગઢની આસપાસ મુસલમાનો-

એ ઘેરો ઘાલ્યો હતો. એક દિવસે સાંજ એક રખડતો મુસાફર તેઓના લશ્કરમાં આવી ચઢ્યો, તેને એક સિપાઈ પોતાના ઉપરી સરદાર પાસે લઈ ગયો અને તે તેને ખુદ બાદશાહ પાસે તેડી ગયો. તપાસ કરતાં માલમ પડ્યું કે, તે કોઈ અભણ પણ શ્રદ્ધાળુ સાંધ છે. ત્યારે બાદશાહે તેની મહેમાનગત કરી અને એક દિવસ ત્યાં રોક્યો. બીજા દિવસે તેણે બાદશાહને પૂછ્યું કે, તમે અહીં આ બધું લશ્કર શા માટે લાવ્યા છો ? બાદશાહે કહ્યું “અમે આ ગઢને તોડીને અંદરનું સહેર અને ત્યાંના લોકોને કબજા કરીશું.” સાંધ

કહે, ‘બાદશાહ ! આવો મોટો કિલ્લો તું શી રીતે તોડશે ?’ બાદશાહે તોપોના ગોળા મંગાવીને કહ્યું ‘કે, સાંઘ !’ આ ગોળાઓની મદદથી અમે ગઢ જીતીશું. આશ્ચર્ય પામીને સાંઘ બોલ્યા કે, અરે બાદશાહ ! આ તો બહુ બહુ તો પચાસ કે સો રતલના હશે. ઘણા સિપાઈઓ એકઠા થઈને તેને ગઢ ઉપર મારે તો તેથી શું ગઢ તૂટશે ? બાદશાહે હસીને કહ્યું ‘સાંઘ ! આ ગોળાઓ સાથે પેલી દૂર રહેલી તોપ કામ કરે છે.’ આ સાંભળીને સાંઘ બોલ્યા ‘અરે બાદશાહ ! એ તોપ ઉપર તો નાનો છોકરો પણ ઘોડો કરી શકે અને ઘડીક ઉંઘી નાખવી દે. આ તો હું તેને નાખી દઉં. એ તોપ ગઢ તોડી નાખે એ તો તમે તોપજ (ગપ) મારો છો.’ બાદશાહે મોં મલકાવીને કહ્યું ‘ફરીજી ! ગોળો, તોપ અને તે ઉપરાંત આ દારૂ પણ જરૂરનો છે.’ દારૂ જોઈને સાંઘ બોલ્યા કે, અરે ! આ ભૂકાને તો હું કુંકથી ઉડાડી દઉં, એ શું ગઢને ઉડાડતો હતો ? બાદશાહે કહ્યું ‘એ બધામાં એક જરૂરની બાબત રહી જાય છે અને તે અગ્નિની ચિણ્ગારી છે. અગ્નિ દારૂને સળગાવે અને પછી તોપમાંથી ગોળો જોરથી છૂટે તે ગઢમાં બાકું પાડે.’ આ સાંભળીને સાંઘ બોલ્યા ‘બાદશાહ ! હવે તારી વાત કાંઈક ગળે ઉતરે છે ખરી. તોપો હોય, ગોળો હોય, દારૂ હોય; પણ એ બધું અગ્નિ વિના નકામું.’ પછી બીજા દિવસે સાંઘ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા.

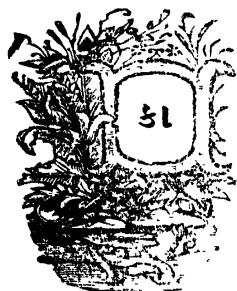
ભાઈઓ અને બહેનો ! ગઢમાં બાકાં પાડવાને જન્મ અગ્નિ-વિના તોપ, ગોળા અને દારૂ નકામાં છે, તેવી રીતે માણસનાં હૃદય કે જ પથ્થરના ગઢ જવાં છે, તેમનાં હૃદયમાં કાણાં પાડવાને એટલે કે તેમનાં હૃદય કામળ કરવાને વાસ્તે એકલાં મંદિરો કે ઉપદેશકો કે હરિકથા કે હરિકીર્તન કરવાવાળાઓ નકામા છે. આપણે મંદિરોનો કાંઈ તોટો નથી, તેમ ઉપદેશકોનાં પણ ટોળેટોળાં છે અને હરિકથા ને કીર્તન કરવાવાળા પણ ઘણા છે; તે છતાં પણ ભકતો ઉપર અસર થતી નથી તેનું કારણ શું ? તેનું કારણ બીજું કાંઈ નહિ પણ શુદ્ધ જીવનનીજ ખામી છે. જન્મ અગ્નિવિના ગોળો, તોપ અને દારૂ નકામાં છે; તેમ શુદ્ધ જીવનવિના આપણાં મંદિરો, ઉપદેશકો અને હરિકથાકારો પણ

ફેકટિયાં છે. મંદિરોમાં ઉપરનો ભપકો તથા ઠાઠમાઠ ધણો છે, પણ અંદરનો બગાડો સૌ કોઈ જાણે છે; પરંતુ છતી આંખે આંધળા થઈને કોઈ સુધારો કરતું જ નથી. ઉપદેશકો ઉપર ઉપરના પોપટિયા જ્ઞાનથી ધણું બોલી જાય છે, પણ તેઓના વર્તનવિષે જટલું ન બોલીએ તેટલું સારું. માટે આપણે જ અત્યારે ખાસ જરૂર છે તે શુદ્ધ જીવન અથવા વર્તનની છે. માટે જો આપણે એ રાખીશું તો તો આપણા ધર્મની, આપણા દેશની અને આપણા બંધુઓની ઉન્નતિ થશે, નહિ તો અવનતિ જ છે.

ભજન

રાખોને રીત હમારી, હમારા હો તો રાખોને રીત હમારી. ટેક જાણી જોઈ કોઈ જીવન મારવો, કેફની કરશો માંયારી; હમારાં દારૂ માંસ ચોરી પરદારા, ચારે હરામ જવાં ધારી; હમારાં દેવ બ્રાહ્મણવળી વેદની નિંદા, ખારાથી જાણજો ખારી; હમારાં જૂઠું વચન કદી જીભે ન બોલવું, પવિત્રાઈ મને પ્યારી; હમારાં પોતપોતાનો ધર્મ જ પાળવો, દયા દિલમાં ઉતારી; હમારાં નારાયણની નવધા ભક્તિ, ભવસંકટ ભાગનારી; હમારાં ઋષિરાજની આ રીત પાળશો, તો તરશો સંસારી; હમારાં

રત્ન ૯૧ મું—પ્રભુને શરણે જવાથી સર્વ પીડા ટળે છે.

ડિયાવાડમાં વીરપુર કરીને એક ગામ છે ત્યાં વીરસિંહ ઠાકોર રાજ્ય કરતા હતા. વીરસિંહને એકનો એક દીકરો હતો જનું નામ તેમણે દાનસિંહ રાખ્યું હતું. દાનસિંહ પોતાના બાપ જવો દાનો, દયાળુ અને વિવેકી હતો. દાનસિંહને વીરસિંહે સારી રીતે કેળવણી આપી હતી. દાનસિંહ જ્યારે પંદર વર્ષનો થયો ત્યારે તેને ડાબે પગે સાથળમાં એક ભરનીંગળ ગુમડું થયું. તે ગુમડું વારે વારે ભરાય અને પાછું ફૂટે. ફૂટે ત્યારે કોઈ પણ જાતનું જાણે દુઃખ ન હોય તેમ તે ખાય, પીવે અને આનંદ કરે; પણ જ્યારે પાછું તે ભરાય

ત્યારે બહુ દુઃખ થાય. આને માટે ઘણા વૈદાની દવા કરી જોઈ; અમાર દૂધલીનાં પાંદડાં, હીમનાં પાંદડાં વગેરે અનેક ઔષધો કરી જોયાં; પણ તેથી કાંઈ ફાયદો થયો નહિ. પછી ઘણા હઝીમોના લેપ અને આગળીઓ લગાડી જોઈ, પણ તેથીએ કાંઈ લાભ થયો નહિ. ડૉક્ટરોની દવા અજમાવી જોઈ અને તેમના પણ મલમપટા કરી જોયા પણ તેથીએ કાંઈ વળ્યું નહિ. ઘણા મંત્ર તંત્ર કરી જોયા, ઘણા જોશીઓ પાસે નડતા ગ્રહોના જપ કરાવ્યા અને દાન કર્યાં, પણ તેથી કાંઈ કાર્ય સફળ થયું નહિ. ઘણી બાધા આખડીઓ રાખી, ઘણા દોરાધાગા કરાવ્યા પણ તેથીએ કાંઈ સાડું થયું નહિ. છેવટે ઘણાના કહેવાથી તેમને મુંબઈના મોટા ડૉક્ટરને બતાવવા લઈ ગયા. ત્યાં આગળ એક ઓળખીતા ભાટિયા ગૃહસ્થના બંગલામાં ઉતર્યા, અને તેમની શિખામણથી મુંબઈના પ્રખ્યાત વાઢકાપ કરનાર ડૉક્ટર માસીનાને પોતાને બંગલે બોલાવ્યા. તેમણે દરદીને પોતાના દવાખાનામાં લાવવા સૂચના આપી તેથી ઠાકોર દાનસિંહને ત્યાં લઈ ગયા. ત્યાં આગળ દરદની બધી વિગતથી વાકેફ થઈને તે ગુમડું ખૂબ તપાસ્યું. પછી ‘એક્સ રેઝ’થી તે તપાસ્યું (એક્સ રેઝ એ હાલના પશ્ચિમના વિદ્વાનોએ એક યંત્ર શોધી કાઢ્યું કે જેથી ચામડીની અંદર પણ શું છે અને ત્યાં શું થાય છે તે જોઈ શકાય.) તો તેમને માલમ પડ્યું કે, અંદરનું હાડકું સડે છે. આથી તે હાડકું કાપ્યા વિના રોગ મટશે નહિ એમ જણાવ્યું. વીરસિંહે હાડકાપ કરવાની હા પાડી, તેથી ડૉક્ટર માસીનાએ દાનસિંહને ક્લોરોફોર્મ સુંઘાડ્યું. (આ દવાથી માણસ થોડી વાર બેભાન થઈ જાય છે, જેથી તેના શરીર ઉપર જે વાઢકાપ કરવામાં આવે તેનું દુઃખ તેને થતું નથી, અને વાઢકાપ સહેલાઈથી થઈ શકે.) તરતજ હથિયારથી તે ગુમડું ચીથું અને અંદરનું જ સડેલું હાડકું હતું તે ઝીણી કરવતથી કાપી નાખ્યું. પછી જ દવા તેમને લગાડવી હતી તે લગાડી અને ક્લોરોફોર્મની અસર મટી એટલે કુંવર જગ્યા. તેમને બહુ પીડા થવા લાગી; પણ હવે તેમનું દરદ કાયમનું જશે તેથી તેમણે હિંમત રાખી. પછી બરાબર એક મહિને તેમને સાડું થયું અને

ડૉક્ટરને રાજી કરીને તેઓ પોતાને મુકામે આવ્યા.

ભાઈઓ અને બહેનો ! પેલા કુંવરની પેઠે આપણે બધા પણ ભરની ગળથીજ પીડાઈએ છીએ. એટલે કે ઘડીકમાં ચઢતી અને પડતી, સુખ અને દુઃખ, આનંદ અને શોક થયાંજ કરે છે. આપણે પણ ઘણા આચાર્યો, ઉપદેશકો, કથાકારો અને સાધુસંતોડ્ડ પી વૈધો, હકીમો, ડૉક્ટરો વગેરેની દવા કરીએ છીએ; પણ તે બરાબર લાગુ પડતી નથી. તેને માટે હુંશિયાર વાઢકાપ કરનાર શસ્ત્રવૈદ્ય જોઈએ અને તે પ્રભુ પોતેજ છે. જમ ઠાકાર હુંશિયાર ડૉક્ટરને શરણે ગયો અને તેણે ‘એક્સ રેઝ’થી તેનું દરદ પારખ્યું અને વાઢકાપ કરી; તેમ આપણે પણ પ્રભુને શરણે જઈએ અને તે પોતાનાં દિવ્ય ચક્ષુથી આપણામાં રહેલ પાપોડ્ડ પી સડો પારખે અને તેના ઉપર વાઢકાપ કરે—એટલે કે આપણને તેને માટે ખૂબ પીડા અને દુઃખ આપે તોજ અંતે આપણને સુખ મળે એવું છે. ઠાકારને જમ પહેલી પીડા તો ભોગવવી પડી, પણ પછી કાયમનું દરદ ગયું; તેમ આપણે પણ પહેલાં પીડા ભોગવવી તો પડશે, પણ પછી કાયમને માટે ચોરાશી લક્ષના ફેરામાંથી બચીશું, જન્મ-મરણડ્ડ પી બંધનમાંથી છૂટીશું, ભવસાગરના ભયમાંથી ટળીશું અને દુઃખડ્ડ પી દરિયામાં પડતાં અટકીશું; માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે આટલા દિવસ સુધી ભૂલમાં અટવાઈને ઘણે ઘણે ઠેકાણે આથડયા છીએ, ઘણા ઘણા સાધુઓની પાસે ભટક્યા છીએ, ઘણા ઘણા જાદુમંત્રો જાપ્યા છીએ, ઘણા ઘણા દોરાધાગા કર્યા છે, ઘણાં ઘણાં શાસ્ત્રો વાંચ્યાં છે, ઘણી ઘણી કળાઓ જાણી છે અને અનેક ઉધામાઓ માર્યા છે, પણ તેથી કાંઈ આપણું સાર્થક થયું નથી; માટે હવે એ બધું મૂકી દઈને કેવળ પ્રભુના પવિત્ર પદમાં પડો કે જથી તે આપણો હાથ ગ્રહણ કરે અને આપણો ઉદ્ધાર કરે. આપણે જમ ખરાબ અને ગંધાતી વસ્તુઓ જવાં કે પાન, શાક, ભાજી, કચરો વગેરે ફેંકી દઈએ છીએ; તેમ આપણામાં રહેલાં પાપો આપણે ફેંકવાં પડશે અને નહિ ફેંકીએ તો તે પરાણે ફેંકી દેશે. આથી શરૂઆતમાં આપણને આકડ્ડ લાગશે, પણ તેમાં છેવટે ફાયદો આપણનેજ છે, અને તેટલા માટે

તો સાધુસતો અને મહાત્માઓ તો દુઃખ, દુઃખ ને દુઃખજ માગે છે; કારણ કે તેથી પ્રભુની પાસે વહેલું વહેલું જવાય. માટે દુઃખથી ન મુઝાતાં કે ન ગભરાતાં પ્રભુનું શરણ છોડવું નહિ.

લજન

દીનનાથ દયાળ નટવર, હાથ મારો મૂકશો માં;
હાથ મારો મૂકશો માં, હાથ મારો મૂકશો માં. દીનનાથ૦
આ મહાભવસાગરે, ભગવાન હું ભૂલો પડ્યો છું;
ચૌદલોકવનાશ ચપલા—કાન્ત, આ તક ચૂકશો માં. દીનનાથ૦
આથ ઈશ્વર આપનો, સાધનવિષે સમજું નહિ હું;
પ્રાણપાલક પોત જોઈ, શંખ આખર કૂંકશો માં. દીનનાથ૦
માત તાત સગાં સહોદર, જે કહું તે આપ મારે;
હે કૃપામૃતના સરોવર, દાસ સાડૂ મૂકશો માં. દીનનાથ૦
શરણ કેશવલાલનું છે, ચરણ હે હરિરામ તારું;
અખિલનાયક આ સમય, ખોટે મશે પણ ખૂટશો માં. દીનનાથ૦

રત્ન દર મું—પ્રભુવિના અંતે કોઈકામ આવે તેમ નથી.

મદાવાદથી ત્રીસ ગાઉ છેટે હાલોલ અને કાલોલ કરીને બે ગામ છે. ત્યાં આગળ વળુલા કરીને એક ગરાશીઆ ગામેતી હતા. તે બિચારા બહુ લલા અને લોળા હતા. તેમનો વિચાર એમ થયો કે, એક વખત ચારે ધામ—દ્વારિકા, જગન્નાથ, રામેશ્વર, બદ્રિકેદાર—ની યાત્રા થાય તો આ કાયાનું કલ્યાણ થાય. વળી રસ્તામાં પણ બીજાં સ્થળો સિદ્ધપુર, પુષ્કરજી, મથુરા, અયોધ્યા, પ્રયાગ, કાશી, ગયા, ગ્રાડખંડી વૈજનાથ, શ્રીનાથજી, નાશક, ત્રંબક, ડાકોર, ચાણોદ, કલ્યાણી વગેરે—તથા મુખ્ય મુખ્ય શહેરો—અજમેર આગ્રા, કાનપુર, કલકત્તા, મદ્રાસ, હૈદરાબાદ, મુંબઈ વગેરે પણ જોતા અવાય. આમ વિચારીને તેમણે તૈયારી કરવા માંડી અને સાથે ચાલીસ—પચાસ માણસ પણ તૈયાર કર્યા. સામાનમાં છએક મહિના ચાલે તેટલા ચોખ્ખા,

ધઉં, દાળ, બાજરો, મગ, હળદર, મીઠું, મરચું, ધાણાજીરું વગેરેના કોથળા ભરાવી લીધા. ઘી, તેલ તથા ઘાસલેટના ડબા પણ ભરાવ્યા, અને વળી કીટો અને છાણાં પણ સાથે લીધાં. ગાદલાં, ગોદલાં, બજમ, ઘોડીઆં, ખાટલા, છત્રી પલંગ અને તકીયા પણ લીધા. તે સર્વ ખાંધી પેક કરાવ્યું. એવામાં કોઈને યાદ આવ્યું કે, બાપુ ! હોકા તમાકુ જે મુખ્ય ચીજ છે તેજ રહી બચ છે. આથી બાપુ ખુશ થયા અને કહ્યું કે, હા હા, એલા મધુખવાસ ! થોડાક હોકા અને એકાદ મણુ ચક્રીણુ અને પાંચેક મણુ તમાકુ લઈ દ્યો. આવી રીતે ખાવા પીવાની તો ગોઠવણ થઈ. હવે શાકને માટે પણ ગોઠવણ જોઈએ. તેથી સાથે આવનાર પાંચ રસોઈઆને પૂછીને બટેટા, સૂરણ, કંદ વગેરેના પણ કોથળા ભરાવ્યા. તપેલાં, થાળીઓ, વાટકા, કળશા વગેરે લઈ લીધાં. વળી ત્યાં કદાચ રહેવા મકાન ન મળે તેથી તંબુઓ અને રાવટીઓ પણ સાથે લઈ લીધી. હવે બધો સરંજામ આવી રહ્યો; પણ જે ચીજ જરૂરની છે, જેના વિના ચાલેજ નહિ તે “વસ્તુ” કે જે વિના નર “પશુ” છે તે પણ સાથે જોઈએ. એટલે બાપુએ રોકડા બે લાખ રૂપિયા ત્રીજેરીમાંથી કઢાવી તેની પણ કોથળીઓ ભરાવી અને લગભગ સો ગાડાંમાં આ બધો સામાન ભરી મુસાફરી શરૂ કરી. આ સંઘ અમદાવાદને સ્ટેશને આવી પહોંચ્યો. બધો સામાન રેલવેમાં મૂકાવવા તથા ટિકિટો લેવાને એક માણસ સ્ટેશન માસ્તર પાસે ગયો. તે વખતનો અમદાવાદનો સ્ટેશન માસ્તર મી. વુડ બહુજ લલો, વિવેકી અને દયાળુ હતો. ઉતાડ્યોને માટે તે બહુજ સંભાળ રાખતો. વળી તે શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષામાં વાતચીત કરી જાણતો હતો તેથી ટિકિટ લેવા આવનાર મધુ ખવાસની વાત સાંભળીને તે બહુજ હસ્યો. તેણે તેના બાપુને પોતાની પાસે બોલાવી મંગાવ્યા અને કહ્યું કે, “આ ફ્રેક્ટની આટલી બધી વેઠ ઉપાડીને શામાટે નાહકના હેરાન થવા માંગો છો ? ઠાકોર ! તમને કોઈ બત્રા કરી આવેલ જાણેદુની જરૂર છે. એવા એકાદને તમે કહો તો હું સાથે મોકલું. બત્રામાં અનાજની શી ખોટ છે કે તમે આટલું બધું અનાજ, ઘી, તેલ વગેરે સાથે દ્યો છો ? તમે જ્યાં જશો ત્યાં તમને દરેક વસ્તુઓ

મોટી પાસેથી મળી શકશે. વળી ઉતરવાને વાસ્તે મોટી મોટી સુંદર ધર્મશાળાઓ પણ તમને મળી રહેશે અને ત્યાંથી તમને તળાઇ, ગોદડાં, ખાટલા, ઘોડીઓ તથા વાસણકુસણ સર્વ મળશે. વળી ઠાકોર! આ રૂપિયા રોકડા લઈ જવ છો તે તો ઉલટો ભાર વધે છે અને માથે જોખમ પણ વધે છે. માટે મોટાં મોટાં શહેરોની બેન્કો ઉપર ચેક લખાવો અથવા તો અમદાવાદથી સ્થાના મોટા વેપારીઓ ઉપર હુંડી લખાવો એટલે જ્યાં જોઈએ ત્યાં અને જ્યારે જોઈએ ત્યારે જટલા માગો તેટલા રૂપિયા મળે. ઠાકોર! તમને હજી અનુભવ નથી એટલે આ મફતની વેઠ વહોરો છો. માટે જો મારું કહેવું ધ્યાનમાં ઉતરતું હોય તો આ બધો ફેક્ટનો સરંજમ પાછો મોકલાવો અને એકાદ દિવસમાં હુંડી વગેરેની ગોઠવણ કરી તથા એક સારા હુંશિયાર અનુભવીને સાથે લઈ જાઓ એટલે બેઠો પાર.” આ વાત ઠાકોરને ગમી એટલે તેણે સાહેબનો બહુ ઉપકાર માન્યો અને તેમનેજ વિનંતિ કરી કે, આપજ એવો એક માણસ અમને આપો. પછી બધો નકામો સરંજમ પાછો મોકલ્યો અને બીજા દિવસે બધી ગોઠવણ કરીને ઠાકોર પોતાના માણસો સાથે જત્રાએ ગયા અને છ મહિને આનંદથી જત્રા કરી પાછા આવ્યા.

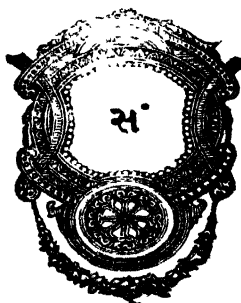
ભાઈઓ અને બહેનો! પેલા સ્ટેશનમાસ્તરને જમ હસવું આવ્યું, તેમ તમને પણ આવતું હશેજ; પણ આપણે બધા પેલા ઠાકોરથી ક્યાં ઉતરીએ એવા છીએ ? પેલા ઠાકોરે જમ ફેક્ટનો ખૂબ સરંજમ એકઠો કર્યો, તેમ આપણે પણ આપણાં છોકરાં, આપણી બૈરી, આપણાં સગાં, આપણા મિત્રો અને આપણાં શરીરને સુખી કરવા ફેક્ટનાં વૈતરાં કર્યા કરીએ છીએ અને ફેક્ટનો સરંજમ ભેગો કરવા ને ન કરવાનાં કામો પણ કરીએ છીએ. ઠાકોરને જમ સારો સ્ટેશનમાસ્તર મળ્યો તેમ જો આપણને કોઈ સારો સહયુગ મળે અને કહે કે, ભાઈ ! આ નાહકની વેઠ શા માટે રાતદિવસ લઈ બેઠા છો ? શું તમેજ વૈતરું કરશો તોજ તે ખાશે પીશે અને જીવશે ? નહિ તો તે બધા મરી જશે ? શું તેઓ પોતાનું પ્રારબ્ધ પોતાની સાથે નથી લાવ્યા ? શું તમારી અને

તેઓની સંભાળ લેનાર જગત્કર્તા, જગત્ભર્તા, પ્રભુ, વિશ્વંભર, વિશ્વનાથ ઉંઘી ગયો છે? શામાટે તમે ફેકટના ગાડાની હેઠળ ચાલનાર ફૂતરો જમ માને કે આ ગાડાનો બધો ભાર મારે માથે છે એમ તમે માની બેઠા છો? શું આપણે વાસ્તે તેણે માતાના સ્તનમાં દૂધ નહોતું ભરી રાખ્યું? શું આપણે વાસ્તે સૂવાને ઘોડિયાં તૈયાર નહોતાં? શું આપણે રહેવાને પહેલેથી ઘર તૈયાર નથી રાખતા? શું જણે દાંત આપ્યા તે આપણને ચાવણું નથી આપતો? આવી અનેક રીતે પ્રભુ તો આપણે માટે અગાઉથીજ બધી તૈયારી કરી રાખે છે; પણ એનામાં આપણને શ્રદ્ધાજ ક્યાં છે? એના ઉપર આપણને વિશ્વાસજ ક્યાં છે? એના ઉપર આપણને ભરોસો ક્યાં છે? આમ હોવાથીજ આપણે દુઃખી રહીએ છીએ. ઠાકોરે જમ સ્ટેશનમાસ્તર ઉપર વિશ્વાસ રાખીને તેમના કહેવા પ્રમાણે ક્યું, તેમ આપણે જો સફળરુના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખી તેમની આજ્ઞાનુસાર વર્તીએ તો તો અહીંની આપણી જત્રા આપણે આનંદથી કરીએ અને સુખી થઈએ. માટે ભાઈઓ અને બહેનો! કાંઈ પણ સફળરુ ધારીને તે જમ કહે તેમ કરવા આપણે દૃઢ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને તેમ કરવાથીજ આપણા સર્વનું કલ્યાણ અને શ્રેય છે.

ભજન

કોઈ મેરે કામ ન આયો, શ્રીહરિ વિના કાંઈ મેરે કામ ન આયો;
આ જાડી કાયા કે લીને, રતનસો જનમ ગુમાયો. શ્રીહરિ૦૧
કંચન કલરા ચીતર વિચીતર, રચી રચી ભોવન બનાયો;
તામેં તતક્ષણ અહી કાઢયો, રચી રચી ભોવન બનાયો. શ્રીહરિ૦૨
ઘર તરિયા કહે મેં સંગ ચલુંગી, ધૂત ધૂત ધન ખાયો;
અંતસમે છુપી ઘર ભીતર, ડગ એક ન પહુંચાયો. શ્રીહરિ૦૩
સો સુકીત કર એક સુત જાયો, બોત હી લાડ લડાયો;
કાઢ લિયો કટીકા ધાગો, અગનસુ બદન જલાયો. શ્રીહરિ૦૪
અધમોદ્ધારણ ગુણકાતારણ, સોધ પ્રભુ ક્યું તેં વિસરાયો;
ના લિયો નામ રહ્યો મન ધોકા, સૂરદાસ પસ્તાયો. શ્રીહરિ૦૫

રત્ન ૯૩ મું—ખીજની ઓળખાણ કરતાં પ્રભુની ઓળખાણ ઉત્તમ છે.

વત ૧૯૫૩ ની સાલમાં મુંબઈમાં જ્યારે લોકો તડામાર રામશરણ થવા લાગ્યા ત્યારે લોકો બહુજ મુંઝાઈ ગયા હતા. એ વખતે લોકો એમજ વાતો કરતા કે ભાઈ! “તાવ આવે અને ભટ ઉડે” આ વાક્ય કેટલાક મશ્કરીમાં પહેલાં બોલતા હતા; કારણ કે ભટ લોકોને ખીજ-વવા એમ બોલાતું કે તાવ આવે ને ભટ ઉડે; પણ આ વખતે આ વાક્ય કાંઈ મશ્કરીમાં બોલાતું નહોતું. આ દરદને ગાંઠીઓ તાવ કહેતા; કારણ કે તાવ આવીને પછી સાંધામાં—બગલમાં વા સાથળમાં, નીકળતી અને દરદી બિચારે રામશરણ થતો. આ રોગને ડાક્ટરોએ પ્લેગનું નામ આપ્યું, જે આજે હિંદુસ્થાનમાં ચારેકોર છે—જને સ્ત્રી, પુરુષ, બાળક, વૃદ્ધ, રંક અને રાય સર્વ ઓળખે છે. તે દરદમાંથી બચવાને લોકો એકદમ મુંબઈથી ભાગવા મંડયા. અમે પણ અમારા વતન ભાવનગર જવાને ઉપડયા; રેલ્વેમાં તો એટલી બધી ભીડ કે ન પૂછે વાત. બેસવાને તો શું પણ ઉભા રહેવાને લોકોને જગ્યા મળે નહિ, છતાં કેટલાક નમીને, કેટલાક લાંચ આપીને, કેટલાક લડવાડ કરીને તો કેટલાક લાકડી વાપરીને પરાણે દાખલ થઈ જતા. આવી ભીડમાં ઉંઘવાનું તે ક્યાંથી મળે. આખી રાતનો ઉજગરો અને એમ ને એમ બેઠેલા એટલે અમે તો બહુજ થાકી ગયા હતા. અમદાવાદ આવતાં કાંઈક ભીડ ઓછી થઈ અને વીરમગામ આવતાં બહુજ છૂટ થઈ, એટલે અમે દાતણપાણી કરી થોડો નાસ્તો કરીને સૂતા તે વઢવાણ જંકશન જ્યાં ગાડી બદલાતી હતી ત્યાં આવ્યા ત્યારે જગ્યા. ત્યાં ચા—પાણી પીને અમે બી. જી. જી. પી. રેલ્વેની નાની ગાડીમાં બેઠા. તેમાં કેટલાક મોરબી બાબુના ઉતાડ્યો હતા. ગાડી ઘોળા આવી પહોંચતાં અમારા ડાબાના એક ખાનાવાળા ઉતાડ્યોને ઉતારીને બીજ જ્યાં

જગ્યા હતી ત્યાં મોકલ્યા અને તે ખાનામાં હાથમાં બેટી નાખેલ એક ચોર અને સાથે બે સિપાઇઓને બેસાડ્યા. પૂછતાં માલમ પડ્યું કે તેણે લીલિયા પરગણામાં ખૂન કર્યું હતું. તેથી તેનો કેસ ચલાવવા ભાવનગર લઇ જતા હતા. સોનગઢ, શીઠાર અને પછી વરતેજ આવ્યું એટલે અમે તો બધો સામાન પેક કરીને આનંદથી બધા સ્નેહીઓને મળવાની ઉલટમાં ખુશી થતા થતા બેઠા હતા. ખીજા ઉતાડ્યા કે જ પરદેશી હતા, અને જને કાઠની ઝાળખાણ નહોતી તે બિચારાં ક્યાં ઉતરીશું? હવે કેમ થશે? વગેરે ચિંતાથી મુંઝાતા હતા અને પેલો કેદી તો તદ્દન રોવા નવોજ થઈ ગયો હતો; તેના હોશકાશ ઉઠી ગયા હતા. તે ખાત્રીથી માનતો હતો કે, હવે આપણું આવી બન્યું. ભાવનગર પરા આવતાં આવતાં તો અમે અત્યંત ખુશી થયા; કારણ કે હવે અમે અમારી જન્મભૂમિમાં આવી પહોંચ્યા હતા. ભાવનગર આવતાં ગાડીમાંથી સર્વ ઉતાડ્યા ઉતરી ગયા અને સૌ સૌને ઠેકાણે ગયા.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આ વાતમાંથી પણ આપણે સાર શોધી કાઢીશું અને તે એજ કે, રેલ્વેની પેઠે આપણને આ શરીરરૂપી વાહન મળેલું છે અને તે ધીમે ધીમે કરતાં આપણને યમપુરીના સ્ટેશન સુધી પહોંચાડશે; પણ આપણે જો સત્કર્મો કર્યાં હશે, પ્રભુની સાથે ઝાળખાણ કરી હશે એટલે કે એના દર્શનનો લહાવો લીધા હશે તો તો સ્ટેશને પહોંચતાં આપણને આનંદ થશે અને આપણા મનમાં આપણે ખુશ થઈશું કે ચાલો, હવે આપણી ખરી જન્મભૂમિ કે જ્યાંથી આપણે આવ્યા હતા ત્યાં જઈએ છીએ અને ત્યાં આપણા ઈષ્ટદેવને મળાશે અને આનંદ થશે. પણ જો આપણે તેની એટલે કે પ્રભુની ઝાળખાણ નહિ કરી હોય તો તો પરદેશીઓની માફક આપણે મુંઝાઈશું કે ‘હાય, હાય ! હવે આપણું શું થશે? ત્યાં આપણા શા હાલ થશે? આપણે ત્યાં શું જવાબ આપી શકીશું? આટલા વખત સુધી આપણે ઝાળખાણ કરી નહિ તે બહુ ભૂલ કરી.’ પણ આગ લાગે ત્યારે કૂવો ખોદાવવાથી શું વળે? તેમ છેવટે મરતી વખતે વિચાર આવે તેથી શું વળે? અને એથી ખરાબ જો આપણે પેલા કેદી જવા હોઈશું એટલે ચોરી

કરી હશે, ખરાબ કૃત્યો કર્યાં હશે, નિંદા કરી હશે, પાપમાંજ જીંદગી
 ગુજરી હશે, બીજાઓને સતાવ્યા હશે તો તો પેલા કેદીની પેઠે
 આપણા રામ રમી જશે અને આપણા મનમાં ખાત્રીજ થશે કે
 હાય, હાય ! હવે તો આપણે મરાયાજ, હવે તો આપણે નરકમાં
 દુખ્યાજ. હવે આપણને કાંઈયમરાજ છોડશેજ નહિ. યમપુરીમાં
 જવું એ જરૂર છે તો પહેલેથીજ ચેતીને, પ્રભુને સ્મરીને, દાન-
 પુણ્ય કરીને, ખોટાં કામથી બચીને, સદ્ગુરુનું શરણ ગ્રહીને,
 ઈશ્વરના નામોચ્ચારણની ધૂન મચાવીને, પરમાર્થ કેડ બાંધીને,
 લોકકલ્યાણનાં ધાર્ય કરીને, આપણે તૈયારી કરી રાખવી જોઈએ,
 કે જથી અંતે આપણે પસ્તાવું ન પડે. સારા માણસની ઝાળ-
 ખાણ આ સંસારમાં પણ મોટો લાભ આપે છે, તો પ્રભુ જવા
 મહાન જગતકર્તાની ઝાળખાણ આ લોક અને પરલોકમાં કેમ
 મોટો લાભ નહિ આપે ! તે આપશે અને આપશેજ; માટે તેની
 ઝાળખાણ કરવા સતત પ્રયત્ન કરો.

ભજન

ખાનાની પત રાખ, પ્રભુ તારા ખાનાની પત રાખ;
 ખાના રે માટે જો દુઃખ દેશે તો, કેણુ જપે તારો જપ. પ્રભુ
 રોહીદાસની તમે પાતરિ લીધી ને, નવ જોઈ લાલ કે જાત;
 સેનાની માટે સન્મુખ રહીને તમે, નાદ કહેવાયા હો નાથ. પ્રભુ
 પ્રલાદની તમે પ્રતિપાલન પાળીને, સ્થંભમાં પૂર્યો વાસ;
 તત્તી કદા તમે શીતળ ઝીંધી, સુધન્વાને પાસ. પ્રભુ
 પંચાળીનાં પટકુળ પૂર્યો ને, રાખી સલામાં લાજ;
 સાગરમાંથી બૂડતો રાખ્યો, રામ કહેતાંમાં ગજરાજ. પ્રભુ
 ઝેર હતાં તેનાં અમૃત ઝીંધાં ને, આલ્યાં મીરાંને હાથ;
 મહેતાને મંડળીક મારવા આંચો (ત્યારે) કેદારે લાવ્યા મધરાત.
 લકતોનાં તમે સંકટ લાગ્યાં ત્યારે, દઢ આંચો વિશ્વાસ;
 તુલસીના સ્વામીને કહું કર જોડી, પૂરો અંતરની આશ. પ્રભુ

રત્ન ૯૪ મું—ખાલી માળા ફેરવવાથી પ્રભુ મળતા નથી,
પણ ભાવપૂર્વક ભક્તિ કરવાથીજ મળે છે.

વીશ્વર દલપતરામે પોતાની એક કવિતામાં
ઈશ્વરના ગુણ ગાતાં લખ્યું છે કે

“તું તૃણતણે પર્વત કરે, પર્વતતણે તૃણ તું કરે.”

આ લીટી ખરેખર યાદ કરવા લાયક છે; કારણકે જો તેનું
ખરાખર મનન કરવામાં આવે તો માણસ અહંકાર કરતો અટકે.
આપણે એવાં ઘણાં દૃષ્ટાંતો વાંચ્યાં છે કે જ્યાં પ્રભુ રાયને રંક
અને રંકને રાય બનાવે છે. હરિશ્ચંદ્ર જોવા રાજા કે જોના મસ્તક-
પર ચામર ઢોળાતાં હતાં અને હં કહેતાં હજારો સેવકો ખમા
ખમા કરતા હાજર થતા હતા, તેજ હરિશ્ચંદ્ર ઢેડને ત્યાં પૈસા
ખાતર વેચાયા. નૈષધ દેશનો રાજા નળ જોને ક્રોધ પણ વાતની
કમી નહોતી તેને એક વખત શરીર ઉપર માત્ર જેવું તેવું
લૂગડું પહેરીને વનમાં ભટકવું પડ્યું હતું. અયોધ્યાપતિ
મહારાજ દશરથના પુત્ર શ્રીરામચંદ્રજી કે જન્મને આવતી કાલે
રાજ્યાભિષેક કરવાનો હતો અને જોના માન માટે સર્વત્ર ધ્વજ,
પતાકા ને વાવટા ફરકી રહ્યાં હતાં, ઘેર ઘેર તોરણો બંધાયાં હતાં,
આંગણાંઆમાં અંગોળીઓ પૂરાઈ હતી; તેજ રામચંદ્રજી બીજ
દિવસે કેવળ વહકલ વસ્ત્ર પહેરીને પિતાના વચનને ખાતર
વનમાં ચાલી નીકળ્યા હતા. પાંચ પાંડવ ભાઈઓને પણ
દ્રૌપદીસહિત વનનાં દુઃખો વેઠવાં પડ્યાં હતાં. આવા આવા
મહાન પુરુષોને જ્યારે દુઃખ ભોગવવાં પડ્યાં હતાં ત્યારે આપણે
માનવીમાત્ર તે શી ગણતરીમાં ?

મારા કાકાની સ્થિતિ ગરીબ હતી. તેઓ અમુક શેઠની દુકાને
મુનીમગીરી કરતા હતા. તેમને મહિને દહાડે વીસ રૂપિયા પગાર
મળતો હતો. તેમાં તેમને આખા કુટુંબનું પૂરું કરવાનું હતું.
તેમના કુટુંબમાં તેઓ પોતે, તેમનાં પત્ની, બે પુત્રો અને એક
પુત્રી, એમ પાંચ જણ હતાં. આમ છતાં તેઓ પોતાના પુત્રોને

કેળવણી આપવાની બહુજ ખંત રાખતા હતા. ફાટેલ તૂટેલ લૂગડાંથી તેઓ ચલાવતા; થીંગડાં દીધેલ જોડા તેઓ પહેરતા, શાકવિના ચલવી લેતા, એમ બીજી અનેક રીતે કરકસર કરીને પણ તેઓએ છોકરાને નિશાળે લણાવવા માંડ્યા. મોટા છોકરાને જ્યારે ઘરની સ્થિતિની બરાબર ખબર પડી એટલે તે પણ લણવામાં બહુજ કાળજી રાખતો અને પછી ધીમે ધીમે પોતાથી નીચલા વર્ગના બે ત્રણ છોકરાને લણાવીને ચાર પાંચ રૂપિયા મહિને મેળવતો. ધીમે ધીમે તે માસ્તરોનો બહુ પ્રિય શિષ્ય થઈ પડ્યો, એટલે તેઓએ તેની ભલામણ કરીને તેને સ્કૉલરશીપ પણ અપાવી. આથી તેને અભ્યાસમાં બહુ સરળતા થઈ; કારણકે પછી તેણે છોકરાઓને લણાવવાનું છોડી દીધું. બરાબર ખંતથી અભ્યાસ કરીને તે બી. એ. માં પાસ થયો અને સુબંધની “બુદ્ધિ-બળ શાળા” માં તે હેડમાસ્તરતરીકે નીમાયો. ત્યાંથી બે વર્ષે તે એલિફન્ટન કૉલેજમાં બીજા મદદગાર શિક્ષકતરીકે નીમાયો અને પછી ધીમે ધીમે તે કેળવણી ખાતાનો ઈન્સ્પેક્ટર નીમાયો. પહેલાં ભરૂચ જીલ્લામાં ગયો, ત્યાંથી પછી સુરત બદલી થઈ અને હાલ તે સુબંધમાં મહિને ત્રણસોના પગારથી ઇન્સ્પેક્ટરનું કામ કરે છે. ગાડીલથ્થાંના પણ તેને મહિને પચાસ રૂપિયા બીજા મળે છે. તેઓએ એક ઘોડાગાડી રાખી છે. તેઓ કાટમાં હોર્નબી રોડ ઉપર આવેલા “મોતી માળા”માં ત્રીજા માળે રહે છે. બરાબર અગિયાર વાગે જમીને તેઓ ગાડીમાં બેસીને કાટની ક્રાફ્ટ મારકીટ પાસેની નાગદેવી સ્ટ્રીટને નાંકે આવેલી, ભુલેશ્વરની મારકીટ પાસે આવેલી, કાલબાદેવી રોડ ઉપર આવેલી અને છેવટે મની સ્કૂલ પાસે આવેલી એમ અનુક્રમે નિશાળો તપાસવા નીકળતા. નિયમિતપણે દરરોજ જવાનું રાખેલું હોવાથી તેમનો ઘોડો પણ બરાબર અનુક્રમે તે તે નિશાળોની પાસે આવીનેજ ધબ્બ દબને ઉભો રહી જતો; કારણકે તેને આ ટેવજ પડી ગઈ હતી.

બીજાં બે વર્ષ પછી તેમના નાના ભાઈ કે જે આફ્રિકામાં એક વર્ષની ખંધીથી ડૉક્ટરતરીકે ગયા હતા અને હવે જે પોરબંદર સ્ટેટમાં ડૉક્ટરતરીકે નીમાયા હતા તે સુબંધ તેમને ત્યાં આવ્યા.

ડૉક્ટરને ગામમાં કેટલીક ચીજો ખરીદ કરવા જવું હતું એટલે પોતાના મોટા ભાઈની ગાડી માગી લીધી. ડૉક્ટર તો શેફથી તેમાં બેઠા અને ગાડી હાંકવા મંડયા; પણ જરા આગળ ચાલતાં ઘોડો એકદમ અબાણતાં ઉભો રહ્યો એટલે ડૉક્ટર પડતાં પડતાં સહેજ બચી ગયા; જરા આગળ ચાલ્યા એટલે ક્રાફ્ટ મારફીટમાં ફરીથી પાછો ઘોડો અટક્યો એટલે ડૉક્ટર મુંઝાયા; વળી ત્રીજી વાર નાગદેવી પાસે પણ ધબ કરતો ઘોડો ઉભો રહ્યો એટલે તે બહુજ ગભરાયા; પછી તો તે ત્યાંથી નીચે ઉતરી ગયા અને થોડી ચીજ ખરીદવાની હતી તે ખરીદી અને ભુલેશ્વર દર્શન કરવાના વિચાર-થી ત્યાંથી ગાડી હાંકારી; પણ ત્યાં જતાં રસ્તામાં એકદમ ઘોડો ઉભો રહ્યો. આથી દર્શન કરવાનું છોડી દઈને ગાડી કાલખાદેવીને રસ્તે હાંકારી. તે રસ્તે પણ બે ઠેકાણે અટકીને ઘોડો આગળ ચાલ્યો. ઘેર આવીને ડૉક્ટરે તેમના મોટા ભાઈને કહ્યું કે, ભાઈ! આવો ઘોડો તે તમે કેમ રાખ્યો છે? મારાં હાડકાં ખોખરાં થતાં માંડ માંડ રહ્યાં છે. મોટા ભાઈએ કહ્યું કે, ભાઈ! એને તો એવી ટેવ પડી છે કે જ્યાં જ્યાં મારે સ્ફૂલ જેવા જવાની હોય ત્યાં એની મેળેજ ઉભો રહે છે. ડૉક્ટરે કહ્યું ‘એ ઘોડો ભલે તમનેજ અપ્યાતો રહે. હવેથી એ કોઈને વાપરવા આપશો નહિ. એવા ઘોડા તો શા ખપના?’ પછી ડૉક્ટર પોરબંદર ગયા અને હજી પણ કેટલીક વાર તે વાત યાદ લાવીને સૌને હસાવે છે.

ભાઈઓ અને બહેનો! આ વાતમાંથી આપણે શો સાર લઈશું? આપણે તો ગુરુ દત્તાત્રયની પેઢે ગમે ત્યાંથી પણ સાર ગ્રહણ કરવાનો છે. આ વાતમાંથી આપણે એ સાર લઈશું કે, પેલો ઘોડો જમ માત્ર ટેવથીજ નિશાળે ઉભો રહેતો, તેમ આપણે પણ ઘણાં કામો માત્ર ટેવથીજ કરીએ છીએ, દૃઢ્યથી નહિ. નાહવું, પૂજા કરવી, માળા ફેરવવી, દર્શને જવું, જત્રા કરવી વગેરે ઘણાં કામો માત્ર ટેવથીજ કરીએ છીએ; પણ આથી કાંઈ શુકરવાર વળે નહિ. માત્ર ટપ ટપ માળાના મણકા ફેરવવાથી વા એકબીજાની દેખાદેખીએ ફક્ત દીલાં તાણવા-થી વા ગાડરીઆ પ્રવાહની માફક જત્રા કરવાથી આપણું કાંઈ

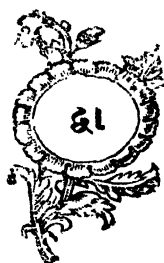
શ્રેય થાય નહિ. હૃદયના ખરા ઉમળકાથી, જીગરના ખરા ભાવથી, અંતઃકરણના ખરા પ્રેમથી જો આપણે કાર્ય કરીએ તોજ તે સિદ્ધ થાય છે, નહિ તો ટેવથી તો પોપટ પણ રામ રામ કરે છે, ગધેડાં રાખમાં આળોટે છે, માછલાં નદીમાં નિરંતર સ્નાન કરે છે; બકરા દાઢી વધારે છે અને સરકસનાં જનાવરો આશ્ચર્ય પમાડે એવા ચમત્કારો કરે છે; પણ એ બધું જન્મ ફેાકટ છે, તેમ માત્ર ઉપલક્રિયા અને દેખાવનાં દર્શન, ભજનકીર્તન, બત્રા વગેરે ફેાકટનાં છે.

૫૬

રામ નામ તુ ભજ લે પ્યારે, કાયકુ મગરૂળી કરતા હે;
કચ્છી મટીકા બંગલા તેરા, પાવ પલકમેં ઢલતા હે. રામ૦
બમ્મન હો કર પુરાન વાંચે, સ્નાન તરપન કરતા હે;
સર્વ કાલ સુચિત રહેતો, ઝો ક્યા સાહેબજી મીલતા હે. રામ૦
જોગી હો કર જટા બઢાવે, હાલ મસ્તમેં રહેતા હે;
ઉખર ધરે કર હાથ સુકાવે, યું ક્યાં સાહેબ મીલતા હે. રામ૦
મુક્તિ હો કર બાંગ પુકારે, ઝો ક્યા સાહેબ બહીરા હે;
મુગી પાવકા અવાજ બાજ, ઝો ભી અલ્લા સુનતા હે. રામ૦
જંગમ હો કર લિંગ બધાવે, ધરધર લે કર ફીરતા હે;
શંખ બજ કર લિક્ષા માગે, ઝો ક્યા સાહેબ મીલતા હે. રામ૦
કહત કબીરા સુન ભાઈ સાધુ, મન ડી માલા જપતા હે;
ભાવ ભક્તિસે ધ્યાન ધરત હે, ઉતકા સાહેબ મીલતા હે. રામ૦

રત્ન દપ મું—ખોટું અભિમાન મૂકીને આપણે તો
પ્રભુને શરણેજ રહેવું જોઈએ.

રિકા જવા માટે અમે એક વખત મુંબઈથી ઝામ્બે
સ્ટીમ નેવીગેશન કંપનીની સ્ટીમર 'હિંમત'માં
બેઠા. તે કેટલાંક બંદર કરતી કરતી દ્વારિકા
જવાની હતી. મુંબઈ છોડ્યા પછી લગભગ ચાર
કલાકે પવન જે ધીમે વાતો હતો તે જોશમાં ફુંકવા

મંડ્યો, આકાશમાં ધીમે ધીમે વાદળાંઓ એકઠાં થવા લાગ્યાં
અને થોડી વારમાં તો મેઘગર્જના અને વિજળીના ઝબકારા થવા
મંડ્યા, વરસાદ તૂટી પડ્યો અને સ્ટીમર હાલકડોલક થવા માંડી.
ઉતાડ્યો ગભરાવા લાગ્યા, કેટલાક રેવા મંડ્યા, કેટલાક બહીને
ભંડકમાં પેસી ગયા, કેટલાક દરિયામાં પડવાની તૈયારી કરવા
લાગ્યા ને કેટલાક પ્રભુની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. એટલામાં “પડ્યા
ઉપર પાટુ અને દાઝ્યા ઉપર ટામ” થાય તેમ સ્ટીમરના એક
કારના ભાગમાં એક બાંકોડ પડ્યું, તેથી બધાએ જીવવાની
આશા છોડી. અમારી સાથે ઉતાડ્યોમાં એક ચોળા ભગત હતા.
તે બહુજ ચોળો હતો; તે બહુજ અહંકારી, અભિમાની અને
વાયડો હતો એટલે થોડીવારમાં સૌ તેને ચોળા ભગતથી ઓળખવા
લાગ્યા. તે એકદમ કપ્તાન પાસે દોડી ગયો અને રાડેરાડ પાડવા
મંડ્યો કે, સાહેબ! આ શો જીલમ? આવું તોફાન અને આવો પવન
અને વળી તેમાં બોટને ગાબડું પડ્યું છે એમ મેં સાંભળ્યું છે તો
બોટ હવે જરૂર બૂડવાનીજ, એમ મને લાગે છે. કપ્તાન જો કે
અંગ્રેજ હતો પણ તે બહુજ શાંત, ભલો અને હિંમતવાન હતો. તે
સાહેબ પણ પેલા ચોળા ભગતને ઓળખતો હતો, એટલે કાંઈપણ
વધુ ગડબડ ન કરતાં સાહેબે મનમાં વિચાર્યું કે, જો આને છૂટો
મૂકીશું તો તે ઉતાડ્યોને ખૂબ ગભરાવી મારશે અને વળી ગાબડું
પડ્યાની વાત જ બીજા ધણા ખરા બણતા નથી તે બણશે તો
વળી ઉતાડ્યો બહુજ મુંઝાઈ જશે. આ હેતુથી તેણે તેને કહ્યું કે,

સાહેબ ! જો તમે સ્ટીમરને બચાવવા અમને મદદ કરો તો સ્ટીમર જરૂર બચશે અને આપણે બધા પણ ઉગરીશું. જુઓ, અમારા બધા ખલાસીઓ કામ કરવા મંડી ગયા છે; પણ તમારા જવા ભરોસાદાર માણસને મારે એક ખાસ કામ સોંપવું છે. આથી ચોળા ભગત બહુજ ફૂલાર્થ ગયા અને સાહેબની સાથે ગયા. સાહેબે એક મોટું જખડું જાડું દોરડું બતાવીને કહ્યું કે, આ ખૂબ મજબૂતીથી પકડી રાખજો અને હું પાછો આવીને તમને કહું ત્યારેજ તેને છોડી દેજો. આમ કહીને તે ત્યાંથી ચાલી ગયો. ત્રણ કલાક પછી વરસાદ બરસાદ બધું શાંત થઈ ગયું, બાકારામાંથી ભરાયલું પાણી પણ બંબાથી કાઢી નાખ્યું અને બાકોડ પૂરી દીધું. આથી સર્વત્ર શાંતિ ફેલાઈ રહી. પછી કપ્તાન પેલા ચોળા ભગત પાસે ગયા અને કહ્યું કે હવે દોરડું મૂકી તમે ખુશીથી પધારો. આથી તેને એમજ લાગ્યું કે મારી મહેનતથીજ સ્ટીમર બચી અને મેંજ બધાને બચાવ્યા. પછી ઉતાડચો પાસે આવી તે પોતાનાં બણગાં ફૂંકવા લાગ્યો અને સૌને કહેવા લાગ્યો કે, તમે બધા ભેગા મળી મને માનપત્ર આપો તો ઠીક. આ ગડબડ છેટેથી કપ્તાન પણ સાંભળતા હતા તે ત્યાં આવ્યા અને બોલ્યા “સાહેબ ! તમને મેં જ દોરડું હાથમાં આપ્યું તે તો કેવળ નકામું ત્યાં પડેલુંજ હતું, તમને મેં એટલા વાસ્તે ઉભા રાખ્યા કે તમે પાછા ચોળા થઈને આ ઉતાડચોને ફેંકટના ગભરાવો નહિ. આવા નાહકના ગલબાન મારીને તમે શામાટે તમારી ફજતી અને મરકરી કરાવો છો ?” આ સાંભળી બધા હસી પડ્યા અને આપણા ચોળા ભગત શરમાઈ ગયા.

ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે બધા પણ પેલા ચોળા ભગતના જવાજ છીએ. આપણે એમજ માનીએ છીએ કે, નાતમાં, જાતમાં, પાડોશમાં, મંદિરમાં, ભજનમંડળમાં અમેજ કર્તાહર્તા છીએ અને અમારાથીજ આ બધું ચાલે છે. આવો ખોટો અહંકાર આપણે કરીએ છીએ તેથીજ આપણું શ્રેય થતું નથી. જમ પાણીના નળ એમ ગર્વ કરે કે, અમેજ ગામને પાણી પૂરું પાડીએ છીએ, જમ ચીતારાની પીછી એમ

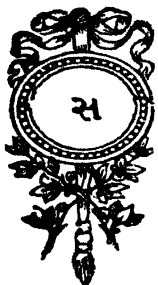
અહંકાર કરે કે હુંજ સરસ ચિત્રો ચીતરું છું, જમ કવિની કે લેખકની કલમ એમ હું પદ ધરે કે, હુંજ કવિતા અને લેખ લખું છું, જમ બીબાંઓ એમ ગર્વ કરે કે અમેજ સરસ પુસ્તકો છાપીએ છીએ; જમ કડછી, તપેલાં, હાથલો વગેરે ગર્વ કરે કે અમેજ સરસ રસોઇ બનાવીએ છીએ; જમ છીણી હથોડાં એમ કહે કે અમેજ સરસ મૂર્તિઓ ધડીએ છીએ; જમ જૂદાં જૂદાં હથિયારો અને સાધનો એમ ગર્વ કરે કે અમેજ બધું કરીએ છીએ; તેમ જ મૂર્ખ ફૂલણજી હોય તેજ અહંકાર અને ગર્વ કરે કે અમેજ બધું કરીએ છીએ અને અમે જે ન હોત તો કાંઈ થાતજ નહિ, એમ કહે છે; પણ જ્યાં ડાહ્યા, સમજી, વિવેકી અને સત્સંગી છે તેઓ તો એમજ કહે છે કે, અમારાથી કાંઈ થતુંજ નથી અને જે થતું હોય તો અમે તો માત્ર પ્રભુતા નિમિત્તમાત્રજ છીએ. આપણે પણ એ પ્રમાણે કરતાં અને કહેતાં રહેવું જોઈએ.

ભજન

સાચી વાત સખા સમજવું તુંને સાનમાં રે;
 ખોટું મોટપણું મેલી દે મિથ્યા માનમાં રે. (ટક.)
 ધામ ધરા ધન સાથ ન આવે, સ્નેહ અને સંબંધ સતાવે;
 સુતદારાદિક તને નચાવે તાનમાં રે, સાચીં
 પુણ્યવડે માનવ તન પામી, વામી થઈ બેઠો છે કામી;
 ખલ તારી તે ખામી કહું છું કાનમાં રે, સાચીં
 નામરૂપ સર્વે છે નિષ્કળ, બહુ કોને દેખાડે છે બલ;
 જીવન ચલ જલખિંડ પડેલું પાનમાં રે, સાચીં
 વિનય વિવેક વિચાર કરીને, તર ભવસાગર પુણ્ય કરીને;
 ભાવ ધરીને કેશવ હરિ ભગવાનમાં રે, સાચીં

રત્ન ૯૬ મું—સદ્ગુરુને શરણે જવા વિષે.

ને ૧૮૫૧ ના ઑક્ટોબર મહિનાની પંદરમી તારીખે મુંબઈથી માલ અને ઉતાડચોને લઈને 'જેરાવર' નામનું એક વહાણ કલકત્તા તરફ ઉપાડવાનું હતું. અસલના વખતમાં આગગાડી કે સ્ટીમરો હતાં નહિ. તે વખતે માલ અને ઉતાડની આવ-જા ગાડા રસ્તે કે વહાણરસ્તે જ થતી હતી. પંદરમી તારીખે બે વાગ્યા

સુધીમાં તે બધો માલ, કાપડ, ચોખ્ખા, ઘઉં વગેરે—તથા બધા ઉતાડચો વહાણમાં આવી ગયા હતા. તે વહાણનો ટંડેલ ભીખા કાના પોતાના શેઠ ઠાકર હંસરાજ દેવજીની રજા લઈને ત્રણ વાગે આવી પહોંચ્યો. ટંડેલ બહુ ધીરજવાળો, હિંમતવાન અને શ્રદ્ધાળુ હતો. અત્યારે તેની ઉંમર લગભગ પંચાવન વર્ષની હતી અને જ્યારથી તે ખાર વર્ષનો હતો ત્યારથી તે આ કામમાં જ જોડાયો હતો. તે વહાણમાં એક મદદગાર ટંડેલ અને પંદર ખારવાઓ હતા અને બધા મળીને પંચાતેર ઉતાડચો હતા. ઉતાડચોને માટે ફક્ત પાણીની સગવડ વહાણવાળા કરતા હતા. બાકી ખાવાપીવા વગેરેનું ઉતાડચોને માથે હતું. ટંડેલે સમુદ્રદેવની પૂજા કરી કંકુ, ચોખ્ખા, કૂલ વગેરે સમુદ્રમાં પધરાવ્યું અને એક નાળિયેર વધેરીને વહાણને ચલાવવા હુકમ આપ્યો. વહાણ જરા આગળ ચાલ્યું એટલે ઉતાડચોમાંના એકે છીંક ખાધી, આથી ટંડેલે પોતાના મદદનીશ ટંડેલ લાખાને વહાણ ઉભું રાખવા ફરમાવ્યું, પણ લાખાએ કહ્યું કે ભીખાભાઈ! વહાણ ચાલ્યા પછી છીંક થઈ છે એટલે તો તેણે આપણી પીઠ ઠોપી છે; માટે હવે વહાણને ચાલવા દો. ભીખા ટંડેલે કહ્યું કે, લાખા ! હું આમાં ને આમાં ધરડો થયો છું, અને મેં છીંકનો પરતાપ ધણીએ વાર જોયેલો, હો કે. લાખાએ કહ્યું કે, બાપુ ! એ વાત તો ખરી, પણ હવે છીંક થઈ તે કાંઈ નહિ થાય એમ હતું ? માટે હવે તો 'ઠાકર, ઠાકર' કરીને વહાણને ચાલવા દો. માતા સૌ

સારાં વાનાં કરશે. આવીરીતે ભીખાના મનનું સમાધાન કર્યું અને વહાણુ તો ચાલ્યું. ચાલતાં ચાલતાં કલકત્તા આવવાને બે ત્રણ દિવસનું છેડું રહ્યું, ત્યાં એકદમ પવન ચઢી આવ્યો અને મોટા વંટોળીઓ ચઢ્યો. આથી વહાણુ એકદમ હાલકડોલક થવા માંડ્યું અને ઉતાડ્યો ગભરાઈ ગયા. થોડી વારમાં એવો સખ્ત પવન વાવા માંડ્યો કે વહાણુ આ ધડીએ ગયું કે જશે એમ થઈ રહ્યું. ધડીકમાં મોજાંથી વહાણુ ખૂબ ઉંચે ચઢે અને પાછું ધબ કરતું નીચે પડે; ધડીકમાં એક બાબુ નમે તો ધડીકમાં બીજી બાબુ નમે. આમ હાલકડોલક થવાથી ઉતાડ્યોની પાણીઓની ડોહીઓ સામસામી અથડાઈ, અને ભાંગી ગઈ અને પાણી બધું દરિયામાં ગયું. ટંડેલે તો વહાણુને છૂટું મૂકી દીધું અને જ્યાં પ્રભુ લઈ જાય ત્યાં જવા દેવું એમ નિશ્ચય કર્યો. ખારવાઓ તથા ઉતાડ્યો પ્રભુનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા. ખરાખર છત્રીસ કલાકે વહાણુ ધાસ્તીમાંથી પસાર થયું. વહાણુને એમ ને એમ જવા દીધું, કારણ કે તેઓ ક્યાં આવ્યા હતા તે તેમને ખબર પડી નહિ. ખાવાનું તો હતું, પણ પાણી ન હોવાથી ઉતાડ્યોમાં ખૂમાખૂમ થઈ રહી અને કેટલાક તો લાંબા થઈને મડદાં માફક સૂતા. કોઈ વહાણુ મળે અને આપણને મદદ કરે એ વિચારથી તેઓએ વહાણુપર ભયની નિશાનીવાળી ધબ ચઢાવી દીધી. આવી રીતે બીજા બે દિવસ ગયા પણ કોઈ વહાણુ તેમને મળ્યું નહિ. હવે તેઓએ જીવવાની આશા છોડી અને વહાણુને ત્યાં ને ત્યાંજ આમ તેમ ફેરવવા લાગ્યા. એક કલાક પછી તેઓની નજરે એક વહાણુ ચઢ્યું, આથી તેઓને કાંઈક આશા બંધાઈ. બીજા કલાકમાં તો તે વહાણુ ત્યાં આવી પહોંચ્યું અને આ વહાણુ ઉપર ભયની નિશાનીવાળી ધબ જોઈને તેની પાસે આવ્યું. એક નાના હોડકામાં બેસીને નવા આવેલ વહાણુનો ટંડેલ બે ત્રણ ખારવાને લઈને 'જેરાવર' વહાણુ ઉપર આવ્યો અને પૂછ્યું કે, તમને શેનો ભય છે? તેઓએ પોતા ઉપરની વીતક વાત કહીને કહ્યું કે, અહીં બે દિવસથી અમે ભટક્યા કરીએ છીએ કે કોઈ વહાણુ અમારી મદદે આવે, કારણ કે અમે પાણીવિના મરી જઈએ છીએ. માટે અમને પીવા થોડું પાણી આપો. વળી અમારે કલ-

કત્તે જવું છે તો તે ક્યાં છે તેનો અમને માર્ગ બતાવો. મદદે આવનાર વહાણના ટંડેલે કહ્યું કે, ભાઈઓ ! તમે આટલામાં ભટકો છો અને પાણી વિના મરે છો, એ કેવી ગાંડાઈ ! આ ગંગાનો સાગર છે, આમાં તો હાથ નાખીને જોઈએ તેટલું પાણી પી દ્યો ને, દરિયો તો છેટે રહ્યો. આ દરિયા જવું તમને લાગે છે, પણ તે ગંગાસાગર છે. આથી તરતજ બધા ઉતાડ્યો એકદમ હાથ નીચે નાખીને ખોળે ખોળે પાણી પીવા મંડી પડ્યા અને કેડમાં છોકડું ને છોકડું ગોતવા નીકળવાની માફક પોતાનેજ ઠપકો આપવા લાગ્યા. પછી તે વહાણવાળાએ કહ્યું કે, હવે કલકત્તા બહુ નજીક છે, માટે તમે ગભરાશો નહિ. અહીંથી દક્ષિણમાં ચાલો એટલે ત્રણ કલાકમાં કલકત્તે પહોંચશો. ટંડેલે તેનો બહુ ઉપકાર માન્યો. પછી વહાણને સહીસલામત કલકત્તે પહોંચાડ્યું.

ભાઈઓ અને બહેનો ! ‘જેરાવર’ વહાણવાળા જન્મ છતે પાણી-એ તરસે મરતા હતા, તેમ આપણે પણ છતે મંદિરે, છતે હરિકથાએ, છતે ભજનમંડળે, છતે સંતસંગતિએ હરિરસ વિના, પ્રભુની કથા-વિના, પ્રભુના ભજનકીર્તનવિના મરીએ છીએ. જન્મ વહાણવાળા કલકત્તા પાસે છતાં તેમને ખબર નહોતી, તેમ આપણી પાસે આપણા હૃદયમાં આપોઆપ પ્રભુ ખિરાજ છે છતાં આપણને તેની ખબર નથી પડતી; પણ જન્મ તે વહાણવાળાને સત્ય જાણવાવાળો ટંડેલ મળ્યો, તેમ આપણને કોઈ સદ્ગુરુ મળે તો રસ્તો બતાવી દે, માટે કોઈ સારા સદ્ગુરુને શોધી તેને શરણે જાઓ.

ભજન

ગુરુ વિન મરમ ન જાણે, કોય જન ગુરુ વિન મરમ ન જાણે.
બ્રહ્મ જાણવો કોણ કેકાણે, કોય જન ગુરુ વિન મરમ ન જાણે. ટેક
બાવન અક્ષર માણસ બોલે, કળ એ ભરી છે કોણે;
જીવ દેહમાં રહીને વદે પણ, પ્રભુરચના ન પ્રમાણે. કોય ૦૧
ઔષધ-સઘળાં ગાંધીના ઘરમાં, તે વૈદ વિના મરે રોગે;
દાટેલું ધન પણ ગુરુ વિન ધરતું, કેમ પડે ઉપભોગે. કોય ૦૨
મહાસિંધુમાં નૌકા મૂકે, મરમી પાર ઉતારે;

ભેદ લક્ષ્યા વિન ભૂલો ભમે તે, શ્રમ કરી સર્વે હારે. કાય૦૩
અર્ક વિના સધળે અંધારું, પાસ પડ્યું ના સૂઝે;
જન છોટમ ગુરુજ્ઞાન મળે તો, પ્રકટ પ્રભુને ખૂઝે. કાય૦૪

રત્ન ૬૭ મું-દુઃખથી ન ડરતાં હિંમત રાખી કાર્ય
કરવું, એ સજ્જનનું કર્તવ્ય છે.

રસેન જાદવની પુત્રી અને વસુદેવની બહેન તે
કુંતા. એનું ખરું નામ તો પૃથ્વા હતું, પણ
શૂરસેને પોતાના મિત્ર કુંતિભોજને કાંઈ સંતાન
નહોતું તેથી તેને દત્તક કરવા આપી હતી.
કુંતિભોજ ઉપરથી તે કુંતા કહેવાયાં. કુંતિભોજ
રાજને ત્યાં ઘણા સંત સાધુઓ આવતા હતા અને તે સર્વની
મહેમાનગત કરવાનું કામ રાજાએ કુંતાને સોંપ્યું હતું. એક
વખત ત્યાં દુર્વાસા ઋષિ આવી ચઢ્યા. તેમને રાજા રાખવા એ
કાંઈ જવું તેવું કામ નહોતું. તે મહાક્રોધી હતા, છતાં કુંતાએ તેમની
એવી સરસ સેવા ઉઠાવી કે ઋષિ તેના પર અત્યંત પ્રસન્ન
થયા અને જતી વખતે તેને પાંચ દેવ-સૂર્ય, ચમ, વાયુ, ઇંદ્ર અને
અશ્વિની-ના મંત્રો આપ્યા અને કહ્યું કે, હે કન્યા! હે બેટા !
હું તારા ઉપર બહુ પ્રસન્ન થયો છું, તેથી આ પાંચ દેવના પાંચ
મંત્ર તને આપું છું, જેના જપથી તને પુત્રો થશે; પણ ખરી અડચ-
ણસિવાય કદી તું તેનો ઉપયોગ કરીશ નહિ. આમ કહીને તે તો
વિદાય થયા. થોડા વખત પછી કુંતાને મનમાં શંકા થઈ કે, ઋષિ
મને મંત્ર આપતા ગયા છે તે સાચા હશે કે ખેટા? આવા વખતમાં
દેવના મંત્રનો ઉચ્ચાર કરીએ અને દેવ સાક્ષાત્ પોતે દિવ્ય સ્વરૂપે
આવે અને વળી પુત્ર આપે એ વાત શું સંભવિત હશે? અરે,
ના રે ના. આ તો મારા જેવા બાળકને જરા બનાવીને ઋષિ ચાલ્યા
ગયા; પણ ખેર! લાવને એકજ મંત્ર અજમાવી જોઉં, જેવું હશે
તેવું તરત જણાશે. આમ કહીને પવિત્ર થઈ તેણે પોતાના એકાંત
ઝોરડામાં સૂર્યનારાયણ દેવના મંત્રનો જપ કર્યો કે તરતજ ત્યાં

તેજસ્વી સૂર્યદેવ દેવી રૂપ ધરીને આવ્યા. આથી કુંતી ગભરાઇ, નીચું જોઈ ગઈ, થરથર કંપવા લાગી અને પોતાની બૂલ માટે સૂર્યનારાયણની માફી માગી પણ દેવે કહ્યું:—હવે પસ્તાવો કરવો ફેાકટ છે, માફ આવવું કોઇ વખત અકુળ થાયજ નહિ. આમ કહી તેમને આલિંગન કરીને આલતા થયા; અને કહ્યું કે, તારૂં કન્યાપણું જશે નહિ. સૂર્યદેવના ગયા પછી તેમને એક મહા-તેજસ્વી કવચકુંડળવાળો પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. પછી તેણે પોતાની એક અંગત દાસીને ગોલાવી આ સર્વ વાત નિવેદન કરી અને તેની સલાહ લઇને તે કુંવરને એક પેટીમાં મૂકી તે પેટી નદીમાં તરતી મૂકી દીધી. પછી તે પેટી અધિરથી સારથિને હાથ આવી અને તેને પુત્ર ન હોવાથી તેણે તેને પુત્રતરીકે રાખ્યો અને પછી-થી તે કર્ણતરીકે ઝાળખાયો. વખત વીતતાં કુંતાજીનાં લગ્ન પાંડુ સાથે થયાં. એક હરણીના શાપથી પાંડુ પોતાની સ્ત્રીઓ સાથે સંબંધ કરી શકતા નહિ. પછી પાંડુ પોતાની બન્ને સ્ત્રી કુંતી અને માદ્રીને લઇને વનમાં ગયા; ત્યાં એક વખત કુંતીએ દુર્વાસાની વાત કહી અને પતિની ઈચ્છા અને આજ્ઞાથી ત્રણ દેવથી પોતે ત્રણ પુત્રો—ધર્મ, ભીમ અને અર્જુન—ઉત્પન્ન કર્યા; અને માદ્રીને એક મંત્ર શીખવ્યો તેથી તેણે અશ્વિનીકુમારથી બે પુત્રો—નકુળ અને સહદેવ—ઉત્પન્ન કર્યા. આ પાંચ પાંડવો કહેવાયા અને તેઓએ ધર્મ-ને માટે કુરુક્ષેત્રનું પ્રસિદ્ધ યુદ્ધ કર્યું. એ યુદ્ધમાં એક દિવસે અર્જુનનો પુત્ર અભિમન્યુ પૂરજોસમાં દુશ્મનો સામે યુદ્ધમાં લડતો હતો, તે અર્જુન છેટેથી ઉભા રહીને જોતા હતા. હવે દુશ્મનોનું જોર વધી પડ્યું અને તેઓ અભિમન્યુને બહુ ગભરાવવા લાગ્યા. આથી અભિમન્યુએ પોતાના પિતાને કહેવરાવ્યું કે, મને મદદ કરવાને થોડુંક લશ્કર મોકલો. આ સંદેશો સાંભળીને અર્જુન હસ્યા, પણ તેની મદદે કાંઇ લશ્કર મોકલ્યું નહિ. અભિમન્યુ ખૂબ જોસથી લડતો હતો પણ મદદ ન આવી તેથી ગભરાયો. અર્જુન છેટેથી જોતા હતા અને મનમાં વિચારતા હતા કે, આને આજે મારે જશ અપાવવો છે, આજની કીર્તિ અભિમન્યુનેજ અપાવવી છે અને તેથીજ હું તેની મદદે લશ્કર નહિ મોકલું. થોડી વાર પછી અભિ-

મન્યુએ બીજું માણસ અને પછી ત્રીજું માણસ મોકલ્યું અને કહેવરાવ્યું કે, મદદે લશ્કર મોકલો. અર્જુને તેઓની સાથે કહેવરાવ્યું કે તું કાંઈ કાચો પોચો સરદાર કે લડવૈયો નથી, તેમ મેં પણ ઘણાં યુદ્ધો કર્યાં છે. વળી તારા બળવિષે હું અજાણ્યો નથી; માટે હે ભાઈ! હું તને આજે જશ અપાવવાજ ઇચ્છું છું. હું જશ લેવા ઇચ્છતો નથી અને તેથીજ હું તારી મદદે અત્યારે લશ્કર નહિ મોકલું. વળી તમે એને કહેજો કે, તું બાળક છે પણ સિંહનો બાળક છે; માટે શિયાળવાથી કદી ડરીશ નહિ. તારો પિતા ઢાણ, તારી માતા ઢાણ, તારું મોસાળ કોણ? આ બધા તું વિચાર કરીશ એટલે તું પછી મદદની ઇચ્છા નહિ કરે અને મરણીઆ થઈને લડીશ, એમ મારી ખાત્રી છે. આ સંદેશો અભિમન્યુને મળ્યો કે તરતજ લાલચોળ નેત્ર કરીને અગાઉ કરતાં દશગણા જોરથી તે લડવા મંડ્યો અને પોતાના યોદ્ધાઓને કહેણીથી અને રહેણીથી એવા ઉત્તેજિત કર્યા કે દુશ્મનોનું લશ્કર પોખારા ગણી ગયું અને અંતે અભિમન્યુને જશ મળ્યો.

ભાઈઓ અને બહેનો! અભિમન્યુની પેઢે જરા દુઃખ પડતાં આપણે આપણા મહાન પિતા પ્રભુ પરમેશ્વરને યાદ કરવા મંડી પડીએ છીએ, પણ અર્જુનની પેઢે તે પણ સમજી હોવાથી અને આપણને જશ અપાવવાની ઇચ્છાથી તે આપણું દુઃખ દૂર કરતા નથી, પણ આપણનેજ તેમાં યુદ્ધ કરવા કહે છે; અને વળી કહે છે કે, દુઃખ આવે ત્યારે પોક મૂકીને રડવા કરતાં યાદ કરો કે તમે કોના પુત્ર છો, તમારી માતા કોણ છે? એ વિચાર કરતાં આપણને માલમ પડશે કે, સર્વશક્તિમાન, સર્વવ્યાપક, વિશ્વંભર, વિશ્વનાથ, એવા સમર્થ પિતાના આપણે પુત્ર છીએ અને મહામાયા જગદંબા આપણી માતા છે, તો તે યાદ કરીને આપણે પોક ન મૂકતાં કે પ્રભુની સહાયની આશા ન રાખતાં આપણે પ્રયત્ન કરવો અને જો પ્રયત્ન કરીશું તો પ્રભુ છેવટે આપણા ઉપર કૃપા કરશે; કારણ કે મનુષ્યયત્ન તો ઈશ્વરકૃપા! તેથી આપણને તે જશ અપાવશે. દુઃખ, આપત્તિ કે વિપત્તિમાં ન ગભરાતાં હમેશાં ધીરજ અને હિંમત રાખવી એજ સજ્જનનું કર્તવ્ય

છે અને એજ મનુષ્યજન્મની કસોટી છે.

ભજન

હામ ન હારિયે લલાજી હામ ન હારિયે,
કષ્ટ પડે તે સમે પ્રભુ સંભારિયે. (ટક)
તારો દેહ જોને તારા હાથમાં નથી,
તો વૃથા તું શોય કરી શું મરે મથી. હામ૦ ૧
પ્રકટ જણે કર્યો તને તેજ પાળશે,
તેનું રટણ રાખ દુઃખ તેજ ટાળશે. હામ૦ ૨
જળતે છે જનની જથા આપ બાળને,
જગતમાંહી લક્ત એમ પ્રિય દયાળને. હામ૦ ૩
ધરી બ્રહ્મ ધ્યાન બ્રહ્મ આશરે રહ્યા,
છોટમ એવા લક્ત જગતમાં સુખી થયા. હામ૦ ૪

રત્ન ૯૮ મું—હંસની પેઠે હમેશાં આપણે
સારાનોજ સાર લેવા.

સફેદ જોડેલા ઘોડાના રથમાં બેસીને એક
જીવાન રાજકુમાર બબરના મધ્યભાગમાં બય
છે; એવામાં એક વૃદ્ધ અને શરીરે રોગી પુરુષ
તે જીવાનની નજરે પડ્યો. તેણે રથ ઉભો
રખાવ્યો અને તેની સ્થિતિથી વાકેફ થઈ
પોતે તેને કાંઈક ખાવાનું અપાવ્યું, અને રથ તરતજ પાછો
લેવરાવ્યો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે અરે, તે કહેતો
હતો કે દરેક જણ ધરડો થાય છે અને તે વખતે તે બહેરો
પણ થાય છે, આંખે આંધું લાગે છે, મોઢામાંથી લાળ છૂટે
છે, દાંત પડી જવાથી ખાવાનું પણ પૂરું પચતું નથી. હાય,
હાય! જો દરેકની આવી સ્થિતિ થતી હોય તો શું તેનો કાંઈ ઉપા-
ય કોઈ નહિ કરતું હોય? આવા વિચારમાં તે દિનરાત દિલગીરી
કર્યા કરતો હતો. તેના પિતા તેની પાસે જૂદી જૂદી જાતનાં
વાજાંત્રો, જૂદી જૂદી જાતનાં પકવાન્નો, નવા નવા મેવા, સુંદર રીતે

નાયનારી નાયકાઓ, વાત વાતમાં હસાવે એવા મશ્કરાઓ વગેરે મોકલીને તેને રાજી રાખવા પ્રયત્ન કરતા અને જ્યારે તે ગામમાં નીકળે ત્યારે પહેલેથી એવો બંદોબસ્ત રાખતા કે તે રસ્તે કોઈ વૃદ્ધ, રોગી કે મહાંને પસાર થવા દેતા નહિ. પણ દૈવયોગે એક વાર તેનો રથ નીકળ્યો અને તે રસ્તામાંથી એક મહાદુલ્લભ જવાતું હતું. તરતજ તેણે રથ અટકાવ્યો અને સારથિને પૂછ્યું કે આ શું છે? તેણે કહ્યું કે, મહાદુલ્લભ. રાજકુમારે પૂછ્યું કે, મહાદુલ્લભ એટલે શું? સારથિએ જવાબ આપ્યો કે, માણસનું મરણ પામેલું શરીર.

રાજકુમાર—મરણ પામેલું એટલે શું?

સારથિ—શરીરમાંથી આત્મા જતો રહે એટલે પાછળ શરીરનું ખાલી ખોખું રહે તે.

રાજકુમાર—એમ કોને થતું હશે?

સારથિ—દરેક જાણને.

રાજકુમાર—પિતા, માતા વગેરે બધાને?

સારથિ—હાજી, તે બધાને.

રાજકુમાર—હું, મારી સ્ત્રી, બાળક વગેરે સર્વને પણ?

સારથિ—જી હા, આપ તો શું પણ જ જન્મ્યું તે દરેકને મરવાનું તો હોયજ !

રાજકુમાર—ત્યારે તેમાંથી બચવાનો ઉપાય શું?

સારથિ—પ્રભુની કૃપા.

રાજકુમાર—ત્યારે તે મળે શી રીતે?

સારથિ—સાધુની સંગત અને લજનથી.

રાજકુમાર—તેઓ ક્યાં મળે?

સારથિ—જંગલમાં.

આટલી વાતચીત પછી રાજકુમારે તરતજ રથ મહેલ તરફ લેવરાવ્યો અને તેજ રાત્રિએ જો વાગે ઉઠીને પોતાની વહાલી સ્ત્રી અને પ્રિય દૂધમલ બાળકને તજીને તે અરણ્યમાં ચાલી નીકળ્યો. ત્યાં ઘણાં વર્ષો સુધી તપ કરીને પોતાની ઇષ્ટ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી. તે રાજકુમાર કોઈજ નહિ, પણ મહાત્મા બુદ્ધ હતા. તે બહુજ દયાળુ અને પરમાર્થમાટે પોતાનો પ્રાણ પણ અર્પણ કરે તેવા હતા. બીજાઓમાં

રહેલા દોષને બદલે તે હમેશાં તેઓમાં રહેલા સદ્ગુણ જ એતા અને તે પ્રમાણે વર્તવાને તેઓ પોતાના શિષ્યને પણ આજ્ઞા કરતા. એક વખત તેઓ પોતાના શિષ્યોને અગાઉથી મોકલી આપીને પોતે એકલા ગયાજીમાં જતા હતા. ત્યાં શાક મારફીટ પાસે લોકાનું મોટું ટોળું ભેગું થયું હતું. આ જોઈને મહાત્મા બુદ્ધ પણ ત્યાં પધાર્યા. લોકાના ટોળાની વચ્ચે એક સડી સડીને મરી ગયેલો કૂતરો હતો. તે ટોળામાંથી એક જણ નાક આડો ડૂંચો રાખીને બોલ્યો કે, આ દુષ્ટ કેટલો બધો ગંધાય છે ? હવે એને આ જગ્યાએથી ઝટ દૂર કઢાવીએ તો સાફ. બીજો કહે કે, અરે એ એતાંજ ઉલટી થાય તેવું છે, માટે ખરેખર એનો તો હવે વહેલો છૂટકો થાય તો ઠીક. ત્રીજો કહે કે અરે, એના કાનમાં એટલા બધા ઘ્રીડા બદબદે છે કે એને જોઈને ગમે તેવા માણસને પણ ચીતરી ચઢ્યા વિના રહે નહિ. આવી રીતે બધા એની નિંદા કરતા હતા એટલામાં બુદ્ધદેવ આગળ આવીને બોલ્યો કે, અરે એના દાંત કેવા સફેદ મોતી જેવા છે. આ વાક્ય બોલ્યા કે તરતજ બધા લોકાનું ધ્યાન તેમના તરફ ગયું અને તેઓ જાણી ગયા કે, બુદ્ધદેવસિવાય બીજું કોઈ આમ બોલે નહિ. તેઓ બધા બુદ્ધને પગે લાગ્યા ત્યારે તેમણે કહ્યું કે, લાઘવો ! પ્રાણીમાત્રમાં પ્રભુ રહેલો છે અને પ્રાણીમાત્રને બનાવનાર પણ તે પરમેશ્વરજ છે; માટે કર્તાની કારીગરીની કે તેના પ્રાણીની નિંદા કરવી તે પ્રભુની નિંદા ખરેખર છે. માટે આપણે કોઈની પણ નિંદા ન કરવી, અથવા કોઈના દોષ તરફ દષ્ટિ ન કરવી. દરેકમાંથી સાર ગ્રહણ કરવો એનું નામ સંત અને સજ્જન તથા દરેકમાં દોષ જોવા એનું નામ દુષ્ટ.

લાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ મહાત્મા બુદ્ધની શિષ્યામણુ પ્રમાણે ચાલવું; વળી મીરાંબાઈએ પણ એક ભજનમાં કહ્યું છે કે

“નિંદાના કરનારા નરકે જશે જન્મશે થઈ ભોરીંગ”

માટે કોઈની પણ નિંદા ન કરવી અને સૌમાંથી સદ્ગુણ પ્રાપ્ત કરવા.

ભજન-ભુજંગી

જાણી ભાવથી ને ઘણા ભેદ જાણી, મુખે બોલતા ના કદી કિલક વાણી;

સહુ સંપનો સ્વાદ સંપૂર્ણ આખો, સદા શીલચિંતામણિ સર્વ રાખો.
કરો કામ જ હોય કલ્યાણકારી, વધે કીર્તિ તેમાં અતીશે તમારી;
દયાદષ્ટિથી સર્વદા દીન રાખો, સદા શીલચિંતામણિ સર્વ રાખો.
મહો સદ્ગુણો એકથી એક ભારી, સુખે ચાલવું પંથ સારો વિચારી;
નહિ અન્યના લાભમાં વિદ્વ નાખો, સદા શીલચિંતામણિ સર્વ રાખો.
દહો દુગુણો દેહથી દુષ્ટ સર્વ, મને લેશ રાખો નહિ કાંઈ ગર્વ;
લહો પ્રેમના લહાવ સૌ કાંઈ લાખો, સદા શીલચિંતામણિ સર્વ રાખો.
હજારો કુપંથો પડ્યા છે નઠારા, રખેને ચઢે જીવ તેમાં તમારા;
ઉઘાડી કરી ચાલવું નિત્ય આંખો, સદા શીલચિંતામણિ સર્વ રાખો.
ધરો ધર્મના મર્મનું સર્વ ધ્યાન, કરો પ્રેમથી જ્ઞાન પીયૂષ પાન;
તરો તે થકી આપ સંસાર આખો, સદા શીલચિંતામણિ સર્વ રાખો.
દુખાઓ દિલે અન્યનું દુઃખ દેખ્યે, ન દેશો જવા જન્મ લીધો અલેખે;
વળી સૂક્ષ્મદષ્ટિ કરી સત્ય ભાખો, સદા શીલચિંતામણિ સર્વ રાખો.

રત્ન ૯૯ મું—ખરાં માતાપિતા તો પ્રભુ છે,
માટે તેનોજ આશરો લ્યો.

૨, જમીન ને જોડ, એ ત્રણ કજીઆનાં
છોડ. આ વાક્ય ખરેખર સત્યજ છે; કારણ
કે દુનિયામાં જ્યાં જુઓ ત્યાં એને લીધેજ
લેશ, કંકાસ, લડવાડ અને યુદ્ધ પણ થાય
છે. જર એટલે પૈસાને માટે સગા ભાઈઓ પણ
જાણે દુશ્મન હોય તેમ ખાત્રે છે; પૈસાને
માટેજ બધા કેદીઓ કેદખાનાં ભોગવે છે; અને કેટલીક વાર
તો પૈસાને માટે માણસોનાં ખૂન પણ થઈ જાય છે. જમીનને માટે,
મોટાં મોટાં રાજ્યો—ઇંગ્લાંડ, જર્મની, જાપાન, રશિયા, ચીન,
ફ્રાન્સ, અમેરિકા, તુર્કસ્તાન, અફઘાનિસ્તાન વગેરે રાજ્યો—
મોટાં મોટાં લશ્કરના ખર્ચો, મોટાં મોટાં સ્ટીમરનાં ખારકસો,
મોટી મોટી તોપો વગેરે રાખે છે અને વખત આવ્યે લાખો
માણસોનો કચ્ચરધાણ નીકળી જાય છે. જોડ એટલે સ્ત્રીને માટે

તો પ્રસિદ્ધ દાખલો રામ અને રાવણનું યુદ્ધ અને તેમાં કેટલા રાક્ષસોનો ધણ નીકળી ગયો ! એનાથી કયો હિંદુ અજાણ્યો હશે ? વળી આ ઉપરાંત કજીઆનું એક ચોથું પણ કારણ છે અને તે ધર્મ અને પંથ. હિંદુ, મુસલમાન, પારસી, અંગ્રેજ વગેરે મોટા મોટા ધર્મવાળાઓ કેટલીક વાર ધર્મને નામે લોહીની નદીઓ વહેવરાવે છે સારે કેટલીક વાર અંગ્રેજના જૂદા જૂદા પંથવાળાઓ, રોમન કેથોલિક, પ્રોટેસ્ટન્ટસ, પ્રેસ્બીટેરિયન વગેરે અંદર અંદર લડે છે. મુસલમાનમાં શિયા—સુન્નીનો ઝઘડો, અને હિંદુઓમાં તો તોખા, તોખા ! અનેક પંથો અને અનેક માર્ગો એટલે આપણો કજીઓ તો રાતદિવસ ચાલુ ચાલુ ને ચાલુજ. મુંબઈમાં એક વાર હિંદુઓ અને મુસલમાનો વચ્ચે હુલ્લડ થયું. એ હુલ્લડનું કારણ તો ધણુંજ નજીવું એટલે કે સુતાર ચાલ પાસે આવેલ મસ્જિદમાં જ્યારે સાંજ નિમાઝ પઢાતી હોય ત્યારે ત્યાં આગળજ મારફીટ પાસે આવેલ હનુમાનજીના મંદિરમાં ચારતી થાય અને ઝાલર, શંખ તથા નગારાં વગાડાય. આથી એક શુક્રવારે હુલ્લડ થયું, જ્યાં ઘણા હિંદુઓ તથા મુસલમાનો મરાયા અને ધવાયા. છેવટે હિંદુ—મુસલમાનના સમજી આગેવાનોની મહેનતથી અને અંગ્રેજના સારા અધિકારીઓનાં શમદમથી હુલ્લડ બંધ થયું. બંને પક્ષના આગેવાન હુલ્લડખોરોને પકડવામાં આવ્યા અને તેઓને જામીન ઉપર છોડવામાં આવ્યા. આ બધા હુલ્લડખોરોમાં એક જીવાન મરાઠો હતો કે જે તેના પિતાનો એકનો એકજ પુત્ર હતો. તેણે ચાર પાંચ જૂન કર્યાં હતાં તેથી તે ફ્રાંસીઝે જશે એમ તેના પિતાના જાણવામાં આવ્યું. આ વાત સાંભળીને તે બહુ દિલગીર થયો અને તેના પુત્રને ગમે તે રીતે બચાવવા તે યુક્તિ કરવા લાગ્યો. છેવટે પોતાનો પુત્ર જામીન ઉપર છૂટીને આવ્યો એટલે તે બહુ રાજી થયો અને તેના પુત્રનો કેસ ચાલવાનો હતો તે દિવસે તેના પુત્રનું નામ ધારણ કરીને તે ત્યાં ગયો. તેને ફ્રાંસીની સજ થઈ અને તે તેણે ઘણી ખુશીથી ભોગવી. પોતાના પુત્રને માટે કેવો આત્મભોગ, કેવું બલિદાન !

ભાઈઓ અને બહેનો ! ઇતિહાસમાં પણ એવીજ વાત છે

કે જ્યારે હુમાયુ બહુ માંદો પડ્યો, ત્યારે તેનો પિતા બાબર તેની પાસે આવ્યો અને ખરા દૃઢ્યથી પરમેશ્વરને પ્રાર્થના કરી કે “હે જગન્નિયંતા ! મારા પુત્રનો રોગ તું મને આપ અને તું તેને સાજો તાજો કર. સર્વ કંઈ કરવાને તું શક્તિમાન છે.” આ તેની ખરા દૃઢ્યની પ્રાર્થના પ્રભુએ સાંભળી, હુમાયુ સાજો થયો અને તેનો પિતા બાબર ખાટલાવશ થયો અને પછી મરી ગયો. અહાહા ! પુત્ર માટે પિતાનો કેટલો પ્રેમ છે તે જુઓ.

ભાઈઓ અને બહેનો ! સંસારી પિતા—અહીંનોજ પિતા, જ્યારે પોતાના પ્રેમી પુત્રને માટે પ્રાણ આપે છે ત્યારે દૈવી પિતા પ્રભુ, પરમેશ્વર, જગન્નિયંતા, વિશ્વનાથ, વિશ્વંભર પોતાનાં પ્રેમી બાળકને માટે શું નહિ કરે !

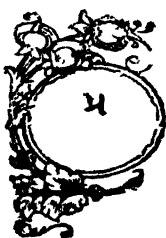
થોડો વખત રહેનાર—સંબંધ ધરાવનાર—માતા, પિતા, મિત્ર, સ્ત્રી, સગાં, પુત્ર વગેરે જ્યારે આપણે માટે મરી ફીટે છે, ત્યારે કાયમનો સંબંધ ધરાવનાર, આપણને બનાવનાર, આપણું રક્ષણ કરનાર, આપણું હિત ઈચ્છનાર, આપણું શ્રેય કરનાર જગત્પિતા આપણે માટે શું કાંઈજ નહિ કરે ? અરે બધું કરશે, કરશે. એટલુંજ નહિ પણ કરે છે અને કરશે. આપણનેજ તેનામાં વિશ્વાસ નથી, આપણનેજ તેનામાં શ્રદ્ધા નથી, આપણનેજ તેના ઉપર ભરોસો નથી; બાકી એ તો હમેશાં આપણા શ્રેયમાંજ તત્પર છે, આપણા ભલામાંજ એ તો રાજી છે, આપણા હિતમાંજ મગ્યો રહે છે. માટે ખાલી આજ પંપાળ મૃદીને, સંસારની માયા તથા મોહને છોડી દઈને એ પિતાનુંજ સરણ દૃઢતાથી પકડો, જ્યાં આપણો વહેલો ઉદ્ધાર થાય.

ભજન

ભક્તોની ભીડે ક્યાં ન આવ્યો રે—હું તો ભક્તોનીં
એમ કહે છે શ્રી રણછોડરાયો રે—હું તો ભક્તોનીં
કબીર સાડ હું તો વણજરો થઈને (૨)
પોઠ ભરીને ઘેર લાવ્યો રે—હું તો ભક્તોનીં
ધના ભગતની મેં ખેતી નીપજવી (૨)
ઘઉંનાં ગાડાં ભરી લાવ્યો રે—હું તો ભક્તોનીં

સેના ભગત સાડ સન્મુખ રહીને (૨)
 હું સેના નાવી કહેવાયો રે-હું તો ભક્તોનીં
 પ્રહલાદની મેં તો પાળી પ્રતિજ્ઞા (૨)
 સ્થંભમાં વાસ કરાવ્યો રે-હું તો ભક્તોનીં
 નામદેવ સાડ મેં મારેજ હાથે (૨)
 ધરનો છાપરો છાયો રે-હું તો ભક્તોનીં
 દામાજી સાડ સામો મહાર થઇને (૨)
 ભરણું ભરીને પોંચ લાવ્યો રે-હું તો ભક્તોનીં
 નરસિંહ મહેતાને માંડલિક મારવાને આવ્યો (૨)
 કદારો મધ્યરાતે લાવ્યો રે-હું તો ભક્તોનીં
 કુંવરબાઇતું મેં પૂરું મામેરું (૨)
 મેં સૌનો કર ચૂકાવ્યો રે-હું તો ભક્તોનીં
 દાસ નારાયણસિંગ કહે કરુણા કરીને (૨)
 કૃષ્ણજીએ કર મારો સાહ્યો રે-હું તો ભક્તોનીં

રતન ૧૦૦ મું-અંતે જગતની બાજી ખોટી છે,
 માટે પ્રભુને ભજી લ્યો.

ભુની કળા અકળ છે. જ્યાં સ્થળ ત્યાં જળ અને જ્યાં
 જળ ત્યાં સ્થળ; તૃણ ત્યાં મેરુ અને મેરુ ત્યાં તૃણ;
 રાયનો રંક અને રંકનો રાય.

અહાહાહા ! જગતમાં અખજો મનુષ્યો હશે પણ
 તેમાંથી કાઈના ચહેરાઓ એક એકને મળતા આવે છે ખરા ?
 નહિજ. પ્રભુની શું એ વિચિત્ર કૃતિ નથી ? શું એ એની અનહદ
 ગતિ નથી ? દુનિયામાં ઘણા ખડો, દેશો, શહેરો અને ગામો છે,
 તેમાં પણ જૂદી જૂદી જાતની આયોહવા, જૂદી જૂદી જાતની
 વનસ્પતિઓ, જૂદી જૂદી જાતનાં વૃક્ષો, ચિત્રવિચિત્ર ફળો, રંગ-
 ઘેરંગી પક્ષીઓ, વિધવિધ ભાતનાં પશુઓ, વિધવિધ જાતનાં ધન-
 ધાન્યો, અગણિત જાતની ભાષાઓ, આનંદ આપે એવા ચિત્ર-

વિચિત્ર પહેરવેશો, ભાત ભાતનાં પક્વાન્નો, જાત જાતના મેવાઓ વગેરે પ્રભુની અજબ લીલા પૂરવાર કરવાનાં સાધનો મોબુદ છે.

દક્ષિણ અમેરિકામાં ચીલી કરીને એક દેશ છે; તેમાં પ્રભુએ કાંઈ એવી અજબ લીલા કરી છે કે ત્યાં આગળ ધરતીકપો બહુ થાય છે. આથી કરીને ત્યાંના લોકો કે જ્યાં પહેલાં તો મોટી મોટી હવેલીઓ બાંધતા હતા, તેઓ ધરતી માતાનો કાપ જોઈને મોટી મોટી ઈમારતો બાંધતા અટક્યા. હવે તેઓ ફક્ત થોડો પાયો ઉડો કરીને તેમનાપર વગર માળનાં નાનાં ઝુપડાં બાંધે છે, કારણ કે ધરતીમાતા કયે વખતે કાપ કરશે તે તેઓ જાણતા નહોતા; પણ કાપ કરીને તેઓનાં ઝુપડાંને નુકસાન કરશે એમ તો તેઓ નક્કી જાણતા હતા. ધરતીકપ થાય એટલે નાનાં ઝુપડાંથી તેઓને બહુ નુકસાન ન થવા માંડ્યું અને વળી પાછાં ઉભાં કરતાં પણ વાર ન લાગે; કારણ કે ઉડો પાયો ખોદવાનું કે ઉંચો માળ લેવાનું કાંઈ હતું નહિ.

ભાઈઓ અને બહેનો ! ચીલીના લોકો ઉપરથી આપણે પણ શિખામણ લેવી જોઈએ કે, ચીલીના લોકો જાણતા હતા કે આપણે ત્યાં ઘણીવાર ધરતીકપો થાય છે, તેથી આપણાં ઘર આપણે બહુ ઉંડાં કે ઉંચાં ચણવાં નહિ; તેમ આપણે પણ જાણીએ છીએ કે—તાવ, કાગળિયું, પ્લેગ, ક્ષય, મરડો, સંત્રહણી, લકવો, હહણી, દમ વગેરે અનેક રોગરૂપી ધરતીકપો આપણા શરીરને થયા કરે છે છતાં પણ આપણે આપણી આશાઓ બહુ ઉંડી રાખીએ છીએ અને તેમના ઉપર બહુ ઇમારતો ચણીએ છીએ; એટલે કે જાણે આપણે અમરપટો લાવ્યા હોઈએ અને કાળ તો જાણે આવવાનોજ ન હોય તેમ ધંધો વધાર્યે-જ જઈએ છીએ. પૈસા વધારે ને વધારે કેમ થાય, જૂદી જૂદી જાતનાં ઘરેણાં ક્યારે તીજેરીમાં ભેગાં થાય, નવા નવા વાડી બંગલાઓ ક્યારે ચણાવાય, નવી નવી જાતની ગાડીઓ, બાઈ-સીકલો અને મોટરો ક્યારે ભેગી થાય, નવી નવી જાતનું ફેશન-વાળું ફર્નિચર ક્યારે એકઠું થાય, છોકરાંનાં અને છોકરાંનાં છોકરાંનાં ક્યારે લગ્ન થાય અને જૂદી જૂદી જાતનાં બેન્ડો વગા-

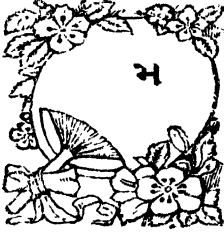
ડાવીને કૂલણુજ કેમ થવાય; આવી રીતે અનેક જાતની તૃષ્ણાઓ અને ન પૂરાય તથા ન ફળીભૂત થાય એવી માયિક આશાઓ આપણે મનમાં રચતાં જઈએ છીએ. પણ ધરતીકંપનો એકાદ જખરો આંચકા લાગ્યો તો ધડ દધને શરીર છૂટી જશે અને મનની બધી મનમાંજ સમાઈ જશે અને અંતે ધર્મરાજ પાસે હિસાબ દેતાં પસ્તાવું પડશે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! અધકાર-રૂપી અજ્ઞાનમાંથી જાગો, કુંભકર્ણની ધોર નિદ્રામાં ધોરીએ છીએ તેમાંથી ઉભા થાઓ અને આ દુનિયામાં આવીને આપણું જ ખરું કર્તવ્ય છે તે કરવા તરફ મંડો. ચીલીના લોકો જમ ચેતીને નાનાં ઝુંપડાં બાંધે છે, તેમ આપણે પણ કાળથી ચેતીને આપણી જ ખોટી ખોટી આશાઓ છે તે કાઢીને તેને બદલે આપણને જ આવી મળે તેના ઉપર સંતોષ પકડીને પ્રભુની સેવા એટલે લોકકલ્યાણના માર્ગ પર ઉતરી પડો. એક કવિએ કહ્યું છે કે, નિરાશા એજ અમર આશા છે, માટે આશા ઉપર ઝાઝા કિલ્લા બાંધવામાં શોક અને સંતાપ થાય છે, માટે એ ત્યજી સૌનું કલ્યાણ કરવા અને પ્રભુની ભક્તિ કરવા કમર કસો.

૫૬

જાહું જાહું જીવત ખરું જાણ્ય માં રે, જાહું જાહું. ટેકઠ
જાહી જનની જાહી જાયા, જાહી મોહ ભરેલી માયા;
કાચ કુંપો છે કાચા મમતા તાણ્ય માં રે, જાહું જાહું ૦ ૧
સદાય તે છત કોની છાજ, તે દેખી શું થઈએ રાજ;
આતશબાજ આશા લાંબી આણ્ય માં રે, જાહું જાહું ૦ ૨
ગગને જમ્યો વાદળ ગોટો, પાણીમાં પ્રગટ્યો પરપોટો;
ખેલ બધો એમ ખોટો મૂખી માણ્ય માં રે, જાહું જાહું ૦ ૩
ધીરજ રાખી મનમાં ધારે, બ્રહ્મપણું છે તનમાં ભારે;
નરક ભયું નવ દ્રારે વપૂ વખાણ્ય માં રે, જાહું જાહું ૦ ૪
ફેલ કરીને ફેગટ ફટક્યો, ઈશ્વરને ચરણે નવ અટક્યો;
ભેદ વિના તું ભટક્યો ચારે ખાણ્ય માં રે, જાહું જાહું ૦ ૫
પરખી લેને પુરુષ પુરાણી, જગમાંથી ગુણ જેને જાણી;

પૃથ્વીમાં જ્યમ પાણી ઠરે નીચાણમાં રે, જૂઠું જૂઠું ૦ ૬
જાયે તો જગજીવન જાયે, નાયે તો હરિ આગળ નાયે;
ઋષિરાજ કહે રાયે સંત સવાણ્યમાં રે, જૂઠું જૂઠું ૦

રત્ન ૧૦૧ મું—વિચારીને ચાલવા વિષે

દ્રાસથી મી. જી. નારાયણુરવામી આચર
એક વાર ગુજરાત અને કાઠિયાવાડમાં ધર્મ-
સંબંધી ભાષણો આપવા આવ્યા હતા. તેઓ
વડોદરે ગયા ત્યારે ચાર જહેર ભાષણો
આપ્યાં હતાં. ત્યારપછી તેઓ સયાજીરાવ
ગાયકવાડને ખાસ ચાહીને મળવા ગયા હતા; કારણ કે વડોદરામાં
સ્ટેટની નિશાળોમાં ધર્મનીતિની કેળવણી દાખલ કરાવવાનો તેમ-
નો પ્રયાસ હતો. તેઓ મહેલમાં મળવા ગયા ત્યારે મહેલને નાકે
તેમની ગાડીને ચોક્કીદારે તરફથી અટકાવવામાં આવી. પછી
ચોક્કીદારેએ પોતાના ઉપરીને પૂછીને ગાડી અંદર જવા દીધી,
અંદર જતાં વળી મહેલના ઝોરડા પાસે પણ ચોક્કીદારેએ અટ-
કાવ્યા અને અંદર જઈ ખાનગી સેક્રેટરીની રજા લઈ આવ્યા.
ત્યાંથી વળી જ ખાનગી ઝોરડામાં મળવાનું હતું ત્યાંના ચોક્કી-
દારેએ અટકાવ્યા, પણ તેમને ખાનગી સેક્રેટરીની ચિઠ્ઠી વંચાવી
એટલે અંદર જવા દીધા. ત્યાં આગળ અડધો કલાક સુધી તે
સંબંધી ચર્ચા ચલાવી અને બહાર આવ્યા ત્યારે તેમણે તેમના
એક મિત્રને પૂછ્યું કે, આટલા બધા ચોક્કી પહેરા શામાટે? મિત્રે
કહ્યું ‘આવો ચોક્કી પહેરો તો અમારા દેશી સ્ટેટમાં દરેક ઠેકાણે
હોય છે. વળી જ્યારે રાજ્યો બહાર ફરવા કે કામે જાય ત્યારે પણ
તેઓની સાથે બોડીગાર્ડો જાય છે.’ મી. આચરે કહ્યું “આમાં તમને
નવાઈ નથી લાગતી?” મિત્રે કહ્યું “બીલકુલ નહિ. શું કલેક્ટરો, ગવ-
ર્નરો, બડા લાટ સાહેબ અને યૂરોપના બીજા રાજકર્તાઓ પણ
એવો બંદોબસ્ત નથી રાખતા?” મી. આચર—“હા, હા. તેઓ તો
રાખે છે ખરા, પણ તેઓ તો મરણની બીકથી એમ કરે છે,

ત્યારે આપણાં દેશી રાજ્યો કે જ્યાં રાજા પિતા અને પ્રજા પુત્ર-
તુલ્ય છે ત્યાંના રાજાઓ શામાટે એટલો બંદોબસ્ત રાખતા હશે ?”
મિત્રે કહ્યું “તેઓને લુચ્ચા, લક્ષ્માં તથા બીજા ઘણા રાંક અને
ખોટા ખોટા અરજદારો કનડે અને ફેકટના હરકત કરે માટેજ
ચોક્કી રાખવામાં આવે છે.” મી. આયરે કહ્યું “ખરાબર, હવે તમારી
વાત ગળે ઉતરે છે ખરી. જુઓ, એ તમારી વાત ઉપરથી મને
એક બીજી ફિલસૂફી જડી આવે છે.” મિત્રે કહ્યું કે, ત્યારે મહેર-
બાની કરીને તે સમજાવોને ?

મી. આયર—“જુઓ, જીવી રીતે રાજાને કોઈ હરકત ન
કરે તે માટે અને લુચ્ચા, લક્ષ્માં, ચોર તથા ખોટા અરજદારો
તેમને કંટાળો ન આપે માટે ચોક્કીદારોની જરૂર છે, તેમ રાજાના
રાજા પ્રભુ કે જે હૃદયરૂપી મહેલમાં બિરાજે છે તેને કામ, ક્રોધ,
લોભ, મોહ, મદ, મત્સર, કઠોરતા, અજ્ઞાન વગેરે લુચ્ચા લક્ષ્માં
હેરાન ન કરે અને તેમના કામમાં વિઘ્ન ન નાખે માટે આપણે
અહિંસા, સત્ય, અક્રોધ, ત્યાગ, શાંતિ, દયા, નમ્રતા, લજ્જા,
ક્ષમા, હિંમત, નિરભિમાનપણું, દાન અને સંયમરૂપી બોડીગાર્ડો
અને ચોક્કીદારો ખાસ રાખવા જોઈએ. જમ મહેલની બહાર વાડી,
બાગ, બગીચા રાખે છે તથા તેને ફરતી મોટી દિવાલ કે કાંટાની
કે લોહાની વાડ લીડે છે; તેમ આપણે પણ હૃદયને સત્સંગતિ
અને સત્શાસ્ત્રના વાચનરૂપી બગીચાથી શોભાવવું અને સદ્-
વિચારોરૂપી વાડ આડી ભરી લેવી. જમ મહેલને અત્યંત સાફ
અને પવિત્ર રાખવામાં આવે છે, તેમ આપણે પણ આપણા હૃદયને
ભક્તિ અને પવિત્રતાથી સાફ રાખવું જોઈએ.” મિત્રે કહ્યું “મી.
આયર ! તમે તો બહુ કરી હો, તમારું તો રાતદિવસનું તે કામ રહ્યું
ખરૂં ને, એટલે પછી તમને ચોક્કડું બેસાડતાં વાર ઠેકલી લાગે.”

ભાઈઓ અને બહેનો ! આપણે પણ આ વાત ઉપરથી સાર
એ લેવો કે, આપણે આપણા હૃદયમંદિર ઉપર ખૂબ ચોક્કી રાખવી
અને અંદર ખરાબ વિચારો કે વિકારો ન ધુસી જાય તેની
સંભાળ લેવી. નાત જમતી હોય ત્યારે પણ માણસો સંભાળ
રાખે છે કે ગોધલા એટલે કે મક્તિયા ન ભળી જાય; અને

મંદિરોમાં પણ ચોકી રાખવામાં આવે છે કે કોઈ સુસલમાન કે અંગ્રેજ ન પેસી જાય. તો ભાઈઓ અને બહેનો ! તે બધાં કરતાં પણ ખરાબ અને આપણને નરકમાં લઈ જાય તેવા કામ, ક્રોધ ઇત્યાદિ લુચ્ચા લકંગાને આપણે આપણા દ્વંદ્વમંદિરમાં ન પેસવા દેવા અને હમેશાં સાત્ત્વિક સદ્ગુણોરૂપી સાબુથી તે સાફ કર્યા કરવું, જેથી અંદર રહેલા રાજને કાંઈ હરકત કે કનડગત ન થાય.

ભજન

ચાલ તું વિચારી ચિત્ત, ચાલ તું વિચારી;	
હોય તે હિતોપદેશ, અંતરે ઉતારી.	ચાલ તું
પાપના પ્રપંચને, સદૈવ તું નિવારી;	
ધર્મ કર્મ માંહી ધ્યાન, શુદ્ધિ ધારી ધારી.	ચાલ તું
દેહ તો મટુકી એક, કટક કૂટનારી;	
જીવનની દોરી તેમ, તટક તૂટનારી.	ચાલ તું
સદાચારતણી ચાલ, સાવ તું વિસારી;	
જેર માં ન ંહોર મૂર્ખ, ખાંતથી ખુનારી.	ચાલ તું
છોડી દે છોકલ રાંડ, વૃત્તિને નઠારી;	
નીતિ રીતિમાં સદૈવ, કરી પ્રીતિ સારી.	ચાલ તું
કામ ક્રોધ લોભ મોહ, લોહની કટારી;	
સર્વ પ્રાણીને સદૈવ ઠાર મારનારી.	ચાલ તું
પુણ્યના પ્રતાપથીજ, સદ્ગતિ થનારી;	
પુણ્યના પ્રતાપથીજ, દુર્ગતિ જનારી.	ચાલ તું
સત્કૃતિ સદાય કરી, કીર્તિને વધારી;	
જમ આ તરી જવાય, ભવસાગર ભારી.	ચાલ તું

રત્ન ૧૦૨ મું-જીભને જીતી તેણે બધું જીત્યું.

વનગરના રાજમહેલની સામે આવેલા એક છાપખાનામાં બરાબર રામનવમીએ બપોરના બાર વાગે આગ લાગી. છાપખાનામાં કાગળ, સરેશ તથા ચોપડીઓ વગેરે સળગી ઉઠે તેવા પદાર્થો હોવાથી આગના ભડકા એકદમ નીકળવા લાગ્યા. થોડી વારમાં આગ સામેના રાજમહેલપર લાગી અને ત્યાં પણ ચોપડા હોવાથી આગનું જોર વધી ગયું. તે લત્તો કાપડબજારનો હોવાથી આગનું જોર વધી ગયું અને લોકો ગભરાવા મંડી પડ્યા. સૌ પોતપોતાના માલ બચાવવા મંડી પડ્યા અને ચારેકાર 'આગ, આગ'ની ખૂમ પડી રહી. તરતજ બંબાઓ આવી પહોંચ્યા અને લગભગ ચાર પાંચ બંબાઓએ પાણી ફેંકવાનું કામ શરૂ કર્યું. લોકો પણ હાંડા અને ઘડાથી પાણી રેડવા લાગ્યા, પણ આગ આગળ ફાઈનું ચાલ્યું નહિ. એક પછી એક મકાનને પોતાના સપાટામાં લેતી આગ ચોગરદમ ફેલાઈ ગઈ અને છેટે છેટેનાં ગામોથી પણ તે લજીકા દેખાવા લાગ્યા. છેવટે જ્યારે વચમાં આવતાં નાનાં નાનાં ઘરોને નોડી નાખ્યાં ત્યારે આગનું જોર નરમ થયું અને બીજા દિવસે છ વાગે તે હોલવાઈ. પછી સત્તાવાળાઓએ તપાસ કરી તો તેઓને માલમ પડ્યું કે બીટીનો એક તણખો કાગળ ઉપર પડેલો અને તે એકદમ સળગી ગયો. પાસે ઘાસલેટ અને પ્રાદમસ ચૂલો તથા સ્પીરીટ હોવાથી આગ એકદમ જોર કરી ગઈ.

બીજી વાર એક દિવસે ભાવનગર બંદર ઉપર આવેલા એક પ્રેસમાં આગ લાગી અને તે પણ બહુજ લયંકર હતી. આથી લાખો રૂપિયાનું રૂ સળગી ગયું અને પડખેજ એક જીન હતું તેમાં આગ લાગી અને ત્યાં પણ જ રૂ તથા કપાસિયા હતા તે સળગી ગયા. આનું કારણ શોધતાં એવું માલમ પડ્યું કે, એક ચોક્કીદાર હોકો પીતો હતો તેમાંથી એક ચીણુગાર રૂમાં પડી અને પછી આગનું જોર ફાવી ગયું.

ત્રીજી વાર ખી. જી. જી. પી. રેલ્વેની એક આખી ગુડઝ ટ્રેન એમ ને એમ સળગી ગઈ. રૂની મોસમમાં ધોકણાંની ભરેલી એક માલગાડી ધોરાજી બાબુથી આવતી હતી. રાત અંધારી હતી અને ટ્રેન લાઠીથી ઉપડી ચૂકી હતી. ટ્રેન લાઠી અને ઢસાની બરોબર અધવચ આવી ત્યારે આગના ભલુકા એટલા બધા નીકળ્યા કે પાછળના ગાર્ડનું ધ્યાન ગયું. તેણે તરતજ એક દબાવી એટલે હાથવરે ધીમે ધીમે ગાડી અટકાવી; પણ ત્યાં પાણી ક્યાંથી લાવે? તેઓએ હવે આગળ ચાલવું જોખમભરેલું ધાર્યું. માલના ડબા છૂટા કરવા ઘણી મહેનત કરી, પણ તે ચાર છ જણા શું કરી શકે? તેઓની ઘણી મહેનત છતાં રૂની લગભગ આખી ગાડી બળીને ભસ્મ થઈ ગઈ. આની તપાસ કરતાં જણાયું કે, એનજીનના ભુંગળામાંથી ઉડેલી એક ચીણુગારી ધોકણા ઉપર ચોટી હતી અને તેમાંથી આવું ભયંકર પરિણામ આવ્યું.

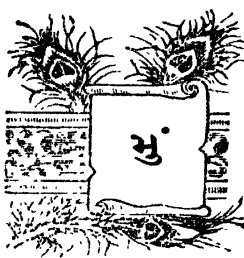
ભાઈઓ અને બહેનો! એક નાની સરખી દેવતાની ચીણુગારી કેવું ભયંકર પરિણામ લાવે છે? પણ આના કરતાંએ એક વિશેષ ખરાબ અગ્નિની ચીણુગારી આપણી પાસે છે તેની તમને ખબર છે? અગ્નિ તો મકાન અને માલને નુકસાન કરે પણ આપણી ચીણુગારી તો લાખો મનુષ્યાને બગાડે છે, સગાઓમાં વેરઝેર કરાવે છે, એકબીજા દેશોનાં લડાવી મારે છે, મિત્રોને દુશ્મનો બનાવી દે છે, વગેરે ઘણાં ખરાબ કામો કરે છે! હવે તમે તેને ઝાળખી કાઢી? તે આપણી નાની સરખી જીભ છે. તે જીભનો જો સદુપયોગ કર્યો હોય તો તો ઠીક, નહિ તો તે બહુજ ખરાબ પરિણામો લાવે છે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો! પ્રભુના નામનો ઉચ્ચાર કરવાને આપણને જ જીભ આપેલી છે તેનો આપણે દુરપયોગ કરીએ છીએ અને લાખોનો તેથી ઘણુ કાઢીએ છીએ; માટે તેને આપણે ખૂબ દાખમાં રાખવી જોઈએ.

કાફી

લખુડી લખ લખ કર માં, ભજ ભાવે ભગવાન;
તર આવી છે તક આ તુંને, મેલ સલુણી માન. લખુડી૦
વિવિધ વિષયના વર્ણન વખતે, ભૂલ ન ભોળી બાન;

નવ બોદયામાં નવ ગુણ એનું, કેમ ન સમજે સાન. લખુડી૦
 પડરસ ભોજન વિષમ વિસારી, કર હરિરસનું પાન;
 અવસર જાય અરે આ અમથો, એજ ખરેખર જન. લખુડી૦
 પરનિંદા પિશુનાઇ પરી કર, લે તરવાનું તાન;
 ફૂડ કપટ છલ ભેદ ભરેલી, આખર નરક નિદાન. લખુડી૦
 વિનય વિવેક ભરેલાં વચનો, છે પીયૂષસમાન;
 ઈચ્છા હોય તને તો તેનું, દે લે પ્રતિદિન દાન. લખુડી૦
 ગુણસાગર નટવરનું નિશદિન, ગુણિયલ કરને ગાન;
 સાડું નરસું સર્વ સુણે છે, કેશવ હરિના કાન. લખુડી૦

રત્ન ૧૦૩ મું-ભણેલા ભૂલે નહિ, પણ
 ભૂલે ત્યારે ભીંત ભૂલે.

ખમમાં માંડવી ખંદર ઉપર હંસરાજ પ્રાગજી-
 ની પેઢી છે. તેઓ દાણાના મોટા જંગી
 વેપારી છે. ગુજરાત, કાઠિયાવાડ અને મધ્ય-
 પ્રાંતોમાં તેમની ઘણી દુકાનો છે. જૂદે જૂદે
 દેશાવરોથી તલ, ઘઉં, કપાસિયા, અળસી
 વગેરે ખરીદીને તે માલ વિલાયત ચઢાવતા
 હતા. તેમને ત્રણ દીકરા હતા; તેમાંનો મોટો છોટાલાલ પેઢીના
 કામકાજમાં રસ લેતો હતો, વચલો મનમોહન મોજલો હતો
 અને તેથી તે રોગી રહેતો હતો અને નાનો રતિલાલ હજી ગુજ-
 રાતી પાંચમી ચોપડી ભણતો હતો. વચલો મોજલો હતો તેથી
 પોતાના બાપની જૂદી જૂદી પેઢીએ ઘણી વાર મોજશોખ કરવા
 ઉતરી પડતો અને ખૂબ પૈસા ઉડાડતો હતો. ખાવાના સ્વાદમાં
 ને સ્વાદમાં તેને સંત્રહણીનો રોગ લાગુ પડ્યો. મુંખમના ઘણા
 વૈધો, ડોક્ટરો અને હઝીમોની દવા કરી, પણ તેથી કાંઈ ફાયદો
 થયો નહિ. આખરે તેમના ભાવનગરના એક આડતીઆએ
 તેમને લખ્યું કે, અહીં એક મગનલાલ કરીને હું શિયાર વૈધ છું
 તેમની જે તમે દવા કરો તો જરૂર આરામ થશે, એમ અમને

લાગે છે. વળી તે ઉપરાંત મુંબઈનાં હવાપાણી કરતાં અહીંનાં હવાપાણી બહુ સારાં છે, અને મનમોહન અહીં ઘણી વાર આવી ગયા છે એટલે એમને અમારી સાથે ગમ્મત પણ પડશે. આથી શેઠે પોતાના પુત્ર મનમોહનને અને તેમના ભટ કાનજીને ભાવનગર મોકલી આપ્યા. આવીને તેઓએ વૈધની દવા શરૂ કરી, પણ જીવી જોઈએ તેવી રીતે દવા માફક ન આવી તેથી તેમણે તેને ભાવનગરથી ત્રણ ગાઉ છેટે વરતેજ કરીને ગામ છે ત્યાં હવાફેર કરવા કહ્યું. આથી મનમોહન તથા ભટ કાનજી વરતેજ ગયા અને ત્યાં નદી ઉપર આવેલા ઉદ્ધવેશ્વર મહાદેવની જગ્યામાં ઉતર્યા. થોડા દિવસમાં તેને ત્યાંનાં હવાપાણી માફક આવ્યાં અને તેનો રોગ થોડે થોડે કમી થતો ગયો. ક્રૂત અઠવાડિયામાં એકજ વાર તે પોતાની તબિયત બતાવવા ભાવનગર જાય અને બાકીના દિવસો વાર્તાની ચોપડીઓ તથા છાપાં વાંચવામાં, ચોપાટ પાનાં રમવામાં અને ગામગપાટા મારવામાં જતો. એક દિવસ સાંજે તે સ્ટેશન ઉપર ફરવા ગયા ત્યાં એકદમ માવઠાનો વરસાદ થયો અને પાણી પુષ્કળ પડ્યું. આથી તે ગામમાં આવ્યો. ત્યાં તેના જોડા તરબોળ થઈ ગયા. ગામડામાં જોડા વિના ચાલે નહિ તેથી બીજા દિવસે પોતાના ભટને જોડાનું પરમાણું આપી પોતાના ભાવનગરના ઓળખીતા મોચી પાસે મોકલવા વિચાર કર્યો. બીજા દિવસે એક કાગળ ઉપર પરમાણુનું માપ કાઢી પોતાની ટૂંકમાં મૂક્યું અને જમતાં જમતાં ભટજીને કહ્યું કે, ભટજી ! તમે જમીને ઝટ ઉપર આવો એટલે હું તમને મારા જોડાનું પરમાણું આપું, તે લઈને આપણા મોચી જ ખારને દરવાજો રહે છે તેની પાસે જવ અને જો તે માપના તૈયાર હોય તો તેમ, નહિ તો કાલે ને કાલે કરીને કોઈ માણસ અહીં લઈ આવે એમ તેની સાથે બંદોબસ્ત કરજો. આઠ આના દશ આના ભલે વધુ લે, પણ કાલ ને કાલ તૈયાર જોઈએ. ભટજી બોલ્યા “ભાઈ ! ત્યારે આપણે અહીં આ ગામમાંજ કરાવીએ તો કેમ ?” શેઠે કહ્યું ‘ભટજી ! તમને ખબર નથી કે, મને બીજાના જોડા માફક નથી આવતા ? જુઓને, ગયે વર્ષેજ મને જોડાના ડંખેકેવી પીડા આપી હતી ?’

ભટ બોલ્યા “હાજી, એ તો હું ભૂલી ગયો; અને તે પીડાને માટે તો મુંબઈ બેઠાં પણ આપ તે મોચીનાજ જોડા મંગાવો છો.” શેઠે કહ્યું, “હા હા, મારા પગની માટી બહુ પાકણી છે એટલે તેમ કરવું પડે છે. તેની પાસે મારા પગનું માપ તો હશે, પણ કદાચ ન હોય અને તમને ફરીથી ધક્કા થાય માટે મેં પરમાણું લઈ રાખ્યું છે.” ભટજી જમીને ઉભા થયા કે તેમને ખૂબ ટાઢ આવી ને ધૂજતા ધૂજતા શેઠ પાસે આવ્યા. શેઠે તેને સૂધ જવા કહ્યું અને પોતે એક ગરાશિયાનો ઘોડો લઈને તે ઉપર બેસીને ચાલવા માંડ્યું. ચાલતાં ચાલતાં વરતેજ ને ભાવનગરની વચ્ચે ચિત્રા કરીને ગામ આવે છે ત્યાં ઘોડાને વિસામો દેવા ઉભો રાખ્યો. પોતે નીચે ઉતર્યો, ઘોડાને થાબડ્યો અને ખિસ્સામાંથી પાનસોપારી કાઢીને ખાધી તથા બીડી કૂંટી. જરા વાર પછી તેને યાદ આવ્યું અને તે ભણ્યો હતો પણ ગણ્યો નહોતો તેથી મન સાથે બોલ્યો કે “અરેરે, હું તે દેવો મૂર્ખ, કે પરમાણું ટૂંકમાં ભૂલીને આવ્યો ! ભટજીની ટાઢ ને ઉતાવળમાં હું તે ત્યાંજ ભૂલી ગયો; પણ ફીકર નહિ હું ફરીથી જઈશ અને પા કલાકમાં લઈ આવીશ.” તે મારતે ઘોડે પાછો વરતેજ આવ્યો અને તેના ઝાળખીતાએ પૂછ્યું કે, કેમ આવ્યા ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, હું એક ચીજ ભૂલી ગયો તે લેવા આવ્યો છું. આમ બધાને ઉડાઉ જવાબ આપીને તે ઉપર ગયો અને ટૂંકમાંથી પરમાણુનો કાગળ ખિસ્સામાં નાખીને પાછો ઘોડાને ભાવનગર તરફ ઉપડાવ્યો. પોણા કલાકે તે ભાવનગર જઈ પહોંચ્યો અને પરભાર્યો પોતાના મોચીને ત્યાંજ ગયો. ત્યાંજઈને તેણે કહ્યું કે, એક સારા જોડા તૈયાર છે ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે નાજી; પણ આપને ઉતાવળ હશે તો રાત મારીને પણ હું આપને કરી આપીશ. આપને હું ક્યાં નથી ઝાળખતો ? આપનું પરમાણુ મને બરાબર યાદ નથી માટે.....શેઠે તેને બોલતો અટકાવીને કહ્યું કે, હા, હા. હું સમજ્યો. ખિસ્સામાંથી કાગળનું પરમાણું કાઢીને તેને કહ્યું “આટલા વાસ્તે તો મારે ચિત્રાથી ફરીને દોઢ ગાઉનો આંટો ખાવો પડ્યો.” મોચીએ કહ્યું “શેઠજી ! મને કંઈ તમાર કાગળનું કામ નથી, તમારો પગ લાવોને એટલે હું માપ લઈ લઉં”

કાગળમાં બરાબર પરમાણુ ન આવે. તમે પોતે અહીં આવવાના હતા તો પછી આ કાગળનું શું કામ હતું? શેઠજી ! અમારા જેવા અભણ તો કદાચ આવી ભૂલ કરે પણ તમારા જેવા ભણેલા ભૂલે એ તો નવાઈ?" પાસે બેઠેલા એક ધરોઈ હસતાં હસતાં કહ્યું કે, ભાઈ! એ તો ભણેલા ભૂલે ત્યારે ભીંત ભૂલે; માટે એમાં કંઈ અજબ થવા જેવું નથી. પોતાની મૂર્ખાઈ જોઈને શેઠ પણ હસવા મંડ્યા અને પછી પોતાના પગનું માપ આપીને ઝટ વરતેજ લેગા થઈ ગયા.

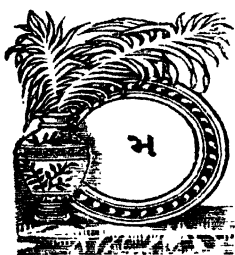
ભાઈએ અને બહેનો ! આપણે પણ આ શેઠની માફક બધા ભણેલા થઈને ભીંત ભૂલીએ છીએ. આપણે જાણીએ છીએ કે, સંસાર અસાર છે, જગતના બધા પદાર્થ નાશવંત છે, સર્ગાસંબંધી કેવળ સ્વાર્થનાંજ સર્ગા છે છતાં પણ આપણે એમાં ને એમાંજ ક્ષમાઈએ છીએ. જન્મે છે તે જવાનું છે, ખીલે છે તે ખરવાનું છે, ઉગે છે તે આથમવાનું છે; આ બધું જાણીએ છીએ છતાં પણ આપણે સુખમાં છટ્ટી જઈ અહંકારી થઈએ છીએ અને દુઃખમાં ફિલગીર થઈ 'હાય, હાય' અને 'આય, આય' કરીને માથાં ફેટીએ છીએ. સંસારમાંથી તરવાનો ખરો માર્ગ માત્ર એક ભક્તિ છે એમ જાણીએ છીએ છતાં તે માર્ગ આપણે ચાલતાં નથી. આપણે સત્સંગ કરીએ છીએ, શાસ્ત્રો વાંચીએ છીએ; છતાં પણ પેલા શેઠની માફક ભણેલા થઈને ભીંત ભૂલવા જેવું કામ કરીએ છીએ. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! છતી આંખે અંધ ન થતાં દેખતાંજ રહો અને જે માર્ગ જવાનું છે તેજ માર્ગ ગ્રહણ કરો, તેજ માર્ગ ગ્રહણ કરો.

ભજન

વિવેકવાળાં વચનો ન પાળે, માતપિતાનાં મનને ઉકાળે;
વિધે બધાને વળી વાક્યશૂલે, ભવે ભણેલા પણ ભીંત ભૂલે.
નારીસર્માપે નટ નાથ જેવા, સેવા કરે આદરહીન એવા;
ફંદે ફસાઈ ફટકેલ ફૂલે, ભવે ભણેલા પણ ભીંત ભૂલે.
નવું નવું નિત્ય મનાય સાડું, જૂનું જુએ તે સમજ નઠાડું;
ડાહ્યાપણું માત્ર ગણે દુઃખે, ભવે ભણેલા પણ ભીંત ભૂલે.
કામાદિનો અંતરમાંહી કાટ, અનીતિનો તો ન મળે ઉચાટ;

આયુષ્ય ઓછું કરતા અમૂલે, ભવે ભણેલા પણ ભીંત ભૂલે.
સ્વધર્મમાં કેવલ કેશ રાખે, ગંધાય સાબુ બહુ અંગ આપે;
ચઢે દયા—દાનવિચાર ચૂલે, ભવે ભણેલા પણ ભીંત ભૂલે.
સન્માર્ગ શું તે સમજ ન શોધી, વિવેકના મૂલથડી વિરોધી;
દુરાચરે કેશવ દેહ ડૂલે, ભવે ભણેલા પણ ભીંત ભૂલે.

રત્ન ૧૦૪ મું—ભક્તની ખરી છાપ મેળવો,
ખાલી ઢોંગનું કામ નથી.

અછીમારનું ગામ, માછલાં મારવાનું ધામ,
જ મુંબઈ તે મુંબઈ ક્યાં અને આજની મોહ-
મયી મુંબઈ ક્યાં! તે વખતે માત્ર ચાળીસ
પચાસ મઅછીમારનાં ઝુંપડાં અને ખાલી
બધે દરિયોજ દરિયો. અસલનું મુંબઈ અને
હાલનું મુંબઈ બન્ને જણે જોયું છે તેઓ તો અમજ કહે છે કે
તેમાં તો મોટો આસમાન જમીનનો ફરક છે. પાંડવોને જમ અંક
નાનો જમીનનો દુકડો કાઢી ખાંડવપ્રસ્થ આપ્યું હતું પણ તેઓએ
તેને જમ ઇંદ્રપ્રસ્થ બનાવ્યું, તેમ અંગ્રેજોએ આજ મુંબઈને ઇંદ્ર-
પ્રસ્થ બનાવી દીધું. એક કોર પાલવા બંદર કે જ્યાં જૂદાં જૂદાં
બંદરોએથી આવેલાં મોટાં મોટાં બારકસો પોતપોતાના દેશની
વિધવિધ રંગની ધ્વજો આડાડી રહ્યા છે, ત્યાં બીજી બાજુએ
સાંજના બગ્ચે ઘોડાની ફેદીન રબરટારની ગાડીઓ સુશોભિત
સાડીઓથી સજ્જ થયેલી સુંદરીઓને લઈને એક બાજુ હારની
હારમાં ઉભી છે. મોટરો, બાઇસીકલો, વિંડોરીઓ વગેરે પણ
ત્યાં માતી નથી અને ત્યાં અનેક જણાઓ ચાલીને પણ હવા ખાવા
આવે છે. બોરીબંદર અને કોલાબા વગેરે સ્ટેશને ઉતાડોની
ધમાલ દર મિનિટે ચાલુજ છે, ઈલેક્ટ્રીક ટ્રામમાં બેસવાને પણ
લોકોને વારો મળતો નથી; લક્ષ્મીદાસ મારગ્રીટ, ક્રાફ્ટ માર-
ગ્રીટ, મારવાડી બજાર વગેરે સ્થળોએ પણ લોકો ટ્રીડીની પેઠે
ઉભરાઈ જાય છે. માધવબાગ, નરનારાયણનું મંદિર, વીડોબાનું

મંદિર, લાલખાવાનું મંદિર, મહાલક્ષ્મીનું મંદિર અને હવેલી-
ઓ એ વગેરે સ્થળોએ પણ ભાવિક લક્તોની લીડ જરાએ કમી
છેજ નહિ. ધારાપુરીની ગુફા અને કેનેરેની ગુફા પણ ખાસ જોવા
લાયક છે. વળી વિક્ટોરીઆ બાગ કે જ્યાં ચિત્રચિત્ર પ્રાણીઓનું
સંગ્રહસ્થાન છે તે પણ જોવા જવું છે. તે જોવાને અમે ખાસ ગયા
હતા. ત્યાં દરેક જાણુને એક ફરે તેવા પાંજરામાં થઈને જવું પડે
છે એનું કારણ એ છે કે, ત્યાં કેટલા માણસો તે સંગ્રહસ્થાન જોવા
આવ્યા તેની નોંધ રહે. અંદર પેસતાંજ મોટા વાઘ, સિંહ, દીપડા,
રીંછ, સુવર વગેરે કૂર જંગલી પ્રાણીઓ જાણે જીવતાંજ ઉભાં
હોય તેમ લાગતું હતું. તેઓનાં શરીર આગેહુપ જીવતાં પ્રાણી-
ઓનાં જવાંજ તાજાં હતાં. આગળ ચાલતાં હરણ, સાબર, સસલાં,
શિયાળ વગેરે પ્રાણીઓનો સંગ્રહ હતો. તે પછી જૂદી જૂદી
જાતની માછલીઓ કાચના કબાટમાં મૂકલી હતી અને તે સાથે
પડખે મોટા મગરમચ્છો અને સમુદ્રની મોટી માછલીઓ પણ
હતી. તે પછી અમે દાદર ઉપર ગયા તો ત્યાં વિધવિધ જાતનાં
રંગબેરંગી પક્ષીઓ જાણે જીવતાંજ હોય અને આ ઘડીએ ઉડી
જશે એમ દેખાતાં હતાં. વળી બીજી બાજુએ અનાજના જૂદા
જૂદા ઢગલા, પથ્થર, હીરા, માણેક, મોતી વગેરેના નમુનાઓ,
જૂદા જૂદા દેશની પાઘડીઓ તથા લૂગડાં વગેરે હતાં. આ જોઈ
જોઈને અમે તો થાકી ગયા અને વખત થઈ જવા આવ્યો હતો
તેથી ઝટપટ જોવાનું ઉકેલીને અમે બધા નીચે બાગમાં આવીને
બેઠા, પણ બાગમાંજ જોવાનું છે એમ ખબર થતાં અમે ઉઠ્યાં
અને બાગમાં ફરવા લાગ્યાં તો ત્યાં પણ વાઘ, ચિત્તો, સિંહ, દીપડો
વગેરે જીવતાં પ્રાણીઓ પાંજરામાં ગર્જના કરી રહ્યાં હતાં અને
રંગબેરંગી પક્ષીઓ પણ એક મોટા જખરા પાંજરામાં કીલકીલ
કરી રહ્યાં હતાં. પછી જોઈને જ્યારે અમે નિરાંતે બેઠા ત્યારે મારા
મનમાં વિચાર આવ્યો કે, અહોહો! અંદર આપણે જ જોયાં અને
બહાર બાગમાં આપણે જ જોયાં તેમાં ફરક શું? બન્ને દેખાવ-
માત્રમાં તો સરખાં હતાં, પણ એક ચૈતન્યવાળાં હાલતાં ચાલતાં
હતાં ત્યારે બીજાં માત્ર ખાલી ખોખાંજ હતાં. આવીજ રીતે

ભાઈઓ અને બહેનો ! આ સંસારરૂપી સંગ્રહસ્થાનમાં ઘણા લક્તો, સંતસાધુઓ અને બાવાઓ છે, પણ તેમાંનાં ઘણાંખરાં તો સંગ્રહસ્થાનની અંદર રહેલાં પેલાં જનાવરોના જવાં માત્ર ખાલી દેખાવનાંજ છે. એટલે કે તેઓ ડોકમાં માળા ધાલે છે, કપાળમાં મોટાં ગાજરિયાં તાણે છે, માથે જટા વધારે છે, હાથમાં બેરખાં ટાંગે છે, શરીરે ભગવાં ધારણ કરે છે, કેટલાક ત્રિપુંડ્ર અને તુંબડાંઓ લે છે; પણ તેઓનાં આચરણ જોયાં હોય, તેઓનાં કર્મો તરફ નજર કરી હોય, તેઓની રીતભાત જોઈ હોય તો તો આપણને એમજ થાય કે પ્રભુ એવા ઢાંગીઓથી તો અમને બચાવો. પ્રભુ દયા કર, દયા કર. દેશને દરીદ્ર બનાવનાર એવા દેશદ્રોહીઓથી અમને દૂર રાખજો. સંગ્રહસ્થાનની બહાર જમ થોડાં જીવતાં જગતાં પશુ પંખીઓ છે, તેમ આ જગતમાં ખરા લક્તો પણ બહુજ થોડા છે. તેઓ સંસારમાં હોય કે જંગલમાં હોય, તેઓ રાજ હોય કે રંક હોય, તેઓ બ્રાહ્મણ હોય કે દેડ પણ હોય તોપણ તેઓ છુપા રહી શકતાજ નથી. તેઓ હમેશાં જગતનું કલ્યાણ કરવાવાળાજ હોય છે, તેઓ તો પરમાર્થ માટેજ પોતાનું સર્વસ્વ અર્પણ કરે છે અને સંસારના સર્વ જીવોનું શ્રેયજ કરે છે. દુનિયામાં ઢાંગી લક્તો ઘણા હોય છે અને સાચા લક્તો તો બહુજ થોડા હોય છે. માટે આપણે પણ હવે ઢાંગી લક્ત મટીને ખરા લક્ત થવું જોઈએ. ટીલાં, ટપકાં, માળા વગેરે નકામાં નથી, પણ કેવળ એજ સાચાં છે અને એજ લક્તની છાપ આપવાવાળાં છે એમ માનવું એ ભૂલભરેલું છે. લક્તની ખરી છાપ તો ત્યારે મળે છે કે જ્યારે મનુષ્ય, જીતને અને હારને, સુખને અને દુઃખને, માનને અને અપમાનને સમાન ગણે; દુનિયાનાં પ્રાણીમાત્રપર દયા રાખે, દુઃખને બદલે બીજને સુખ આપે, પ્રભુને પજવાર પણ વિસારે નહિ, પરમાર્થની ધ્વજ ચારે દિશામાં ફરકાવે અને આત્મવત્ સર્વ ભૂતેષુ એ પ્રમાણે વર્તે તોજ તેને લક્તની છાપ મળે છે. એ છાપ કાંઈ લાંચ આપીને કે કાઢની લાગવગ ચલાવીને મળતી નથી, એ તો માથા સાટે છે; માટે એવી છાપ મેળવવા પ્રયત્ન કરો, પ્રયત્ન કરો.

૫૬

વૈષ્ણવ નથી થયો રે, શીઠ ગુમાનમાં તું ધૂમે. (ટક)
હરિજન જોધને હેડું ન હરખે, દ્રવે ન હરિગુણગાતાં (૨)
કામધામ ચટકી નથી ફટકી (૨) કોથે લોચન રાતાં. વૈં
તુજ સંગે કાઈ વૈષ્ણવ થાયે, તો તું વૈષ્ણવ સાચો (૨)
તારા સંગનો રંગ ન લાગે (૨) ત્યાં લગી તું કચો. વૈં
પરદુઃખ દેખી દૃઢ્ય ન દાઝે, પરનિંદાથી નથી ડરતો (૨)
વહાલ નથી વિકલસુંસાયું (૨) હઠે તું હું હું કરતો. વૈં
પરોપકારે પ્રીત ન તુજને, સ્વાસ્થ્ય છૂટ્યો છે નહીં (૨)
કહેણી તેવી રહેણી ન મળે (૨) ક્યાં લખ્યું એમ કહેની. વૈં
મન તણો ગુરુ મન કરીશ તો, સાચી વસ્તુ જડશે (૨)
દયા દુઃખ કે સુખ માન પણ, સાચું કહેવું પડશે. વૈં

રત્ન ૧૦૫ મું—ભગવાન ઉપર ભરોસો રાખવાથી
આપણું શ્રેયજ થાય છે.

હતી અને પડતી, અસ્ત અને ઉદય, ભરતી અને
ઓટ, તડકો અને છાંયો એ કમ અનુસાર થયાજ
કરે છે. આપણી પવિત્ર ભૂમિ—આપણી જનની ઉપર
એક વાર પવિત્ર રાજપુત્રોનું ચક્રવર્તિ રાજ્ય હતું.
એક વખતે શ્રી રામચંદ્ર, હરિશ્ચંદ્ર, માંધાતા અને
પાંડવો પોતાની આણ આખા જગત ઉપર વર્તાવતા
હતા. ગાંડીવને ધરવાવાળો મહાબાહુ અર્જુન કુરુક્ષેત્રના યુદ્ધ વખતે
દુશ્મનોને ત્રાહ ત્રાહિ પોકરાવતો હતો એજ અર્જુન પોતાના
ગાંડીવને લઈને શ્રીકૃષ્ણના કુટુંબની સ્ત્રીઓની રક્ષા ન કરી શક્યો,
એ પણ કાળની—સમયની બલીહારી નહિ તો બીજું શું! એ
પરથીજ એક કવિએ કહ્યું છે કે:—

સમે સમો બલવાન હે, નહીં મનુષ્ય બલવાન;
અર્જુન કાખા લૂંટ્યા, એ હી ધનુષ્ય એ હી બાણ.

હિંદુસ્થાન ઉપર ઘણા મુસલમાન રાજાઓ થઈ ગયા, પણ તેમાં અકબર જોવો બાદશાહ એક થયો નથી. તે હિંદુ અને મુસલમાનને સમાન માનતો; વિદ્વાનોની કદર કરતો, પંડિતોને આશ્રય આપતો અને સજ્જનોનો સારી રીતે આદરસત્કાર કરતો. હજી પણ લોકો કહે છે કે અલ્લા કે અકબર. એટલે અકબર એવો મહાન હતો કે તેને મુસલમાનો અલ્લાહ એટલે કે ઈશ્વરજ લેખતા. એક વખત અકબર બાદશાહ લખનૌની પાસે આવેલા સીતાપુર શહેરની તપાસ કરવા આવ્યો હતો. ત્યાં અગાઉથી તેને માટે તંજુઓ નંખાઈ ગયા હતા. બાદશાહી તંજુ લગભગ ૩૬૦૦ ચોરસ ફુટ હતો. નીચે જમીનપર ઉત્તના ગાલીચા પથરાઈ ગયા હતા. તંજુઓનાં પડખાં તદ્દન જરીનાં હતાં, ઉપલો ભાગ તદ્દન કીનખાખનો હતો, બારણે બારણે સાચાં મોતીનાં તોરણો લટકી રહ્યાં હતાં, ગાલીચા ઉપર મખમલની તળાઈઓ તથા તે ઉપર ઢાકાના ઝીણા મલમલના ઓછાડ હતા. વળી સભાસદોને અઢેલવાને રેશમના કવરવાળા તકીઆઓ નંખાઈ ગયા હતા. બાદશાહ માટે ઉત્તમ કારીગીરીનું હીરા, માણેક અને મોતીથી મઢેલું સોનાનું એક સિંહાસન તૈયાર હતું. વળી સરસ ચીતારા-ઓથી ચીતરાયેલ પડદાઓ પણ ત્યાં નાખી દીધા હતા. ટુંકમાં ત્યાં એક રાજમહેલ ખડો કરવામાં આવ્યો હતો. આ તંજુ ઉપરાંત, બાદશાહનો ખાસ તંજુ, યેગમોના ખાસ તંજુ અને કારભારી વગેરેના ખાસ તંજુ ઘણા હતા. બાદશાહ અકબર એક દિવસે સવારે જહેલો ઉઠી ઘોડા ઉપર સવાર થઈ બહાર ફરવા ગયો હતો. ફરીને પાછા આવતાં પોતાના તંજુ ઉપર જે ધ્વજ ફરકી રહી હતી તેના ઉપર બાદશાહની નજર ગઈ અને બરાબર ઝીણી નજરે જોતાં તે ધ્વજના ડાંડા ઉપર એક પક્ષીનો માળો જોયો. તંજુ પાસે આવતાં પોતાના હજીરીને બોલાવી, આ માળાવિષે તપાસ કરવા કહ્યું. તેણે તપાસ કરીને બાદશાહને કહ્યું કે “સાહેબ ! એ માળો એક સગર્ભા ચકલીએ બાંધ્યો છે અને ત્યાં પોતાનાં ઇંડાં મૂકવા ચાહતી હોય તેમ લાગે છે.” બાદશાહે હુકમ કર્યો કે, આજ આપણને અહીંયાં આવ્યે ઘણા દિવસ થયા અને હવે કાલે આપણે કૂચ

રવાનું નક્કી કર્યું છે, પણ તું ખાસ તંબુખાનાના ઉપરી પાસે
રહેને મારા નામથી તેને હુકમ કર કે, જ્યાંસુધી ચકલી ઇંડાં મૂક
મને તેનાં બચ્ચાં ઉડતાં શીખે ત્યાંસુધી આ તંબુને અહીંથી ઉપા-
વેજ નહિ. આ હુકમનો ખરાબર અમલ થયો અને ધીરે ધીરે
માદશાહની આ વાત જગજહેર થઈ. લોકો તેની દયાનાં વખાણ
રવા લાગ્યા કે ધન્ય, અકબર બાદશાહને કે જેણે શરણાગતને
પરણું આપ્યું.

ભાઈઓ અને બહેનો ! અકબર બાદશાહ જેવા મુસલમાન
રાજાએ પણ શરણાગતનું રક્ષણ કર્યું. તો તેના જેવા અનેક
માદશાહ અને રાજાઓને ઉત્પન્ન કરનાર, મહારાજાનો પણ
મહારાજા એવો પ્રભુ શરણાગતનું રક્ષણ કેમ નહિ કરે ? એ દયાળુ
પાળુ પ્રભુએ તો એવાં કર્ધક પશુપંખી તથા મનુષ્યોનો ઉદ્ધાર
કર્યો છે. એક કવિ કહે છે કે :—

સહાય કરશે મોરારી રે, બહારે ચઢશે ગોવર્ધનધારી;
બહલ્યા ઉગારી મીરાંબાઈ તારી, બેની ચિંતા કરીશ નહિ મારી—
માંજરી બચ્ચાંને બળતાં ઉગારી, મોક્ષ દીધો ગજેન્દ્રને તારી;
દ્રૌપદીનાં ચીર પૂર્યાં, થાશે તે સહાયકારી—

આવી રીતે પ્રભુ તો અનાથના નાથ છે, નોધારાના આધાર
છે, કૃપાના ભંડાર છે; પણ આપણને તેના ઉપર શ્રદ્ધા કે વિશ્વાસ
નથી. બીજા સાધારણ મનુષ્ય કે પશુપંખી ઉપર જટલો
વિશ્વાસ રાખીએ છીએ તેટલો પણ વિશ્વાસ આપણે કાઠી બ્રહ્માંડ-
ના નાથ ઉપર નથી રાખતા. આ શું આપણે માટે આછું શરમાવ-
નાઈ કે હીણું લગાડવાવાળું નથી ? પરગામના વેપારીઓ ઉપર
વિશ્વાસ, વહાણના ખલાસી ઉપર વિશ્વાસ, હુંડી કે ચેકનાં નાણાં
ઉપર વિશ્વાસ, રેલ્વેના ટાઇમ ઉપર વિશ્વાસ, નોકર ઉપર વિશ્વાસ,
ઘોડા ઉપર વિશ્વાસ, ગાય અને ભેંસ ઉપર પણ દૂધનો વિશ્વાસ, ઝાડ
ઉપરથી પણ ફળ મળશે એ વિશ્વાસ; નાટકની, રેલ્વેની, સ્ટીમરની,
સીનેમેટોગ્રાફની, સરકસની, કવરની અને પોસ્ટ કાર્ડની ટિકિટોના
ઉપર પણ વિશ્વાસ. આ બધી બાબતો ઉપર આપણને પૂરો
વિશ્વાસ; પણ પ્રભુના નામ ઉપર, પ્રભુના કામ ઉપર, પ્રભુના

ધામ ઉપર, પ્રભુની દયા ઉપર, પ્રભુની કૃપા ઉપર અણુવિશ્વાસ !
મનમાં અધીરાઈ કે, કદાચ પ્રભુ જેવું કાંઈ હશે કે નહિ હોય,
અને હોય તોપણ તે આપણા ઉપર દયા કરશે કે નહિ ? આબો
અણુવિશ્વાસ હોય ત્યારે પ્રભુ આપણા ઉપર કેમ પ્રસન્ન થાય
અથવા આપણી બહારે કેમ ધાય ? માટે સંતજનો અને હરિ-
જનો ! મનનું કાચાપણું મૂકીને પ્રભુમાં પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીને
એનું શરણુ દ્યો, જેથી તે આપણા માથા ઉપર હાથ મૂકે અને
આપણને એનાં ગણે અને કરી લે.

(અમર કૃષ્ણ આબ્યું આ, એ રાગ.)

ભરેંસો હે ભાઈઓ ભગવાન પર રાખો રે,	
નિણુ વિશ્વાસે જાંદગી ન ખોઈ નાખો રે.	ભરેંસો૦
ભરેંસો અનિત્ય મનુષ્યોનો સૌ લાવે રે,	
અવિનાશીને ભરેંસે રહેતાં મોત આવે રે.	ભરેંસો૦
ભરેંસે રહ્યા જે ભક્તો તેને તારી લીધા રે,	
ભરેંસો તજનારાએ પસ્તાવા કીધા રે.	ભરેંસો૦
છેહ કોઈ ભક્તને પ્રભુએ નથી આપ્યો રે,	
ભરેંસાવાળાને પોતા સમ કરી થાપ્યો રે.	ભરેંસો૦
અહીંના જનોથી ઈશ મહા છે સમર્થ રે,	
ધરી દ્યો ભરેંસા તેનો નહિ જાય વ્યર્થ રે.	ભરેંસો૦

॥ ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

॥ સર્વે જનાઃ સુખિનો ભવન્તુ ॥

ઉત્તમ ચરિત્રોના ફાયદા

(અનુભવીઓના ઉદ્ગાર)

“જીવનચરિત્ર એ એક પ્રકારનું દર્પણ છે. જેમ ચરીસામાં મનુષ્ય પોતાની મુખાકૃતિમાં આંપણ જુએ છે, ત્યારે તે આંપણને કાઢી નાખવા અને કાંતિમાં વધારો કરવા પ્રયત્ન કરે છે, તેમ ચરિત્રરૂપી આરસી-વડે પોતાના સ્વભાવમાં વળગેલાં બૂબણુદૂષણુ-ચુલુદોષ વગેરે તેના જોવામાં આવે છે; અને તેમ થતાં દૂષણુનો ક્ષય અને બૂબણુમાં વૃદ્ધિ કરવાને તે જાગ્રત થાય છે. વળી જે કામ ઉપદેશ અથવા બેઘ કરવાથી નથી બનતું, તે કામ જીવનચરિત્ર સહેલાઈથી પાર પાડી શકે છે. અતિશ્રમ લઈ ત્રિદા ભણો, દેશાટન કરો, સ્વંદશહિતેચ્છુ થાઓ, પ્રેમશૌચ દાખવો, એવા એવા ઉપદેશોથી જેવી અને જેટલી અસર થાય છે, તેના કરતાં એવા ચુલુથી અંકિત થયેલાં અસામાન્ય માનવીઓનાં ચરિત્ર વાંચવા સમજવાથી ઘણીજ વધારે અસર થાય છે. અર્થાત્ અંતઃકરણમાં તેની આબાદ અને ઉંડી છાપ પડે છે, અને પછી તે દિવ્ય માનવી બનવાને ઉત્તેજિત થઈ આગળ વધે છે.”

* * * *

“ચરિત્રોના વાચનથી આપણું ચૈતન્ય કલેજ થાય છે, આપણી આશામાં જીવન આવે છે; આપણામાં નવું કૌતલ, હિંમત અને શ્રદ્ધા આવે છે; આપણે આપણા ઉપર તેમજ બીજાઓ ઉપર શ્રદ્ધા રાખીએ છીએ; આપણામાં મદસ્તવાકાંક્ષા જાગે છે; આપણે રૂઝા કાર્યોમાં જોડાઈએ છીએ અને મોટાએ નાં કામોમાં તેમની સાથે જોડાઈ લાગી-દાર થવાને ઉત્તેજાઈએ છીએ. આ પ્રમાણે ઉત્તમ જીવનચરિત્રોના સહ-વાસમાં રહેવું, જીવવું અને તેમના દાખલાદૃષ્ટાંત જોઈને રૂઝાતિમાન થવું, એ તે તે ઉત્તમ આત્માઓના સમાગમમાં આવવા બરાબર અને ઉત્તમ મંડળના સહવાસમાં રહેવા બરાબર છે.”

* * * *

“ઉત્તમ ચરિત્રો તેના વાચકને બતાવી આપે છે કે, એક સામાન્ય મનુષ્ય પણ પોતાનું જીવન કેટલી હદસુધી ઉત્તમ બનાવી શકે તથા કેવાં ઉચ્ચ કાર્ય કરી શકે અને જગતમાં કેટલી બધી સારી અસરો ફેલાવી શકે.”

* * * *

“મહાન સ્ત્રીપુરુષોનાં જીવનચરિત્રોનું ચિંતન કરાય છે, સારે આ વાત બરાબર સમજી શકાય છે કે મહત્તાનો દરવાજો સર્વ કોઈ માટે ઉઘાડો છે.”

* * * *

આવું છે તેથીજ આ સંસ્થા તરફથી ઉત્તમ ચરિત્રો નીકળેલાં છે, જેની વિગત અન્યત્ર આપી છે.

આ સંસ્થાના ઉત્તમ ગ્રંથો

ધાર્મિક ગ્રંથો

	મૂલ્ય
શ્રીમહાભારત-સંપૂર્ણ ભાષાંતર ૭ ભાગમાં ...	૩૬)
શ્રી વાલ્મીકિ રામાયણ-૩૨ ચિત્રોસાથે ...	૬)
શ્રીતુલસીકૃત રામાયણ-૪૦ ચિત્રોસાથે ...	૬)
શ્રીગિરધરકૃત શુદ્ધ રામાયણ	૨૧
શ્રીયોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણ-બે ભાગમાં....	૧૦)
મહાભારતનું શાંતિપર્વ-નવી આવૃત્તિ	૫)
મહાભારતનાં આદિ-સભાપર્વ(જૂની પ્રતો)	૨)
શ્રીમદ્ભગવતી ભાગવત-ઉત્તમ ભાષાંતર	૪૧૧
શ્રીમદ્ભાગવત-નવી આવૃત્તિ ૩), બે ભાગમાં	૩૧૧
શ્રીજ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા-નવી આવૃત્તિ	૨)
શ્રીદાસબોધ-સમર્થ રામદાસરચિત....	૨૧૧
શ્રીરામકૃષ્ણ કથામૃત-બંને ભાગ ભેગા ...	૨૧૧
મહાભારત અને રામાયણવિષે વિચારો(સાદુ)	૦૧૧
શ્રીમહાભારતવિષે-જાણવાનેગ વિચારો ...	૧૧૧
ધર્મતત્ત્વ-બંકિમચરિત્ર સાથે ૦૧૧, યોગતત્ત્વ...	૧૧
સ્વામી રામતીર્થ-ચારે અંથ ભાગ ૧ થી ૧૩	૮૧
“ “ અંથ ૧ લો ભાગ ૧ થી ૫	૨)
“ “ અંથ ૨ જો-ભાગ ૬ થી ૮	૨૧
“ “ અંથ ૩જો-ભાગ ૧૦-૧૧	૨)
“ “ અંથ ૪થો-ભાગ ૧૨-૧૩	૨)
સ્વામી વિવેકાનંદ-સર્વ ભાગોનું મૂલ્ય ...	૧૧)
“ “ અંથ ૧ લો ભાગ ૧-૨-૩	૨૧
“ “ અંથ ૨ જો-ભાગ ૪-૫	૨૧
“ “ ભાગ ૬-૭ (સાદુ પૂઠું)	૧)
“ “ ભાગ ૮ મો ...	૨)
“ “ ભાગ ૯ મો-સંપૂર્ણ ચરિત્ર	૨૧૧
“ “ ભાગ ૧૦ મો-રાજયોગ (સાદુ) ૧)	
“ “ ભાગ ૧૧ મો-જ્ઞાનયોગ છપાય છે.	

ભગવદ્ગીતા—ગુજરાતી સરલાર્થસહિત ૦)૨, ૦)૩, ૦	
ભગવદ્ગીતા—ગુ ૦ સરલાર્થ સાથે મોટા અક્ષરમાં ૦૧, ૦૨	
ભગવદ્ગીતા—શ્રીધરી ટીકાનુસાર અર્થસહિત ... ૦૧	
ભગવદ્ગીતા—મૂલમાત્ર—મધ્યમ ને મોટા અક્ષરની ૦૧, ૦૨	
પંચરત્ન ગીતા—ગુ ૦ સરલાર્થ—મોટા અક્ષરમાં ૦૧૨, ૦૧૩	
પંચરત્ન ગીતા—ગુ ૦ સરલાર્થ—નાના અક્ષરમાં ૦૧	
પંચરત્ન ગીતા—મૂલમાત્ર—નાના અક્ષરની ૦૧, ૦૨, ૦૩	
પ્રભુમય જીવન—સંશોધિત નવી આવૃત્તિ ૦૧	
અખાની વાણી—મનહર પદ સાથે ૧૧	
પ્રીતમદાસની વાણી—સચરિત્ર મોટા સંગ્રહ ૧૧	
છોટમની વાણી—અંથ ૧ લો (૧), બીજો ૧૧, ત્રીજો ૧)	
શ્રીભજનસાગર—સાદું પૂઠું ૦૨, પાકું પૂઠું ૦૧	
શ્રીસુખોદય રત્નાકર—આ પુસ્તક પોતે ... ૧)	
સ્વર્ગનું વિમાન—અ. સુ. પઢિયારકૃત ... ૧૨	
સ્વર્ગની કુંચી ” ” ૧૨	
સ્વર્ગનો ખજાનો ” ” ... ૧૨	
સ્વર્ગનો પ્રકાશ ” ” ૧૨	

ઉત્સાહ અને ચેતનાપ્રેરક પુસ્તકો

આર્યોના સંસ્કાર અથવા હિંદની વિધાકળા ૦૧	
શુભસંગ્રહ—ભાગ ૧ લો ૦૧, ભાગ બીજો ૨૧	
શુભસંગ્રહ—ભાગ ૩ ને ૧૧, ભાગ ૪ થો ... ૧૧	
શુભસંગ્રહ—ભાગ ૫ મો ૧૧, ભાગ ૬ હો છપાય છે.	
આગળધસો—૧૧૧, સુખ, સામર્થ્ય અને સમૃદ્ધિ ૧૧	
આદર્શ દષ્ટાંતમાળા—ભાગ ૧ લો ... ૧)	
” ” ભાગ ૨ ને ... ૧૧	
અંકિત નિબંધમાળા—ધર્મતત્ત્વ સાથે ... ૧૧૧	
ભાગ્યના સૃષ્ટાઓ—(સાદું પૂઠું) ... ૧૧	

ઇતિહાસ અને વૈદકસંબંધી પુસ્તકો

રાજસ્થાનનો ઇતિહાસ—મે મોટા અંથોમાં ૧૦)	
આર્યભિષક્ અથવા હિંદનો વૈદરાજ ... ૪)	
આરોગ્યવિષે સામાન્ય જ્ઞાન—ગાંધીજીકૃત... ૦૧	

બોધદાયક ઉત્તમ જીવનચરિત્રો

સ્વા૦ ભાસ્કરાનંદ અને ગો૦ વિજયકૃષ્ણનાં ચરિત્ર	૧૥૫
મુસ્લીમ મહાત્માઓ ૧૥૥ ભારતનાવીરપુરુષો ૧)	
શ્રી ભક્તચરિત્ર અથવા ભક્તિરસામૃત...	૧૥૬
શ્રી શિવાજી છત્રપતિ	૨૧
વીર દુર્ગાદાસ-અથવા મારુ સરદારો...	૦૥૬
ભારતનાં સ્ત્રીરત્નો-ત્રણ અથોમાં નવી આવૃત્તિ	૬)
વિદેશી સાધ્વીઓ-છપાય છે. સત્વર બહાર પડશે.	
મહાન સમ્રાટ્ અકબર	૧૧
દાનવીર કાર્નેગી ૧૥૬ કાઉન્ટ ટોલ્સ્ટોય	૨૥૬
મહાન નેપોલિયન બોનાપાર્ટ	૩)
રામતીર્થ તથા વિવેકાનંદનાં ચરિત્ર ઉપર આવી ગયાં છે.	

બોધપ્રદ ટુંકી વાર્તાઓ

ટુંકી વાર્તાઓ-ભાગ ૧ થી ૪ ભેગા	૨)
ટુંકી વાર્તાઓ-ભાગ ૫ મો-૨૮ વાતો	૦૥૬
ટુંકી વાર્તાઓ-ભાગ ૬ થો-૨૭ વાતો ...	૧)
ટુંકી વાર્તાઓ-ભાગ ૭ મો-અનેક વાતો. ...	૧૥૬
દયાળુ માતા અને સદ્ગુણી પુત્રી....	૦૧

બાળકો માટે સ્વાસ ઉપયોગી પુસ્તકો

સદ્ગુણી બાળકો-૬૬ ટુંકાં બાળચરિત્ર ...	૦૧
બાળસદ્બોધ-વાર્તાઓરૂપે ધાર્મિક શિક્ષણ	૦૧
બાળકોની વાતો-૨૬૬ વાતચિતરૂપે ૨૧ પાઠ ૦)	૦૬
દુઃખમાં વિદ્યાભ્યાસ-સચોટ સાચાં દૃષ્ટાંતો	૦૧
સુબોધક નીતિકથા-શ્રી. ખીરબલની લખેલી	૦૧

ચિત્રો અને ચિત્રાવલીઓ

શ્રીમહાભારત ચિત્રાવલી-૨૬ ચિત્રો, પાકાં પૂઠાં ૧)	
શ્રીરામાયણ ચિત્રાવલી-૩૬ " " " ૧)	
શ્રીકૃષ્ણમુરારીનું ત્રિરંગી મોટું ચિત્ર ...	૦૧
શ્રીદ્વાપદી-વસ્ત્રાહરણ " "	૦૧
સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય { અમદાવાદ, મુંબઈ-૨	

ઈંગ્લેન્ડના એક ચહુદીના બાણવાજેવા વિચાર

× × × હું પૂરેપૂરી રીતે એક ઈસાઈતરીકે ઉછરેલો છું અને મારી શક્તિ મુજબ બાઈબલનો મેં યથાર્થ અભ્યાસ કર્યો છે; છતાં મને કહેતાં હર્ષ થાય છે કે, એમાં જ લખવામાં આવ્યું છે તે માત્ર ભગવદ્ગીતાના સારરૂપે છે એમજ મને લાગે છે. સાથે એ પણ મારે કહેવું પડે છે કે, × × × જ જ્ઞાન ગીતામાંથી મળે છે તે ઇસાઈ કે ચહુદી ધર્મનાં બાઈબલોમાં મળતું નથી.

મને એજ આશ્ચર્ય થાય છે કે, ભારતીય નવયુવાનો શામાટે અહીં સુધી વિજ્ઞાન શીખવા આવે છે? નિઃસંદેહ એમાં તેમનો માત્ર પાશ્ચાત્ય દેશોનો મોહજ છે. તેમનાં ભોળાં હૃદયોએ હજી નિર્દય અને અવિનયી પાશ્ચિમવાસીઓનાં હૃદય ઓળખ્યાં નથી. વિદેશી શિક્ષણથી મળતી ભપકાદાર પદ્ધતિઓની લાલચે તેઓ એ સ્વાર્થીઓની ઈંદ્રજાળમાં ફસાય છે; બાકી જ દેશ યા સમાજને ગુલામીમાંથી છૂટવું હોય તેને માટે તો એ માર્ગ અધોગતિનોજ છે.

હું ઇસાઈ હોવા છતાં ગીતાપ્રત્યે આટલું બધું માન શામાટે ધરાવું છું તે વિષે બે શબ્દ લખીશ. જ પ્રશ્નોનો નિકાલ હજી પાશ્ચાત્ય વૈજ્ઞાનિકો નથી લાવી શક્યા, તેવા ગૂઢ પ્રશ્નોનો નિકાલ એ ગીતાગ્રંથમાં શુદ્ધ અને સરળ રીતે આપેલો છે.

× × × ×
એમાંનાં કેટલાંય સૂત્રો અમૂલ્ય ઉપદેશોથી ભરપૂર જણાયાં તેથીજ હું ગીતાપર મુગ્ધ થયો. મને માલમ પડ્યું કે, ગીતા તો સર્વોત્તમ જ્ઞાનથી ભરપૂર ખજાનો છે અને દરેકના જીવનને માટે માર્ગદર્શક ભોમીઆરૂપ છે. હુંકામાં કહું તો તે સૂર્ય કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ છે, કેમકે સૂર્ય જીવનદાતા છે તેમ સંહારકર્તા પણ છે; ત્યારે ગીતા તો પરમાનંદ આપનારી અને અનંત જીવન બક્ષનારી મહાન દેવી છે. મારે માટે તો એ સાક્ષાત્ યોગેશ્વરી માતા છે. એ ગીતા, દુનિયાની અઢળક સંપત્તિથી પણ ખરીદી શકાય નહિ એવો ભારતવર્ષનો અમૂલ્ય અલૌકિક ખજાનો છે.

એફ. એચ. મોલેમ-લંડન

(તા. ૧૦-૧૧-૨૬ ના “હિંદુ”ને આધારે)

